

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы

«Қазақстандағы NEET жастарының әлеуметтанулық портреті»

**Әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері бойынша
аналитикалық баяндама**

Нұр-Сұлтан, 2019

Қазақстандағы НЕЕТ жастарының әлеуметтанулық портреті /
Нұр-Сұлтан: «Жастар» ҒЗО, 2019. – 188 б.

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2019

МАЗМҰНЫ

I БӨЛІМ. Социологиялық зерттеудің бағдарламасы.....	4
II БӨЛІМ. «NEET» санатындағы жастардың әлеуметтік жай-күйі».....	11
2.1 Өмірге қанағаттану.....	11
2.2.Материалдық қамтамасыз етілу деңгейі.....	17
2.3 Жастардың қызығушылықтары.....	21
2.4 Наразылық әлеует.....	23
<i>2 бөлім бойынша қорытындылар</i>	25
III БӨЛІМ. «NEET» санатындағы жастардың әлеуметтену жағдайлары мен факторлары	27
3.1 Отбасы бастапқы әлеуметтендіру факторы ретінде.....	27
3.2 Мектептегі оқыту «NEET» жастарын екінші реттік әлеуметтендірудің негізгі компоненті ретінде.....	29
<i>3 бөлім бойынша қорытындылар</i>	35
IV БӨЛІМ. «NEET» санатындағы жастардың мамандық таңдауы және жұмыспен қамтылуы.....	36
4.1 Мамандық алып шығу және таңдау.....	36
4.2 Жұмыспен қамтылудағы алғашқы тәжірибе.....	43
4.3 Жұмыспен қамтылудағы қиындықтар мен кедергілер.....	48
4.4 "NEET" жастарының жастарды қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларға қатысуы және ақпараттандырылуы	54
<i>4 бөлім бойынша қорытындылар</i>	61
ҚОРЫТЫНДЫ.....	64
ҚОСЫМША.....	68

I БӨЛІМ. СОЦИОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ БАҒДАРЛАМАСЫ

Қазіргі қоғам мәселелерінің бірі білім және еңбек салаларында жұмыс істемейтін халықтың белгілі бір үлесінің болуы болып табылады. Егер халықтың белгілі бір топтары жұмыспен қамту саласына қосылмаған болса, олар өзін өзінің тіршілік әрекеті үшін ресурстармен қамтамасыз ете алмайды. Көбінесе бұл адамды әлеуметтік байланыс желісінен алып жүреді, олар әдетте оқу немесе жұмыс орнына байланады. Ең бастысы, бұл мәселе мәртебесі оқу, жұмыс орны бойынша немесе олардың болмау фактісі бойынша анықталатын жастарға қатысты.

NEET термині - (ағылш. "Not in Education, Employment, or Training") оқымайтын, жұмыс істемейтін және өз біліктілігін көтермейтін заңнамада белгіленген жастағы жастар болып табылады.

Алғаш рет "NEET", "NEET жастары" немесе "NEET ұрпағы" (ағылш. мұндай аббревиатуралар - Not in Education, Employment or Training) мұндай жастарға қатысты Ұлыбританияда қолданылған, содан кейін Еуропаның басқа елдеріне, Жапонияға, Оңтүстік Кореяға және Тайвань елдеріне таралды. Испания, Мексика, Аргентина және Уругвайда сол құбылыс "ни-ни" (ni estudia, ni trabaja) акронимімен, Бразилияда - "nem – nem" эквивалентімен сипатталады. АҚШ – та "disconnected youth" (сөзбе – сөз-ажыратылған, белсенді емес жастар) термині де қолданылады. Жапонияда NEET қатар "хикки" немесе "хиккикомори" құбылысы зерделенеді – бұл сыртқы әлеммен қарым-қатынасын барынша аз шектейтін өзін толық немесе ішінара әлеуметтік оқшаулауға ұшыраған жастар. Соңғы уақытта Жапонияда сондай-ақ 20-дан 59 жасқа дейінгі, жұмыс істемейтін, некеде тұрмаған және біреумен сөйлесуге ниет білдірмейтін адамдарды сипаттайтын SNEP (Solitary Non-Employed Persons) аббревиатурасы таралды.

Бұдан басқа, "Global Employment Trends for Youth" Халықаралық Еңбек Ұйымының 2013 жылғы есебінде NEET ұқсас, бірақ жұмыс күшінің бір бөлігі болып табылатын жұмыссыз жастарды (экономикалық белсенді жастар) ерекшелетін NLFET ("neither in the labour force nor in education or training") термині кездеседі.

Сонымен, мұның бәрі - қоғамда мәртебесі анықталмаған жастардың анықталуы (сондай – ақ "zero status" немесе нөлдік мәртебесі - ағылшын тілді ортада). Бұл әр түрлі себептермен оқымайтын, жұмыс істемейтін, өз біліктілігін көтермейтін, қандай да бір әлеуметтік институттарға тіркелмеген жастар.

Көптеген елдерде NEET санатындағы жастар санының өсуіне әсер ететін маңызды мәселе - алынған білімнің еңбек нарығының талаптарына сәйкес келмеуі. Білім беру мекемелерінде оқу процесінде жастардың алған білімі, біліктілігі, құзыреттілігі, практикалық дағдылары жұмыс процесіне табысты кірігуге ықпал етпейді.

Осылайша, ЭЫДҰ елдеріндегі NEET жастарына шолу осы санатқа тән өзіндік ерекшеліктерді анықтауға мүмкіндік береді.

Біріншіден, NEET санатындағы жастарды анықтау формуласы Халықаралық еңбек ұйымының (ХЕҰ) әдістемесіне сәйкес былайша көрінеді:

(Number of youth – number of youth in employment +
number
of youth not in employment who are in education or
training)

NEET rate (%)

x 100

Total number of youth

Жастар саны - жұмыспен қамту саласындағы жастар саны+ жұмыс істемейтін, білім берумен немесе кәсіби даярлықпен айналыспайтын жастар саны

НИТ (%) =

x 100

Жастардың жалпы саны

Екіншіден, NEET санатындағы жастармен жұмыс өте маңызды, әсіресе **Тұрақты даму мақсаттары бағдарламасының (ТДМ) (Sustainable Development Goals (SDGs) мақсатты міндеттеріне қол жеткізу контекстінде "Біздің әлемімізді қайта құру: 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған Орнықты даму саласындағы күн тәртібі"** ("Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development") 17 жаһандық мақсат пен 169 тиісті міндет бар. Осы бағдарлама аясында 2 тармақ жазылған:

1. 2030 жылға қарай барлық ерлер мен әйелдер үшін, оның ішінде жастар мен мүгедектер үшін толық және өндірістік жұмыспен және лайықты еңбек пен тең еңбек ақы төлеуді қамтамасыз ету.

2. 2020 жылға қарай жұмыспен қамту, білім беру немесе кәсіптік даярлау (NEET) саласында жұмыспен қамтылмаған жастардың үлесін едәуір қысқарту.

Үшіншіден, NEET санатындағы жастар әсіресе әлеуметтік шеттету және әлеуметтік оқшаулану қаупіне бейім.

Төртіншіден, NEET санаты жұмыспен қамтуға қатысты үш түрлі жай-күймен ұсынылған: жұмыссыздық, қызығушылықтың болмауы, үмітсіздік және соның салдарынан жұмыспен қамту саласынан шет қалу.

Бесіншіден, NEET санатындағы жастар мәселесі білім беру, жұмыспен қамту және оқыту салаларының шегінен шығып, жастардың маргиналданду және иеліктен шығару себебі ретінде неғұрлым өзекті болып отыр. Яғни, бұл жағдайда біз жұмыссыз жастардан НИТ-тің кең концепциясын кеңейту туралы айтамыз. Сонымен қатар, сарапшылар НИТ санатындағы жастарды анықтау кезінде жабырқаулық, үмітсіздік пен ренжісуге баса назар аудару өте маңызды емес екенін атап өтті. Көңілі қалған жастар жұмысқа тұруға талпыныс кезінде үмітсіздік сезімін білдіретін себептер бойынша жұмыс іздеуден бас тартқан адамдар ретінде анықталады. Сонымен қатар, жастардың көп бөлігі жұмыс істеуге дайын, бірақ жұмыс істемейді және әр түрлі себептермен жұмыс іздемейді: жұмысты қалай және қайда іздеуді білмейді; олардың біліктілігіне сәйкес жұмыс таба алмайды; бұрынғы жұмыс іздеу қандай да бір нәтиже бермеді; ауданда жұмыс орындарының болмауы.

Алтыншыдан, NEET ерекшелігі жастардың осы санаты дағдыға инвестиция салу және жұмыспен қамту тәжірибесін алу арқылы өз позицияларын жақсартпайтындығымен ерекшеленеді, бұл олардың еңбек нарығындағы тәуекелдерін және әлеуметтік оқшаулану ықтималдығын арттырады

Жетіншіден, NEET санатындағы жастардың жоғары деңгейі экономикасы дамушы елдерге тән деген пікір бар. Бұл көптеген жастар үшін

әрекетсіздіктің көңілдері мен иеліктен айырудың нәтижесі болып табылатындығымен түсіндіріледі, бұл біліктіліктің жоқтығы, денсаулық сақтау мәселелері, кедейлік және әлеуметтік шеттетудің басқа да нысандары сияқты әлеуметтік мәселелердің жинақталуын көрсетеді.

Сегізіншіден, NEET - бұл жастар еңбек нарығындағы сұраныстан ұсыныстардың ажырауының нәтижесі, бұл келесіден көрінеді. Жастардың білім беру және кәсіби дағдылары еңбек нарығының қажеттіліктеріне сәйкес келмейді, бұл жастар жұмыссыздығына әкеп соқтырады не жастарды кәсіптік стратификацияда неғұрлым төмен позицияда болуға және неғұрлым төмен ақы төлеуге мәжбүрлейді.

Зерттеудің өзектілігі

БҰҰДБ 2014-2017 жылдарға арналған жастар Стратегиясында жарияланған деректер бойынша, қазіргі жастар ұрпағы – адамзат тарихындағы ең көбісі. БҰҰДБ өз бағдарламаларын жүзеге асыратын көптеген елдер халқының 60% астамы - бұл 15-тен 24 жасқа дейінгі жастар. Жастар еңбекке қабілетті жастағы әлемдік халықтың 37% құрайды, ал жұмыссыздар арасындағы олардың үлесі - 60%. Дамушы елдердің жас тұрғындарының үштен екісіне дейін жұмыс істемейді және оқымайды немесе бейресми секторда тұрақты негізде жұмыс істейді. Экономикасы дамыған елдерде де жастар арасындағы жұмыссыздық мәселесі өте өткір тұр. Осы елдердің үштен екісінде жастар жұмыссыздық деңгейі 15% жетеді.

Әлемдік қаржы дағдарысының салдарларынан, жергілікті қақтығыстардан, экологиялық, ұрпақтық мәселелерден туындайтын қоғамдық өзгерістердің ұлғайып келе жатқан жылдамдығы әлемде лайықты орын іздеумен, қоғамдық-саяси және әлеуметтік трансформациялық үдерістердің авангардына айналған жастарды итермелейді, бұл әрдайым бейбіт арнада жүрмейді. Таяу Шығыстағы соңғы жылдардағы оқиғалар, "Араб көктемі", "ИГИЛ", посткеңестік кеңістіктегі түрлі-түсті революциялар, Оңтүстік-Шығыс Азиядағы тәртіпсіздіктер, Ресейдегі, бірқатар еуропалық елдер мен АҚШ-тағы наразылық акциялары жастардың белсенді қатысуымен өтті. Жастар проблематикасына арналған шетелдік дереккөздерді, БАҚ-тағы жаңалықтар мен мақалаларды талдау дамыған және дамушы әлемнің барлық елдері жастардың әлеуметтенуі мен бейімделуі мәселелеріне байланысты ұқсас сын-қатерлерге тап болатынын куәландырады. Барлық жерде осы әлеуметтік-демографиялық топпен жұмыстың неғұрлым тиімді тетіктері мен форматтарын іздестіру жүріп жатыр.

Бұл ізденіске Қазақстан да қосылды. Қазақстан Республикасы мен Халықаралық Қайта Құру және Даму Банкі арасындағы 2016 жылғы 18 ақпандағы №454-V ҚРЗ Заңымен ратификацияланған 2015 жылғы 10 қыркүйектегі №TF014174 грант туралы Келісім шеңберінде жүзеге асырылатын жастар корпусын дамыту жобасы Қазақстан Республикасында іске асырылуда.

Жобаның мақсаты жастардың қоғам өміріне тартылуын ынталандыру және қоғам игілігі үшін, әсіресе жастардың әлеуметтік осал топтары арасында қоғамдық пайдалы қызметті оқыту бағдарламасын іске асыру арқылы өмірлік маңызды дағдыларды дамыту болып табылады.

Жобаның іс-шаралары үш компонент аясында ұйымдастырылды:

- (i) қоғамдық пайдалы қызмет дағдыларына оқыту және өмірлік

- маңызды дағдыларды дамыту бағдарламасын қолдау;
- (ii) жастар саясатын іске асыру бөлігінде Білім және ғылым министрлігінің институционалдық дамуын қолдау;
 - (iii) жобаны басқаруды, мониторингті және бағалауды ұйымдастыру.

Бұл жобаның өзектілігі 2018 жылғы IV тоқсандағы статистика деректері бойынша жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейінің төмендігіне қарамастан Қазақстандағы NEET жастардың үлесі - барлық жастар санының 7,0% құрайды. Қазақстандағы NEET жастар үлесінің орташа саны 2018 жылы 7,8% құрады.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректеріне сәйкес, Қазақстандағы NEET санатындағы жастардың үлесі 2018 жылдың екінші тоқсанында 8,9% құрады. Сонымен қатар, бірқатар облыстарда бұл көрсеткіш республикалық деңгейден жоғары, мысалы, Ақтөбе облысында - 13,5%, Қарағанды облысында – 12,9%, Астана қаласында – 11,9 %. Сонымен қатар, соңғы бес жылда NEET жастар үлесінің айтарлықтай төмендеуі байқалады, атап айтқанда Батыс Қазақстан, Қостанай, Павлодар, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстарында.

Жастар, осылайша, қаланың негізгі еңбек зияткерлік ресурсы, сондай-ақ қоғамдағы қоғамдық-саяси көңіл-күйдің тамаша жолсерігі. Сондықтан да жастар ортасына проблемалық әлеуметтік мәселелердің болуы және оларды шешудің тиімді жолдары тұрғысынан мониторинг пен талдау жүргізу маңызды.

Қолданылатын терминология

NEET үлесін анықтау кезінде 2001 жылғы 23 қаңтардағы "Халықты жұмыспен қамту туралы" ҚР Заңында бекітілген мынадай ұғымдар мен анықтамаларға (29.12.2014 жылғы жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулармен) сүйену қажет.

Жұмыссыздық - еңбек нарығында экономикалық белсенді халықтың бір бөлігінің талап етілмеуінен туындаған әлеуметтік-экономикалық құбылыс.

Жұмыссыздар - табыс әкелетін еңбек қызметімен айналыспайтын, жұмыс іздеп жүрген және еңбек етуге дайын еңбекке жарамды жастағы жеке тұлғалар.

Экономикалық белсенді халық (жұмыс күші) - тауар, жұмыс және қызмет көрсету өндірісі үшін жұмыс күшін ұсынуды қамтамасыз ететін, халықтың экономикалық белсенділігін өлшеу үшін белгіленген жастағы халықтың бір бөлігі (экономикада жұмыспен қамтылғандар және жұмыссыздар).

Экономикалық тұрғыдан белсенді емес халық - елдің жұмыс халқының құрамына кірмейтін ел халқының бір бөлігі; жұмыспен қамтылмаған немесе жұмыссыз болып табылмайтын жеке тұлғалар..

Жұмыспен қамту - жеке қажеттіліктерді қанағаттандыруға байланысты және (немесе) пайда немесе табыс әкелетін еңбек қызметі.

Өзін-өзі жұмыспен қамтығандар - өз тұтынуына арналған өндірісті қоса алғанда, табыс алу үшін тауарлар, жұмыстар мен қызметтер өндірумен (сатумен) жеке айналысатын жеке тұлғалар, өндірістік кооперативтердің мүшелері, отбасылық кәсіпорындардың (шаруашылықтардың) ақы төленбейтін қызметкерлері және жалдамалы қызметкерлердің еңбегін

пайдаланатын жұмыс берушілер.

Нәтижелі жұмыспен қамту - тұрақты экономикалық өсу мен әлеуметтік тиімділікті қамтамасыз ететін жұмыспен қамту.

Жастар - ХЕҰ анықтамасына сәйкес, "мемлекеттік жастар саясаты туралы" ҚР Заңына сәйкес 15-24 жас аралығындағы жастар - Қазақстан Республикасының 14-29 жас аралығындағы азаматтары.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері

Әлемде NEET құбылысының таралу ауқымын, оның салдарынан болатын жағымсыз әлеуметтік салдарларды ескере отырып, сондай-ақ аумақтарды дамыту бағдарламасына NEET көрсеткішін енгізу ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі NEET санатына жататын жас қалалықтарды талдау және елорданың жас халқының құрылымында осы санаттағы санын азайту бойынша ұсыныстар әзірлеу мақсатында толық ауқымды әлеуметтік зерттеуге бастама жасады.

Зерттеудің міндеттері:

- 1) қазақстандық жастарға "NEET" ұғымын қолдану шеңберін анықтау, осы ұғымға жататын жастар санатын анықтау;
- 2) Қазақстан жастарын оның құрылымында «NEET» санатының болуын зерттеу;
- 3) Елордалық жастар мен жасөспірімдер арасындағы «NEET» ұрпағының пайда болуының объективті және субъективті себептерін айқындау;
- 4) Қазақстан жастары арасындағы "NEET" үлесін анықтау;
- 5) Астана қаласының жастар саясаты институттары мен ұйымдарының жастарды әлеуметтендіру бойынша қызметінің тиімділігін анықтау және NEET ұрпағының өкілдеріне әлеуетті жататын жастар санын азайту бойынша алдын алу шараларын әзірлеу;
- 6) NEET ұрпағының әртүрлі тәуелділікке ұшырауын бағалау (алкоголь, есірткі, компьютерлік, ойын және т. б.)
- 7) NEET ұрпағын асоциалдық қызметке (радикалды діни ағымдар, құқық бұзушылықтар, "қаңғыбастану" және т. б.) тарту тәуекелдерін зерттеу;
- 8) әлеуметтік-экономикалық пассивтіліктің, масылдық пен жастар жұмыссыздығының негізгі тәуекелдері мен қауіп-қатерін анықтау;
- 9) жастар мен сарапшылардың елорданың жас буынын оқу, еңбек, кәсіпкерлік, әлеуметтік ынталандыру жөніндегі ұсыныстарын айқындау;
- 10) зерттелетін мәселе бойынша негізгі қорытындылар мен ұсыныстар әзірлеу.

Зерттеудің пәні мен объектісі

Зерттеу объектісі: NEET санатына жататын 14 - 28 жастағы Қазақстан жастары (еш жерде оқымайтын, жұмыс істемейтін, табысы төмен).

Зерттеу пәні: NEET ұрпағын және олардың Қазақстанның жастар ортасындағы көріністерін сипаттайтын негізгі көрсеткіштер, жастар арасындағы жағымсыз үрдістерді жою бойынша жастар саясаты институттары мен ұйымдарының қызметі.

Зерттеу болжамы

Қазақстандық елордалық жастардың кейбір бөлігі, мемлекеттік бағдарламалар мен халықтың осы санатына қолдау көрсететін жастар ұйымдарының дамуына қарамастан, осал болып табылады және NEET белгілерінің көрінуіне бейім, әлеуметтік-экономикалық салада төмен азаматтық сана-сезім мен пассивтілік танытады. NEET құбылысының ауқымдылығы көптеген елдерде идеологиялық, адамгершілік, мотивациялық ұстанымдар дағдарысымен, индивидуумдарды қайта әлеуметтендіру және қоғамның өзін қайта құру қажеттілігімен түсіндіріледі. Осылайша, NEET құбылысы қоғамда жас ұрпақтың барлық әлеуетін игеруге мүмкіндік беретін тетіктер жеткіліксіз болған кезде жүйелік мәселе болып табылады. Мәселені шешуге тәрбиелік, рухани-адамгершілік көзқарас тұрғысынан да, сондай-ақ мұндай жастарды белсенді әлеуметтік өмірге енгізудің жаңа әлеуметтік форматтарын іздеу және құру тұрғысынан да қарау қажет. Қазақстанда NEET санатына әлеуеті іске асырылмаған және қоғам қандай да бір себептермен толық көлемде игермеген жастарды қосу тұр. Бұл санаттың ішінде бірнеше кіші топты бөліп көрсетуге және Қазақстан жастары арасында асоциалдық мінез-құлық немесе осындай мінез-құлыққа бейімділік жағдайларының себептерін талдауға мүмкіндік береді. Себептер иерархиясы жастар ортасындағы жағдайды жақсарту, болашақта NEET көріністерінің алдын алу жөніндегі шаралардың тиімді жүйесін әзірлеуге мүмкіндік береді.

Іріктемелі жиынтықтың көлемі

Іріктемелі жиынтықтың көлемі 2 000 респондентті құрады. Социологиялық зерттеу жүргізу аумағы - Қазақстанның 14 облысы және Нұр-сұлтан, Алматы, Шымкент қалалары.

Осы зерттеуде бірліктерді іріктеу "қар үйіндісі" әдісімен өтті. Зерттеудің осы әдісі зерттелетін жиынтықтың өкілдерін басқа әдістермен таңдау қиын болған жағдайда; респонденттердің қатынасу қиын тобын зерттеу қажет болған кезде қолданылады. Респонденттер тек NEET санынан ғана болды.

Іріктеуді алу әдісі мақсатты топтың әрбір өкілі осы топқа кіретін тағы бір немесе бірнеше адамды атауға болады. Осылайша, зерттеушіге алғашқы респонденттерді таңдап алу қажет, ал өз кезегінде қалғандарын ұсынады. Нәтижесінде сұралғандардың саны қар үйіндісі сияқты өседі, сондықтан әдіс осындай атау алды. Бұл ретте іріктемелі жиынтықтың орташа сипаттамаларының бас жиынтықтың орташа сипаттамаларынан ауытқуы $\pm 3,5\%$ аспайды.

Осы зерттеудің алға қойған мақсаты мен міндеттерін шешу үшін ақпаратты жинаудың сандық әдісі – респондентпен жеке сұхбат арқылы сауалнаманы қолдана отырып, жаппай сауалнама, сондай-ақ тереңдетілген интервью әдісі қолданылды.

Ақпаратты жинау әдісі жастардың "face to face" **жаппай сауалнамасы** болып табылады. Бұл әдіс NEET жастары туралы барынша объективті ақпарат алуға мүмкіндік береді. "Face to face" жаппай сауалнамасы Қазақстан Республикасында кеңінен қолданылады. Жаппай сауалнама іріктеу негізінде іріктелген және өзінің жиынтығында әлеуметтік топтың құрылымын көрсететін респонденттердің көп санын зерттеуге қатысуды көздейді. Жүргізілген жаппай сауалнама нәтижелері негізінде қандай да бір дәлдік дәрежесімен жаппай мінез-құлық туралы болжам жасалады. Жаппай

сұраудың негізгі мақсаты - адамдардың пікірлері, олардың себептері мен әлеуметтік құбылыстардың бағалануы, қоғамдық, топтық және жеке сананың феномендері мен жағдайлары туралы ақпарат алу. Тереңдетілген сұхбат әдісі екі адамның еркін сұхбатын білдіреді, онда қатысушылардың бірі — интервьюер - тең құқылы сұхбаттасушының рөлін имитациялайтын кәсіби зерттеуші ретінде әрекет етеді. Сапалы сұхбат технологиясы зерттеу мақсатына байланысты әртүрлі. Олардың барлығы тереңдік (құрылымдалмаған немесе жартылай құрылымдалған) қатарына жатады және кем дегенде 1,5-2 сағат алады. Сұралғандардың саны 340 адам NEET.

II БӨЛІМ. «NEET» САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАРДЫҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАЙ-КҮЙІ

2.1 Өмірге қанағаттану

Әлеуметтанулық зерттеулердің ең маңызды бағыттарының бірі жастардың әлеуметтік жай-күйін зерттеу болып табылады. Қазіргі әлеуметтанулық зерттеуде NEET жастарының әлеуметтік жай-күйі: өмірге қанағаттану, болашаққа сенімділік, материалдық әл-ауқат, тиімді бейресми байланыстар, жастарды толғандыратын мәселелер және наразылық әлеуетінің деңгейі сияқты факторларды зерттеу арқылы бағаланды.

NEET жастарының өміріне қанағаттану деңгейін бағалаудан талдауды бастаймыз. Сауалнаманың нәтижелері сауалнамаға қатысқандардың басым көпшілігі өз өмірлерімен қанағаттанғанын көрсетеді, бұл туралы респонденттердің 81,2% айтты (жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші "толығымен қанағаттандырады" және "қанағаттандырады деуге болады"). Сұралғандардың 17,6% қарама-қарсы пікір білдірді (жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші "мүлдем қанағаттандырмайды" және "қанағаттандырмайды деуге болады") (1-диаграмма).

Сауалнамаға қатысқан жастар мен жасөспірімдердің әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктері алынған нәтижелерге елеулі әсер етеді, өз жағдайының маргиналдығына қарамастан, өмірдің көптеген оқиғалары оң деңгейде қабылданады, бұл өз кезегінде осы жас тобындағы өмірмен қанағаттанудың жоғары деңгейіне әкеледі.

Егер өмірмен қанағаттануды бағалауда гендерлік айырмашылықтар туралы айтатын болсақ, онда ерлер мен әйелдер арасындағы статистикалық маңызды айырмашылықтарды іс жүзінде байқамаймыз.

1-диаграмма

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің қазіргі өміріңіз сізді жалпы қанағаттандырады ма?», %

Респонденттер жасын өмірмен қанағаттануды бағалауға әсерін талдауға жүгінеміз. Зерттеу сауалнамаға қатысқандардың жасы олардың өмірмен қанағаттану дәрежесіне кері пропорционалды әсерін көрсетті, яғни респонденттің жасы ұлғайған сайын ол өз өміріне аз деңгейде риза. Мысалы, 14-18 жас аралығындағы топтарда "қанағаттандырмайды деуге болады" және "мүлдем қанағаттандырмайды" жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші

13,9%, 19-23 жас аралығында – 15,8%, 24-28 жас аралығында – 21,5% құрады (1-кесте).

1-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің қазіргі өміріңіз сізді жалпы қанағаттандырады ма?», (жас бөлінісінде)

	14-18	19-23	24-28
Толығымен қанағаттандырады	36,2%	30,7%	26,4%
Қанағаттандырады деуге болады	48,1%	52,4%	51,2%
Қанағаттандырмайды деуге болады	10,9%	11,8%	17,0%
Мүлдем қанағаттандырмайды	3,0%	4,0%	4,4%
Жауап беруге қиналамын	1,8%	1,1%	,9%

Өңірлер бөлінісінде респонденттер өз өміріне қанағаттанудың ең аз екендігін Маңғыстау (жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші "қанағаттандырмайды деуге болады" және "мүлдем қанағаттандырмайды" - 44%), Батыс Қазақстан (40%), Қарағанды (34,7%), Ақмола (32%) және Шығыс Қазақстан (30,1%) облыстарында көрсетеді. Сонымен қатар, сауалнамаға қатысушылар Алматы (жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші "толығымен қанағаттандырады" және "қанағаттандырады деуге болады" - 99,5%) және Түркістан (94,2%) облыстарында өмірге қанағаттанудың жоғары деңгейін белгіледі.

Зерттеудің тағы бір маңызды аспектісі NEET жастарын толғандыратын мәселелер туралы мәселе болды. Басты мәселелердің қатарында респонденттер экономикалық сипаттағы қиындықтарды атап өтті. Сонымен, азық-түлік, халық тұтынатын тауарлардың жоғары бағалары және табыс деңгейінің төмендігі әрбір екінші респондентті алаңдатады (тиісінше 51,5% және 48,8%). Жоғарыда көрсетілген 2 мәселені Алматы (тиісінше 86,6% және 78%), Батыс Қазақстан (70% және 61,4%), Жамбыл (66,7% және 67,5%) облыстарында және Нұр-сұлтан қаласында (69,2% және 59%) тұратын NEET жастары бірдей көрсетеді.

NEET жастар мәселелерінің басты үштігіне жұмыссыздық пен жұмысқа орналастырумен байланысты қиындықтар кіреді. Бұл мәселе елдің батысы мен солтүстігінде – Маңғыстау облысында (50,7%), Атырау облысында (52,2%) және Ақмола облысында (55,3%) өткір тұр.

Осы рейтингте төртінші және бесінші позицияны жоғары білімнің жоғары құны және жеке тұрғын үйдің болмауы – тиісінше 29,3% және 20,5% сияқты мәселелер алады. Өңірлер бөлінісінде жоғары білімнің жоғары бағасына Алматы (61,2%) және Атырау (60,9%) облыстарындағы жастар жиі көрсетті. Ал Нұр-сұлтан қаласындағы NEET жастарында жиі жеке тұрғын үйлері жоқ (63,2%).

Зерттеуге қатысушылардың тағы бір 1/10 бөлігі келесі мәселелерді өзекті деп атады: медициналық қызмет көрсету сапасының төмендігі (12,4%), ертеңгі күнге деген сенімділіктің болмауы (12,1%) және жастардың бос уақыты мәселелері (9,6%) (2-кесте). Аумақтық тиістілік принципі бойынша бос

уақыт мәселесін басқалардан жиі Павлодар (18,9%), Қостанай (19,8%), Түркістан (23,1%) облыстарының тұрғындары өзекті деп есептейді. Медициналық қызметтің төмен сапасына Шымкент қаласының әрбір екінші тұрғыны шағымданады (42,5%). Ертеңге деген сенімділіктің болмауы әр бесінші респондентті мазалайды. Алматы, Қостанай және Батыс Қазақстан облыстарында, тиісінше 26,3%, 22% және 21,4% құрады.

2-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Төменде көрсетілген мәселелердің қайсысы Сізді және Сіздің отбасыңызды көп мазалайды?», %

	%
Азық-түлік, халық тұтынатын тауарлардың жоғары бағалары	51,5
Төмен табыс деңгейі	48,8
Жұмысқа орналасу қиын, жұмыссыздық	38,0
Жоғары білім құны	29,3
Жеке тұрғын үйдің болмауы	20,5
Медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасы	12,4
Ертеңгі күнге сенімділіктің болмауы	12,1
Жастардың бос уақытын тиімді өткізу мәселесі	9,6
Білім сапасы төмен	8,1
Сыбайлас жемқорлық	8,0
Жолдардың нашар сапасы, кез келген уақытта ауылдан шығу мүмкіндігінің болмауы	7,1
Экологиялық мәселелер	6,5
Мәдениет деңгейінің төмендігі, жастардың рухсыздығы	6,4
Несиелер бойынша қарыздық міндеттемелер	5,6
Жеке өмірдің тұрақсыздығы	5,3
Денсаулық мәселелері, шаршау, қалжырау	5,0
Жеке қауіпсіздіктің қауіп-қатері	3,9
Жастарды қылмыстық топтарға тарту	3,8
Ата-аналармен, оқытушылармен, аға буынмен шиеленіс, туыстар мен жақындардың түсінбеуі	3,6
Нашақорлық, токсикомания, алкогольизм және темекі шегу	3,2
Жоғары жылдамдықты Интернетке, сапалы мобильдік байланысқа қолжетімділіктің болмауы	2,9
Жастар арасындағы діни экстремизм	2,6
Ештеңе алаңдатпайды	2,7
Басқасы	1,2
Жауап беруге қиналамын	2,8

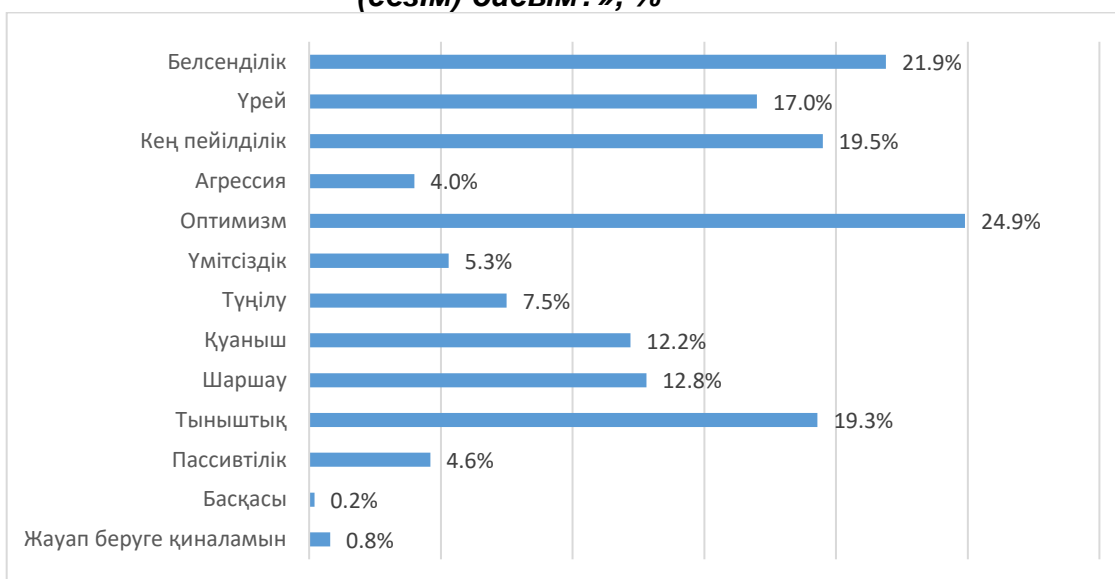
Респонденттер жауап берген келесі сұрақ NEET жастарының соңғы 3 айдағы өмірін сипаттайтын көңіл-күйін анықтауға мүмкіндік береді. Алынған жауаптарға қарағанда, NEET жастар арасында оң әлеуметтік көңіл-күй басым. Сонымен, сұралғандардың басым бөлігі оптимизм (24,9%), белсенділік (21,9%), мейірімділік (19,5%) және тыныштық (19,3%) сияқты жауаптардың нұсқаларын атап өтті. Теріс сезімдердің үстемдігі туралы тек 1/20 респонденттер өз көңіл-күйінің келесі белгілерін таңдап алды: агрессия (4%), пассивтілік (4,6%), үмітсіздік (5,3%). Дегенмен, соңғы 3 айда NEET жастарының кейбір үлесі жиі алаңдаушылық (17%) және шаршауды (12,8%)

бастан кешкенін атап өтпеуге болмайды, бұл өмірде белгісіздіктің болмауымен және жағдайды дұрыс арнаға бұрудың сәтсіз әрекеттерімен байланысты. (2-диаграмма).

Сауалнамаға қатысқандардың жас ерекшелігіне қарай респонденттің жасы мен соңғы уақытта теріс көңіл-күйдің басымдылығы арасында тікелей байланыс байқалады. Осылайша, алаңдаушылық пен шаршау сезімі жоғары жас топтарында респонденттерге тән: 14-18 жас – тиісінше 14,3% және 10,3%; 19-23 жас – 17,8% және 13,3%, 24-28 жас – 18,3% және 14,2%. Керісінше, белсенділік пен қуаныш сияқты оң көңіл-күй төменгі жас топтары арасында жоғары: 14-18 жас – 25,5% және 17,3%, 19-23 жас – 21,6% және 11,2%, 24-28 жас-19,5% және 9,5%.

2-диаграмма

Сұрақ бойынша жауаптар: «Соңғы үш айда Сізде қандай көңіл-күй (сезім) басым?», %

Жоғарыда ұсынылған тезистер сауалнаманың келесі нәтижелерімен расталады: NEET жастарының 86% өз болашағына қатысты үнемі рефлексация жүргізеді және өз өмірін жоспарлауға тырысады ("Иә, менің болашаққа жоспарым бар" және "бар, бірақ анық емес" жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші). "Жоқ, менде жоспар жоқ" деген жауап нұсқасын таңдаған респонденттердің 6,8% ғана өз болашағын жобалаудан алыс (3-Диаграмма).

Бұдан басқа, респонденттердің білім деңгейі бойынша корреляцияларды талдау мынадай үрдісті белгіледі: жоғары білімді NEET жастары білім деңгейі төмен респонденттерге қарағанда өз болашағын жоспарлауға жиі бағытталған. Мысалы, "Иә, менің болашаққа жоспарым бар" және "бар, бірақ анық емес" жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші жоғары білім деңгейі бар респонденттер арасында 90,1% құрады, ал арнайы орта білімі бар сауалнамалардың арасында бұл көрсеткіш 85,2% тең, негізгі білімі бар респонденттер арасында - 83,6% тең.

Сауалнамаға қатысқандардың жас өлшемі бойынша деректерді талдау мыналарды көрсетеді: респонденттің жасы ұлғайған сайын – ол үшін өз болашағын жоспарлау маңызды. "Иә, менің болашаққа жоспарым бар" және "бар, бірақ анық емес" жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші

респонденттер арасында 14-18 жас аралығындағы – 82,5%, 19-23 жас аралығындағы – 86,6%, 24-28 жас аралығындағы – 87,9% құрады.

3-диаграмма

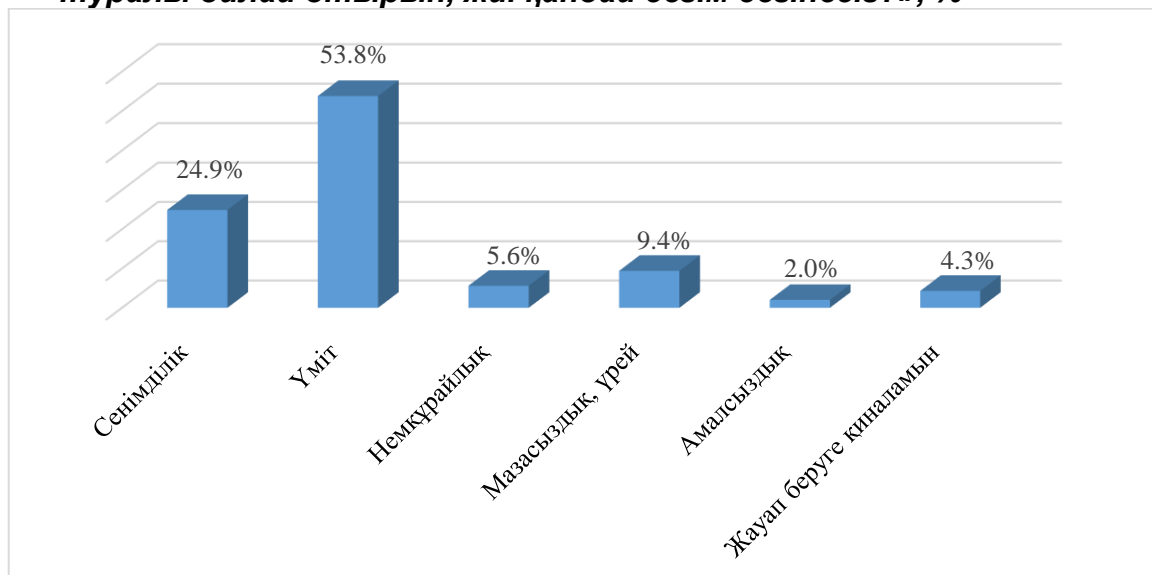
Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өз болашағыңызды жоспарлайсыз ба?», %

Өзінің жақын болашағына бағдар ала отырып, сұралған жастар оған мынадай сезімдерді сезінеді: үміт – 53,8%; сенімділік – 24,9%; мазасыздық, үрей – 9,4% (4-диаграмма). Сондықтан NEET жастарының субъективті қабылдауы сыни емес деп болжауға болады, негізінен олар тез арада оң динамикаға үміт артады, бірақ ағымдағы маргиналды мәртебеге байланысты алаңдаушылық тудырады.

4-диаграмма

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз бір жылдан кейін болашақ туралы ойлай отырып, жиі қандай сезім сезінесіз?», %

Есейгею процесі кезінде жастар тұрақты қолдауды қажет етеді. Жастардың сауалнамасының нәтижелері көрсеткендей, респонденттердің тек 1/5 үлесі өз мәселелерін дербес шешуге қабілетті екенін көрсетті. Жастардың 3/4 бөлігі үнемі (14,9%) немесе уақыт өте келе (60,7%) қолдау қажет екенін атап өтті (3-кесте).

3-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің өміріңізде өз бетінше шешуге қиын мәселелеріңіз бар ма, және Сіз қолдауды қажет етесіз бе?», %

	%
Иә, менде үнемі өз бетіммен шеше алмайтын мәселелер туындап тұрады	14,9
Иә менде мұндай жағдайлар болып тұрады	60,7
Менде өз бетінше шеше алмайтын мәселелер жоқ	21,3
Басқасы	0,1
Жауап беруге қиналамын	3,1

Бұл ретте өмірлік қиын жағдайларда сұралғандардың абсолюттік көпшілігі бірінші кезекте ата-аналардың қолдауына - 73%, ал екінші кезекте достарға, таныстарға және әріптестерге (31%) үміт артады. Респонденттердің тағы 24,2% жұбайына (зайыбына)/сүйікті адамға жүгінеді. Сауалнамаға қатысқандардың гендерлік қатыстылығы бойынша кейбір айырмашылықтар байқалады: қиын жағдайларда ер адамдар достарына (34,8%) хабарласуды қалайды, ал әйелі күйеуінен, сүйікті адамынан (31,6%) көмек сұрайды.

Жас критерийі бойынша деректерді талдау мынаны көрсетті: респондент неғұрлым үлкен болған сайын – ол ата-анасына және жұбайына (зайыбына) қажетті қолдау алу үшін неғұрлым сирек жүгінеді. Сонымен, 14-18 жас аралығындағы сұралғандардың арасында "ата-анасына" және "жұбайына, сүйікті адамға" деген жауаптың нұсқаларын 79,9% және 7,1%, 19-23 жас аралығындағы жастардың – 76,9% және 17,4%, 24-28 жас аралығындағы жастардың - 65,3% және 41,3% таңдады.

Жауаптардың қалған нұсқаларының үлесі жоғарыда белгіленген бірінші үш нұсқадан едәуір төмен болады. Сауалнама барысында кейбір сұралғандар өмірлік қиын жағдайларда психологқа, мемлекеттік мекемелерге, туысқандарына және т.б. жүгінетінін атап өтті (4-кесте).

4-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қиын өмірлік жағдайда кімге көмекке жүгінесіз?», %

	%
Ата-анаға	73,0
Жұбайына, сүйікті адамға	24,2
Достарға, таныстарға, әріптестерге	31,0
Өзіме	1,0
Психологқа	0,6
Әкімдікке	0,6
Туыстарға	0,4
Банк	0,2
Басқасы	0,5
Жауап беруге қиналамын	2,8

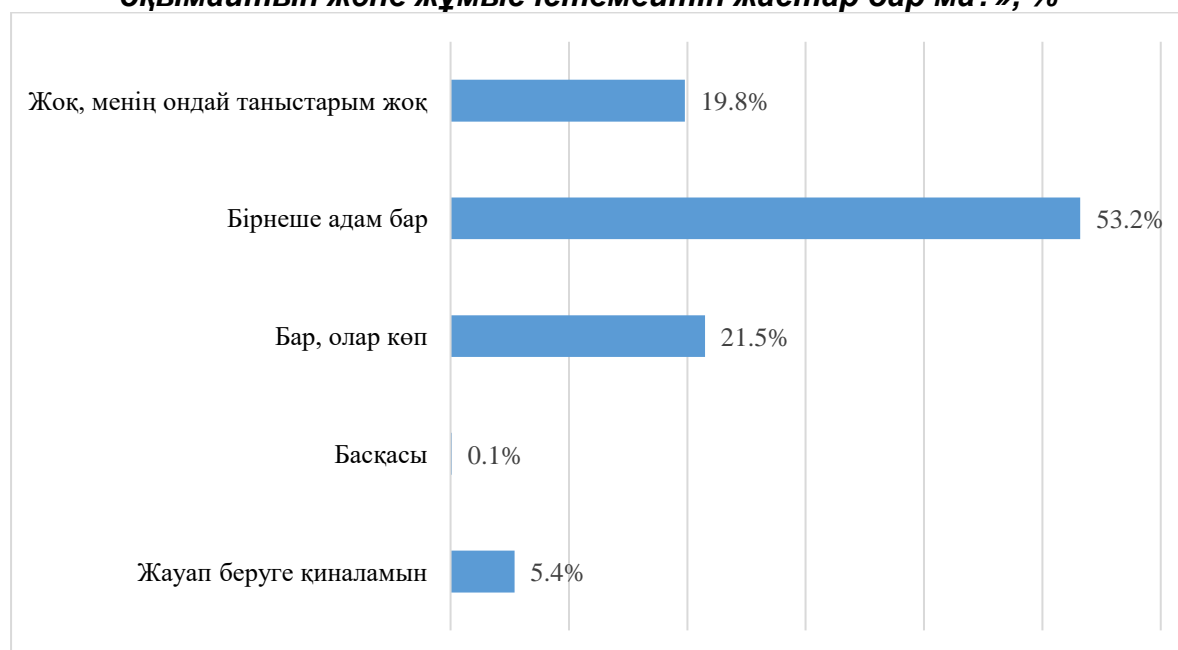
Әлеуметтік еліктеу әсері немесе адамдарға осындай адамдармен дос болуға тән жалпы стереотип сауалнама барысында расталды. NEET жастарынан: "Сіздің таныстарыңыздың арасында оқымайтын және жұмыс

істемейтін жастар бар ма?" деп сұрақ қойылды, $\frac{3}{4}$ респонденттердің бір бөлігі (74,7%) оң жауап берді (жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші "бірнеше адам бар"(53,2%) және "бар, олар көп" (21,5%) (5-диаграмма).

Сауалнамаға қатысқандардың білім беру мәртебесі бойынша корреляциялық бөліністерді талдау NEET жастарының білім деңгейі неғұрлым жоғары болса, соғұрлым оның ортасында оқымайтын және жұмыс істемейтін жастарды кездестіруге болады. Мысалы, "бар, олар көп" деген жауап нұсқасы негізгі білімі бар респонденттердің 22,7%, орта-арнаулы білімі бар респонденттердің 20,8%, жоғары білімі бар респонденттердің 18,5% және ғылыми дәрежесі бар сұралғандардың 12,5% таңдады.

5-диаграмма

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің таныстарыңыздың арасында оқымайтын және жұмыс істемейтін жастар бар ма?», %

2.2. Материалдық қамтамасыз етілу деңгейі

Осы зерттеу шеңберінде NEET жастарының материалдық әл-ауқатының деңгейі олардың отбасыларының абсолюттік және салыстырмалы мәніндегі материалдық жағдайына, кредиттің болуына және оның тарихына қатысты бірқатар мәселелер арқылы зерделенді.

Егер NEET жастарының отбасыларының материалдық әл-ауқатының деңгейі туралы айтатын болсақ, алынған деректерге сәйкес, олар кедейшілік шегінен тыс тұратын және жоғары жеткіліктілікпен сипатталатын топтардағы отбасылардан алынып тасталған. Респонденттердің 3,5% қандай да бір материалдық қиындықтары сезінбейді. Сонымен қатар, сұралғандардың тек 1,9% күнін шақ көреді, өйткені өмір сүруге ақша мүлдем жеткіліксіз. Алайда, әрбір екінші респондент "ақша тамақ пен киімге жетеді, бірақ ұзақ уақыт пайдаланатын тауарларды сатып алу қиынға соғады" деген жауап нұсқасын таңдады (55%). 1/5 жастардың үлесі отбасылық/жеке бюджетіне зиян келтірместен тұрмыстық техниканы алуға мүмкіндігі бар (17,4%). Респонденттердің дәл сондай саны (18,1%) жақсы материалдық жағдаймен

мақтана алмайды, өйткені олардың табысы тек базалық қажеттіліктерді қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Сондықтан NEET жастарының отбасыларының материалдық қамтамасыз ету деңгейін орта есеппен орташа жеткілікті деп анықтауға болады (5-кесте).

Айта кету керек, әлеуметтік зерттеу барысында респонденттердің білім беру капиталы мен олардың отбасыларының материалдық әл-ауқатының деңгейі арасында кейбір тәуелділік анықталды: қаншалықты білім деңгейі төмен болса, соншалықты респонденттер өз отбасының материалдық мүмкіндіктерін төмен бағалаған. Осылайша, "ақша тамаққа жетеді, бірақ киім сатып алу қиынға соғады" деген жауап нұсқасы аяқталмаған орта білімі бар респонденттердің 24,2%, мектептің 11 сыныбын бітірген респонденттердің 18,6%, Орта-арнайы білім деңгейі бар респонденттердің 16,8% және жоғары білім иегерлерінің 12,8% таңдады.

Бұдан басқа, отбасылық табысы төмен NEET жастары Жамбыл (34,1%), Қарағанды (25,7%), Түркістан (23,1%) облыстарында және Республикалық маңызы бар Алматы қаласында (23,5%) және Нұр-сұлтан қаласында (27,6%) жиі тұрады, себебі аталған өңірлерде тұратын респонденттер қалғандарына қарағанда "ақша тамаққа жеткілікті, бірақ киім сатып алу қиындық туғызады" деген жауап нұсқасын жиі таңдады.

5-кесте

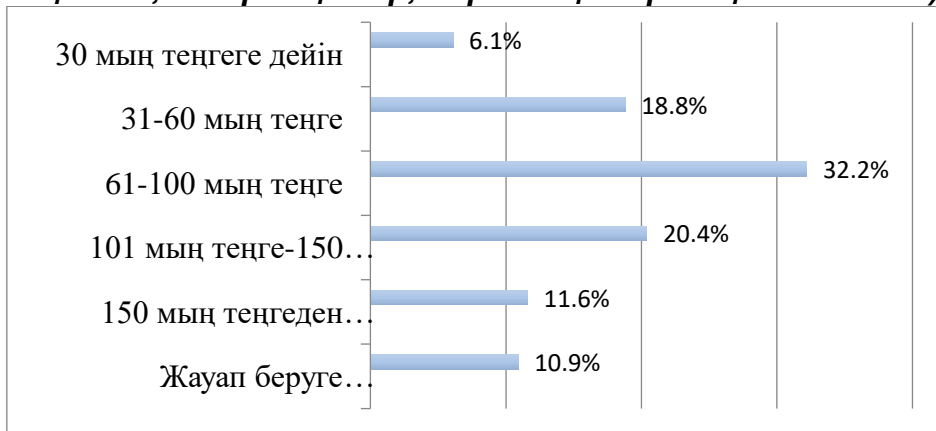
Сұрақ бойынша жауаптар: "Отбасыңыздың материалдық әл-ауқатының деңгейін Сіз қалай анықтар едіңіз?", %

	%
Бізде материалдық қиындықтар жоқ және қажет болған жағдайда автокөлік немесе пәтер сатып ала аламыз	3,5
Кірістер қымбат автокөлік пен пәтерден басқасының барлығына жеткілікті	17,4
Ақша тамақ пен киімге жетеді, бірақ ұзақ уақыт пайдаланатын тауарларды сатып алу қиын	55,0
Ақша тамаққа жеткілікті, бірақ киім сатып алу қиындық тудырады	18,1
Тіпті тамаққа ақша жетпейді	1,9
Жауап беруге қиналамын	4,2

Абсолюттік мәндерде NEET жастарының отбасында бір айда орташа жиынтық табысы 61 мың теңгеден 100 мың теңгеге дейін құрайды (32,2%). Әрбір бесінші респондент отбасының жалпы ай сайынғы табысы 101 мың теңгеден бастап 150 мың теңгеге дейін өзгеретінін көрсетті (20,4%). Сұралғандардың 18,8% "31-60 мың теңге" деген жауап нұсқасын таңдады. Қалған жауаптар 6 диаграммада берілген.

6-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіздің отбасыңыздың бір айдағы кіріс деңгейін көрсетіңіз (жиынтық табыс, барлық жұмыс істейтіндердің еңбекақысын, шәкіртақылар, жәрдемақыларды қоса алғанда)?", %

NEET жастарының отбасыларындағы табыстың негізгі көзі ата-аналардың көмегі болып табылады, мұндай жауап сұралған әрбір екінші жағдайға тән (52,4%). Отбасының басқа мүшелерінің қаражатына респонденттердің 1/3 бөлігі (31,9%) тұрады. Бұл жауаптарды ерлерге (тиісінше 29,8% және 47,1%) қарағанда әйелдер (тиісінше 34,1% және 57,8%) жиі көрсеткен.

Табыс көзі болып қызмет ететін ресми емес табысы зерттеудің әрбір төртінші респондентте ғана бар (26,4%) және олар жасы кіші (14-18 жас – 16,6%, 19-23 жас – 26,2%) санаттардағы әйелдерге (20,4%) қарағанда, 24-28 (33,3%) жастағы ерлерге (32,1%) тән.

Респонденттердің отбасылық/жеке бюджетіне түсетін балама түсімдерге қосалқы шаруашылық (3,1%) және жинақ (0,4%) жатады (7-диаграмма).

7-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз қандай қаражатқа өмір сүресіз?", %

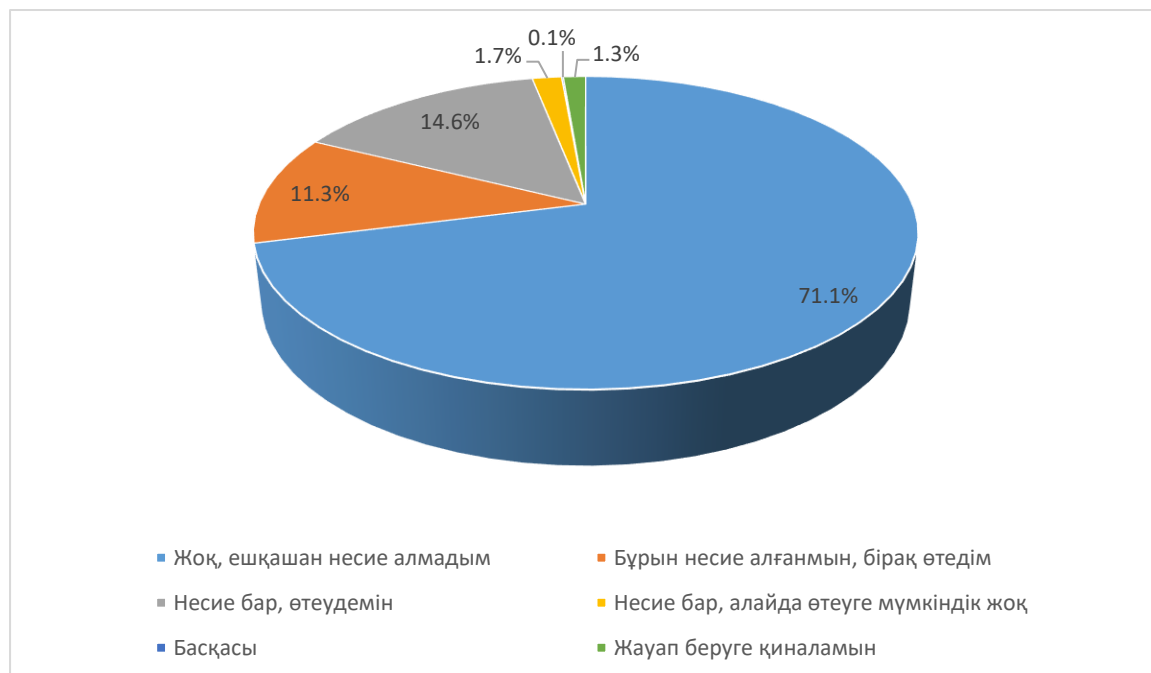

Айта кету керек, NEET жастарының өздерінің бағалауына сәйкес, жақсы несие тарихы бар. Осылайша, респонденттердің басым бөлігі ешқашан банктерден несие алған жоқ – 71,1%. Сауалнаманың әрбір оныншы

респонденті бұл қызметті бұрын пайдаланды, бірақ қазірдің өзінде төледі. Сауалнамаға жауап берушілердің 16,3% несие алды, олардың 14,6% тұрақты түрде төлемдер енгізеді, қалған 1,7% уақытында төлем жасау мүмкіндігінің болмауына шағымданды. Осылайша, қазақстандық NEET жастары үшін кредиттік қарыздар сияқты мәселе өзекті емес. Сондықтан отбасының басқа мүшелерінің табысы, ата-аналардың көмегі мен кездейсоқ табысы жастар үшін жеткілікті және қазіргі уақытта ресми борыштық міндеттемелерді қабылдауды талап етпейді деп болжауға болады (8- диаграмма).

8-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сізде несие бар ма?", %

Банктердің несие қызметтерін пайдаланған респонденттерге олар алған кредиттің қандай қажеттіліктерге арналғаны туралы сұрақ қойылды. Алынған мәліметтерге сәйкес, NEET жастары көбінесе тұтынушылық қажеттіліктерді қанағаттандыруға несие алады: техника сатып алу үшін – 47,7%, тұрғын үйді жөндеу үшін -13,1%, іс – шара өткізу үшін -11,6%. Автонесие беру қызметін респонденттердің 1/10 үлесі (9%) пайдаланды. Респонденттердің тағы 8,4% киім сатып алуға несие алды (6-кесте).

6-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз несиені қандай қажеттіліктер үшін алған едіңіз?", %

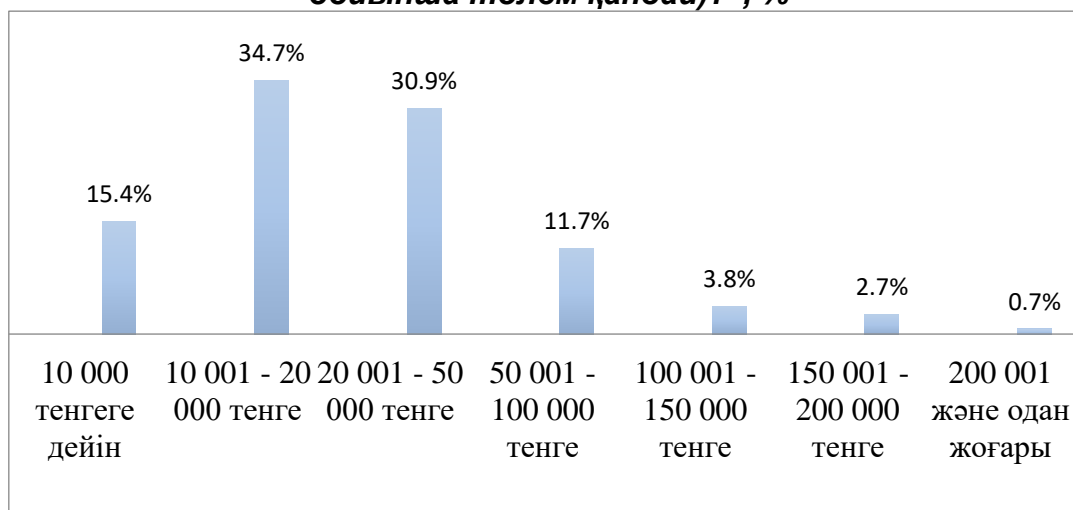
	%
Техника сатып алу үшін	47,7
Тұрғын үйді жөндеу үшін	13,1
Іс-шара өткізу үшін	11,6
Автокөлік сатып алу үшін	9,0
Киім сатып алу үшін	8,4
Жылжымайтын мүлік сатып алу үшін	5,7
Емделу үшін	5,6
Жеке іс ашу үшін	3,6

Саяхат, демалыс үшін	1,3
Жеке қажеттіліктер үшін	1,1
Жұбайымның оқуы үшін	0,4
Малды сатып алу үшін	0,2
Тұрғын үй құрылысы үшін	0,2
Басқасы	1,1
Жауап беруге қиналамын	6,3

Қазақстандағы NEET жастарының қарыздық (кредиттік) жүктемесінің ауқымы көп жағдайда айына 10 мың теңгеден 50 мың теңгеге дейін өзгереді. Мәселен, «10 001 - 20 000 теңге» жауап нұсқасын респонденттердің 34,7% таңдады, сонымен қатар, респонденттердің 30,9% «20 001 – 50 000 теңге» жауап нұсқасын көрсетті. Әрбір оныншы респонденттің ай сайынғы төлемі 50 001-ден 100 000 теңгеге дейін құрайды. Ал жастардың 15,4% айына 10 мың теңгеден артық емес төлем енгізеді (9-диаграмма).

9-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіздің ай сайынғы төлеміңіз қандай (егер несие бірнеше болатын болса, онда барлық кредиттер жиынтығы бойынша төлем қандай)?", %

2.3 Жастардың қызығушылықтары

NEET санатындағы жастар арасында бос уақытта айналысатын іс кітап оқу болып табылады, бұл хоббиді сауалнамаға қатысқан әрбір бесінші адам таңдады (18,5%). Екінші танымал хобби аспаздық болып табылады, бұл жауап нұсқасын респонденттердің 17,2% таңдады. Жастардың 16% спортпен шұғылданады. Сурет салу (6,3%), музыка (5,8%), шет тілдері (5,2%), хореография (4,6%), қолөнер (4,1%) және т.б. сияқты хоббидің қалған түрлері сауалнамаға қатысушылар арасында танымалдылығы төмен. Сұралған жастардың 1/3 үлесі хоббидің жоқ екендігін көрсетті (29,9%) (7-кесте).

7-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіздің хоббиіңіз бар ма, Сіз немен айналысасыз?", %

	%
Кітаптар оқимын	18,5
Тамақ пісіруді ұнатамын, аспаздықпен айналысамын	17,2
Спорттық секцияларға қатысамын	16,0
Сурет салу, дизайн	6,3
Музыкалық аспапта ойнаймын	5,8
Шет тілдерін үйренемін	5,2
Балық аулау, аң аулау	5,2
Би және хореографиямен айналысамын	4,6
Өн айтамын, вокалмен айналысамын	4,4
Қолөнермен айналысамын	4,1
Белгілі бір заттарды жинаймын	1,6
Робототехникамен және басқа да техникалық жобалармен айналысамын	1,2
Флористикамен айналысамын, өсімдіктер өсіремін	1,0
Ораторлық өнермен айналысамын	0,8
Маникюр, шугаринг, косметика, макияж	0,6
Музыка и кино	0,3
Үй шаруашылығы, балаларға күтім жасау	0,2
Менде хобби жоқ	29,9
Басқасы	1,4

NEET жастарының девиантты мінез-құлықтың түрлі түрлеріне тартылу дәрежесін табу және анықтау мақсатында сауалнамада **"сіздің өміріңізде келесі құбылыстар қаншалықты жиі кездеседі?"** сұрағы қойылды. Девиацияның мынадай компоненттері қарастырылды: темекі шегу, маскүнемдік, нашақорлық, шопингпен әуестену, ойындық тәуелділік, гэмблинг-тәуелділік және әлеуметтік желілерді шамадан тыс пайдалану. Талдау көрсеткендей, NEET жастары күн сайын әлеуметтік желілерді қолданады, бұл туралы сұралғандардың 57,1% айтты. Теледидар жастар арасында да танымал, "күн сайын" деген жауап нұсқасын респонденттердің 39,9% таңдады.

Виртуалды ойындардың маңыздылығына қатысты мәліметтер бір мәнді емес: жастардың 28% - күнделікті, 20,6% - аптасына бірнеше рет, 30% - ешқашан.

Темекі шегу күнделікті тәжірибе ретінде әрбір оныншы сұралған адамға тән (10,7%). Сонымен қатар, зерттеуге қатысушылардың 76% мүлдем темекі шекпейді. Респонденттердің дәл осындай саны алкоголь ішпейді (77,1%).

Есірткі заттары (жауап нұсқасы "ешқашан" сұралғандардың 99,5% таңдады), ұйықтататын дәрілер/антидепрессанттар (98,8%), букмекерлік кеңселер (98,3%), казино (95,6%) сияқты құбылыстар NEET жастар ортасында ең аз танымалдылықты пайдаланады (8-кесте).

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің өміріңізде келесі құбылыстар қаншалықты жиі кездеседі?», %

	Күнделікті	Жиі (аптасын а бірнеше рет)	Кейде (айына бірнеше рет)	Сирек (жылына а 1-2 рет)	Ешқашан
Компьютерлік ойындар, телефондағы ойындар	28	20,6	12,1	9,3	30
Казино	0,5	0,5	1,3	2,2	95,6
Әлеуметтік желілер	57,1	28,3	5,1	1,6	7,9
Шоппинг	3,2	11,3	30,4	29,2	25,9
Теледидар	39,9	31,3	10,5	4,2	14,1
Темекі шегу	10,7	4,3	4,4	4,6	76
Алкоголь	0,1	2,4	7,6	12,9	77,1
Есірткі заттары сонымен қатар, темекі қоспалары	0	0,1	0,1	0,4	99,5
Ұйықтататын дәрілер, антидепрессанттар	0	0	0,4	0,9	98,8
Букмекерлік кеңселер	0,5	0,5	0,5	0,3	98,3

2.4 Наразылық әлеует

Әлеуметтік қатынастардың өзіндік көрінісі ретінде әлеуметтік қақтығыстар болады, оларды білдірудің ашық нысаны жаппай наразылық білдіру болуы мүмкін. Осы зерттеуде біз респонденттер көз-қарасы бойынша тұратын аймақта наразылық акцияларының пайда болу ықтималдығы бар-жоғын анықтауды шештік. Сауалнамалардың мәліметтері көрсеткендей, наразылық акцияларының ықтималдығы аз, бірақ алынып тасталмаған, бұл туралы респонденттердің 16,4% айтты (жауаптардың жиынтық көрсеткіші "сөзсіз, иә" және "иә деуге болады"). Респонденттердің білім беру капиталы бөлінісінде тенденция байқалады: респонденттің білім деңгейі неғұрлым жоғары болса, наразылық акцияларының пайда болу ықтималдығы туралы пікір соғұрлым арта түседі. Осылайша, көрсетілген сұраққа "сөзсіз, иә" және "иә деуге болады" жауаптарының жиынтық көрсеткіші негізгі білімі бар адамдар арасында 12,2%, орта білім – 14,4%, орта-арнайы білім – 17,2%, жоғары білім – 22,4% және ғылыми дәреже иегерлері арасында - 50% құрады.

Респонденттердің 46,8% олардың тұратын аймағында наразылық акцияларының пайда болуы мүмкін емес деп санайды. Наразылық акцияларының пайда болу ықтималдығының мүлдем жоқтығына жастардың 23,3% сенімді.

NEET жастарының қалған 13,5% сұраққа жауап беруге қиналды (10-диаграмма).

10-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз қалай ойлайсыз, қазір Сіздің қалаңызда наразылық акцияларының (митинг, ереуіл, петициялар) пайда болу ықтималдығы бар ма?", %

Наразылық белсенділігінің неғұрлым жоғары әлеуеті Алматы облысында (34%) және Алматы қаласында (35,5%) байқалады. Шығыс Қазақстан, Түркістан, Жамбыл және Батыс Қазақстан облыстарындағы наразылық көңіл-күйі аз, мұнда «сөзсіз, иә» және «иә деуге болады» жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші тиісінше 1,5%, 1,7%, 3,3% және 5,7%-ды құрайды.

Респонденттердің көзқарасы бойынша, қоғамдағы наразылықты негізінен әлеуметтік-экономикалық сипаттағы әртүрлі проблемалар тудыруы мүмкін. Олардың қатарында-азық-түлік, жанар-жағар май, дәрі-дәрмек бағасының өсуі, жалақы, стипендия, жәрдемақы төлеу бойынша кешігу, жұмыстан қысқарту/ босату, тиісінше 10,3%, 8,8% және 8,8%. Сондай-ақ көпшіліктегі наразылық акциясының себебі биліктің іс-қимылына қанағаттанбау (8,7%), коммуналдық қызметтер тарифтерінің негізсіз көтерілуі (7,9%), медициналық мекемелер қызметкерлерінің салғырттығы мен кәсібиліксіздігі (7%) сияқты факторлар болуы мүмкін. Кез келген жағдайда наразылықтың жария акцияларына (демонстрацияларға, ереуілдерге, митингтерге және т.б.) – НЕЕТ-ке жататын жас азаматтардың 53,3% қатысу мүмкіндігі жоқ екендігін айтты (9-кесте).

Бұл ретте әр түрлі жас топтарына тиесілілік критерийі бойынша деректерді талдау мынадай қорытынды жасауға мүмкіндік береді: респонденттің жасы асқан сайын - наразылық көңіл-күйін білдіруге қатысты пассивті позиция неғұрлым жақсырақ болады. Осылайша, "ешнәрсе мені ашық түрде наразылық етуге мәжбүрлей алмайды" деген жауап нұсқасын 14-18 жас аралығындағы респонденттердің 57,3%, 19-23 жас аралығындағы 52,4%, 24-28 жас аралығындағы респонденттердің 51,2% таңдады.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сізді бұқаралық наразылық акциясына баруға қандай мәселе мәжбүрлеуі мүмкін?", %

	%
Азық-түлік, жанар-жағар май, дәрі-дәрмек бағасының өсуі	10,3
Жалақы, стипендия, жеңілдіктерді төлеуді кешіктіру	8,8
Жұмыстан қысқарту/ босату	8,8
Биліктің іс-қимылына қанағаттанбау	8,7
Коммуналдық қызметтер тарифтерінің негізсіз көтерілуі	7,9
Медициналық мекемелер қызметкерлерінің салғырттығы мен кәсібиліксіздігі	7,0
Қоршаған ортаның бұзылуы	6,2
Негізсіз айыппұлдар	5,9
Тұрғын-үй мәселелері	5,7
Қабылданатын реформалармен келіспеу	5,2
Әділетсіз сот шешімдері	4,2
Несиелер немесе ипотека бойынша төлемдерді арттыру	3,7
Этникалық негіздегі құқықтардың бұзылуы	3,2
Мектеп, колледж, ЖОО мәселелері	3,0
Ешнәрсе мені ашық түрде наразылық етуге мәжбүрлей алмайды	53,3
Басқасы	0,1
Жауап беруге қиналамын	14,0

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Сауалнаманың нәтижелері респонденттердің басым көпшілігі өз өміріне қанағаттанатынын көрсетеді.

2. "NEET" санатындағы жастарды толғандыратын басты мәселелердің қатарында экономикалық сипаттағы қиындықтар атап өтілді: азық-түлік, халық тұтынатын тауарлардың жоғары бағасы және табыс деңгейінің төмендігі. Жұмыссыздық пен жұмысқа орналасудағы қиындықтар әрбір үшінші респондентті алаңдатады. Жоғары білім құнының жоғары болуы және өз баспанасының болмауы осы рейтингте төртінші және бесінші позицияны алып отыр.

3. Медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасы, ертеңгі күнге деген сенімділіктің болмауы және жастардың бос уақытын тиімді өткізу мәселелері өзекті емес болып табылды.

4. Соңғы 3 айда өзінің әлеуметтік көңіл-күйін сипаттай отырып, NEET жастары оң сезімдердің басымдығын (оптимизм, белсенділік, мейірімділік және тыныштық) атап өтеді. Дегенмен, соңғы 3 айда NEET жастарының кейбір үлесі жиі алаңдаушылық пен өздерін шаршаңқы сезінетінін атап өту керек.

5. Қазақстандағы NEET жастарының басым көпшілігі (86%) өз болашағына қатысты үнемі рефлексия жасайды және өз өмірін жоспарлауға тырысады.

6. Өз болашағын бағдарлай отырып, сұралған жастар ертенгі күнге деген үміт пен сенімділікке толы. Сонымен қатар мазасыздық пен алаңдаушылық әрбір оныншы респондентке тән.

7. Қиын өмір жағдайларында респонденттердің басым көпшілігі бірінші кезекте ата - аналарының қолдауына, ал екінші кезекте достарына, таныстарына және әріптестеріне сенеді. Респонденттердің тағы да ¼ үлесі жұбайына (зайыбына)/сүйікті адамына жүгінеді.

8. NEET жастарының отбасыларындағы материалдық әл-ауқаттың деңгейін талдай отырып, оларды кедейшілік шегінен тыс тұратын және жоғары жеткіліктілікпен сипатталатын топтардағы отбасылардан алып тастауға болады. Әрбір екінші жағдаятқа "ақша тамақ пен киімге жеткілікті, бірақ ұзақ пайдаланылатын тауарларды сатып алу қиын" деген жағдай тән.

9. NEET жастарының отбасыларындағы табыстың негізгі көзі-ата-аналарының көмегі болып табылады. Отбасыдағы басқа мүшелерінің қаражатына респонденттердің 1/3 бөлігі өмір сүреді. Өзінің бейресми табысы зерттеудің әрбір төртінші қатысушысында ғана бар.

10. Респонденттердің өз бағалауына сәйкес, "NEET" санатындағы қазақстандық жастардың жақсы несие тарихы бар. Егер респонденттердің қазіргі уақыттағы кредитке ие үлесін қарастырсақ, онда қарыз (несие) жүктемесінің ауқымы көп жағдайда айына 10 мың теңгеден 50 мың теңгеге дейін өзгеретінін байқаймыз.

11. NEET жастар санатының арасында бос уақытта айналысатын ең танымал іс кітап оқу болып табылады. Екінші танымал хобби аспаздық. Спортпен жастардың 1/6 үлесі айналысады.

12. NEET жастарының күнделікті өмірінде әлеуметтік желілер мен теледидар бар болып табылады. Виртуалды ойындардың маңызын бағалау қиын: NEET жастарының 1/3 үлесі күнделікті ойындар ойнайды, 1/5 бөлігі - аптасына бірнеше рет, 1/3 бөлігі – ешқашан. Темекі шегу күнделікті тәжірибе ретінде әрбір оныншы респондентке тән. Сонымен қатар, зерттеуге қатысушылардың көпшілігі темекі шекпейді және алкоголь ішпейді.

13. Есірткі заттары, ұйықтататын дәрілер/антидепрессанттар, букмекерлік кеңселер, казино сияқты құбылыстар NEET жастар ортасында танымал емес.

14. Респонденттердің көзқарасы бойынша, қазақстандық қоғамда наразылық акцияларының ықтималдығы аз, бірақ алынып тасталмаған (16,4%). Назылық акцияларының пайда болу ықтималдығының мүлдем жоқтығына жастардың 23,3% сенімді. Алайда наразылықты негізінен әлеуметтік-экономикалық сипаттағы (бағаның өсуі, жалақы, стипендиялар, жәрдемақылар төлеу бойынша кідіріс, жұмыстан қысқарту/босату және т.б.) әртүрлі проблемалар тудыруы мүмкін.

III БӨЛІМ. «NEET» ЖАСТАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТЕНУ ЖАҒДАЙЛАРЫ МЕН ФАКТОРЛАРЫ

3.1 Отбасы бастапқы әлеуметтендіру факторы ретінде

NEET ерекше тобына жастардың түсу себептері мен салдарын түсіну шетелдік еңбек нарықтарының зерттеулеріндегі өзекті сала болып табылады. Бұл NEET жастарының, әдетте, жұмыспен қамтылмаған халықтың ең осал санаттарының бірін құруына байланысты. Қазіргі әлеуметтік сауалнамада біз мемлекет "NEET" санатына жатқызатын жас тұлғаларды қалыптастырудың әлеуметтік алғышарттарын зерттеуді шештік. Осылайша, аталған жастардың бастапқы және қайталама әлеуметтенуінің жағдайына талдау жасау және олардың өсуі, дамуы және қазіргі кво мәртебесі қай жерде болған/болатыны, жастардың әлеуметтік ортасының ерекшеліктері арасында корреляцияның болуы туралы гипотезаны тексеру маңызды болып табылады.

Тұлғаны әлеуметтендірудің негізгі институты отбасы болып табылатыны жалпыға мәлім. Отбасы қоғамдық қатынастардың реттеушісі және үйлестіру константасы болып, қоғамның түрлі өмір сүру салаларын ерекше байланыстырады. Тіпті қоғамдық құндылықтардың, идеалдардың өзгеруі кезеңінде де жастар үшін өзгермейтін құндылық болып отбасы қалып отыр.

Сондықтан, NEET жастарына отбасының әлеуметтендіру ықпалының дәрежесін анықтау мақсатында зерттеу барысында респонденттерге құрылымды, отбасы түрін, туған аға-інілері/апа-қарындастарының болуын, олармен өзара қарым-қатынас ерекшеліктерін анықтауға бағытталған бірқатар сұрақтар қойылды.

Сонымен, алынған мәліметтерді талдау барысында респонденттердің басым бөлігі (77,9%) толық отбасында өскен, яғни екі ата-анасының да бар екенін көрсетті. Басқа 16,7% олардың отбасы құрамы толық емес екенін атап өтті. Респонденттердің 3,3% әжесінде, басқа туысқандарында өсті (11-диаграмма).

11-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіздің балалық шағыңызды дәл сипаттайтын жауап нұсқасын таңдаңыз?", %

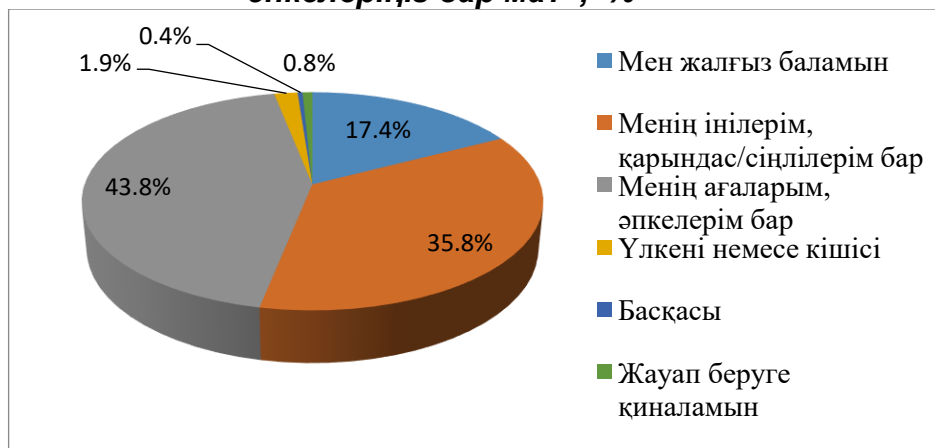

Корреляциялық бөлулерді талдау респонденттердің гендерлік, жас ерекшеліктеріне қарай статистикалық маңызды айырмашылықтарды айқындамады. Бірақ респонденттің білім деңгейі мен отбасы құрылымының арасындағы тәуелділік туралы айтуға мүмкіндік береді. Осылайша сауалнама жоғары білім капиталы бар NEET жастары толық отбасында өскені туралы анықтады: "Мен толық отбасында өстім, менің екі ата - анам да бар" деген жауап нұсқасын 73,3% - аяқталмаған орта білімді, 75,5% - орта-арнайы білімді, 84% - жоғары білімді, 87,5% - ғылыми дәрежелі жастар таңдады.

Зерттеу объектісінде туған аға-інілері/апа-қарындастарының болуына қатысты деректерді бөлу шашыраңқы болды: респонденттердің жартысына жуығы (43,8%) отбасында кіші, яғни аға-інілері/апа-қарындастары бар. Сонымен қатар, респонденттердің 35,8% отбасында үлкені болып табылады. 17,4% жағдайда NEET жастар өкілі - отбасында жалғыз бала (12-диаграмма).

12-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сізде туған ағаларыңыз немесе әпкелеріңіз бар ма?", %

Сонымен қатар NEET жастарында өздерінің аға – інілерімен/апа-қарындастарымен тығыз және қолайлы қарым-қатынастар қалыптасып келеді, бұл туралы респонденттердің басым саны айтты - 84%. Жастардың 14,2% олармен кейде қарым-қатынаста болады. Зерттеуге қатысушылардың тек 0,8% ғана өзінің жақын туыстарымен қандай да бір қатынастардың болмауын айтады (13 диаграмма).

13-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз қазір олармен қарым-қатынастасыз ба?", %

Сауалнамаға қатысқандардың алғашқы әлеуметтену факторлары туралы талдау блогының қорытындысында, респонденттер отбасысында қай ата-ана негізгі табыс әкелетіні (қазіргі уақытта әкеледі) туралы сұраққа жауап берді. Әрбір екінші жағдайда респонденттердің отбасыларында ата-анасының екеуі де жұмыс істеген (жұмыс істейді), яғни олардың әрқайсысының үлесі бірдей бағаланады. Сонымен қатар, респонденттердің қалғанының 1/3 үлесінде патриархалдық отбасы ретінде әкесі ғана жұмыс істейді, ал анасы үй шаруашылығымен айналысады (10-кесте).

10-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіздің отбасыңызда ата-ана қайсысы негізгі табыс әкелді (қазіргі уақытта әкеледі)?", %

	%
Екі ата-ана да жұмыс істейді	52,0
Тек әкем ғана жұмыс істейді, ал анам үй шаруашылығымен айналысады	27,9
Ата-анамның біреуі денсаулық жағдайына байланысты жұмыс істемейді	4,8
Ата-анамда тұрақты жұмысы болған жоқ, бірақ кездейсоқ табыс болды	3,4
Біздің отбасымызда ешкім жұмыс істемейді, жәрдемақы, зейнетақы, шәкіртақы есебінен өмір сүріп жатырмыз	2,4
Бір ғана ата-ана жұмыс істейді	4,3
Ата-әже, олардың еңбекақысына, содан кейін зейнетақысына өмір сүрдік	0,3
Әпке, аға, туыстар	0,2
Басқасы	0,7
Жауап беруге қиналамын	4,1

Осылайша, әлеуметтік сауалнама мен сұхбаттың мәліметтері көрсеткендей, НЕЕТ жастарының көп бөлігі толық отбасынан шыққан, көбінесе жастардың осы санаты отбасында жалғыз бала болып табылмайды және аға-інілерімен/апа-қарындастарымен тығыз қарым-қатынаста.

3.2 Мектептегі оқыту «НЕЕТ» жастарын екінші реттік әлеуметтендірудің негізгі компоненті ретінде

Әлемнің көптеген елдерінің білім беруінің мемлекеттік құрылымдары - балабақшалардан өндірістік және кәсіптік оқыту жүйесіне дейін толығымен институтталды. Бұл жүйелердегі орталық орынды адами бірлескен қызметтің ерекше нысаны, мәдениет феномені, негізгі әлеуметтік институттардың бірі болып табылатын мектеп алады. Мектеп жас ұрпаққа әсер ететін әлеуметтендірудің дербес микрофакторы болып табылады, ол жастардың болашақ кәсіби мүмкіндіктерін ғана емес, сонымен қатар олардың тұлғалық сипаттамаларын да айқындай отырып, олардың дамуын белгілі бір түрде бірегейлендіреді. Өйткені, бастауыш және орта мектепте жастар әлеуметтік мінез-құлық дағдыларын да, білімді де игереді.

Осы әлеуметтік сауалнамада зерттеудің міндеттерінің бірі осы институттың NEET санатындағы жастардың қазіргі мәртебесін қалыптастырудағы маңыздылығын анықтау болып табылады.

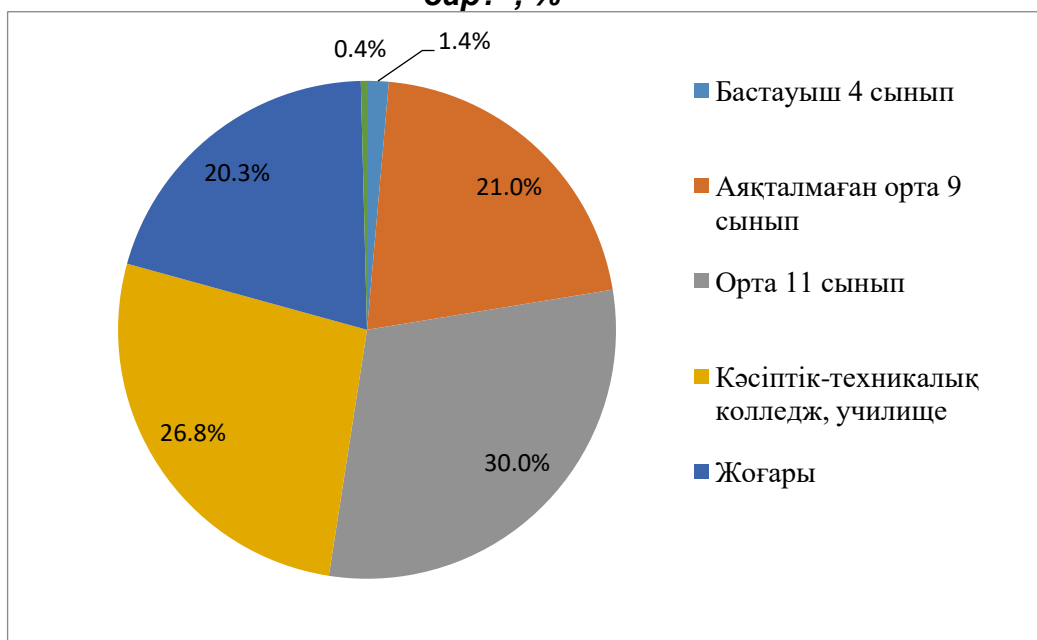
Бірінші кезекте, респонденттерден қазіргі кездегі олардың білім деңгейі туралы сұрады. Сұралғандардың ішінде орта білімі бар респонденттер тобы салмақты (30%) болды. Орта-арнайы білімі бар респонденттердің тобы да өкілдік болып шықты – 26,8%. Сауалнамаға қатысушылардың 21% аяқталмаған орта білімі болған, яғни олардың білім капиталы негізгі мектептің 9 сыныптарынан тұрады. Әрбір бесінші респондент сауалнама барысында ЖОО аяқтағанын көрсетті (20,3%) (14 диаграмма).

Корреляциялық бөлулерді талдау жоғары білімді NEET жастары - көбінесе Алматы қаласында (44,7%), Ақтөбе (29,9%), Павлодар (27%), Атырау (26,1%) облыстарында тұратын 24-28 (31,1%) жастағы әйелдер (17,6% қарсы 23,1%) екенін көрсетеді.

Осылайша, қазақстандық NEET жастарының білім беру деңгейі туралы бір мәнде айту қиын. Салыстырмалы аспектіде орта және орта-арнайы білімі бар өкілдер басым, бірақ соған қарамастан, осы бөлулердің пайыздық арақатынасы оларды бас жиынтықтың контекстінде манипуляция жасау үшін айтарлықтай басым болып табылмайды.

14-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Қазіргі уақытта қандай біліміңіз бар?", %

Талдау көрсеткендей, NEET жастарының мектептегі үлгерімі қанағаттанарлық емес деп атауға болмайды. Респонденттердің 69,1% мектепте "өте жақсы" (11,5%) және "жақсы" (57,6%) оқыды. Оның ішінде "үздік" және "жақсы" үлгерімнің иегерлері 2 есе жиі әйел адамдар болды (7,2% қарсы 16%; 52,4% қарсы 63%).

Сондай-ақ, зерттеу мектепте "өте жақсы" және "жақсы" білім алғандар нәтижесінде жоғары білім (тиісінше 21% және 67,8%) және ғылыми дәрежеге (тиісінше 37,5% және 50%) ие болғанын анықтады. Мектепте

"қанағаттанарлық" білім алғандар үшін білім беру төбесі көбінесе жоғары (10,1%) емес, Орта-арнайы біліммен (34,2%) шектелді.

Нашар үлгерім респонденттердің 2,2% ғана тән болды. Қалған 1/3 жастар үлесі "қанағаттанарлық" (15-диаграмма) оқыды, олардың көпшілігі әйелдерден (19,9%) қарағанда ерлер санын (36,2%) құрады.

Респонденттердің үлгерімі информаторлармен сұхбат барысында де расталды:

«...Успеваемость у меня была хорошая, я училась на пятерки и четверки» (СКО, жен, 18).

«...Если честно сказать я в классе учился углубленном по математике, поэтому к нам уделяли особое внимание по математике и по всем предметам. Наш класс был вообще, как сказать, ведущим в школе. И нас было только, ну как сказать, среди классов отбирали, допустим, если там сто человек в русской школе учится, нас отобрали семь человек в один класс и учили нас по углубленной математике» (Атырауская, муж, 23).

15-диаграмма

Сұрақ бойынша жауаптар: "Мектепте үлгеріміңіз қандай болды?", %

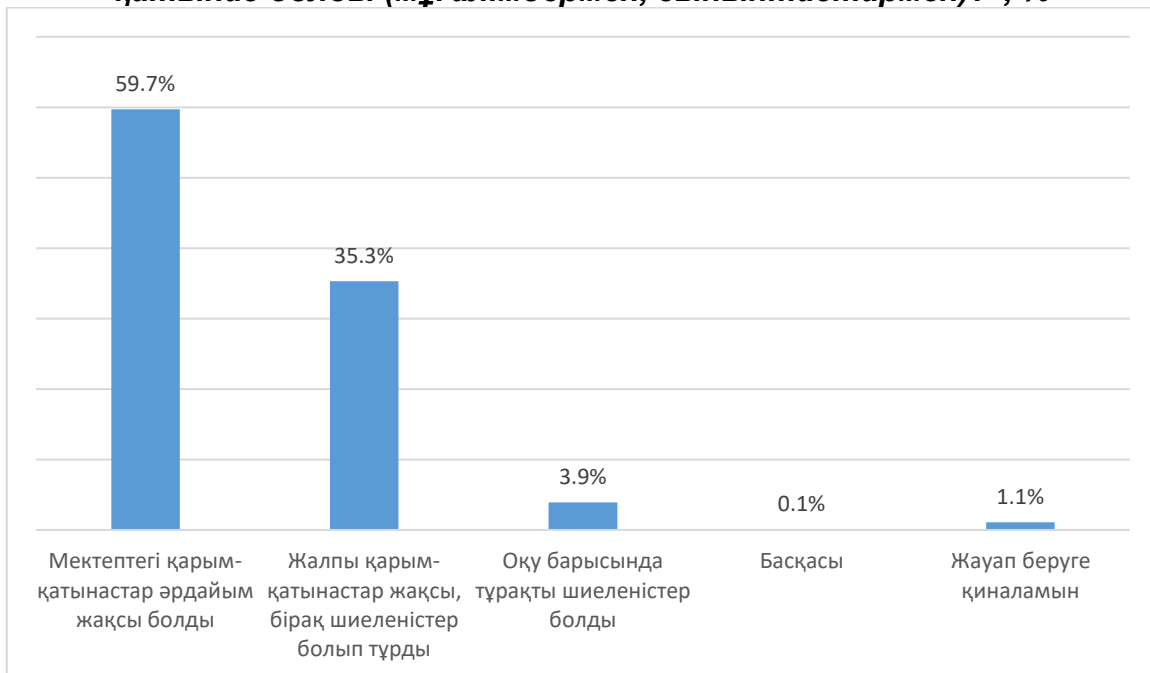

Басқаша айтқанда, зерттеу мектептегі нашар үлгерім мен NEET мәртебесі арасындағы тікелей тәуелділік табылған жоқ екенін көрсетті.

Сонымен қатар, сауалнама нәтижелері NEET жастарының эмоционалдық интеллектісі (басқа адамдардың эмоциялары мен өз эмоцияларын басқару қабілеті) жоғары деп анықтауға болады деп айтуға мүмкіндік береді. Респонденттердің 3,9% ғана оқыту барысында мұғалімдермен, сыныптастармен тұрақты негізде қақтығыстар туындап жүрді. Уақыт өте келе, жастардың 35,3% жанжалды өзара қарым-қатынас орын алды. Көпшілігі (59,7%) құрдастарымен және педагогтармен тек қана оң қарым-қатынасты болған (16-диаграмма).

16-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сізде мектепте қандай қарым-қатынас болды (мұғалімдермен, сыныптастармен)?", %

Берілген мәліметтер мен терең сұхбаттың нәтижелерін салыстыру барысында жастардың сыныптастарымен және педагогтармен жақсы қарым-қатынаста екенін растайды:

«...Хорошие были отношения в школьные годы и со сверстниками, и с одноклассниками. Не ссорилась ни с кем» (СКО, жен, 28).

«...Школа мне очень нравилась, положительные эмоции появляются при воспоминании. -Учителя меня любили, поддерживали, так как я была послушной» (Алматы, жен, 28 лет).

«...Положительные воспоминания о школе. Было очень радостно, весело. Много время проводили в играх, на учебу не очень обращали внимание» (Туркестанская, жен, 23).

«...Воспоминания положительные, школьные годы прошли хорошо. Успеваемость была средней» (Туркестанская, муж, 21).

«...Воспоминания только положительные, теплые. Мне очень нравилось учиться, особенно предметы гуманитарного цикла. Мне учеба достаточно легко давалась. Вот такие хорошие, положительные воспоминания о школе» (СКО, жен., 26 лет).

«...Воспоминание о школе положительное. Да, так как я лучшая ученица в классе, отношения складывались достаточно хорошо» (Туркестанская, жен, 17).

«...Положительные. Я сейчас вспоминаю школу, Вы сейчас как раз затронули за такое, что нахлынули сразу воспоминания о школе. Мне очень нравилось в школе, я бы сейчас вернулась бы туда, потому что у нас и конкурсы, мы всегда участвовали и какие-то открытия, мероприятия мы ставили, то есть это очень интересно было. мне очень нравилось. Я бы сейчас вернулась» (СКО, жен, 26).

«...Интересные. Всегда любила ходить в школу. Хорошие учителя, хорошие одноклассники. И те, кто в других классах учился, тоже все дружно общались» (Карагандинская, жен, 20).

Респонденттер жауап берген келесі сұрақ: **"Сіз мектептен тыс үйірмелерге, секцияларға бардыңыз ба?"**. Зерттеу НЕЕТ жастарының 22,2% негізінен мектептен тыс іс – шараларға қатыспағанын анықтады, респонденттердің 39,8% оларға бірнеше рет барды. Үйірмелер мен секцияларға жиі бару респонденттердің 36,6% үшін ғана тән болды (17-диаграмма). Осыдан жастардың оқудан тыс белсенді емес қызметінде және НЕЕТ мәртебесі арасындағы өзара байланыстың болуын болжауға болады. Сондықтан НЕЕТ тобына кіру қаупін азайту мақсатында оқушылар мен студенттерді әртүрлі үйірмелер мен секцияларға тарту қажет, өйткені осы іс-шаралар барысында қосымша білім мен білік ғана емес, құрдастарының конструктивті және прогрессивті ортасында қажетті әлеуметтік байланыстар пайда болады.

17-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз мектептен тыс үйірмелерге, секцияларға бардыңыз ба?", %

Қазақстандағы НЕЕТ жастарының абсолютті санында аяқталған орта (52,2%) немесе негізгі (40,7%) білімі бар. Респонденттердің 0,7% үлгерімсіздік үшін мектептен шығарған. Сонымен қатар, респонденттердің дәл осындай саны денсаулық жағдайы бойынша мектепті тастап кетуге мәжбүр болды (0,7%) (18 диаграмма).

18- диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз мектепте қанша сынып бітірдіңіз?", %

Мектепті бітіргеннен кейін жастардың басым бөлігі колледжге, ЖОО-ға түсті (64,3%). Респонденттердің 9,9% жұмысқа орналасты, бұл ретте мұндай таңдауды әйелдер (7,5%) қарағанда ерлер (12,1%) жасады. 1/5 түлектердің үлесі жұмыспен қамтылмаған деген мәртебеге ие болды, яғни оқуды жалғастырмаған және жұмысқа орналаспаған. Зерттеуге қатысушылардың 3,8% мектепті бітіргеннен кейін некеге тұрғанын атап өтті (11-кесте), олардың ішінде әйелдер едәуір көп (1,3% қарсы 6,4%).

Келтірілген желілік бөлулер жастардың кәсіптік бағдар беру жұмысында қателіктердің болуын болжауға мүмкіндік береді, себебі NEET жастарының көп бөлігі мектепті бітіргеннен кейін колледжде, ЖОО-да оқуын жалғастырды, дегенмен, мамандығы бар болса да, жұмысқа орналаса алмады. Бұдан басқа, бұл істің қазіргі жағдайының себебі жұмысқа орналасу мүмкіндіктері туралы ақпараттандырудың төмен деңгейі болуы мүмкін.

11- кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз мектеп бітіргеннен кейін немен айналыстыңыз?», %

	%
Колледж, ЖОО түстім	64,3
Ештеңе, үйде отырдым	20,7
Жұмысқа тұрдым	9,9
Үйлендім, күйеуге шықтым	3,8
Оқуға түсуді жоспарлаймын	0,1
Оқуға түскім келді, бірақ болмай қалды	0,5
Әскерге кеттім	0,2
Басқасы	0,6

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Респонденттердің басым бөлігі толық отбасында өсті, яғни екі ата-анасы да бар. Сонымен қатар, "NEET"жастарының толық емес отбасында алғашқы әлеуметтендіру жағдайы 16,7% тән.

2. Респонденттердің жартысына жуығы отбасында кіші, яғни аға аға/әпкелері бар. Сонымен қатар, 1/3 респонденттер үлесі отбасында үлкені болып табылады. NEET жастарының 17,4% өкілі - өз отбасында жалғыз бала.

3. Әрбір екінші жағдайда респонденттердің отбасыларында ата-анасының екеуі де жұмыс істеген (жұмыс істейді), яғни олардың әрқайсысының үлесі бірдей бағаланады. Демек, респонденттердің отбасыларындағы қарым-қатынас жүйесі тең құқықты серіктестік негізінде құрылғанын (салынғанын) қисынды деп болжауға болады.

4. Қазақстандық NEET жастарының білім деңгейі туралы бір мәнді айту қиын. Салыстырмалы аспектіде орта және орта-арнайы білімі бар өкілдер басым. Бірақ, сауалнама кезінде респонденттердің 1/5 үлесінде аяқталмаған орта білімі болды. Сонымен қатар, әрбір бесінші респондент сауалнама барысында ЖОО-ны аяқтағанын көрсетті.

5. NEET жастарының мектептегі үлгерімі қанағаттанарлықсыз деп атауға болмайды. Респонденттердің 70% мектепте "өте жақсы" және "жақсы" оқыған. Олардың ішінде "үздік" және "жақсы" үлгерімінің иегерлері әйел адамдар арасында 2 есе жиі кездеседі.

6. NEET жастарының эмоционалдық интеллекті (басқа адамдардың эмоциялары мен өз эмоцияларын басқару қабілеті) жоғары деп анықтауға болады. Респонденттердің 3,9% ғана оқу барысында мұғалімдермен, сыныптастармен тұрақты негізде қақтығыстар пайда болды. Көпшілігі (59,7%) құрдастарымен және педагогтармен тек қана оң қарым-қатынаста екенін көрсетті.

7. Негізінен оқудан тыс іс-шараларға бару респонденттерге тән емес. Үйірмелер мен секцияларға жиі бару респонденттердің 36,6% ғана тән болды.

IV БӨЛІМ. «NEET» САНАТЫНДАҒЫ ЖАСТАРДЫҢ МАМАНДЫҚ ТАҢДАУЫ ЖӘНЕ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТЫЛУЫ

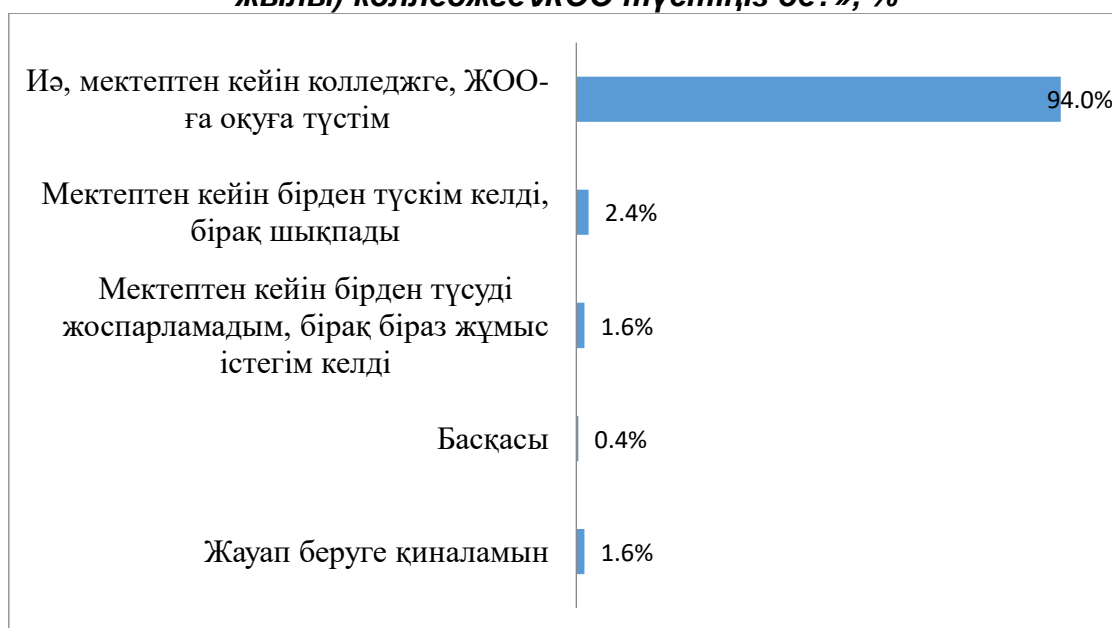
4.1 Мамандық алып шығу және таңдау

Осы бөлімде NEET жастарының мамандығын таңдау және алу ерекшеліктеріне байланысты сұрақтар қаралатын болады: таңдау факторлары, табысқа бағдарлану, мамандық алудағы кедергілер және т. б.

Бұрын айтылғандай, NEET жастарының көп бөлігі мектепті бітіргеннен кейін орта-арнайы және жоғары білім беру ұйымдарында оқуын жалғастырды. Олардың 94% мектептен кейін бірден колледжге/ЖОО-ға түсті. Респонденттердің 2,4% сол жылы оқуға түсе алмағанын атап өтті. Респонденттердің тағы да 1,6% жұмысқа орналасуды жоспарламады (19-диаграмма).

19-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз мектеп бітіргеннен кейін (сол жылы) колледжге/ЖОО түстіңіз бе?», %

Сауалнама нәтижесі бойынша, мамандық таңдау кезінде жастар бірінші кезекте ата-аналарымен ақылдасады (65%). Әрбір оныншы респондент болашақ мамандық туралы ақпаратты интернет желісінен жинауды қалайды (10%). Респонденттердің дәл осындай үлесі мектеп педагогтарынан кеңес алады (9,6%). Сонымен қатар, талдау жастар арасында мамандықты ойланбай таңдаудың сипатының бар екендігін көрсетеді ("мамандықты кездейсоқ таңдадым" деген жауап нұсқасын 8,8% таңдады) және басқаларына соқыр еру немесе жақындарына, пікірлестеріне, достарына еліктеу (5,3%). Кәсіптік бағдар беру жұмысының элементтерін болашақ студенттердің аз ғана саны пайдаланады. Мәселен, мамандықты таңдау барысында түлектердің тек 4,1% ғана кәсіптік бағдар кітапшаларымен, 3,1% - ашық есік күндері колледждерге барды (12-кесте).

Гендер бөлінісінде корреляциялық бөлулерді талдау мыналарды көрсетеді: ата – аналармен, педагогтармен кеңесу - бұл көбінесе мамандықты таңдаудағы әйелдердің стратегиясы, бұл туралы мына деректер куәландырады: бірінші кейс үшін 62,5% қарсы 67,4% және екінші кейс үшін 8,9% қарсы 10,2%. өз достарының мысалын ұстану (6,3% - 4,4%) және

жағдайға болжау (10% - 7,5%) ер адамдарға тән мінез-құлық болып табылады.

Жастар үшін ата-ана пікірінің маңыздылығы жоғары болғандықтан, ата-аналардың объективті критерийлерді басшылыққа алуы және өз балаларына дұрыс таңдау жасауға, яғни мамандықтың беделін емес, сұранысқа, өзектілікке бағыттау үшін тек түлектермен ғана емес, ата-аналармен де кәсіптік бағдар беру шараларын өткізу керек деп ұсынылды.

12-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз мамандықты қалай таңдадыңыз?», %

	%
Ата-анаммен ақылдастым	65,0
Интертен желісінде ақпарат жинадым	10,0
Мектептегі мұғалімдермен сөйлестім	9,6
Мамандықты кездейсоқ таңдадым	8,8
Бала кезімнен армандаған мамандыққа тапсырдым	8,1
Менің достарым мен сыныптастарым таңдаған мамандыққа тапсырдым	5,3
Мемлекеттік гранттар көп болған мамандықты таңдадым	5,4
Кәсіби бағдар кітапшаларымен таныстым	4,1
Төмен өту балы болған мамандықты таңдадым	3,3
Колледждегі ашық есік күндеріне бардым	3,1
Өзім таңдадым	0,9
Тума-туыстарыммен ақылдастым	0,2
Таңдауды балалар үйі жасады	0,2
Таңдаудың болмауы	0,2
Басқасы	0,5
Жауап беруге қиналамын	2,3

Одан кейін респонденттерге: "Сіздің ойыңызша қандай факторлар мамандықты таңдауға әсер етеді?" деген сұрақ қойды. Алынған мәліметтерге сәйкес, NEET жастарында болашақ мамандықты қалай таңдауға қатысты ұтымды талаптар қалыптасқан, яғни сұранысқа (54,8%), лайықты еңбек ақы төлеуге (45,2%) және қолда бар таланттар мен қабілеттердің (28%) релевиантты бағдары. Бірақ ата-аналардың пікірінің маңыздылығы (19,4%) және мамандықтың беделі (13,8%) маңызды орын алады, бұл талапкерге өз қалауына қарай таңдау жасауға кедергі келтіруі мүмкін (13-кесте).

13-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіздің ойыңызша, мамандық таңдауға қандай факторлар әсер етеді?", %

	%
Мамандық сұранысы	54,8
Жоғары еңбекақы	45,2
Өз қабілеттіліктеріне сәйкестілік	28,0
Ата-аналардың талабы және кеңесі бойынша	19,4

Мамандық беделі	13,8
Үйге жақын оқу орнын таңдады	8,3
Ата-ана мамандығын таңдап, әулетті жалғастырғысы келді	3,0
Денсаулық жағдайы және физикалық мүмкіндіктер	2,8
Мемлекеттік гранттар көп бөлінген оқу орны	0,2
Жауап беруге қиналамын	2,5

Қазақстанда жастар үшін білім алу үшін негізгі кедергілер білікті педагогтардың болмауы (25%), білім беру ортасының сыбайлас жемқорлығы (20,3%), мамандықты ойланбай таңдауы (20,2%) және оқушылардың төмен уәждемесі (19,6%) болып табылады. Басқаша айтқанда, бұл жағдайда объективті де, субъективті де факторлар орын алады. Жоғарыда аталғандардан басқа, респонденттердің тиісінше 12,8%, 12,1% және 10,8% жастардың масылдық қатынасы, кабинеттердің техникалық жабдықталуының төмендігі және оқуды жұмыспен қоса атқару қажеттілігі, сияқты аспектілерді атап өтті (14-кесте).

Қазақстанда білім алуға кедергі келтіретін факторлар туралы NEET жастарының тиісінше 53,8% және 46,2% пікірлерінің саралануы респонденттердің тұратын аймағына байланысты байқалады: сұралған әрбір екінші респондент Алматы және Атырау облыстарының өңірлерінде білікті педагогтардың жоқтығын атап өтті. Бұдан басқа, Алматы облысының NEET жастары білім беру ортасында қажетті инфрақұрылымның болмауы проблемасын өзектендірді, яғни кабинеттердің техникалық жабдықталуының төмендігі (42,3%), мемлекеттік тілдегі оқулықтардың жетіспеушілігі (40,4%) және оқу орындарының артық толы болуы (39,4%). Білім беру ортасының сыбайлас жемқорлығы білім алуда кедергі ретінде Алматы (31,7%), Жамбыл (27,4%), Павлодар (27,8%), Солтүстік Қазақстан (26,7%), Атырау (26,9%), Ақмола (26,8%) облыстарында және Алматы қаласында (28,8%) орын алады.

14-кесте.

Сұрақ бойыша жауаптар: "Кейбір жастарға Қазақстанда білім алуға не кедергі келтіруі мүмкін деп ойлайсыз?", %

	%
Білікті педагогтардың жоқтығы	25,0
Білім беру ортасында сыбайлас жемқорлықтың болуы	20,3
Болашақ мамандықты ойланбай таңдауы	20,2
Оқушылардың төмен мотивациясы	19,6
Жастардың масылдық қатынасы	12,8
Кабинеттердің техникалық жабдықталуының төмендігі	12,1
Оқуды жұмыспен қоса атқару қажеттілігі	10,8
Білім алуға ештеңе кедергі жасамайды	10,2
Оқу орындарының артық толы болуы	9,4
Мемлекеттік тілдегі оқулықтардың жетіспеушілігі	8,3
Оқушылардың құмар ойындарға қызығушылығы	6,4
Ыңғайсыз сабақ кестесі	5,5
Оқытушылардың ағылшын тілін нашар меңгеруі	4,7

Қымбат	3,5
Оқушылардың діни ұйымдарға тартылуы	2,4
Қаражаттың жетіспеуі, ақшаның болмауы	2,1
Басқасы	0,9
Жауап беруге қиналамын	6,2

Сондай-ақ, NEET жастарынан мамандықты қандай жағдайда беделді деп санауға болатынын сұрады. Басым санның пікірінше, мамандықтың беделі жоғары жалақыдан (46%) және еңбек нарығында сұранысқа ие болуынан (39,7%) көрінеді. Респонденттердің арасында шетелдік иссапарлар мүмкіндігі, басқаларына ықпал ету мүмкіндігі, адамдарға көмек көрсету мүмкіндігі сияқты жауап нұсқалары аз қолдауға ие болды, тиісінше 4,9%, 3,1% және 5,2% (20-диаграмма)

Гендерлік және жас ерекшелік принципі бойынша бөлінулерді талдау айнымалылардың арасындағы маңызды байланыстарды көрсетпеді, бірақ респонденттердің пікірлері мен білім деңгейі арасындағы тәуелділікті анықтады. Осылайша, бедел өлшемі ретінде жоғары табыс респонденттердің жасына қарай кері қарай азаяды, яғни респонденттің жасы үлкен болған сайын – ол мамандықтың беделінің негізі - жоғары жалақы (жауаптың бұл нұсқасы орта - арнайы білімі бар респонденттердің 47,9%, жоғары білімі бар респонденттердің 39,3% және жас ғалымдардың 33,3% таңдады) деген көзқарасты аз дәрежеде қолдайды. Сонымен қатар, кері үрдіс мамандық беделі еңбек нарығындағы сұраныс сияқты критерийге қатысты байқалады: респонденттің жасы үлкен болған сайын – ол жауаптың осы нұсқасын жиі таңдайды (орта-арнайы білімі бар респонденттердің 39,5%, жоғары білімі бар респонденттердің 44%, ғылыми дәреже иегерлерінің 50%).

Өңірлер бөлінісінде жоғары табыс негізгі бедел ретінде Батыс Қазақстан (72,5%) және Жамбыл (69,9%) облыстарының тұрғындарында жиі байқалды. Сұранысқа ие болу мәртебесі мамандық іргетасы болып табылатыны туралы көзқарасты Қызылорда (58,9%), Қостанай (52,9%), Алматы (55,3%) облыстарында және Шымкент қаласында (55,4%) респонденттер қолдады.

20-диаграмма.

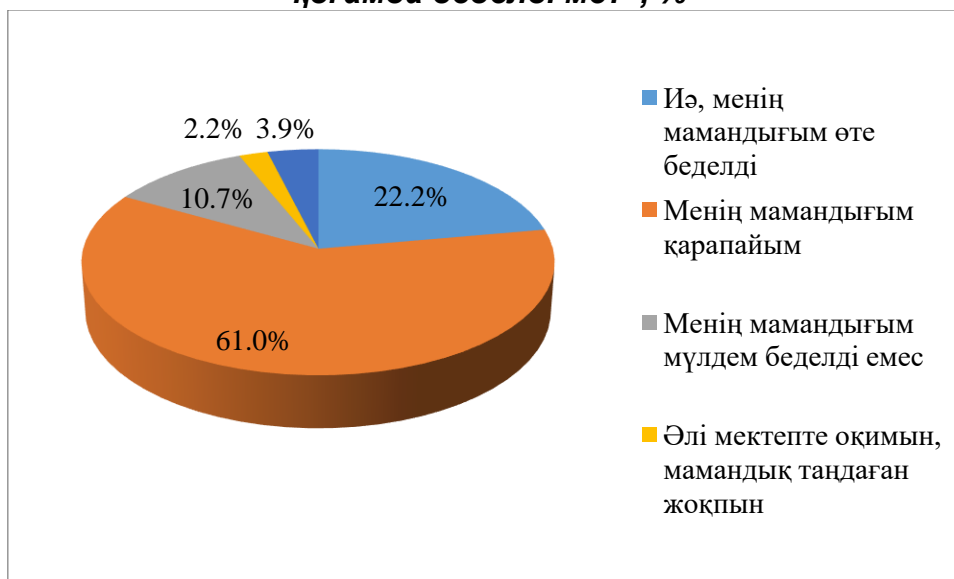
Сұрақ бойынша жауаптар: "Ең алдымен мамандықты не беделді етеді?", %

Алайда, бұл ретте респонденттер өз мамандығын әдеттегідей деп санайды (61%). Зерттеу қатысушыларының 22,2% өз мамандығын беделді деп атады. Сұралғандардың тағы бір 1/10 бөлігі өз мамандығының сәйкес еместігіне шағымданды (21-диаграмма). Тақим образом, исходя из вышеприведенных результатов исследования, в основном молодежь НЕЕТ не трудоустраивается по профессии в силу 2-х обстоятельств: низкая оплата труда и отсутствие вакансий на рынке труда.

21-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз таңдаған мамандық біздің қоғамда беделді ме?", %

Студенттерге жұмыс істеу керек пе? Оқу кезінде студенттерге қосымша жұмыс істеу мәселесі айтарлықтай қарама-қайшы болып табылады. Зерттеушілердің бір бөлігі жұмыспен қамту саласында жақсы бейімделуге көмектеседі деп санайды. АҚШ-та еңбек тәжірибесі бар жастар оқудан кейінгі алғашқы бес жылда жұмыссыздардың жағдайында аз кідіруде, ал жұмысынан айрылып қалған жағдайда да, еуропалық құрдастарымен салыстырғанда тезірек жаңасын табады. Екінші жағынан, респонденттердің 10,8% осы сауалнама барысында жұмысты оқу қызметімен қоса атқару білім алуға кедергі келтіреді деп атап өтті.

Сауалнама көрсеткендей, әрбір екінші сұралған адам колледжде/ЖОО-да оқу барысында қосымша жұмыс жасаған (46,9%), оның ішінде мамандығы бойынша тек 7% жұмыс істеді. Сауалнаманың нәтижесіне сәйкес, қыздардан гөрі, оқу кезінде жігіттер жиі жұмыс істейтінін атап өту қажет (жауап нұсқасы "жоқ, колледжде, ЖОО-да оқу барысында мен жұмыс істеген жоқпын" әйелдердің 54,3% және ерлердің 46,8% таңдады).

Қалған 39,9% болашақ мамандыққа байланысты емес еңбек міндеттерін орындады (15-кесте). Осыдан студенттер үшін мамандық бойынша жұмыс істеуге мүмкіндік жасау қажет болып табылады, осылайша мамандық бойынша тәжірибе мен еңбек өтілінің болмауы мәселесі шешіледі және дипломдалған жұмыссыздық сияқты құбылыстың өзектілігін жоғалтады. Проблеманы шешудің бір нұсқасы орта-арнайы білім беру ұйымдарында ғана емес, жоғары мектепте де оқытудың дуалды моделін (apprenticeship model) енгізу болып табылады. Бұл модель Германияда, Австрияда, Швейцарияда,

Чехияда, Словакияда тәжірибеленіп келеді. Нақты фирмалармен жасалған оқыту келісім-шарттары бір жағынан, жалпы білімнің белгілі бір көлемін алуға мүмкіндік береді, ал екінші жағынан - нақты өндіріс жағдайында жұмыс істеу дағдыларын береді.

15-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз колледжде, ЖОО оқу барысында қосымша жұмыс жасадыңыз ба?», %

	%
Иә, мен өз мамандығым бойынша үнемі қосымша жұмыс атқаратынымын	7,0
Иә, мен үнемі қосымша жұмыс атқаратынымын, бірақ мамандығым бойынша емес	19,4
Кездейсоқ қосымша жұмыстар болған, бірақ мамандығым бойынша емес	20,5
Жоқ, колледже, ЖОО оқу барысында қосымша жұмыс атқармадым	50,5
Басқасы	0,3
Жауап беруге қиналамын	2,3

Студенттердің жұмыс жасауының негізгі себебі экономикалық себептер болып табылады. Осылайша, респонденттердің 37,5% ең қажеттіге ақша жетіспейтіндіктен қосымша жұмыс жасауды шешкен. Респонденттердің 20,4% ата-аналарына көмектесуге тырысқан. Сауалнамаға қатысушылардың тағы 17,1% ойын-сауық және қосымша білім алу үшін ақша тапқан. Алайда, студенттердің мамандық бойынша жұмысқа деген қызығушылығы аз болғаны алаңдатады. Сауалнамаға қатысқандардың 1,1% ғана мамандығы бойынша жұмыс тәжірибесін алуға ұмтылған (16-кесте). Бұл мүмкіндіктің болмауымен, мамандығы бойынша жұмысқа орналасу үшін ақпараттың жетіспеушілігімен немесе төмен ақы төлеуімен түсіндірілуі мүмкін.

16-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Оқу барысында Сіздің қосымша жұмыс жасауыңыздың себептері қандай?", %

	%
Ең қажеттіге ақша жетпеді	37,5
Ата-анама көмектескім келді	20,4
Ойын-сауық және қосымша білім алу үшін	17,1
Ата-анама тәуелді болғым келмеді	16,5
Өмірлік тәжірибе, қарым-қатынас тәжірибесін алғым келді	2,7
Бос уақыт өте көп болды	1,3
Болашақ мамандығым бойынша тәжірибе жинауға тырыстым	1,1
Басқасы	0,5
Жауап беруге қиналамын	2,9

NEET жастарының 80,3% колледж/ЖОО бітіргені туралы диплом алды. Қалғаны белгілі бір себептермен білім беру процесін толық аяқтай алмады: респонденттердің 5% өз еркімен оқуды тастап кетті, 2,6% денсаулық жағдайы бойынша оқуды қалдыруға мәжбүр болды, 2,2% оқудан шығарылды. Бұл ретте олардың арасында (колледжді/жоғары оқу орнын бітірмеген) қыздарға қарағанда, ер адамдар саны басым ("иә, мен колледжді/ЖОО бітіргені туралы диплом алдым" деген жауаптың нұсқасы әйелдердің 82,8% және ерлердің 77,8% таңдады) (17-кесте).

Өңірлер бөлінісінде оқуды аяқтамаған NEET жастары Батыс Қазақстан және Солтүстік Қазақстан облыстарында көп кездеседі. Мұнда респонденттердің 31,7% мен 11,1% өз қалауымен оқуды бітіруге жете алмаған, 9,8% мен 13,3% сәйкесінше оқудан шығарылған.

17-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз колледж/ЖОО бітіріп, диплом алдыңызба?», %

	%
Иә, мен колледж/ЖОО бітіріп, диплом алдым	80,3
Өз қалауыммен оқу орнынан шығып, соңына дейін бітіре алмадым	5,0
Денсаулық жағдайы бойынша соңына дейін оқып, бітіре алмадым	2,6
Оқу орнынан шығарылдым	2,2
Тегін оқуға түсе алмадым	0,3
Отбасы жағдайы бойынша соңына дейін оқымадым	0,4
Сырттай оқимын	0,2
Басқасы	0,2
Жауап беруге қиналамын	8,7

Мамандық таңдау ерекшеліктері туралы сұрақтар блогының соңында респонденттерге: **"Сіз жақын арадағы екі жылда магистратураға, докторантураға түсуді, кәсіби курстардан өтуді жоспарлайсыз ба?"** деген сұрақ қойылды. Алынған деректерді талдау мынаны көрсетті: "lifelong learning" стратегиясының жаһандық үстемдігі дәуірінде (үздіксіз оқыту) NEET санатындағы жастардың басым көпшілігі оқуға және өз білімі мен құзыреттілігін арттыруға ниетті емес (57,2%). Респонденттердің 34,7% оқуын жалғастыруды жоспарлап отыр, олардың 15,6% өз шешіміне сенімді, қалған 19,1% білім процесін белгісіз уақытқа кейінге қалдырып отыр (22-диаграмма).

Сауалнамаға қатысқандардың 14-18 жастағы респонденттер одан әрі оқуға көбірек бағытталған (27%), ал 19-23 жастағы топта бұл көрсеткіш 19%, 24-28 жастағы респонденттердің - 9,7% құрайды.

Басқаларымен салыстырғанда ең жоғары білім беру капиталы бар респонденттер оқуды жалғастыруға ниет білдіріп отыр – әрбір үшінші ғылыми дәреже иеленуші (магистр, кандидат, доктор, PhD) "Иә, міндетті түрде өз оқуымды жалғастырамын" деген жауап нұсқасын таңдады (33,3%), ал жоғары білімі бар респонденттер арасында бұл көрсеткіш 15,7%, орта – арнайы білімі бар респонденттер - 8,9% құрады.

22-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз жақын арадағы бір-екі жылда магистратураға, докторантураға түсуді, кәсіби курстардан өтуді жоспарлайсыз ба?", %

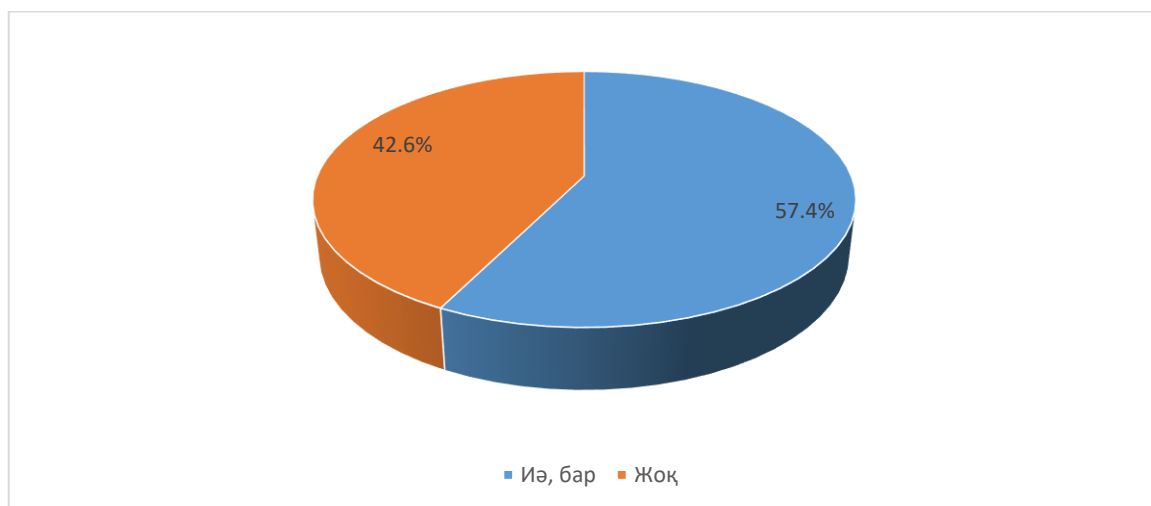

4.2 Жұмыспен қамтылудағы алғашқы тәжірибе

Зерттеу сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 42,6% жұмысқа орналасу тәжірибесі болғанын, қалған 57,4% мұндай тәжірибесі жоқ екенін анықтады (23-Диаграмма).

23-диаграмма .

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сізде жұмыспен қамтылуда тәжірибеңіз бар ма?", %

Одан әрі жұмысқа орналасу тәжірибесі бар респонденттерді мектеп/колледж/ЖОО бітіргеннен кейін қанша уақыт жұмыс іздегенін сұрады. Негізінен бұл процесс жастар арасында бірнеше айға созылады, бұл туралы зерттеуге қатысушылардың 40% айтты. Сауалнамаға қатысқандардың 24,7% мектеп бітіргеннен кейін бірден жұмыс таба алды, ал респонденттердің 15,8%

оқу кезінде жұмыс тауып алғанын көрсетті. Жұмыс іздеу процесі сауалнаманың осы сұрағына жауап берген NEET жастарының 6,8% бірнеше жылға созылды. Сауалнамаға қатысқандардың 9,4% жұмысқа орналасуда қиындықтарға әлі де тап болып жүр (18-кесте).

Сауалнамаға қатысқандардың аумақтық тиесілілігі бойынша деректерді корреляциялық талдау Солтүстік Қазақстан облысында ұзақ мерзімді жұмыссыздықтың ең жоғары деңгейін анықтады, мұнда NEET жастарының әрбір бесінші өкілі (18,2%) оқу орнын бітіргеннен кейін бірнеше жыл бойы жұмысқа орналаса алмады. Мұндай жағдай сондай-ақ NEET жастары арасында Батыс қазақстан (13%), Алматы (11,9%), Жамбыл (10,4%), Атырау (10,3%) облыстарында орын алды.

18-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Мектеп/колледж/ЖОО бітіргеннен кейін Сіз бірден жұмыс таба алдыңыз ба?", %

	%
Оқу кезінде жұмыс тауып алдым	15,8
Жұмысты мектеп/колледж/ЖОО бітірген соң бірден тауып алдым	24,7
Жұмысты бірнеше ай бойы іздедім	40,0
Жұмысты бірнеше жыл бойы таба алмадым	6,8
Әлі де жұмысқа орналаса алмай жүрмін	9,4
Тұрмысқа шыққаннан бері үйде отырмын, кішкентай балаларым бар	0,5
Әскерге кеттім	0,4
Басқасы	0,1
Жауап беруге қиналамын	2,1

Егер жастар қолданатын жұмыс іздеу әдістері туралы айтатын болсақ, онда нәтижелер әлеуметтік байланыстардың жоғары маңыздылығын көрсетеді: әрбір екінші респондент достарының, таныстарының ұсыныстары бойынша өзінің алғашқы жұмысын тапты – 45,8%. Респонденттердің 1/3 үлесі БАҚ іздеу құралын пайдаланды: сауалнамаға қатысушылардың 27,8% газеттегі, Интернет желісіндегі хабарландыру бойынша жұмысқа орналасқан. Жастардың 18,9% бұл мәселеде ата-аналары көмектесті. Жұмыс іздеу бойынша арнайы институттар қызметі NEET жастарының арасында танымал емес, сол себепті зерттеу оларды функционалды емес деп көрсетті. Осылайша, респонденттердің тек 3,5% жұмыспен қамту қызметі арқылы жұмысқа орналасты (19-кесте).

Айта кету керек, әлеуметтік зерттеу барысында респонденттердің гендерлік қатыстылығы мен олардың жұмыс іздеу әдістері арасында кейбір тәуелділік анықталды. Мысалы, егер ер адамдар достарының ұсыныстары бойынша жұмысқа жиі орналасса ("Достардың, таныстардың ұсыныстары бойынша" жауаптың нұсқасы ер адамдардың 49,7% және әйел адамдардың 41,1% таңдады), онда әйел адамдар ата-аналарының көмегіне сүйенуге бейім ("ата-аналар көмектесті" жауаптың нұсқасы әйел адамдардың 20,3% және ер адамдардың 17,8% таңдады) және газет пен Интернет желісіндегі хабарландыру (әйел адамдардың 30,2% және ер адамдардың 25,9%).

Сауалнамаға қатысқандардың жас ерекшелігіне байланысты кейбір тәуелділік байқалады: респонденттің жасы үлкен болған сайын ата – ананың көмегі арқылы және достарының/таныстарының ұсыныстары арқылы (14-18 жас – тиісінше 21,6% және 40,9%, 19-23 жас – тиісінше 21,7% және 42,6%, 24-28 жас – тиісінше 17,1% және 48,3%) жұмыс табады.

19-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сөз алғашқы жұмысыңызды қалай таптыңыз?», %

	%
Достардың/таныстардың ұсыныстары бойынша	45,8
Газет, Интернет желісіндегі хабарландыру арқылы	27,8
Ата-анам көмектесті	18,9
Жұмыспен қамту қызметі арқылы	3,5
Өзім	1,2
Колледж, университет бағыты бағдарламасы арқылы	0,2
Тәжірибе өткен жерде бардым	0,3
Басқасы	0,3
Жауап беруге қиналамын	1,8

Бұл ретте, ақпарат берушілерден жұмыс іздеудің ең тиімді тәсілі туралы сұрағанда, көпшілігі туысқандарының, достарының, таныстарының байланыстары немесе ұсыныстары болып табылатындығын көрсетті: *«...Самый эффективный, я так думаю, через знакомых. Всегда подрабатываем через знакомых, а официальную работу не искал» (СКО, муж, 25).*

«...Считаю, самый эффективный способ это через знакомых» (Туркестанская, муж, 22).

«...Не знаю, какой способ может быть? Ну лучший вариант – искать через знакомых, через знакомых и бояться не будешь – он тебя сто процентов может устроить. А куда-то обращаться – это ждать, можно и годами ждать сидеть» (СКО, муж, 28).

«...Особо негде искать работу в селе. Обращаюсь к знакомым, нахожу через них» (Туркестанская, муж, 25).

«...Через знакомых, в основном. Люди сами там работают. И они уже знают все условия труда» (Карагандинская, муж, 27).

«...Ну, тут уже наверняка, по рекомендации близких людей больше вероятность, что тебя возьмут» (СКО, жен., 26 лет).

Респонденттердің басқа бөлігі ақпараттық технологиялар ғасырында бос жұмыс орындарын іздеудің ең тиімді құралы Интернет желісі деп санайды:

«...Пока еще не искала, но, если буду искать, наверно буду смотреть в интернете, у знакомых буду спрашивать (СКО, жен, 28).

«...Ну, не знаю, похожу, там, по предприятиям каким-нибудь, поспрашиваю, нужны ли рабочие, или, опять же, на OLX посмотрю, может будут объявления хорошие» (Карагандинская, муж, 17).

«...Как я думаю...на данный момент интернет, поисковые сети» (Алматы, муж, 27).

Терең сұхбаттар жұмыспен қамту орталықтарына жастардың жұмыс іздеудің басқа тәсілдері тиісті нәтиже әкелмеген жағдайда ғана жүгінетінін растады:

«...Искала по интернету, искала через знакомых, искала по газетам, но пока безрезультатно. Теперь я уже пойду в службу занятости» (СКО, жен, 26).

NEET жастарының арасындағы жұмысқа орналастырудың бірінші тәжірибесімен қанағаттану көрсеткіші айтарлықтай жоғары: респонденттердің 76,3% олардың бірінші жұмысы қанағаттандырғанын көрсетті ("менің алғашқы жұмысым мені толық қанағаттандырды" және "жалпы менің алғашқы жұмысым мені қанағаттандырды" деген жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші). Жұмысқа орналасудағы сәтсіз тәжірибе жағдайлары респонденттердің 20,5% арасында белгіленді (24-диаграмма).

24-диаграмма.

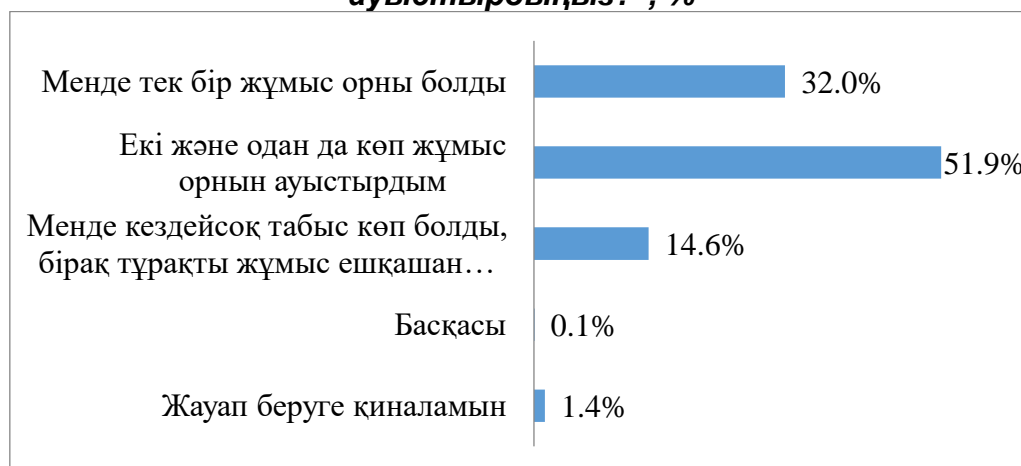
Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз алғашқы жұмысыңызға қаншалықты қанағаттанасыз?", %

Сауалнамаға жауап берушілердің басым көпшілігі 2 және одан да көп жұмыс орнын ауыстарған (51,9%). Респонденттердің 1/3 бөлігінде әзірше бір ғана еңбек тәжірибесі бар (32%). Сонымен қатар, тұрақты жұмыста ешқашан жұмыс істемеген респонденттер тобы анықталды, яғни, кездейсоқ табыс табатын респонденттер тобы анықталды – 14,6% (25-диаграмма).

25 диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіз өміріңізде қанша жұмыс орнын ауыстырдыңыз?", %

NEET жастарының жұмыспен қамтылуының ағымдағы мәртебесі төмендегідей: NEET абсолюттік қатынасында, яғни оқымайтын, жұмыс істемейтін және жұмыс іздеп жүрмейтіндер саны 15,4% құрайды. Оның ішінде ер адамдардың арақатынасы әйел адамдардың жалпы санынан 4 есе төмен: ер адамдар – 6,4%, әйел адамдар – 26%. NEET жастар құрылымындағы әйелдердің басымдылығы олардың көпшілігі декреттік демалыста немесе кішкентай балаларды тәрбиелеуде болғандықтан, бұл сауалнама деректерін төменде растайды.

Өңірлер бөлінісінде NEET жастарының басым бөлігі Солтүстік Қазақстан (30,3%), Жамбыл (27,1%), Шығыс Қазақстан (25%) және Қарағанды (25,3%) облыстарында тұрады. NEET жастары ең аз саны Атырау (5,3%), Павлодар (6,8%) облыстарында және Нұрсұлтан қаласында (6,5%) тұрады.

Қазіргі уақытта респонденттердің 30,5% жұмысқа орналасуды іздеуде. Респонденттердің $\frac{1}{4}$ үлесі уақытша маусымдық жұмыста жұмыс істейді (26,2%). Сонымен қатар, респонденттердің дәл сондай саны кездейсоқ табыс тауып жатыр (24,8%) (26-диаграмма).

26-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қазіргі уақытта немен айналысасыз?», %

NEET жастарының арасында ең танымал сала - көтерме және бөлшек сауда саласы болып табылады (15,9%). Сондай-ақ, Қазақстандағы NEET жастарын жұмысқа орналастыру үшін өте тартымды салалар құрылыс (9,5%), көлік, байланыс (9,1%), өнеркәсіп (7,9%), ауыл шаруашылығы (7,9%) болып табылады. NEET жастарының еңбек алаңындағы менеджмент, қызмет көрсету, мәдениет (өнер) және кәсіпкерлік салаларында еңбек етіп жүргенін кездестіруге болады, тиісінше 1,5%, 1,8%, 2,4% және 2,9% (20-кесте).

Гендерлік қағидат бойынша деректерді талдауға жүгінейік. Айта кету керек, Қазақстанда ер адамға арналған мынадай салалар бар: өнеркәсіп (ерлердің 3,6% қарсы 10,8%), ауыл шаруашылығы (5,2% қарсы 9,7%), құрылыс (1,9% қарсы 14,4%) және көлік (2,3% қарсы 13,5%). NEET жастарының әйел адамдар ұсынымы сауда (ерлердің 10,1% қарсы 24,7%), қоғамдық тамақтану (2,5% қарсы 7,8%), денсаулық сақтау (2,3% қарсы 7,8%) және білім беру (2,7% қарсы 10,1%) сияқты салаларда жоғары.

20-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: "Қандай салада жұмыс жасайсыз немесе іздейсіз?", %

	%
Көтерме және бөлшек сауда	15,9
Мен бір мезгілде әртүрлі жерлерде жұмыс істеймін	10,1
Құрылыс	9,5
Көлік, байланыс	9,1
Өнеркәсіп	7,9
Ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы	7,9
Білім	5,6
Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, халыққа тұрмыстық қызмет көрсету	4,7
Қаржы, кредит беру, сақтандыру	4,7
Қоғамдық тамақтандыру	4,6
Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыз ету	4,5
Кәсіпкерлік	2,9
Мәдениет және өнер	2,4
Қызмет көрсету саласы	1,8
Менеджмент	1,5
Мемлекеттік қызмет	0,3
Кездейсоқ табыс көзі	0,3
Заң саласы	0,5
IT технологиялар	0,3
Басқасы	0,4
Жауап беруге қиналамын	5,0

4.3 Жұмыспен қамтылудағы қиындықтар мен кедергілер

Еңбек нарығында NEET жастарының жұмыспен қамтылмауының орташа кезеңін анықтау мақсатында респонденттер мынадай сұраққа жауап берді: «**Сіз қанша уақыттан бері жұмыс істемейсіз (тұрақты кестемен жұмыс) ?**». Зерттеу осы сұраққа бір мәнді жауап беруге мүмкіндік бермейді, себебі респонденттер арасында NEET мәртебесінің ұзақтығы 1 айдан

бірнеше жылға дейін құбылады. Мәселен, сұралғандардың 1/10 үлесі бір ай уақыт шамасында жұмыс істемейді (10,1%). Сұралғандардың 23,5% "2-3 ай дан бері жұмыс істемеймін" деген жауап нұсқасын таңдады. Зерттеуге қатысып жатқан 24,8% респонденттердің жарты жылдан бері жұмыс істемей жатқандары белгілі болды. Жұмыспен қамтудың жоқтығы анықталды. Респонденттердің тағы 14,3 % бір жыл бойы жұмыс істемей жатқандарын айтты. Жастардың 19,6% NEET мәртебесінде жүргеніне бірнеше жыл болған (27-диаграмма).

Бұл ретте гендер принципі бойынша корреляцияларды талдау NEET санатындағы ерлер үшін жұмыссыз/жұмыспен қамтылмағандық қысқа мерзімді мәртебесі неғұрлым тән екенін көрсетті, ал әйелдерге қатысты бұл мәртебе бірнеше жыл бойы сақталады. Осылайша, "бірнеше жылдан бері жұмыс істемеймін" деген жауап нұсқасын ерлердің 16% және әйелдердің 24% таңдады. Бұл жағдай сұралған әйелдердің жартысының "декреттік" кезеңімен түсіндіріледі.

Өңірлер бөлінісінде NEET статусында ең ұзақ Қызылорда, Атырау, Солтүстік Қазақстан, Түркістан облыстарында, тиісінше 46,7%, 36,8%, 33,3% және 33,7% сұралғандар болды.

27-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қанша уақыттан бері жұмыс істемейсіз (тұрақты кестемен жұмыс) ?», %

Жастардың тұрақты жұмыс табуына кедергі келтіретін басты себептердің қатарында мыналар бар: сұралғандардың 21,1% кездейсоқ тапқан, олар үшін өмір сүруге жеткілікті көрінетін қаржымен өмір сүреді (21-кесте). Бұл тәжірибе елдің солтүстігінде және орталық бөлігінде – Қарағанды облысы (33,3%), Солтүстік Қазақстан облысы (31,5%), Павлодар облысында (30,1%) тұратын NEET жастары үшін ерекше өзекті болып табылады.

Респонденттердің 12% лайықты жұмыс табу үшін білім алуға мүмкіндіктері жоқ екенін атап өтті, олардың ішінде Солтүстік Қазақстан

облысы, Павлодар аймағы және Шымкент қаласы тұрғындарының үлесі айтарлықтай жоғары, сәйкесінше 27,8%, 19,2% және 19,3%.

Жұмысқа орналасу барысында білімнің болуының маңыздылығы жайлы жастардан алынған сандық сауалнаманың нәтижелерімен информанттардың ойын корреляциялайды:

«...Я, в принципе, не работала никогда, потому что у меня нет образования. Поэтому я выхожу чисто на подработку» (СКО, жен, 18).

«...В наше время тяжело устроиться без диплома. У нас в селе нет такой работы, куда я могла бы устроиться» (Туркестанская, жен, 20)

Зерттеуге қатысушылардың 14,9 % кішкентай балаларды тәрбиелеуіне байланысты тұрақты жұмысқа орналаса алмайды. Гендерлік аспектіде мұнда әйелдердің 27,6% және ерлердің 2,5% ұсынылған. Сондықтан, дәл осы жағдай Қазақстандағы NEET жастар құрылымындағы әйелдердің ұсынылуын түсіндіреді деп айтуға болады. Сауалнамаға қатысқандардың 10,3% оларға жұмысқа орналасуға тыйым салынатынын (10,3%) атап өтті, жауап бергендердің ішінде ерлерге(6,3%) қарағанда әйелдер (14,4%) айтарлықтай үлесті құрайды.

21-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Неге сіз тұрақты жұмыс табуға тырыспайсыз?», %

	%
Кездейсоқ табыстармен шектелемін	21,1
Менің кішкентай балаларым бар	14,9
Маған тыйым салады	10,3
Лайықты жұмыс табу үшін білім алу мүмкіндігі жоқ	12,0
Үй шаруашылығын жүргізумен айналысым келеді	6,6
Менің табысым бар және маған ақша табудың қажеті жоқ	5,9
Менің ойымша, бұл пайдасыз жұмыс	5,8
Жұмыс іздеп жүрмін	5,5
Денсаулық жағдайы мүмкіндік бермейді	2,8
Науқас туысыма қарағандықтан жұмысқа шыға алмаймын	1,8
ЖОО-на түсуге дайындалып жүрмін	1,1
Жалақысы жақсы жұмыс іздеймін	1,1
Бұл менің діни нанымдарыммен байланысты	0,9
Мамандығым бойынша жұмыс іздеп/таппай жатырмын	0,9
Қазір жұмысқа тұру қиын	0,8
Білім жоқ	0,6
Еңбек өтілі, тәжірибе, диплом жоқ	0,5
Өз ісімен айналысым келеді	0,4
Әскерге барамын	0,4
Жұмыс жоқ	0,3
Жұмысқа алмайды	0,2

Үйден алыс	0,2
Басқасы	1,9
Жауап беруге қиналамын	18,5

Терең интервью нәтижелері Қазақстанда "NEET" жастар құрылымындағы айтарлықтай үлесті отбасылық міндеттерді орындау себебінен жұмыс істемейтін жас әйелдер алып отырғандығын растайды:

«...Я вышла замуж, муж работает, а я смотрю за ребенком» (Алматы, жен, 28).

«...Потому что внимание больше нужно уделять ребенку, семье, поэтому я дома пока сижу» (СКО, жен., 26 лет).

«...Потому что у меня двое детей уже. Детей нужно водить в школу, на разные кружки, поэтому я пока не работаю» (СКО, жен, 28).

«...Как я уже говорила выше, рано вышла замуж в связи с этим не смогла поступить продолжить учебу в ВУЗе. Потом пошли детки один за другим, да я и не пыталась искать работу. Искать не ищу, так как за детьми нужен уход. Супруг работает на стройке в Астане, Караганде, в основном кормит семью он. И его почти не бывает дома, деток не могу оставить без присмотра пока они у меня маленькие» (Туркестанская, жен, 27).

«...За ребенком смотрю, дома сижу» (Карагандинская, жен, 21).

«...В данный момент я сейчас с ребёнком, ему почти два года» (Карагандинская, жен, 18).

«...Неліктен дейсіз бе? Сокращение мен қысқартылдым жұмымстан. Содан кейін баламен үйде отырдым. Содан кейін қызым сабаққа барды. Сол себептермен жұмыссыз болдым. Қазір жұмыс іздеу үстіндемін» (Атырауская, жен 28).

NEET жастарының жұмысқа орналасуына кедергі келтіретін себептерді анықтау үшін респонденттерге **«Сіздің жұмысқа орналасуыңызға не кедергі келтіреді?»** деген сұрақ қойылды. Жаппай сауалнама нәтижесінде әртүрлі пікірлер алынды. Сонымен, сұралғандардың 1/3 үлесі олардың жұмысқа орналасуына негізгі кедергі төмен жалақы (30,5%) және жұмыс тәжірибесінің болмауы (27,3%) болып табылады. Еңбекақының төмендігі жұмысқа орналасудағы басты кедергі ретінде деп сауалнаманың әрбір екінші қатысушысы Маңғыстау, Батыс Қазақстан облыстарында және Алматы қаласында және Нұр-Сұлтан қаласында, тиісінше 41,3%, 41,2%, 47,9% және 46,6% көрсетті.

Ұсынылған еңбекақыға қанағаттанбаушылық және жұмыс тәжірибесінің болмауы сияқты жұмыссыздық факторлары туралы жоғарыда келтірілген деректерді жастардан алынған сұхбаттың келесі үзінділері растайды:

«...Ищу хорошую работу, потому что мало платят, мне не хватает этого» (СКО, жен, 28).

«...Все время искал, чтобы за короткое время заработать много денег» (СКО, муж, 25).

«...Жұмыс орындары аз, жұмыс орны аз болғанда жұмыс орны көп қой, бірақ мен қалаған жұмыс жоқ ол жерде. Мен қалаған жұмыс болғанмен, зарплатасы айлығы келгенмен бастықтарымен келіспей қаламын. Немесе бастықтарымен жақсы болып жүріп, қаражаты келіспей қалады. Әртүрлі себептері бар оның бәрін айта беретін болсаң ұзаққа созылып кетеді» (Атырауская, муж 26).

«...Вот из-за заработной платы. Я работал в банке. Там заработная плата в среднем 130-150 тысяч. А потом как выяснилось, если таксуешь там в день 2-3 часа, можно будет вытащить вот эти вот деньги плюс еще отдохнуть, не тратить свои нервы. Ну вот я потом подумал зачем работать за такие гроши по графику 5/2, то есть каждый день вставать с 9 утра до 6 вечера работать и получать вот такие гроши, я не знаю в нефтяном государстве такое мне кажется недопустимо» (Атырауская, муж, 23).

«...Так складывалась ситуация, что либо стаж требуют, либо место уже занято» (СКО жен, 26)

Басты кедергілер рейтингінде үшінші болып "тұратын ауданда жұмыс орындарының болмауы" деген жауап орнықты - респонденттердің 23,5%. Әсіресе бұл жағдай Павлодар (39,2%) және Қарағанды (38,9%) облыстарының тұрғындарын қатты алаңдатады. Сонымен қатар, тұратын ауданда жұмыс орындарының болмауы мәселесі Батыс Қазақстан (33,8%), Жамбыл (33,3%), Маңғыстау (30,7%), Атырау (27,9%) және Қостанай (27%) облыстары үшін өзекті болып отыр, бұл туралы сұралған НЕЕТ жастарының әрбір үшінші өкілі айтты.

Әсіресе, еліміздің ауылдық елді мекендерінде тұратын жастар үшін жұмыс орындарының болмауы мәселесі өзекті:

«...В нашем селе кроме школы и садика нет работы. В эти учреждения я не обращаюсь, нет соответственного образования. Кроме сезонной работы нет ничего. Далекое уезжать искать работу я не могу» (Карагандинская, жен, 26).

«...Вы знаете, в селе нет работы. Чтобы иметь работу с постоянным графиком надо уезжать в город. А я не могу оставить бабушку» (Туркестанская, муж, 22)

НЕЕТ жастары арасындағы жұмыссыздық себептерінің көшбашыларының төрттігін "кішкентай баланың, балалардың болуы" – 10,7% себебі алып отыр.

Сауалнамаға жауап берушілердің 8,1% жұмысқа орналасу кезінде НЕЕТ жастарының мәселесі ретінде "парақорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы" жайлы айтуы өз кезегінде қызықты және алаңдаушылық тудырады. Бұл жұмысқа орналасу кезінде жастардың басым

бөлігі көбінесе ресми емес, соның ішінде заңды бұзатын арналарға бағытталғаны жайлы айтады (22-кесте).

Информанттармен өткізілген сұхбаттан үзінді жұмыс берушілер арасында сыбайлас жемқорлық көріністерінің бар екендігін растайды:

«...Не работаю, наверное, потому что везде куда не пойдешь, требуют взятку. Считаю, чтобы устроится по своей специальности, нужны деньги» (Туркестанская, жен, 23).

Өңірлер бөлінісінде жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы жайлы көбіне Қызылорда (19,8%), Павлодар (16,2%), Атырау (14,7%) облыстары мен Алматы қаласының (15,2%) айтты.

22-кесте .

Сұрақтар бойынша жауаптар: «Сіздің жұмысқа орналасуыңызға не кедергі келтіреді?»,%

	%
Төмен жалақы	30,5
Жұмыс тәжірибесінің болмауы	27,3
Тұратын ауданында жұмыс орындарының болмауы	23,5
Кішкентай баланың бар болуы	10,7
Парақорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы	8,1
Жұмыс берушіге қажетті дағдылардың болмауы	6,3
Сапасыз білім	4,4
Денсаулық жағдайы	3,3
Ағылшын тілін білмеу	2,5
Қазақ тілін нашар меңгеру	2,3
Жоғары амбициялар, жоғары күтілімдер	2,0
Білімнің болмауы	1,2
Этникалық топқа тиістілік	1,1
Белгілі бір жынысқа тиістілігі	0,8
Орыс тілін білмеу	0,8
Психологиялық мәселелер	0,7
Рұқсат бермейді	0,5
Кәмелетке толмағандық	0,5
Мамандық бойынша жұмыс істегім келмейді және мамандық бойынша жұмыс табу қиын	0,3
Мені жұмысқа орналастыратын таныстарым жоқ	0,3
Соттылығының болуы	0,2
Тәуелділік мүмкіндік бермейді	0,2
Мамандықтың болмауы	0,2
Лайықтысы жоқ	0,2
Науқас туысты күту	0,2
Басқа	0,8
Ешқандай кедергі жоқ	16,8
Жауап беруге қиналамын	11,4

Жоғарыда аталған себептерден басқа, информанттар сұхбат барысында жұмысқа орналасу барысында жеке адамдардың еңбек ету

ниетінің болуы, тым жоғары амбициялар, патерналистік көңіл-күй және т. б. сияқты субъективті факторлары маңызды рөл атқаратынын айтты.:

«...Если человек хочет устроиться на работу – это зависит от него, не от государства. Государство может только предоставить место» (Карагандинская, муж, 27).

«...Если я сам захочу работать, я буду работать. Если не захочу – то, кто может мне помочь в этом» (СКО, муж, 25).

«...Государство может помочь, но я не хочу обращаться к государству. Я жду, пока работа меня найдет» (СКО, муж, 27).

«...Жду заказа. Если будет в ближайшее время заказ, то поеду. А бывает, что круглый год сижу дома, нет заказов» (Туркестанская, муж, 25).

«...Я сам хочу быть руководителем. Разницы нет, главное, чтобы влияние было» (СКО, муж, 27)

4.4 «NEET» жастарының жастарды қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларға қатысуы және ақпараттандырылуы

Жастарды жұмысқа орналастыру мәселесін шешудің бір жолы диплом алғаннан кейін оқу орындарының түлектерін орналастыруға мемлекеттің қатысуы болып табылады. Осылайша, сұралғандардың жартысынан астамы мемлекет жоғары және орта арнаулы оқу орындарының түлектеріне (52,5%) бірінші жұмыс орнына кепілдік беруі тиіс деген пікірмен келіседі. Әсіресе, бұл ұстанымды әйелдер белсенді қолдайды (54,6% әйелдер ерлердің 50,4% қарсы), респонденттердің білім мәртебесі бойынша-көбінесе жас ғалымдар (62,5%).

Тереңдетілген сұхбат барысында мемлекеттің жастарды жұмыспен қамту жауапкершілігі туралы информанттар айтты:

«...Ну если бы государство помогало бы молодежи устроиться на работу, то сейчас бы половина молодежи бы работала, а не филонила бы и выпивала, я считаю так» (Карагандинская, жен, 28).

«...Государство, если захочет, найдет, конечно. Думаю, должны создать рабочие места, чтобы народ работал. Тогда не только мне найдется работа, но и всем безработным».

Сұралған жастардың $\frac{1}{4}$ үлесі бұл рәсім түлектердің өз қалауы бойынша жүзеге асырылуы тиіс деп санайды, мұнда ер адамдардың пікірінің үлесі айтарлықтай жоғары (ерлердің 26,1 % әйелдердің 23,8 % қарсы). Мемлекеттік құрылымдарда жұмыс орындарын ұсыну қажеттілігі туралы NEET жастарының 13,3 % айтты, ал сұралғандардың 4.3 % жастарды жұмысқа орналастыру процесіне мемлекеттің қатысуы туралы пікірді мүлде қолдамайды (23-кесте).

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қалай ойлайсыз, мемлекет оқу орындарының түлектерін жұмысқа орналастыруға қалай атсалысуы керек?», %

	%
Мемлекет бірінші жұмыс орнына кепілдік беруі тиіс	52,5
Мемлекет тек мемлекеттік құрылымдарда ғана жұмыс беруге кепілдік беруі тиіс	13,3
Мемлекет бітірушінің қалауы бойынша жұмыс іздеуге қолдау көрсетуі тиіс	25,0
Мемлекет оған қатыспауы тиіс	4,3
Басқа	0,4
Жауап беруге қиналамын	4,7

Сондай-ақ, NEET жастарын әлеуметтанулық зерттеу барысында жастардың жұмыспен қамту жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар туралы хабардар болу деңгейін анықтау туралы шешім қабылданды. Алынған нәтижелерді талдау сауалнамаға қатысушылар арасында ең танымал мемлекеттік бағдарлама "Дипломмен ауылға!" болып табылды, ол туралы респонденттердің 41,1% хабардар. Сұралғандардың 1/3 бөлігі дерлік "Жастар тәжірибесі" туралы ақпараттандырылған (28,4%). Сұралған әрбір төртінші респондент "Жасыл ел" мемлекеттік бағдарламасының (26,3%) жұмыс істеуі туралы білетіндігін айтты. "Болашақ" халықаралық стипендиясы әрбір бесінші сұралған респондентке белгілі (20,2%). NEET жастары "бизнесті қолдау мен дамытудың бірыңғай бағдарламасы", "Бизнестің жол картасы 2020", "Нұрлы жер" тұрғын үй құрылысы бағдарламасы, "Серпін-2050" сияқты бағдарламалардың мүмкіндіктері туралы аз ақпараттандырылған, тиісінше 13,5%, 11,1%, 10,1%. Сауалнама барысында жұмысқа орналастыру бойынша келесі Мемлекеттік бағдарламалар туралы NEET жастарының хабардарлығының ең төменгі деңгейі анықталды: "Жастар кадрлық резерві" (1,6%), "2017-2021 жылдарға арналған нәтижелі жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасы" (2,6%), "Zhas Project" жастар корпусын дамыту жобасы" (2,9%).

Айта кету керек, "NEET" жастардың әрбір төртінші өкілі аталған бағдарламалардың ешқайсысымен таныс емес, бұл осы мемлекеттік бағдарламалар операторлары жүзеге асыратын ақпараттық іс-шаралардың тиімділігінің жеткіліксіздігі немесе NEET жастарының өздерінің белсенді еместігін куәландыруы мүмкін (24-кесте). Әсіресе, жастарды жұмысқа орналастыру жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларды келесі облыстарда танымал етуге назар аудару қажет: Шығыс Қазақстан облысы (48,1%), Қарағанды облысы (43,1%), Батыс Қазақстан облысы (41,4%), Нұр-Сұлтан қаласы (42,7%) және Шымкент қаласы (49,1%), өйткені аталған өңірлерде сұралғандардың әрбір екіншісі осындай бағдарламалардың бар-жоқтығы туралы хабардар емес.

24-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Жастарды жұмысқа орналастыру бойынша төменде көрсетілген қандай Мемлекеттік бағдарламалар туралы білесіз?», %

	%
«Дипломмен ауылға!»	41,1
«Жастар тәжірибесі»	28,4
«Жасыл Ел»	26,3
«Болашақ» халықаралық стипендиясы	20,2
«Бизнестің жол картасы 2020» бизнесті қолдау мен дамытудың бірыңғай бағдарламасы	13,5
«Нұрлы жер» тұрғын үй құрылыс бағдарламасы	11,1
Серпін-2050	10,1
«Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы	8,1
«Еңбек»	4,4
«Сәтті қадам»	4,1
Барлығы үшін тегін техникалық және кәсіптік білім	3,6
«Zhas Project» жастар корпусын дамыту жобасы	2,9
Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасы	2,6
Жастар кадрлық резерві	1,6
Аталған бағдарламалардың ешқайсысымен таныс емеспін	26,6
Жауап беруге қиналамын	4,9

Сондай-ақ, сұхбаттан алынған ақпараттар елдегі жастардың елеулі бөлігінің Қазақстанда осындай бағдарламалардың жұмыс істейтіні жайлы білмейтіндігін растайды:

«...Наверное, не слышал про данные программы, проекты, поэтому не участвовал» (Туркестанская, муж, 21).

«...Да, слышал только названия данных программ, проектов. Но в точности не знаю, что из себя они представляют» (Туркестанская, муж, 22).

«...Нет, не слышала» (Карагандинская, жен, 27).

«...Честно говоря, не знаю. Первый раз про это слышу. Возможно, помогают» (Карагандинская, муж, 27).

«...Ондай жобаларға қатысқан жоқпын. Бірақ естуім бар» (Атырауская, жен 28).

«...Слышала по телику про "Молодежную практику", якобы обеспечивают работой до 6 месяцев» (Алматы, жен, 28 лет)

Жастарды қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламалардың әрекеті туралы ақпараттандырылғандар арасында осы бағдарламалардың тек жақсы жақтарын көрсеткен сұралғандардың тобын бөліп көрсетуге болады:

«...Да. Я думаю, это вполне доступные программы сейчас для молодежи и даже как-то больше помогают молодым специалистам быстрее найти работу» (СКО, жен, 18).

«...Вот «Дорожная карта занятости», «С дипломом-в село» слышала, что молодежь идет в село работать и получает подъемные деньги» (СКО, жен, 28).

«...Помогают, наверное. Есть среди моих знакомых, которые работали и работают по данным программам. Значит реально помогает государство. Считаю, это правильно, нужно помогать молодым людям с дипломом на руках, найти работу по профессии. Это своего рода большой стимул в жизнь. Очень много молодежи, которые закончили, с дипломом не могут найти работу. Для начала везде требуют опыт работы. Вот, как раз данные программы помогут набраться опыта, стажироваться и в дальнейшем искать работу по душе» (Туркестанская, жен, 27).

... бірақ сонымен қатар жастарды жұмысқа орналастыру бойынша қолданыстағы мемлекеттік жобалар толық пысықталмаған деп есептейтін респонденттер тобы бар, себебі ол бағдарламалардың негізгі қатысушысы диплом алған жастар болып табылады, ал қалған санаттар назардан тыс қалады:

«...Я слышала, какие-то программы есть по трудоустройству. Но это наверно больше к выпускникам ВУЗов относится, которые только закончили. Я не знаю, подхожу ли я под эту категорию» (СКО, жен., 26 лет).

«...Я не участвовала в госпрограммах, так как нет специальности» (Туркестанская, муж, 28).

«...Данные программы для людей у кого есть образование, специальность, диплом на руках» (Туркестанская, жен, 17).

«...Данная программа очень удобная и дает молодым людям расширять свои навыки, набрать опыта работы. Но у нас в Казахстане все условно. Говорят, молодежь пусть зарабатывает сама, но нет поддержки в начинаниях. Так же есть программа «Рухани жанғыру», которая ничего не дает молодежи. Проект «Молодежная практика» вроде работает, но ничего не доводится до конца. По программе «Дорожная карта занятости» трудоустраивают, но на время. А потом ходи снова ищи работу. После работы по госпрограмме я нашла работу через знакомых, государство мне ничего не сделало. В подобных программах участвовали все мои знакомые. Есть среди них, которые продолжают работу. Кого-то оставили, кого-то нет продолжать работу. Для начало эти программы дают действительно молодежи развиваться, но с дальнейшим трудоустройством государство не берет на себя. Но опять-таки все

упирается в деньги, хорошим знакомым, если замолвят за тебя словечко, то можно перейти на постоянную основу» (Туркестанская, жен, 23).

«...Иә естідім. Басында "Дипломмен – ауылға!" бағдарламасымен ауылға кетіп қалғым келген. Онымен, оның да бір шектеулері болғандықтан, өзіңнің қабілетіңді толықтай аша алмайтындықтан, барасың сені міндеттеген, міне мынаны істейсің деп міндеттеп тастаса...Иә шарттары болған соң, шарттары ауыр болып көрінді. Сондықтан мен оған барған жоқпын. Негізі мүмкіндік болып еді. Оның да қаражат жағы жаман емес, ауылдағы кісілерді танисың басшылықтарымен. Бірақ жаңағыдай кішкене сенің мүмкіндіктеріңізді шектейміз дегенге келтіргендей болды» (Атырауская, муж 26).

«...Да, я слышал, я даже проходил программу «Молодежная практика» проходил, дальше уже устроился в Управление юстиции. Программы хорошие, но это... я не знаю, мне кажется, это для молодежи и больше для села подходит, где с работой проблемы. А вот именно в городе, ну не знаю для каждого человека по-разному. Мне кажется вот эти программы требуют каких то доработок, не знаю...для молодежи, чтобы их заинтересовать нужна повышение заработной платы. Чтобы именно заинтересовать их. А то что, якобы молодежь и можно меньше платить, мне кажется – основной минус в этом» (Алматы, муж, 27).

«...Не было интересным, по таким программам в основном работают те, кто окончили ВУЗ по сельской квоте» (Алматы, 28 лет, жен).

NEET жастары жастарды жұмыспен қамту бойынша мемлекеттік бағдарламалар туралы мәліметтерді қайдан алады? Бұл мәселеде бірінші орын БАҚ – қа тиесілі болды 56,6%, әрбір екінші респондент теледидар, газет/журнал, радио, ғаламтор арқылы мемлекеттік бағдарламалар туралы білді. NEET жастары үшін екінші ақпарат көзі олардың әлеуметтік ортасы болып табылады – достары, таныстары, әріптестері (35,1%) . Респонденттердің 21% мемлекеттік бағдарламалар арқылы жұмысқа орналасуға болатынын өз оқытушыларынан, мұғалімдерінен білген. Мемлекеттік бағдарламалар туралы ақпараттың ең танымал емес көзі жұмыспен қамту орталығы, көше жарнамасы және ата-аналар (тиісінше 6,1%, 6,1%, 6,1%) болып табылады (28-Диаграмма).

Осылайша, көбінесе NEET жастары әр түрлі мемлекеттік бағдарламалар жайлы 3 дерек көзінен біледі: БАҚ, әлеуметтік орта, оқу орны арқылы.

28-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Аталған мемлекеттік бағдарламалар туралы Сіз қайдан білдіңіз?», %

Мемлекеттік бағдарламалардың мүмкіндіктері туралы NEET жастарының хабардарлығының орташа деңгейіне қарамастан, жастардың аз ғана бөлігі оған қатысады. Әрбір екінші адам "Дипломмен ауылға" бағдарламасы туралы біледі (41,1%), бірақ 1,3% ғана оған қатысқан. «Жастар тәжірибесі» және «Жасыл ел» бағдарламаларына қатысты ұқсас жағдай байқалады, мемлекеттің осы жобаларына қатысу көрсеткіші тиісінше 3,3 % және 5,5 % құрайды. Жалпы сауалнама респонденттердің 88,1% жұмысқа орналастыру бойынша аталған мемлекеттік бағдарламалардың ешқайсысына қатыспағанын көрсетті (25-кесте). Олардың ішінде NEET жастарының үлесі келесі өңірлердің арасында жоғары: Түркістан (97,5%), Маңғыстау (97,3%), Шығыс Қазақстан (95,6%), Қарағанды (93,1%), Батыс Қазақстан (92,9%), Алматы (93,8%) облыстары, Нұр-Сұлтан (94,9%) және Шымкент (94,7%).

Бұл ретте сұралғандардың білім деңгейі жоғары болған сайын, олар жастарды қолдау жөніндегі мемлекеттік жобаларға белсенді қатысады. Мысалы, "Аталған бағдарламалардың ешқайсысында қатысқаным жоқ" деген жауап нұсқасын орта-арнайы білімі бар респонденттердің 86,8 %, жоғары білімі бар респонденттердің 84,2 %, ғылыми дәрежесі бар респонденттердің 62,5 % таңдады.

Бұл жағдайда NEET жастарының қазіргі мәртебесі субъективті факторларға – олардың белсенді еместігіне, істің қазіргі жағдайын өзгертуге мүдделі еместігіне немесе сенбейтініне, мемлекеттік бағдарламалар жұмысқа орналасуға шын мәнінде көмектесе алатынына күмәнмен қарауына байланысты деп қорытынды жасауға болады. Екінші жағынан, кейбір сарапшылардың мәлімдемесі бойынша, мұндай бөліністің себебі бүгінгі таңда елдегі жастар саясаты негізінен жоғары құрылымданған жастар қоғамдастығының айналасында шоғырланған, оларға бірінші кезекте студенттер жатады және бұл жоғарыда аталған сұхбат мәліметтерімен расталған. Жастарға арналған барлық жобалардың басым бөлігі негізінен

оқитын жастарға бағытталған, ал жұмыс істейтін жастардың, "NEET" жастарының, жас отбасылардың, жас кәсіпкерлердің әлеуметтік мәселелерін шешуге бағытталған нақты іс-әрекеттер жастар саясатының операторларымен тіпті жиі өзектендірілмейді. Көп жағдайда, олар науқандық-іс-шаралар сипатында болады, бірақ мұндай тәсіл жастардың әртүрлі топтарымен ұзақ мерзімді мақсатты жұмысты әртүрлі критерийлер бойынша бөле отырып жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді.

25-кесте.

Сұрақ бойыша жауаптар: «Жастарды қолдау бойынша қандай мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларға қатыстыңыз?», %

	%
«Жасыл Ел»	5,5
«Жастар тәжірибесі»	3,3
«Дипломмен ауылға!»	1,3
«Бизнестің жол картасы 2020» бизнесті қолдау мен дамытудың бірыңғай бағдарламасы	0,7
«Еңбек»	0,6
«Сәтті қадам»	0,4
«Болашақ» халықаралық стипендиясы	0,4
«Zhas Project» жастар корпусын дамыту жобасы	0,4
«Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы	0,3
Серпін-2050	0,3
Барлығы үшін тегін техникалық және кәсіптік білім	0,3
Жастар кадрлық резерві	0,3
Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасы	0,2
«Нұрлы жер» тұрғын үй құрылыс бағдарламасы	0,2
Аталған бағдарламалардың ешқайсысына қатыспағанмын	88,1
Басқасы	0,3

Қорытынды ретінде жастар әйел тұрмысқа шығып, сосын оқымайтын және жұмыс істемейтін болса, олардың қандай көзқараста болатыны туралы сұраққа жауап берді. Бұл жерде респонденттердің пікірлері бөлінді: жастардың 47,3% бұл мәселеге бейтарап қарады, олар мұны жұмыс істеу немесе жұмыс істемеу әрбір әйелдің жеке таңдауы деп түсіндірді. Сауалнамаға қатысқандардың 16% мұндай шешімді дұрыс емес деп санайды, өйткені бұл жағдайда әйелдердің кәсіби өзін-өзі дамытуы зардап шегеді, бұл жерде келіспеу ұстанымы ерлерге қарағанда (14%) әйелдерге тән (17,9%). Бұдан басқа, "қабылдауға келмейді, әйел әлеуметтік осал болып қалады" деген жауап нұсқасын таңдаудағы әйелдердің үлесі едәуір жоғары - әйелдердің 8,5%; ерлердің 5%.

Білім капиталы тұрғысынан сұралғандар әйелдердің өзін-өзі дамытуы қажеттілігі туралы көзқарасты неғұрлым жоғары білім деңгейі бар респонденттер қолдайды: орта-арнайы білімі бар респонденттердің 15 %, жоғары білімі бар респонденттердің 18 %, ғылыми дәрежесі бар респонденттердің 37,5 %.

Өңірлер бөлінісінде корреляциялық бөлу Қарағанды (27,1%), Қостанай (27,5%) облыстарының және Нұр-Сұлтан қаласының (27,4%) тұрғындары әйел тұрмысқа шығып, оқымауы және жұмыс істемеуі керек деген пікірге келіспейтіндерін айтты.

NEET жастарының 14,2% осы көзқарасты қолдайды, оны мәдени дәстүрлер мен әлеуметтік нормалардың бір бөлігі деп санайды. Сұралған жастардың әрбір оныншы өкілі «тамаша, бұл туралы барлық әйелдер армандайды» деген жауап нұсқасын таңдады (29-Диаграмма). Сондықтан жастардың әр түрлі жауаптарына сәйкес, жастардың аталған жағдайға орташа арифметикалық қатынасын шығару мүмкін емес. Әрбір пікір тобына сипаттама беріп және Қазақстанның қазіргі жастарының құндылық құрылымында демократиялық құндылықтар мен жеке таңдау еркіндігінің маңыздылығы артып келе жатқанын нақтылау ғана мүмкін болып табылады.

29-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Әйел тұрмысқа шыққан соң оқымаса және жұмыс істемесе Сіз оған қалай қарайсыз?», %

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Жастар мамандығын таңдаған кезде, бірінші кезекте ата-аналарының кеңестеріне бағдарланады. Сұралғандардың әрбір оныншысы болашақ мамандық туралы ақпаратты интернетте жинауды жөн көреді. Сонымен қатар, жастар мектеп педагогтарының кеңестерін тыңдайды. Сонымен қатар, талдау жастар арасында мамандық таңдаудың ойластырылмаған сипатының болуын және еру эффекті немесе маңызды жақындарына, пікірлестеріне, достарына еліктеу әсерін көрсетеді.

2. Жастардың мамандық таңдауына үш фактор әсер етеді: мамандықтың сұранысқа ие екендігі, еңбекке лайықты ақы төлеу және талант пен қабілеттердің болуы.

3. Қазақстанда "NEET" жастары үшін білім алуға білікті педагогтардың болмауы, білім беру ортасының сыбайлас жемқорлығы, мамандықты білместікпен таңдау және оқушылардың өздерінің төмен мотивациясы негізгі кедергі болып табылады.

4. Зерттеу көрсеткендей, сұралғандардың әр бір екіншісі колледжде/ЖОО-да оқыған кезде жанама жұмыс істеген, олардың 7% ғана мамандығы бойынша жұмыс істеген.

5. NEET санатындағы жастардың басым көпшілігі оқуға және өз білімі мен құзыреттілігін арттыруға ниетті емес. Сұралғандардың 34,7% оқуын жалғастыруды жоспарлап отыр, олардың 15,6% өз шешіміне сенімді, қалған 19,1% білім алу процесін белгісіз уақытқа кейінге қалдыруда.

6. Көп жағдайда Мектеп/Колледж/жоғары оқу орнын бітіргеннен кейін жастар арасында жұмыс іздеу үрдісі бірнеше айға созылады. Егер жұмыс іздеу әдістері туралы айтатын болсақ, онда нәтижелер әлеуметтік байланыстардың жоғары маңыздылығын көрсетеді: әрбір екінші респондент достарының, таныстардың ұсынысы бойынша өзінің алғашқы жұмысын тапқан. Сұралғандардың 1/3 БАҚ-ты іздеу құралы ретінде пайдаланған. Бұл мәселеде сұралғандардың 1/5 ата-аналары көмектескен.

7. NEET жастары арасында жұмысқа орналасудың бірінші тәжірибесімен қанағаттану көрсеткіші жоғары: сұралғандардың 76,3% олардың алғашқы жұмысы толығымен қанағаттанғанын көрсетті.

8. NEET жастарының жұмыспен қамтылуының ағымдағы статусы төмендегідей: NEET абсолюттік қатынаста болып табылады, яғни оқымайтындардың, жұмыс істемейтіндердің және жұмыс іздемейтіндердің көрсеткіші 15,4%. Оның ішінде ерлердің арақатынасы әйелдердің жалпы санынан 4 есе аз. Қазіргі уақытта респонденттердің 1/3 жұмыс іздеу үрдісінде. Сұралғандардың ¼ бөлігі уақытша маусымдық жұмыста жұмыс істейді. Тағы сонша адам кездейсоқ табыс табуда.

9. NEET жастары арасында ең кең таралған салалар көтерме және бөлшек сауда, құрылыс, көлік, байланыс, өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы болып табылады. NEET жастарын менеджменттің еңбек алаңында, қызмет көрсету, мәдениет (өнер) және кәсіпкерлік саласында еңбек етіп жатқанын сирек байқауға болады.

10. Жастардың тұрақты жұмыс табуына кедергі келтіретін басты себептердің қатарында мыналар бар: кездейсоқ табыстар, білім алу мүмкіндігінің жоқтығы, кішкентай балалардың бар болуы.

11. Сұралғандарды жұмысқа орналастыру үшін негізгі кедергі еңбекақының төмендігі және жұмыс тәжірибесінің болмауы болып табылады. Басты кедергілердің рейтингінде үшінші болып «тұратын ауданда жұмыс орындарының болмауы» деген жауап орнықты.

12. Сауалнамаға қатысушылар арасында ең танымал мемлекеттік бағдарламалар "Дипломмен ауылға", "Жастар тәжірибесі", "Жасыл ел" бағдарламасы, "Болашақ" халықаралық стипендиясы болып табылады. NEET жастарының жұмысқа орналастыру бойынша мемлекеттік бағдарламаларға қатысты хабардарлығының ең төменгі деңгейі келесі бағдарламаларға қатысты: "Жастар кадрлық резерві", "Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасы", "Zhas Project" жастар корпусын дамыту жобасы".

13. Жастарды жұмысқа орналастыру жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар жайлы сұралғандар негізінен БАҚ арқылы біледі. NEET жастары үшін екінші ақпарат көзі әлеуметтік орта болып табылады. Респонденттердің 1/5 бөлігі мемлекеттік бағдарламалар арқылы жұмысқа орналасуға болатынын өз оқытушыларынан, мұғалімдерінен білген. Мемлекеттік бағдарламалар туралы ақпараттың ең танымал емес көзі

жұмыспен қамту орталығы, көше жарнамасы және ата-аналар болып табылады.

14. NEET жастарының мемлекеттік бағдарламалардың мүмкіндіктері туралы хабардарлығының орташа деңгейіне қарамастан, оларға жастардың қатысу пайызы жалпы санның 5,5 % аспайды.

ҚОРЫТЫНДЫ

Осы талдамалық құжат әлеуметтанулық зерттеудің нәтижелерін қамтиды, оның негізгі мақсаты Қазақстандағы "NEET" жастарының әлеуметтік-демографиялық жағдайын, оның білім бэкграундтарын, бастапқы және қайталама әлеуметтендірудің ерекшеліктерін, жұмысқа орналасуға байланысты негізгі мәселеледі, қиындықтарды және Қазақстанда жастарды қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларға қатысудың ақпараттандырылуын/дәрежесін зерделеу болып табылады.

Зерттеу нәтижелері бойынша келесі қорытындылар жасалды:

Біріншіден, Қазақстандағы "NEET" жастарының әлеуметтік көңіл-күйін субъективті бағалау өте қанағаттанарлық, сауалнамаға қатысқандардың басым бөлігінің әлеуметтік көңіл-күйі соңғы 3 айда оң сипатталады (яғни жастар қуаныш, тыныштық, белсенділік, танытуда). Өз болашағын бағдарлай отырып, сұралған жастар үміт пен сенімділікке толы. Сонымен қатар мазасыздық пен алаңдаушылық әрбір оныншы респондентке тән. Белгілі бір фрустрацияны бастан өткеріп жатқан және өз өмірінің сапасын төмен бағалайтын жастардың жекелеген топтары бар.

Алаңдаушылық тудыратын мәселелердің басты үштігіне респонденттер экономикалық сипаттағы мәселелерді (бағаның өсуі, табыстың төмен деңгейі (көбінесе – оның болмауы)) және жұмыссыздық мәселесін жатқызды. Жоғары білім құнының қымбат болуы және өз баспанасының болмауы Қазақстандағы «NEET» жастары мәселелерінің рейтингінде төртінші және бесінші орынға ие.

«NEET» жастары үшін қазіргі уақытта олардың ата-аналары сенімді тірек болып табылады, және олар қиын өмірлік жағдайларда олардың қолдауына сенеді. Бұл ретте қолдау моральдық құрамдас бөлік ретінде ғана емес, экономикалық компонент ретінде де түсініледі. Мәселен, NEET жастарының отбасыларындағы табыстың негізгі көзі-ата-аналарының көмегі болып табылады. Отбасының басқа мүшелерінің қаражатына респонденттердің 1/3 бөлігі өмір сүреді. Өзінің бейресми табысы зерттеуге қатысушылардың әрбір төртіншісінде ғана бар. Екінші кезекте, жастар достарының көмегіне сенеді, әсіресе бұл ерлерге тән. Мұндай жағдайларда әйелдер жұбайының (сүйікті адамының) қолдауына үміттенеді.

NEET жастары отбасыларының материалдық әл-ауқатының деңгейін талдай отырып, оларды жоғары ауқаттылықпен сипатталатын топтардан және кедейлік шегінен тыс отбасылар қатарынан шығаруға болатыны жайлы айтуға болады. Әрбір екінші жағдайға "ақша тамақ пен киімге жеткілікті, бірақ ұзақ уақыт пайдаланылатын тауарларды сатып алу қиын" деген жағдай тән. Респонденттердің өз бағалауына сәйкес, "NEET" санатындағы қазақстандық жастардың жақсы несиелік тарихы бар, олардың басым бөлігінің несиелері жоқ, қалғандары уақытында есептесу үшін қажетті қаражатқа ие.

Егер "NEET" жастарына тән әртүрлі аддикциялар туралы айтатын болсақ, жастардың күнделікті әлеуметтік желілерге қатысы бар екендігі туралы айтуға болады. "NEET" жастарының 1/3 үлесі күн сайын виртуалды ойындар ойнайды. Темекі шегу күнделікті тәжірибе ретінде әрбір оныншы сұралушыға тән. Сонымен қатар, зерттеуге қатысушылардың көпшілігі темекі тартпайды және алкоголь ішпейді. Есірткі заттары, ұйықтататын / антидепрессанттар, букмекерлік кеңселер, казино сияқты құбылыстар NEET жастар ортасында мүлдем кең таралмаған.

Екіншіден, зерттелетін маңызды көрсеткіштердің бірі жастардың отбасы мен мектеп ұжымдарында әлеуметтену жағдайларын зерделеу болды. Зерттеу көрсеткендей, сауалнамаға қатысқандардың басым бөлігі жақсы бастапқы позицияларда болған: толық отбасы, туған ағалары мен апа-қарындастарының болуы, отбасы мүшелерінің арасындағы берік қарым-қатынастар. Толық емес отбасы жағдайында алғашқы әлеуметтену «NEET» жастарының 16,7% тән.

Әрбір екінші отбасы тең құқылы, ата-аналар арасындағы қарым-қатынас демократиялық принциптерге негізделген болып сипатталады. Отбасының патриархалдық түрі сұралғандардың жалпы санының 1/3 үлесінде кездесті.

NEET жастарының көпшілігі қайталама әлеуметтенудің стандартты арналарынан өтуде – мектепте оқу; кейбіреулері 9 сыныптан кейін колледждерге баруда, басқалары 11 сыныпты бітіргеннен кейін университеттерге түсті.

Қазақстандық "NEET" жастарының білім деңгейі жайлы бір нақты ой айту қиын. Компаративтік тұрғыдан орта және орта-арнайы білімі бар өкілдер басым. Бірақ сонымен қатар сауалнама барысында респонденттердің 1/5 үлесі аяқталмаған орта білімі болды. Сонымен қатар, әрбір бесінші респондент сауалнама барысында ЖОО-ны аяқтағанын көрсетті.

Мектепте "NEET" жастарының үлгерімі негізінен "өте жақсы" және "жақсы" деп бағаланды. Олардың ішінде жақсы үлгерімге 2 есе жиі әйелдер ие болды. NEET жастарының эмоционалдық интеллектін жоғары деп анықтауға болады. Сұралғандардың 3,9 % ғана оқу барысында мұғалімдерімен, сыныптастармен тұрақты негізде қақтығысып отырған. Көпшілігі (59,7%) құрдастарымен және педагогтармен тек қана оң қарым-қатынас жайлы айтады. Оқудан тыс іс-шараларға қатысу сұралған жастарға тән емес. Үйірмелер мен секцияларға жиі бару сұралғандардың 36,6 % ғана тән болды.

"Life-long learning " стратегиясына келсек, ол "NEET" жастар ортасында өзекті емес. Себебі, сұралғандардың басым көпшілігі оқуға және өзінің білімі мен құзыреттілігін арттыруға ниеттенбейді.

Үшіншіден, жастардың мамандық таңдау процесін рационалды деуге болады. Өйткені, мамандықты таңдай отырып, респонденттер үш негізгі факторға бағдарланады: мамандықтың сұранысқа иелігі, лайықты еңбекақы және талант пен қабілеттердің болуы. Сонымен қатар, жастар болашақ мамандықты таңдай отырып, ата-аналары мен мұғалімдерінің пікірлеріне бағдарланады. Сонымен қатар, "NEET" жастары арасында мамандықты таңдаудың ойластырылмаған сипатының болуы және еру эффектісі немесе жақындарына, пікірлестеріне, достарына еліктеу әсері орын алады, бірақ бұл кейстерді салмақты деп атауға болмайды.

Қазақстанда білім алу үшін негізгі кедергілер объективті де, субъективті де факторлар болып табылады. Осылайша, респонденттер мұндай факторлардың қатарына білікті педагогтардың жоқтығын, білім беру ортасының сыбайлас жемқорлығын, мамандықты білместікпен таңдауды және оқушылардың өздерінің төмен мотивациясын атады.

Төртіншіден, "NEET" санатындағы қазақстандық жастарды "NEET" тобында болу ұзақтығы бойынша ұзақ уақыт жұмыссыздарға (бірнеше жыл бойы жұмыс істемейді және оқымайды) және қысқа мерзімді жұмыссыздарға жіктеуге болады. Қазақстандық "NEET" жастары құрылымында отбасылық

міндеттерді орындауға байланысты экономикалық тұрғыдан белсенді емес жастар басым, олар ұзақ уақыт жұмыссыздардың негізгі үлесін құрайды. Қалғандары қысқа мерзімді жұмыссыздар (осы мәртебеде бір жылдан аз уақыт болғандар) болып табылады. Бұл ретте "NEET" тобына түсудің орталық факторына кішкентай балалардың болуы, білім алу мүмкіндігінің болмауы және жастардың кездейсоқ тапқан табыстарына субъективті "риза" болуы жатады. Сұралғандарды жұмысқа орналастыруға негізгі кедергі еңбекақының төмендігі және жұмыс тәжірибесінің болмауы болып табылады. Басты кедергілер рейтингінде үшінші болып "тұрғылықты ауданда жұмыс орындарының болмауы" деген жауап орнықты. Субъективті себептердің қатарына жастардың жұмысқа орналасу ниетінің, қызығушылығының болмауы, олардың патерналистік көңіл – күйі, кейде-аса жоғары амбициялар және т. б. деп атауға болады.

Бесіншіден, сауалнамаға қатысушылар арасында жастарды қолдау бойынша ең танымал мемлекеттік бағдарламалар «Дипломмен ауылға», «Жастар тәжірибесі», «Жасыл ел», «Болашақ» халықаралық стипендиясы болып табылады. Жұмысқа орналастыру бойынша мемлекеттік бағдарламаларға қатысты «NEET» жастарының хабардарлығының ең төменгі деңгейі байқалады: «Жастар кадрлық резерві», «Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасы», «Zhas Project» жастар корпусын дамыту жобасы».

Сұралғандар жұмысқа орналастыру жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар туралы бірінші кезекте БАҚ арқылы біледі. "NEET" жастары үшін екінші ақпарат көзі әлеуметтік орта болып табылады. Респонденттердің 1/5 бөлігі мемлекеттік бағдарламалар арқылы жұмысқа орналасу мүмкіндігі туралы өз оқытушыларынан, мұғалімдерінен біледі. Сондай-ақ, зерттеу халықты жұмысқа орналастыру жөніндегі мамандандырылған институттардың функционалдық деңгейінің төмендігін анықтады. Мәселен, мемлекеттік бағдарламалар туралы ең танымал емес ақпарат көздерінің бірі жұмыспен қамту орталығы болып табылады. Сонымен қатар, NEET жастарының мемлекеттік бағдарламалардың мүмкіндіктері туралы хабардарлығының орташа деңгейіне қарамастан, жастардың оларға қатысу пайызы жалпы санының 5,5 % аспайды.

Әлеуметтік зерттеу барысында алынған нәтижелерді ескере отырып, Қазақстандағы NEET санатындағы жастардың әлеуметтік көңіл-күйін жақсарту мақсатында келесідей іс-шаралар кешені **ұсынылады**:

- мемлекеттік жастар саясатын әртүрлі жастар топтарымен ұзақ мерзімді мақсатты жұмысқа оларды әр түрлі критерилері бойынша бөліп көрсету арқылы бағыттау: жұмыс істейтін жастар, жас отбасылар, жас кәсіпкерлер, «NEET» жастары және т. б.;

- Қазақстанда жұмыс істеп тұрған жастарды жұмысқа орналастыру және қолдау жөніндегі әртүрлі мемлекеттік бағдарламалармен таныстыруға байланысты жастардың тұратын жері бойынша ақпараттық іс-шаралар өткізу жөніндегі жұмысты жандандыру;

- түлектерді мамандықтың сұранысқа ие екендігіне және таланттары мен қабілеттеріне сай бағдарлай отырып, мамандықты дұрыс және релевантты таңдау тұрғысынан оқушылардың ата-аналарымен ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын, сынып сағаттарын өткізу;

- жастарға арналған тегін бос уақыт орталықтарын құру арқылы оқушыларды сыныптан тыс іс-шараларға үнемі тарту;

- Дуалды оқыту моделін орта-арнайы білім беру ұйымдарында ғана емес, жоғары мектепте де енгізу;

- орталық мемлекеттік органдар деңгейінде "lifelong learning" тұжырымдамасын белсенді іске асыру - гранттар бөлу және жоғары білім беру мен әлеуметтік жобаларды қаржыландыру түрінде, жоғары оқу орындары базасында үздіксіз білім беру факультеттерін ашу, педагогикалық инновацияларға инвестициялар; жұмыс берушілер деңгейінде - қызметкерлерді оқытуға жұмсалған шығыстардың өсуі түрінде; мамандар мен қызметкерлер деңгейінде - онлайн-курстар, әдебиеттер оқу және т. б. арқылы тұрақты өзін-өзі оқыту түрінде;

- жұмыс іздеудің әртүрлі тиімді стратегияларын қолдану бойынша түсіндіру іс-шаралары түрінде жастар еңбек биржаларының қызметін жандандыру;

- жоғары оқу орындары мен колледждердің түлектерін олар оқу орындарын бітіргеннен кейін, оларға бірінші жұмыс орнын кепілдендіру түрінде жұмысқа орналастыруға мемлекеттің қатысуын заңнамалық норма ретінде қарау және бекіту.

Жастарды бұқаралық сұрау сауалнамасы

Анкета № _____	Аудан _____
Облыс _____	Елді мекен типі:
Қала _____	1. Қала
Ауыл _____	2. Ауыл

Құрметті респондент! Менің есімім _____. Мен «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының (Астана қ.) интервьюерімін. Сізден қазақстандық жастардың өзекті мәселелеріне арналған социологиялық сауалнамаға қатысуды сұраймыз. Назарларыңызға бірқатар сұрақтар мен олардың жауаптары ұсынылады. Осы сұрақтар мен олардың жауап нұсқаларын тыңдап, өз жауабыңызды таңдаңыз. Сұрақтар мен жауаптарды соңына дейін тыңдап, көңіліңізден шығатын жауапты таңдауды сұраймыз. Жауаптардың ешқайсысы Сізді қанағаттандырмайтын болса, өз жауабыңыздың нұсқасын «басқасы» тармағында көрсетіңіз.

Алынған ақпарат тек жалпылама түрде қолданылатын болады. Пікіріңіздің құпиялылығына кепілдік беріледі.

1. ӨМІРГЕ ҚАНАҒАТТАНУ

1. Қазіргі өміріңізге қаншалықты көңіліңіз толады? (БІР ЖАУАП)

1. Толығымен көңілім толады
 2. Көңілім толады дегуге болады
 3. Көңілім толмайды дегуге болады
 4. Көңілім мүлдем толмайды
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

2. Төменде келтірілген қиындықтардың қайсысы Сізді және Сіздің отбасыңызды қатты мазалайды? (ТӨРТ жауаптан артық емес)

1. Жоғары білім үшін төлемақының жоғары болуы
 2. Табыстың төменгі деңгейі (төмен жалақы, шәкіртақы, т.б.)
 3. Азық-түлік, тұтыну тауарлары бағаларының жоғары болуы
 4. Жұмысқа орналасудың қиындығы, жұмыссыздық
 5. Жеке тұрғын үйдің жоқтығы
 6. Жеке өмірдегі үйлеспеушілік
 7. Ата-аналармен / мұғалімдермен / аға буынмен шиеленістер, туыстардың және жақындардың түсініспеушілігі
 8. Ертеңгі күнге деген сенімсіздік
 9. Мәдениеттің төмен деңгейі, жастардың рухсыздығы
 10. Жеке бас қауіпсіздігіне алаңдау (көшеде жүру қорқынышты, т.с.с.)
 11. Жастардың қылмыстық топтарға кіруі
 12. Жастар арасындағы діни экстремизм
 13. Нашарлық, токсикомания, маскүнемдік және шылым шегу
 14. Жастардың бос уақытын ұйымдастыру мәселесі, бос уақытты өткізетін жердің болмауы
 15. Жоғары жылдамдықтағы интернет пен сапалы мобильді байланыстың қолжетімсіздігі
 16. Медициналық қызмет көрсету сапасының төмендігі
 17. Білім беру сапасының төмендігі
 18. Денсаулық мәселелері, шаршау, қажу
 19. Экологиялық мәселелер
 20. Жолдардың сапасы нашар, кез келген уақытта ауылдан жолға шыға алмау
 21. Сыбайлас-жемқорлық
 22. Несиелер бойынша қарыздар
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

3. Соңғы үш айда Сіздің бойыңызда қандай сезімдер басым? (Екі жауаптан артық емес)

1. Белсенділік
2. Алаңдаушылық
3. Ақкөңілділік
4. Агрессия
5. Оптимизм/ оптимистік көңіл-күй
6. Үмітсіздік
7. Түңілу
8. Қуаныш
9. Шаршаңқылық
10. Сабырлық
11. Әрекетсіздік

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

4. Өзіңіздің болашағыңызды жоспарлайсыз ба? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, болашаққа жоспарым бар
2. Бар, бірақ анық емес
3. Жоқ, жоспар жоқ
4. Енді жоспар құрып бастадым

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

5. Өзіңіздің алдағы бір жылдағы болашағыңызды ойлаған кезде, көбінде қандай сезімде боласыз? (БІР ЖАУАП)

1. Сенімділік
2. Үміт
3. Немқұрайлық
4. Мазасыздық, үрей
5. Амалсыздық

98. *Басқа*

(ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

6. Өміріңізде өзіңіз шеше алмайтын, шешу үшін басқалардың көмегі қажет болатын қиындықтар бар ма? (БІР жауап)

1. Иә, үнемі өз бетіммен шеше алмайтын қиындықтар пайда болады
2. Иә, ондай қиындықтар болып тұрады
3. Өз бетіммен шеше алмайтын қиындықтар жоқ

98. *Басқа*

(ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

7. Отбасыңыздың бір айлық табысына көңіліңіз толады ма? (жұмыс жасайтындардың жалақысы, шәкіртақы, жәрдемақыны қосқандағы жалпы кіріс)? (БІР ЖАУАП)

1. 30 мың теңгеге дейін
2. 31 – 60 мың теңге
3. 61 – 100 мың теңге
4. 101 мың теңге – 150 мың теңге
5. 151 теңгеден бастап, одан жоғары

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

8. Өміріңіздің қиын кезеңінде кімнен көмек сұрайсыз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап саны)

1. Ата-анамнан
2. Жолдасымнан (жұбайымнан), сүйікті адамымнан
3. Достарымнан, таныстарымнан, әріптестерімнен
4. Психологтан
5. Әкімдіктен

98. *Басқа*

(ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

2. ОТБАСЫ, АТА-АНА

9. Сіздің балалық шағыңызды дәлме-дәл бейнелейтін жағдайды таңдаңыз? (БІР ЖАУАП)

1. Толық отбасында өстім (өсіп жатырмын), анам да, әкем де бар
2. Тек анам немесе әкем ғана бар отбасында өстім (өсіп жатырмын)
3. Атамның (әжемнің), басқа туыстарымның қолында өстім (өсіп жатырмын)
4. Балалар үйінде / интернатта өстім (өсіп жатырмын) -----№13

СҰРАҚҚА КӨШУ

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

10. Сіздің туған бауырларыңыз бар ма? (БІР жауап)

1. Жалғыз баламын-----№12 СҰРАҚҚА КӨШУ

2. Үлкен бауырларым бар

3. Кіші бауырларым бар

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

11. Қазір сіздің олармен қарым-қатынасыңыз қандай? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, олармен тығыз қарым-қатынастамын

2. Олармен анда-санда араласамын

3. Олармен араласпаймын

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

12. Ата-анаңыздың отбасында басты табыс алып келуші кім? (БІР ЖАУАП)

1. Ата-анамның екеуі де жұмыс жасайтын (-ды)

2. Әкем ғана жұмыс жасайтын (-ды), анам үй қызметінде (болды)

3. Ата-анамның біреуі денсаулық жағдайы бойынша жұмыс жасамады (-йды)

4. Ата-анамның тұрақты жұмыстары болмады (жоқ), кездейсоқ қосымша табыстармен күн көрдік (күн көріп жүрміз)

5. Біздің отбасымызда ешкім жұмыс жасамады (-йды), жәрдемақы, зейнетақы, шәкіртақы есебінен өмір сүрдік (-еміз)

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

3. МЕКТЕПТЕ БІЛІМ АЛУ

13. Қазіргі уақыттағы біліміңіз қандай? (БІР жауап)

1. Бастауыш (4 сынып)

2. Аяқталмаған орта (9 сынып)

3. Орташа (11 сынып)

4. Кәсіби-техникалық (колледж, ТЖКБ)

5. Жоғары

6. Ғылыми дәреже (магистр, кандидат, доктор, PhD)

14. Мектептегі оқу үлгеріміңіз қандай болды? (БІР ЖАУАП)

1. «Үздік» оқушы болдым

2. «Оқу үлгерімі жақсы» оқушы болдым

3. «Оқу үлгерімі қанағаттанарлық» оқушы болдым

4. Оқу үлгерімім нашар болды

5. Нашар бағалар үшін мені мектептен шығарып жіберді

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

15. Мектепте (мұғалімдермен, сыныптастарыңызбен) қарым-қатынасыңыз қандай болды? (БІР ЖАУАП)

1. Мектептегі қарым-қатынасым әрқашан жақсы болды

2. Жалпы алғанда, қарым-қатынасым жақсы болды, бірақ кейде шиеленістер болып тұратын

3. Оқу кезінде үнемі шиеленістер туындап отыратын

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

16. Мектептен тыс үйірмелерге, секцияларға қатыстыңыз ба? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, үйірмелер мен секцияларға жүйелі түрде баратынымын
2. Бірнеше рет бардым, жүйелі түрде емес
3. Мектептен тыс ұйымдарға ешқашан қатыспадым

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

17. Сіз мектепте неше сынып бітірдіңіз? (БІР ЖАУАП)

1. 11 сыныпты бітірдім
2. 9 сыныпты бітірдім
3. Мектептен оқу үлгерімім нашар болғандықтан немесе нашар тәртібім үшін шығарып жіберді
4. Денсаулығым байланысты мектептен шығуға мәжбүр болдым

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

18. Мектепті аяқтаған соң, қандай іспен айналыстыңыз? (БІР ЖАУАП)

1. Колледжге/ЖОО-на түстім-----№19 СҰРАҚҚА КӨШУ
2. Үйлендім, тұрмысқа шықтым-----№29 СҰРАҚҚА КӨШУ
3. Жұмысқа орналастым-----№30 СҰРАҚҚА КӨШУ
4. Ешқандай іспен айналыспадым, үйде отырдым-----№29 СҰРАҚҚА КӨШУ

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

4. ТАҢДАУ ЖАСАУ ЖӘНЕ МАМАНДЫҚ АЛУ

19. Сіз колледжге/ЖОО-на мектеп бітірген соң бірден оқуға түстіңіз бе? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, колледжге/ЖОО-на мектептен соң бірден оқуға түстім
2. Мектептен соң бірден оқуға түскім келген, бірақ мүмкіндік болмады
3. Мектептен соң бірден оқуға түсуді жоспарламадым, кішкене жұмыс жасағым келді

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

20. Сіз мамандықты қалай таңдадыңыз? (ЕКІ жауапқа дейін таңдауға болады)

1. Ата-анаммен ақылдастым
2. Интернетте ақпарат жинадым
3. Мектептегі мұғалімдермен кеңестім
4. Колледждер/ЖОО-ғы Ашық есік күндеріне бардым
5. Мамандыққа бағдарлау брошюраларымен таныстым
6. Бала күнімнен армандаған мамандыққа құжат тапсырдым
7. Менің достарым/сыныптастарым таңдаған мамандыққа тапсырдым
8. Мамандықты кездейсоқ таңдадым
9. Мемлекеттік грант көп бөлінетін мамандықты таңдадым
10. Төменгі өту ұпайы болған мамандықты таңдадым

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

21. Сіздің ойыңызша, мамандық таңдауға қандай факторлар ықпал етеді? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Мамандықтың сұраныста болуы
2. Мамандық бойынша жұмысқа жоғары жалақы төленуі
3. Оқу орнының үйге жақын орналасуы
4. Ата-ананың кеңесі/талап етуі
5. Өулеттің ісін жалғастыру үшін, ата-ананың мамандығын таңдау
6. Өзінің қабілеттеріне сай таңдау
7. Мамандықтың беделді болуы
8. Денсаулық жағдайы және табиғи мүмкіндіктері

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

22. Сіздің ойыңызша, Қазақстанда білім алу үшін кейбір жастарға не кедергі болуы мүмкін? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Білікті оқытушылардың болмауы

2. Кабинеттердің техникалық жабдықталуының төмендігі
3. Мемлекеттік тілдегі кітаптардың жеткіліксіздігі
4. Оқу орындарының толы болуы
5. Оқу кестесінің қолайсыздығы
6. Білім беру жүйесіндегі жемқорлық
7. Оқытушылардың ағылшын тілін жетік білмеуі
8. Оқуды жұмыспен қатар алып жүру қажеттілігі
9. Оқитын жастардың құлшынысының төмендігі
10. Болашақ мамандығын саналы түрде таңдамау
11. Оқып жүрген жастарды діни ұйымдарға тарту
12. Оқып жүрген жастардың құмар ойындармен әуестенуі (букмекерлік ұйымдар, онлайн-казино, ойын автоматтары, т.б.)

12. Жастардың үнемі біреуге “арқа сүйеуі” иждивенчество

13. Білім алуға еш нәрсе кедергі болмайды

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)*_____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

23. Мамандықты беделді ететін фактор қандай? (БІР жауап)

1. Жоғары табыс

2. Еңбек нарығында сұраныста болуы

3. Шетелге шығуға мүмкіндіктің болуы

4. Басқа адамдарға ықпал ете алу мүмкіндігінің болуы

5. Басқа адамдарға көмек бере алу мүмкіндігінің болуы

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)*_____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

24. Біздің қоғамымызда Сіз таңдаған мамандық беделді ме? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, мамандығым өте беделді

2. Мамандығым қарапайым

3. Мамандығым мүлде беделді емес

4. Мектепте оқимын, әлі мамандық таңдамадым

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)*_____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

25. Колледжде/ЖОО-да оқығанда жұмыс жасадыңыз ба? (БІР жауап)

1. Иә, мамандығым бойынша үнемі жұмыс жасап жүрдім

2. Иә, үнемі жұмыс жасап жүрдім, бірақ мамандығым бойынша емес

3. Кездейсоқ жұмыстар болды, бірақ мамандық бойынша емес

4. Жоқ, колледжде/ЖОО-да оқығанда жұмыс жасамадым-----№ 27 СҰРАҚА

КӨШУ

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)*_____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

26. Оқу оқығанда жұмыс жасауға не себеп болды? (БІР ЖАУАП)

1. Ең қажетті заттарға ақша жетпеді

2. Ойын-сауыққа, көңіл көтеруге, қосымша білім алуға қаражат жинағым келді

3. Ата-анама көмектескім келді

4. Ата-анама тәуелді болғым келмеді

5. Болашақ мамандығым бойынша тәжірибе жинақтауға тырыстым

6. Өмірлік тәжірибе, қарым-қатынас жасауда тәжірибе жинақтағым келді

7. Бос уақытым өте көп болды

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)*_____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

27. Колледжді/ЖОО аяқтадыңыз ба және диплом алдыңыз ба? ((БІР ЖАУАП)

1. Иә, колледжді/ЖОО аяқтағаным туралы диплом алдым

2. Соңына дейін оқуымды аяқтамадым, өз қалауым бойынша оқуымды тастап кеттім

3. Соңына дейін оқуымды аяқтамадым, денсаулығымға байланысты оқуды тастауға мәжбүр болдым

4. Оқудан шығарып жіберді

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)*_____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

28. Сіздің алдыңғы бір-екі жылда магистратураға, докторантураға түсу немесе кәсіби біліктілікті жетілдіру курстарына бару жоспарыңызда бар ма? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, міндетті түрде оқуымды жалғастырамын
 2. Мүмкін оқуымды жалғастыратын шығармын, бірақ жақын уақытта емес
 3. Оқуымды жалғастыратын жоспарым жоқ
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

29. Жұмысқа тұру тәжірибеңіз бар ма? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, бар
2. Жоқ-----№ 37 СҰРАҚҚА КӨШУ

5. ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ ЖӘНЕ ЖҰМЫСҚА ОРНАЛАСТЫРУ

30. Колледжді/ЖОО бітірген соң, Сіз бірден жұмыс таптыңыз ба? (БІР ЖАУАП)

1. Оқып жүрген кезімде-ақ жұмыс тауып алғанмын
2. Мектеп / колледж / ЖОО бітірген соң, бірден жұмыс таптым
3. Бірнеше ай жұмыс іздедім
4. Бірнеше жыл жұмыс таба алмадым
5. Өлі күнге дейін жұмысқа орналаса алмай жүрмін-----№ 34 СҰРАҚҚА

КӨШУ

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

31. Сіз алғашқы жұмысыңызды қалай таптыңыз? (БІР ЖАУАП)

1. Ата-анам көмектесті
 2. Газеттегі/ғаламтордағы хабарландыру бойынша
 3. Достарымның, таныстарымның ұсынысымен
 4. Жұмыспен қамту қызметі арқылы
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

32. Алғашқы жұмысыңызға қаншалықты көңіліз толды? (БІР ЖАУАП)

1. Бірінші жұмысыма толығымен көңілім толатын
 2. Жалпы алғанда, бірінші жұмысыма көңілім толатын
 3. Бірінші жұмыс тәжірибем сәтсіз болды
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

33. Өміріңізде қанша жұмыс орнын ауыстырдыңыз? (БІР ЖАУАП)

1. Тек қана бір жұмыс орны болды
 2. Екі және одан көп жұмыс орнын ауыстырдым
 3. Кездейсоқ табыстар көп болды, бірақ тұрақты жұмыс ешқашан болмады
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

34. Сіз қазіргі уақытта немен айналысасыз? (БІР ЖАУАП)

1. Уақытша/маусымдық жұмыс жасаймын
 2. Кездейсоқ табыстармен күн көремін
 3. Оқымаймын, жұмыс жасамаймын және жұмыс іздеп жүрген жоқпын-----
- №36 СҰРАҚҚА КӨШУ
4. Оқымаймын, жұмыс жасамаймын және жұмыс іздеп жүрмін
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

35. Қандай салада қосымша табыс тауып немесе жұмыс іздеп жүрсіз? (БІР ЖАУАП)

1. Өнеркәсіп
2. Ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы
3. Құрылыс
4. Көлік және байланыс
5. Көтерме және бөлшек сауда
6. Қоғамдық тамақтану
7. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы, халыққа тұрмыстық қызмет көрсету
8. Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыз ету
9. Білім

10. Мәдениет және өнер
11. Ғылым
12. Қаржы, несие, сақтандыру
13. Басқару Менеджмент
14. Кәсіпкерлік
15. Бір уақытта әртүрлі жерде қосымша табыс табымын

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

36. Жұмыс жасамағаныңызға қанша уақыт болды (тұрақты кестесі бар жұмыс)? (БІР ЖАУАП)

1. Бір айдан аз уақыт
2. 2-3 ай болды
3. Жарты жылдай болды
4. Бір жыл болып қалды
5. Бірнеше жыл болды

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

37. Неге тұрақты жұмыс табуға тырыспайсыз? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Оны пайдасыз іспен айналысу деп санаймын
2. Ол діни наным-сенімдеріме сәйкес келмейді
3. Кішкентай балаларым бар
4. Үй шаруашылығын жүргізгім келеді
5. (Ата-анам, күйеуім, туыстарым, балаларым) тыйым салады
6. Денсаулығым жарамайды
7. Сай келетін жұмыс табу үшін білім алуға мүмкіндік жоқ
8. Табыс көзі бар, сол себепті маған жұмыс істеудің қажеті жоқ
9. Кездейсоқ табыстар арқылы күн көремін
10. Денсаулығы жоқ туысыма күтім жасайтындықтан, жұмысқа шыға алмаймын

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

38. Сіздің жұмысқа орналасуыңызға не кедергі етеді? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Тұрғылықты ауданда жұмыстың жоқтығы
2. Төмен жалақы
3. Жұмыс тәжірибесінің болмауы
4. Жұмыс берушілердің жемқорлығы, парақорлығы
5. Белгілі бір жыныс иесі болу
6. Этникалық топ мүшесі болу
7. Жұмыс берушіде қажетті дағдылардың болмауы
8. Денсаулық жағдайы
9. Кішкентай баланың болуы
10. Жоғары амбициялар, тым көтермеленген күтілістер
11. Қазақ тілін жетік білмеу
12. Орыс тілін білмеу
13. Ағылшын тілін білмеу
14. Сотталған болуы
15. Сапасыз білім
16. (Ішімдік ішуге, нашақорлыққа, құмарлық ойындарға) деген құмарлығым кедергі жасайды
17. Психологиялық мәселелер (депрессиялық бейімділік, қарым-қатынас жасау мәселесі)
18. Ешқандай кедергілер жоқ

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

39. Қалай есептейсіз, мемлекет оқу орындарының түлектерін жұмысқа орналастыруға қаншалықты қатысу керек? (БІР ЖАУАП)

1. Мемлекет бірінші жұмыс орнына орналастыратынына кепілдік беру керек
2. Мемлекет тек мемлекеттік құрылымдардағы жұмыс орнына орналастыратынына кепілдік беру керек

3. Мемлекет оқу орнының түлегінің қалауымен оған жұмыс іздеуде қолдау көрсету керек
4. Мемлекет оған қатыспау керек

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

40. Сіз төменде көрсетілген жастарды жұмысқа орналастыру бойынша қандай мемлекеттік бағдарламаларды білесіз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

1. Мемлекеттік «Жастар тәжірибесі» бағдарламасы
2. «Дипломмен ауылға!» үкіметтік бағдарламасы
3. «Жасыл Ел» бағдарламасы
4. «Еңбек»
5. «Сәтті қадам»
6. «Бизнестің жол картасы 2020» Бизнесі қолдау және дамытудың бірыңғай бағдарламасы
7. «Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған» бағдарламасы
8. «Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысы бағдарламасы
9. «Болашақ» халықаралық стипендиясы
10. «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы
11. «Серпін-2050» мемлекеттік бағдарламасы
12. Барлығына арналған тегін техникалық және кәсіби білім беру
13. «Zhas Project» жастар қанатын дамыту жобасы
14. Жастар маман қоры
15. Көрсетілген бағдарламалардың біреуін де білмеймін-----№42

СҰРАҚҚА КӨШУ

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

41. Жоғарыда аталған мемлекеттік бағдарламалар туралы қайдан естідіңіз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

1. БАҚ (ғаламтор, теледидар)
2. Мұғалімдер, оқытушылар
3. Көше жарнамасы (билбордтар)
4. Жұмыспен қамту орталығы
5. Достар, таныстар, әріптестер
6. Ата-ана

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

42. Сіз жастарды қолдау бойынша қандай мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларға қатыстыңыз?

(КЕЗ КЕЛГЕН I жауап нұсқасы)

1. Мемлекеттік «Жастар тәжірибесі» бағдарламасы
2. «Дипломмен ауылға!» үкіметтік бағдарламасы
3. «Жасыл Ел» бағдарламасы
4. «Еңбек»
5. «Сәтті қадам»
6. «Бизнестің жол картасы 2020» Бизнесі қолдау және дамытудың бірыңғай бағдарламасы
7. «Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған» бағдарламасы
8. «Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысы бағдарламасы
9. «Болашақ» халықаралық стипендиясы
10. «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы
11. «Серпін-2050» мемлекеттік бағдарламасы
12. Барлығына арналған тегін техникалық және кәсіби білім беру
13. «Zhas Project» жастар қанатын дамыту жобасы
14. Жастар маман қоры
15. Жоғарыда көрсетілген бағдарламалардың ешқайсысына қатыспадым

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

43. Әйел адамның тұрмысқа шыққаннан кейін оқымауына және жұмыс жасамауына қалай қарайсыз? (БІР жауапты таңдаңыз)

1. Керемет, осыны барлық әйел адамдар армандайды
2. Жақсы, ол біздің дәстүрімізге сай келеді, күйеуі отбасын асырау керек
3. Бейтарап, жұмыс жасау немесе жасамау – бұл әр әйелдің өз таңдауы
4. Нашар, әйел адам өзін жұмыста жүзеге асыру керек
5. Қабылдауға келмейді, әйел адам әлеуметтік әлсіз адамға айналады

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

6. НЕЕТ ЖАСТАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК КӨҢІЛ-КҮЙІ

44. Сіз қандай қаражат есебінен өмір сүресіз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

1. Басқа отбасы мүшелерінің қаражаты есебінен
2. Ата-ана/жолдасымның көмегі есебінен
3. Ресми емес қосымша табыстар
4. Қосалқы шаруашылық

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

45. Өз отбасыңыздың материалдық әл-ауқатына қандай баға берер едіңіз? (БІР ЖАУАП)

1. Бізде материалдық қиындықтар жоқ, қажет болған жағдайда біз көлік немесе пәтер сатып ала аламыз
2. Көлік, пәтер сияқты қымбат сатып алулардан басқа барлық қажеттіліктерді өтеуге табысымыз жетеді
3. Тамақ пен киім сатып алуға ақшамыз жетеді, бірақ ұзақ мерзімді қолдануға арналған тауарларды сатып алу бізге қиын
4. Тамақ сатып алуға ақша жетеді, бірақ киім сатып алу қиындық туғызады
5. Тамақ алуға да ақша жетпейді

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

46. Сіз танытын жастардың арасында оқымайтындар, жұмыс жасамайтындар бар ма? (БІР ЖАУАП)

1. Жоқ, менің ондай таныстарым жоқ
2. Бірнеше адам бар
3. Бар, ондайлар көп

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

47. Сіздің әуестенетін хоббиіңіз бар ма? (ЕКІ жауаптан артық емес)

1. Сурет салу, дизайн
2. Белгілі бір заттардың (жалаулар, комикстер, статуэткалар, ас мәзірлері, т.б.) коллекциясын жинаймын
3. Бимен, хореографиямен айналысамын
4. Өн саламын, вокалмен айналысамын
5. Музыкалық аспапта ойнаймын
6. Шет тілдерін үйренемін
7. Кітаптар оқимын
8. Тамақ дайындағанды, асхана ісімен айналысқанды ұнатамын
9. Спорттық секцияларға (бокс, жүзу, гимнастика, йога және т.б.) қатысамын
10. Қолөнермен (тоқу, кестелеп тігу, бисерлермен тігу, т.б.) айналысамын
11. Флористикамен айналысамын, өсімдіктер өсіремін
12. Балық аулау, аң аулау
13. Робототехника және т.б. техникалық жобалармен айналысамын
14. Шешендік өнермен айналысамын
15. Менде ешқандай хобби жоқ

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

48. Сіздің өміріңізде келесі құбылыстардың қайсысы көбірек болады? (Бір жолдан БІР жауапты белгілеңіз)

	Күнделік ті	Жиі (Аптасына бірнеше рет)	Кейде (Айына бір-екі рет)	Сирек (жылына 1-2 рет)	Ешқашан
Компьютерлік ойындар, телефондағы ойындар	1	2	3	4	5
Казино, букмекерлік кеңселер	1	2	3	4	5
Әлеуметтік желілер	1	2	3	4	5
Сауда жасау (Шоппинг)	1	2	3	4	5
Теледидар	1	2	3	4	5
Шылым шегу	1	2	3	4	5
Ішімдік	1	2	3	4	5
Есірткі заттары, соның ішінде шегуге арналған қоспалар	1	2	3	4	5
Ұйықтататын дәрі, антидепрессанттар	1	2	3	4	5
Букмекерлік кеңселер (Қандай, ЖАЗЫҢЫЗ)					

49. Сізде несие бар ма? (БІР ЖАУАП)

1. Жоқ, ешқашан несие алмадым-----№ 52 СҰРАҚҚА КӨШУ
2. Несиені бұрын алғанмын, бірақ төлемін бітірдім
3. Несие бар, қазіргі уақытта төлемін төлеп жатырмын
4. Несие бар, бірақ төлемін төлеуге мүмкіндік жоқ

98. **Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)**_____

99. **Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)**

50. Несиені қандай мұқтаждық үшін алдыңыз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

1. Жылжымайтын мүлікті (үй, пәтер, саяжай) сатып алу үшін
2. Автокөлік сатып алу үшін
3. Іс-шараны (той, жерлеу, туған күн) өткізу үшін
4. Саяхат, демалыс үшін
5. Жеке бизнесті бастау үшін
6. Емделу үшін
7. Техника сатып алу үшін
8. Тұрғын үйді жөндеу үшін
9. Киім сатып алу үшін

98. **Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)**_____

99. **Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)**

51. Сіздің ай сайынғы төлемиңіз қандай? (егер бірнеше несие болса, барлық несиелердің жиынтығы қанша)? (БІР ЖАУАП)

1. 10 000 теңгеге дейін
2. 10 001 – 20 000 теңге
3. 20 001 – 50 000 теңге
4. 50 001 - 100 000 теңге
5. 100 001 – 150 000 теңге
6. 150 001 – 200 000 теңге
7. 200 001 және одан жоғары

52. Қалай ойлайсыз, сіз тұратын қалада наразылық шараларының болу ықтималдығы бар ма? (митинг, ереуілдер, петициялар)? (БІР ЖАУАП)

1. Әрине бар
2. Бар шығар

3. Жоқ шығар
 4. Әрине жоқ
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

53. Сіздің көпшілік наразылық акциясына қатысуыңызға қандай мәселелік жағдай итермелеуі мүмкін? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

1. Колледждегі/ мектептегі / ЖОО-ғы қиындықтар
 2. Жұмыстан қысқарту / шығару
 3. Коммуналдық қызметтерге тарифтердің негізсіз көтерілуі
 4. Жалақыны / шәкіртақыны / жәрдемақыны уақытында төлемеу
 5. Медициналық мекемелердің қызметкерлерінің жұмысқа салғырт қарауы және кәсіби қабілетті болмауы
 6. Ипотека немесе несие бойынша төлемдердің бағасын көтеру
 7. Негізсіз айыппұлдар
 8. Экологиялық жағдайдың нашарлауы
 9. Биліктің әрекеттеріне көңіл толмау
 10. Әділетсіз сот шешімдері
 11. Қабылданып жатқан реформалармен келіспеу
 12. Этникалық негіздегі құқықтардың бұзылуы
 13. Тұрғын үймен байланысты мәселелер
 14. Азық-түлік, жанар-жағармай, дәрі-дәрмектер құнының көтерілуі
 15. Басқа
(ЖАЗЫҢЫЗ) _____
 16. Ешқандай жағдай мені ашық түрде наразылыққа шығуға итермелемейді
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

СОҢЫНДА ӨЗІҢІЗ ТУРАЛЫ БІРНЕШЕ АҚПАРАТПЕН БӨЛІСУІҢІЗДІ СҰРАЙМЫЗ

D1. Жынысыңыз: 1. Ер адам 2. Әйел

D2. Толық жасыңыз нешеде? _____

D3. Сіздің этникалық шығу тегіңіз (ұлтыңыз) қандай?

1. Қазақ 2. Орыс 98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

D4. Өзіңізді қай дін өкіліне жатқызасыз?

1. Мен ешқандай дінге сенбеймін
2. Ислам
3. Христиандық

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

D5. Қайда тұратыныңызды көрсетуіңізді сұраймыз?

1. Өзімнің жеке пәтерімде, үйімде
2. Ата-анамның пәтерінде, үйінде
3. Жалдамалы үйде (мемлекеттік бағдарлама), ипотека
4. Жалдамалы пәтерде / бөлмеде (жеке тұлғалардан)
5. Туыстарымның, таныстарымның үйінде

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

D6. Отбасылық жағдайыңыз?

1. Үйленгенмін / Тұрмыстамын
2. Ресми тіркеусіз бірге тұрамыз
3. Бойдақпын

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

D7. Қанша балаңыз бар?

1. Бір бала
2. Екі бала
3. Үш бала
4. Төрт және одан да көп бала
5. Балаларым жоқ

САУАЛНАМАҒА ҚАТЫСҚАНЫҢЫЗ ҮШІН АЛҒЫС БІЛДІРЕМІЗ!

МЕНИҢ ЖҰМЫСЫМДЫ БАҚЫЛАУ ҮШІН АНКЕТАНЫ ТОЛТЫРҒАННАН КЕЙІН СІЗГЕ
САУАЛНАМАНЫҢ ЖҮРГІЗІЛГЕНІН РАСТАУ ҮШІН ҚОҢЫРАУ СОҒУЫ МҮМКІН.
ОСЫ МАҚСАТТА КЕЙБІР МӘЛІМЕТТЕРДІ КӨРСЕТУДІ СҰРАЙМЫЗ.

Сіздің есіміңіз _____

Сіздің ұялы телефон нөміріңіз _____

Интервьюер ТАӘ	Интервьюер №
Сауалнама күні	Интервьюер қолы

КОД _____ ЕНГІЗУ _____

1. Қазіргі өміріңізге қаншалықты көңіліңіз толады? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Толығымен көңілім толады	609	30,5
Көңілім толады деуге болады	1013	50,7
Көңілім толмайды деуге болады	273	13,7
Көңілім мүлдем толмайды	78	3,9
Жауап беруге қиналамын	24	1,2

2. Төменде келтірілген қиындықтардың қайсысы Сізді және Сіздің отбасыңызды қатты мазалайды? (ТӨРТ жауаптан артық емес)

	Саны	%
Жоғары білім үшін төлемақының жоғары болуы	585	29,3
Табыстың төменгі деңгейі (төмен жалақы, шәкіртақы, т.б.)	975	48,8
Азық-түлік, тұтыну тауарлары бағаларының жоғары болуы	1028	51,5
Жұмысқа орналасудың қиындығы, жұмыссыздық	759	38,0
Жеке тұрғын үйдің жоқтығы	410	20,5
Жеке өмірдегі үйлеспеушілік	105	5,3
Ата-аналармен / мұғалімдермен / аға буынмен шиеленістер, туыстардың және жақындардың түсініспеушілігі	72	3,6
Ертеңгі күнге деген сенімсіздік	241	12,1
Мәдениеттің төмен деңгейі, жастардың рухсыздығы	127	6,4
Жеке бас қауіпсіздігіне алаңдау (көшеде жүру қорқынышты, т.с.с.)	77	3,9
Жастардың қылмыстық топтарға кіруі	76	3,8
Жастар арасындағы діни экстремизм	51	2,6
Нашақорлық, токсикомания, маскүнемдік және шылым шегу	63	3,2
Жастардың бос уақытын ұйымдастыру мәселесі, бос уақытты өткізетін жердің болмауы	192	9,6
Жоғары жылдамдықтағы интернет пен сапалы мобильді байланыстың қолжетімсіздігі	58	2,9
Медициналық қызмет көрсету сапасының төмендігі	247	12,4
Білім беру сапасының төмендігі	161	8,1
Денсаулық мәселелері, шаршау, қажу	99	5,0
Экологиялық мәселелер	130	6,5
Жолдардың сапасы нашар, кез келген уақытта ауылдан жолға шыға алмау	142	7,1
Сыбайлас-жемқорлық	159	8,0
Несиелер бойынша қарыздар	111	5,6
Басқа	76	4,2
Жауап беруге қиналамын	56	2,8

3. Соңғы үш айда Сіздің бойыңызда қандай сезімдер басым? (ЕКІ жауаптан артық емес)

	Саны	%
Белсенділік	436	21,9
Алаңдаушылық	339	17,0
Ақкөңілділік	389	19,5
Агрессия	79	4,0
Оптимизм/ оптимистік көңіл-күй	497	24,9
Үмітсіздік	106	5,3
Түңілу	149	7,5
Қуаныш	244	12,2
Шаршаңқылық	256	12,8
Сабырлық	386	19,3

Өрекетсіздік	91	4,6
Басқа	3	,2
Жауап беруге қиналамын	15	,8

4. Өзіңіздің болашағыңызды жоспарлайсыз ба? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Иә, болашаққа жоспарым бар	1035	51,9
Бар, бірақ анық емес	681	34,1
Жоқ, жоспар жоқ	135	6,8
Енді жоспар құрып бастадым	110	5,5
Басқа	0	0,0
Жауап беруге қиналамын	35	1,7

5. Өзіңіздің алдағы бір жылдағы болашағыңызды ойлаған кезде, көбінде қандай сезімде боласыз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Сенімділік	497	24,9
Үміт	1073	53,8
Немқұрайлық	112	5,6
Мазасыздық, үрей	188	9,4
Амалсыздық	40	2,0
Басқа	0	0,0
Жауап беруге қиналамын	86	4,3

6. Өміріңізде өзіңіз шеше алмайтын, шешу үшін басқалардың көмегі қажет болатын қиындықтар бар ма? (БІР жауап)

	Саны	%
Иә, үнемі өз бетіммен шеше алмайтын қиындықтар пайда болады	297	14,9
Иә, ондай қиындықтар болып тұрады	1213	60,7
Өз бетіммен шеше алмайтын қиындықтар жоқ	425	21,3
Басқа	0	0,0
Жауап беруге қиналамын	62	3,1

7. Отбасыңыздың бір айлық табысына көңіліңіз толады ма? (жұмыс жасайтындардың жалақысы, шәкіртақы, жәрдемақыны қосқандағы жалпы кіріс)? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
30 мың теңгеге дейін	121	6,1
31 – 60 мың теңге	371	18,8
61 – 100 мың теңге	635	32,2
101 мың теңге – 150 мың теңге	402	20,4
151 теңгеден бастап, одан жоғары	228	11,6
Жауап беруге қиналамын	215	10,9

8. Өміріңіздің қиын кезеңінде кімнен көмек сұрайсыз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап саны)

	Саны	%
Ата-анамнан	1452	73,0
Жолдасымнан (жұбайымнан), сүйікті адамымнан	481	24,2
Достарымнан, таныстарымнан, әріптестерімнен	617	31,0
Психологтан	11	,6

Әкімдіктен	11	,6
Басқа	36	2,1
Жауап беруге қиналамын	56	2,8

9. Сіздің балалық шағыңызды дәлме-дәл бейнелейтін жағдайды таңдаңыз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Толық отбасында өстім (өсіп жатырмын), анам да, әкем де бар	1555	77,9
Тек анам немесе әкем ғана бар отбасында өстім (өсіп жатырмын)	334	16,7
Атамның (әжемнің), басқа туыстарымның қолында өстім (өсіп жатырмын)	66	3,3
Балалар үйінде / интернатта өстім (өсіп жатырмын)	16	0,8
Басқа	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	23	1,2

10. Сіздің туған бауырларыңыз бар ма? (БІР жауап)

	Саны	%
Жалғыз баламын	345	17,4
Үлкен бауырларым бар	866	43,8
Кіші бауырларым бар	709	35,8
Басқа	44	2,2
Жауап беруге қиналамын	15	0,8

11. Қазір сіздің олармен қарым-қатынасыңыз қандай? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Иә, олармен тығыз қарым-қатынастамын	1372	84,0
Олармен анда-санда араласамын	232	14,2
Олармен араласпаймын	13	0,8
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	15	0,9

12. Ата-анаңыздың отбасында басты табыс алып келуші кім? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Ата-анамның екеуі де жұмыс жасайтын (-ды)	1023	52,0
Әкем ғана жұмыс жасайтын (-ды), анам үй қызметінде (болды)	548	27,9
Ата-анамның біреуі денсаулық жағдайы бойынша жұмыс жасамады (-йды)	94	4,8
Ата-анамның тұрақты жұмыстары болмады (жоқ), кездейсоқ қосымша табыстармен күн көрдік (күн көріп жүрміз)	66	3,4
Біздің отбасымызда ешкім жұмыс жасамады (-йды), жәрдемақы, зейнетақы, шәкіртақы есебінен өмір сүрдік (-еміз)	47	2,4
Басқа	108	5,4
Жауап беруге қиналамын	81	4,1

13. Қазіргі уақыттағы біліміңіз қандай? (БІР жауап)

	Саны	%
Бастауыш (4 сынып)	28	1,4
Аяқталмаған орта (9 сынып)	420	21,0
Орташа (11 сынып)	600	30,0
Кәсіби-техникалық (колледж, ТЖКБ)	536	26,8
Жоғары	406	20,3

Ғылыми дәреже (магистр, кандидат, доктор, PhD)	8	0,5
--	---	-----

14. Мектептегі оқу үлгеріміңіз қандай болды? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
«Үздік» оқушы болдым	229	11,5
«Оқу үлгерімі жақсы» оқушы болдым	1147	57,6
«Оқу үлгерімі қанағаттанарлық» оқушы болдым	562	28,2
Оқу үлгерімім нашар болды	43	2,2
Нашар бағалар үшін мені мектептен шығарып жіберді	1	0,1
Басқа	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	8	0,3

15. Мектепте (мұғалімдермен, сыныптастарыңызбен) қарым-қатынасыңыз қандай болды? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Мектептегі қарым-қатынасым әрқашан жақсы болды	1191	59,7
Жалпы алғанда, қарым-қатынасым жақсы болды, бірақ кейде шиеленістер болып тұратын	704	35,3
Оқу кезінде үнемі шиеленістер туындап отыратын	77	3,9
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	22	1,0

16. Мектептен тыс үйірмелерге, секцияларға қатыстыңыз ба? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Иә, үйірмелер мен секцияларға жүйелі түрде баратынымын	730	36,6
Бірнеше рет бардым, жүйелі түрде емес	795	39,8
Мектептен тыс ұйымдарға ешқашан қатыспадым	443	22,2
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	26	1,3

17. Сіз мектепте неше сынып бітірдіңіз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
11 сыныпты бітірдім	1100	55,2
9 сыныпты бітірдім	812	40,7
Мектептен оқу үлгерімім нашар болғандықтан немесе нашар тәртібім үшін шығарып жіберді	14	0,7
Денсаулығымға байланысты мектептен шығуға мәжбүр болдым	13	0,7
Басқа	8	0,4
Жауап беруге қиналамын	46	2,3

18. Мектепті аяқтаған соң, қандай іспен айналыстыңыз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Колледжге/ЖОО-на түстім	1250	64,3
Үйлендім, тұрмысқа шықтым	74	3,8
Жұмысқа орналастым	192	9,9
Ешқандай іспен айналыспадым, үйде отырдым	402	20,7
Басқа	26	1,3

19. Сіз колледжге/ЖОО-на мектеп бітірген соң бірден оқуға түстіңіз бе? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Иә, колледжге/ЖОО-на мектептен соң бірден оқуға түстім	1206	94,0
Мектептен соң бірден оқуға түскім келген, бірақ мүмкіндік болмады	31	2,4
Мектептен соң бірден оқуға түсуді жоспарламадым, кішкене жұмыс жасағым келді	20	1,6
Басқа	5	0,4
Жауап беруге қиналамын	21	1,6

20. Сіз мамандықты қалай таңдадыңыз? (ЕКІ жауапқа дейін таңдауға болады)

	Саны	%
Ата-анаммен ақылдастым	830	65,0
Интернетте ақпарат жинадым	128	10,0
Мектептегі мұғалімдермен кеңестім	122	9,6
Колледждер/ЖОО-ғы Ашық есік күндеріне бардым	40	3,1
Мамандыққа бағдарлау брошюраларымен таныстым	52	4,1
Бала күнімнен армандаған мамандыққа құжат тапсырдым	103	8,1
Менің достарым/сыныптастарым таңдаған мамандыққа тапсырдым	68	5,3
Мамандықты кездейсоқ таңдадым	112	8,8
Мемлекеттік грант көп бөлінетін мамандықты таңдадым	68	5,3
Төменгі өту ұпайы болған мамандықты таңдадым	42	3,3
Басқа	26	2,1
Жауап беруге қиналамын	30	2,3

21. Сіздің ойыңызша, мамандық таңдауға қандай факторлар ықпал етеді? (ҮШ жауаптан артық емес)

	Саны	%
Мамандықтың сұраныста болуы	703	54,8
Мамандық бойынша жұмысқа жоғары жалақы төленуі	581	45,2
Оқу орнының үйге жақын орналасуы	107	8,3
Ата-ананың кеңесі/талап етуі	249	19,4
Өулеттің ісін жалғастыру үшін, ата-ананың мамандығын таңдау	39	3,0
Өзінің қабілеттеріне сай таңдау	359	28,0
Мамандықтың беделді болуы	177	13,8
Денсаулық жағдайы және табиғи мүмкіндіктері	36	2,8
Басқа	2	0,2
Жауап беруге қиналамын	32	2,5

22. Сіздің ойыңызша, Қазақстанда білім алу үшін кейбір жастарға не кедергі болуы мүмкін? (ҮШ жауаптан артық емес)

	Саны	%
Білікті оқытушылардың болмауы	320	25,0
Кабинеттердің техникалық жабдықталуының төмендігі	155	12,1
Мемлекеттік тілдегі кітаптардың жеткіліксіздігі	106	8,3
Оқу орындарының толы болуы	120	9,4
Оқу кестесінің қолайсыздығы	70	5,5
Білім беру жүйесіндегі жемқорлық	259	20,3
Оқытушылардың ағылшын тілін жетік білмеуі	60	4,7
Оқуды жұмыспен қатар алып жүру қажеттілігі	138	10,8
Оқитын жастардың құлшынысының төмендігі	251	19,6
Болашақ мамандығын саналы түрде таңдамау	258	20,2

Оқып жүрген жастарды діни ұйымдарға тарту	31	2,4
Оқып жүрген жастардың құмар ойындармен әуестенуі (букмекерлік ұйымдар, онлайн-казино, ойын автоматтары, т.б.)	82	6,4
Жастардың үнемі біреуге “арқа сүйеуі” иждивенчество	164	12,8
Білім алуға еш нәрсе кедергі болмайды	130	10,2
Басқа	83	6,6
Жауап беруге қиналамын	79	6,2

23. Мамандықты беделді ететін фактор қандай? (БІР жауап)

	Саны	%
Жоғары табыс	587	46,0
Еңбек нарығында сұраныста болуы	507	39,7
Шетелге шығуға мүмкіндіктің болуы	62	4,9
Басқа адамдарға ықпал ете алу мүмкіндігінің болуы	40	3,1
Басқа адамдарға көмек бере алу мүмкіндігінің болуы	66	5,2
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	13	1,0

24. Біздің қоғамымызда Сіз таңдаған мамандық беделді ме? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Иә, мамандығым өте беделді	287	22,2
Мамандығым қарапайым	790	61,0
Мамандығым мүлде беделді емес	138	10,7
Мектепте оқимын, әлі мамандық таңдамадым	29	2,2
Басқа	0	0,0
Жауап беруге қиналамын	51	3,9

25. Колледжде/ЖОО-да оқығанда жұмыс жасадыңыз ба? (БІР жауап)

	Саны	%
Иә, мамандығым бойынша үнемі жұмыс жасап жүрдім	89	7,0
Иә, үнемі жұмыс жасап жүрдім, бірақ мамандығым бойынша емес	247	19,4
Кездейсоқ жұмыстар болды, бірақ мамандық бойынша емес	262	20,5
Жоқ, колледжде/ЖОО-да оқығанда жұмыс жасамадым	645	50,5
Басқа	4	0,3
Жауап беруге қиналамын	29	2,3

26. Оқу оқығанда жұмыс жасауға не себеп болды? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Ең қажетті заттарға ақша жетпеді	234	37,5
Ойын-сауыққа, көңіл көтеруге, қосымша білім алуға қаражат жинағым келді	107	17,1
Ата-анама көмектескім келді	127	20,4
Ата-анама тәуелді болғым келмеді	103	16,5

Болашақ мамандығым бойынша тәжірибе жинақтауға тырыстым	7	1,1
Өмірлік тәжірибе, қарым-қатынас жасауда тәжірибе жинақтағым келді	17	2,7
Бос уақытым өте көп болды	8	1,3
Басқа	2	0,3
Жауап беруге қиналамын	18	2,9

27. Колледжді/ЖОО аяқтадыңыз ба және диплом алдыңыз ба? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Иә, колледжді/ЖОО аяқтағаным туралы диплом алдым	1012	80,3
Соңына дейін оқуымды аяқтамадым, өз қалауым бойынша оқуымды тастап кеттім	63	5,0
Соңына дейін оқуымды аяқтамадым, денсаулығымға байланысты оқуды тастауға мәжбүр болдым	33	2,6
Оқудан шығарып жіберді	28	2,2
Басқа	15	1,2
Жауап беруге қиналамын	109	8,7

28. Сіздің алдыңғы бір-екі жылда магистратураға, докторантураға түсу немесе кәсіби біліктілікті жетілдіру курстарына бару жоспарыңызда бар ма? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Иә, міндетті түрде оқуымды жалғастырамын	196	15,6
Мүмкін оқуымды жалғастыратын шығармын, бірақ жақын уақытта емес	241	19,1
Оқуымды жалғастыратын жоспарым жоқ	720	57,2
Басқа	4	0,1
Жауап беруге қиналамын	98	8,0

29. Жұмысқа тұру тәжірибеңіз бар ма? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Иә, бар	740	42,6
Жоқ	996	57,4

30. Колледжді/ЖОО бітірген соң, Сіз бірден жұмыс таптыңыз ба? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Оқып жүрген кезімде-ақ жұмыс тауып алғанмын	149	15,8
Мектеп / колледж / ЖОО бітірген соң, бірден жұмыс таптым	233	24,7
Бірнеше ай жұмыс іздедім	377	40,0
Бірнеше жыл жұмыс таба алмадым	64	6,8
Әлі күнге дейін жұмысқа орналаса алмай жүрмін	89	9,4
Басқа	10	1,2
Жауап беруге қиналамын	20	2,1

31. Сіз алғашқы жұмысыңызды қалай таптыңыз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Ата-анам көмектесті	162	18,9
Газеттегі/ғаламтордағы хабарландыру бойынша	238	27,8
Достарымның, таныстарымның ұсынысымен	392	45,8
Жұмыспен қамту қызметі арқылы	30	3,5
Басқа	18	2,2
Жауап беруге қиналамын	15	1,8

32. Алғашқы жұмысыңызға қаншалықты көңіліз толды? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Бірінші жұмысыма толығымен көңілім толатын	224	26,3
Жалпы алғанда, бірінші жұмысыма көңілім толатын	426	50,0
Бірінші жұмыс тәжірибем сәтсіз болды	175	20,5
Басқа	2	0,3
Жауап беруге қиналамын	25	2,9

33. Өміріңізде қанша жұмыс орнын ауыстырдыңыз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Тек қана бір жұмыс орны болды	273	32,0
Екі және одан көп жұмыс орнын ауыстырдым	443	51,9
Кездейсоқ табыстар көп болды, бірақ тұрақты жұмыс ешқашан болмады	125	14,6
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	12	1,4

34. Сіз қазіргі уақытта немен айналысасыз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Уақытша/маусымдық жұмыс жасаймын	247	26,2
Кездейсоқ табыстармен күн көремін	234	24,8
Оқымаймын, жұмыс жасамаймын және жұмыс іздеп жүрген жоқпын	145	15,4
Оқымаймын, жұмыс жасамаймын және жұмыс іздеп жүрмін	287	30,5
Жауап беруге қиналамын	29	3,1

35. Қандай салада қосымша табыс тауып немесе жұмыс іздеп жүрсіз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Өнеркәсіп	62	7,9
Ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы	62	7,9
Құрылыс	74	9,5
Көлік және байланыс	71	9,1
Көтерме және бөлшек сауда	124	15,9
Қоғамдық тамақтану	36	4,6
Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы, халыққа тұрмыстық қызмет көрсету	37	4,7
Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыз ету	35	4,5
Білім	44	5,6
Мәдениет және өнер	19	2,4
Ғылым	0	0,0
Қаржы, несие, сақтандыру	37	4,7
Басқару Менеджмент	12	1,5
Кәсіпкерлік	23	2,9
Бір уақытта әртүрлі жерде қосымша табыс табамын	79	10,1
Басқа	27	3,6
Жауап беруге қиналамын	39	5,0

36. Жұмыс жасамағаныңызға қанша уақыт болды (тұрақты кестесі бар жұмыс)? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Бір айдан аз уақыт	94	10,1
2-3 ай болды	219	23,5
Жарты жылдай болды	231	24,8
Бір жыл болып қалды	133	14,3

Бірнеше жыл болды	183	19,6
Басқа	4	0,3
Жауап беруге қиналамын	69	7,4

37. Неге тұрақты жұмыс табуға тырыспайсыз? (ҮШ жауаптан артық емес)

	Саны	%
Оны пайдасыз іспен айналысу деп санаймын	112	5,8
Ол діни наным-сенімдеріме сәйкес келмейді	18	,9
Кішкентай балаларым бар	288	14,9
Үй шаруашылығын жүргізгім келеді	128	6,6
(Ата-анам, күйеуім, туыстарым, балаларым) тыйым салады	199	10,3
Денсаулығым жарамайды	55	2,8
Сай келетін жұмыс табу үшін білім алуға мүмкіндік жоқ	232	12,0
Табыс көзі бар, сол себепті маған жұмыс істеудің қажеті жоқ	114	5,9
Кездейсоқ табыстар арқылы күн көремін	409	21,1
Денсаулығы жоқ туысыма күтім жасайтындықтан, жұмысқа шыға алмаймын	35	1,8
Басқа	269	14,3
Жауап беруге қиналамын	358	18,5

38. Сіздің жұмысқа орналасуыңызға не кедергі етеді? (ҮШ жауаптан артық емес)

	Саны	%
Тұрғылықты ауданда жұмыстың жоқтығы	457	23,5
Төмен жалақы	593	30,5
Жұмыс тәжірибесінің болмауы	531	27,3
Жұмыс берушілердің жемқорлығы, парақорлығы	157	8,1
Белгілі бір жыныс иесі болу	15	,8
Этникалық топ мүшесі болу	21	1,1
Жұмыс берушіде қажетті дағдылардың болмауы	122	6,3
Денсаулық жағдайы	64	3,3
Кішкентай баланың болуы	209	10,7
Жоғары амбициялар, тым көтермеленген күтілістер	38	2,0
Қазақ тілін жетік білмеу	44	2,3
Орыс тілін білмеу	15	,8
Ағылшын тілін білмеу	49	2,5
Сотталған болуы	3	,2
Сапасыз білім	86	4,4
(Ішімдік ішуге, нашақорлыққа, құмарлық ойындарға) деген құмарлығым кедергі жасайды	4	0,2
Психологиялық мәселелер (депрессиялық бейімділік, қарым-қатынас жасау мәселесі)	13	0,7
Ешқандай кедергілер жоқ	327	16,8
Басқа	79	4,3
Жауап беруге қиналамын	222	11,4

39. Қалай есептейсіз, мемлекет оқу орындарының түлектерін жұмысқа орналастыруға қаншалықты қатысу керек? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Мемлекет бірінші жұмыс орнына орналастыратынына кепілдік беру керек	1037	52,5
Мемлекет тек мемлекеттік құрылымдардағы жұмыс орнына орналастыратынына кепілдік беру керек	262	13,3

Мемлекет оқу орнының түлегінің қалауымен оған жұмыс іздеуде қолдау көрсету керек	494	25,0
Мемлекет оған қатыспау керек	84	4,3
Басқа	7	0,4
Жауап беруге қиналамын	92	4,5

40. Сіз төменде көрсетілген жастарды жұмысқа орналастыру бойынша қандай мемлекеттік бағдарламаларды білесіз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

	Саны	%
Мемлекеттік «Жастар тәжірибесі» бағдарламасы	567	28,4
«Дипломмен ауылға!» үкіметтік бағдарламасы	820	41,1
«Жасыл Ел» бағдарламасы	525	26,3
«Еңбек»	87	4,4
«Сәтті қадам»	81	4,1
«Бизнестің жол картасы 2020» Бизнесі қолдау және дамытудың бірыңғай бағдарламасы	269	13,5
«Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған» бағдарламасы	51	2,6
«Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысы бағдарламасы	221	11,1
«Болашақ» халықаралық стипендиясы	402	20,2
«Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы	161	8,1
«Серпін-2050» мемлекеттік бағдарламасы	201	10,1
Барлығына арналған тегін техникалық және кәсіби білім беру	72	3,6
«Zhas Project» жастар қанатын дамыту жобасы	58	2,9
Жастар маман қоры	32	1,6
Көрсетілген бағдарламалардың біреуін де білмеймін	530	26,6
Басқа	0	0,0
Жауап беруге қиналамын	97	4,9

41. Жоғарыда аталған мемлекеттік бағдарламалар туралы қайдан естідіңіз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

	Саны	%
БАҚ (ғаламтор, теледидар)	822	56,6
Мұғалімдер, оқытушылар	304	20,9
Көше жарнамасы (билбордтар)	88	6,1
Жұмыспен қамту орталығы	88	6,1
Достар, таныстар, әріптестер	510	35,1
Ата-ана	88	6,1
Басқа	1	,1
Жауап беруге қиналамын	133	9,2

42. Сіз жастарды қолдау бойынша қандай мемлекеттік бағдарламалар мен жобаларға қатыстыңыз?

(КЕЗ КЕЛГЕН I жауап нұсқасы)

	Саны	%
Мемлекеттік «Жастар тәжірибесі» бағдарламасы	66	3,3
«Дипломмен ауылға!» үкіметтік бағдарламасы	25	1,3
«Жасыл Ел» бағдарламасы	110	5,5
«Еңбек»	11	,6
«Сәтті қадам»	8	,4

«Бизнестің жол картасы 2020» Бизнесі қолдау және дамытудың бірыңғай бағдарламасы	13	,7
«Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған» бағдарламасы	4	,2
«Нұрлы жер» тұрғын үй құрылысы бағдарламасы	4	,2
«Болашақ» халықаралық стипендиясы	8	,4
«Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы	5	,3
«Серпін-2050» мемлекеттік бағдарламасы	5	,3
Барлығына арналған тегін техникалық және кәсіби білім беру	5	,3
«Zhas Project» жастар қанатын дамыту жобасы	7	,4
Жастар маман қоры	6	,3
Жоғарыда көрсетілген бағдарламалардың ешқайсысына қатыспадым	1757	88,1
Басқа	5	,3

43. Әйел адамның тұрмысқа шыққаннан кейін оқымауына және жұмыс жасамауына қалай қарайсыз? (БІР жауапты таңдаңыз)

	Саны	%
Керемет, осыны барлық әйел адамдар армандайды	173	8,7
Жақсы, ол біздің дәстүрімізге сай келеді, күйеуі отбасын асырау керек	283	14,2
Бейтарап, жұмыс жасау немесе жасамау – бұл әр әйелдің өз таңдауы	942	47,3
Нашар, әйел адам өзін жұмыста жүзеге асыру керек	318	16,0
Қабылдауға келмейді, әйел адам әлеуметтік әлсіз адамға айналады	134	6,7
Басқа	0	0,0
Жауап беруге қиналамын	143	7,1

44. Сіз қандай қаражат есебінен өмір сүресіз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

	Саны	%
Басқа отбасы мүшелерінің қаражаты есебінен	634	31,9
Ата-ана/жолдасымның көмегі есебінен	1042	52,4
Ресми емес қосымша табыстар	525	26,4
Қосалқы шаруашылық	62	3,1
Басқа	25	1,4
Жауап беруге қиналамын	53	2,7

45. Өз отбасыңыздың материалдық әл-ауқатына қандай баға берер едіңіз? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Бізде материалдық қиындықтар жоқ, қажет болған жағдайда біз көлік немесе пәтер сатып ала аламыз	69	3,5
Көлік, пәтер сияқты қымбат сатып алулардан басқа барлық қажеттіліктерді өтеуге табысымыз жетеді	347	17,4
Тамақ пен киім сатып алуға ақшамыз жетеді, бірақ ұзақ мерзімді қолдануға арналған тауарларды сатып алу бізге қиын	1095	55,0
Тамақ сатып алуға ақша жетеді, бірақ киім сатып алу қиындық туғызады	361	18,1
Тамақ алуға да ақша жетпейді	37	1,9
Басқа	0	0,0
Жауап беруге қиналамын	83	4,1

46. Сіз танытын жастардың арасында оқымайтындар, жұмыс жасамайтындар бар ма? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Жоқ, менің ондай таныстарым жоқ	393	19,8
Бірнеше адам бар	1058	53,2
Бар, ондайлар көп	428	21,5
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	108	5,4

47. Сіздің әуестенетін хоббиіңіз бар ма? (Екі жауаптан артық емес)

	Саны	%
Сурет салу, дизайн	126	6,3
Белгілі бір заттардың (жалаулар, комикстер, статуеткалар, ас мәзірлері, т.б.) коллекциясын жинаймын	31	1,6
Бимен, хореографиямен айналысамын	91	4,6
Ән саламын, вокалмен айналысамын	87	4,4
Музыкалық аспапта ойнаймын	116	5,8
Шет тілдерін үйренемін	104	5,2
Кітаптар оқимын	370	18,5
Тамақ дайындағанды, асхана ісімен айналысқанды ұнатамын	344	17,2
Спорттық секцияларға (бокс, жүзу, гимнастика, йога және т.б.) қатысамын	319	16,0
Қолөнермен (тоқу, кестелеп тігу, бисерлермен тігу, т.б.) айналысамын	81	4,1
Флористикамен айналысамын, өсімдіктер өсіремін	19	1,0
Балық аулау, аң аулау	104	5,2
Робототехника және т.б. техникалық жобалармен айналысамын	23	1,2
Шешендік өнермен айналысамын	16	,8
Менде ешқандай хобби жоқ	596	29,9
Басқа	49	3,0

48. Сіздің өміріңізде келесі құбылыстардың қайсысы көбірек болады? (Бір жолдан БІР жауапты белгілеңіз) САНЫ

	Күнделікті	Жиі (Аптасына бірнеше рет)	Кейде (Айына бір-екі рет)	Сирек (жылына 1-2 рет)	Ешқашан
Компьютерлік ойындар, телефондағы ойындар	558	411	241	185	599
Казино, букмекерлік кеңселер	9	9	25	44	1905
Әлеуметтік желілер	1138	565	101	32	157
Сауда жасау (Шоппинг)	64	225	603	580	514
Теледидар	794	624	210	83	280
Шылым шегу	213	86	88	91	1510
Ішімдік	1	47	151	257	1536
Есірткі заттары, соның ішінде шегуге арналған қоспалар	0	2	1	7	1979
Ұйықтататын дәрі, антидепрессанттар	0	0	7	17	1955
Букмекерлік кеңселер	6	6	6	4	1291

(Қандай, ЖАЗЫҢЫЗ)					
---------------------------	--	--	--	--	--

48. Сіздің өміріңізде келесі құбылыстардың қайсысы көбірек болады? (Бір жолдан БІР жауапты белгілеңіз) %

	Күнделікті	Жиі (Аптасына бірнеше рет)	Кейде (Айына бір-екі рет)	Сирек (жылына 1-2 рет)	Ешқашан
Компьютерлік ойындар, телефондағы ойындар	28,0	20,6	12,1	9,3	30,0
Казино, букмекерлік кеңселер	0,5	0,5	1,3	2,2	95,6
Әлеуметтік желілер	57,1	28,3	5,1	1,6	7,9
Сауда жасау (Шоппинг)	3,2	11,3	30,4	29,2	25,9
Теледидар	39,9	31,3	10,5	4,2	14,1
Шылым шегу	10,7	4,3	4,4	4,6	76,0
Ішімдік	0,1	2,4	7,6	12,9	77,1
Есірткі заттары, соның ішінде шегуге арналған қоспалар	0,0	0,1	0,1	0,4	99,5
Ұйықтататын дәрі, антидепрессанттар	0,0	0,0	0,4	0,9	98,8
Букмекерлік кеңселер (Қандай, ЖАЗЫҢЫЗ)	0,5	0,5	0,5	0,3	98,3

49. Сізде несие бар ма? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Жоқ, ешқашан несие алмадым	1413	71,1
Несиені бұрын алғанмын, бірақ төлемін бітірдім	225	11,3
Несие бар, қазіргі уақытта төлемін төлеп жатырмын	290	14,6
Несие бар, бірақ төлемін төлеуге мүмкіндік жоқ	33	1,7
Басқа	2	0,2
Жауап беруге қиналамын	25	1,1

50. Несиені қандай мұқтаждық үшін алдыңыз? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

	Саны	%
Жылжымайтын мүлікті (үй, пәтер, саяжай) сатып алу үшін	32	5,7
Автокөлік сатып алу үшін	50	9,0
Іс-шараны (той, жерлеу, туған күн) өткізу үшін	65	11,6
Саяхат, демалыс үшін	7	1,3
Жеке бизнесті бастау үшін	20	3,6
Емделу үшін	31	5,6
Техника сатып алу үшін	266	47,7
Тұрғын үйді жөндеу үшін	73	13,1
Киім сатып алу үшін	47	8,4
Басқа	16	2,8
Жауап беруге қиналамын	35	6,3

51. Сіздің ай сайынғы төлеміңіз қандай? (егер бірнеше несие болса, барлық несиелердің жиынтығы қанша)? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
10 000 теңгеге дейін	84	15,4
10 001 – 20 000 теңге	190	34,7
20 001 – 50 000 теңге	169	30,9
50 001 - 100 000 теңге	64	11,7
100 001 – 150 000 теңге	21	3,8
150 001 – 200 000 теңге	15	2,7
200 001 және одан жоғары	4	0,8

52. Қалай ойлайсыз, сіз тұратын қалада наразылық шараларының болу ықтималдығы бар ма? (митинг, ереуілдер, петициялар)? (БІР ЖАУАП)

	Саны	%
Әрине бар	52	2,6
Бар шығар	275	13,8
Жоқ шығар	933	46,8
Әрине жоқ	465	23,3
Жауап беруге қиналамын	269	13,5

53. Сіздің көпшілік наразылық акциясына қатысуыңызға қандай мәселелік жағдай итермелеуі мүмкін? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

	Саны	%
Колледждегі/ мектептегі / ЖОО-ғы қиындықтар	59	3,0
Жұмыстан қысқарту / шығару	174	8,8
Коммуналдық қызметтерге тарифтердің негізсіз көтерілуі	157	7,9
Жалақыны / шәкіртақыны / жәрдемақыны уақытында төлемеу	174	8,8
Медициналық мекемелердің қызметкерлерінің жұмысқа салғырт қарауы және кәсіби қабілетті болмауы	140	7,0
Ипотека немесе несие бойынша төлемдердің бағасын көтеру	74	3,7
Негізсіз айыппұлдар	118	5,9
Экологиялық жағдайдың нашарлауы	124	6,2
Биліктің әрекеттеріне көңіл толмау	172	8,7
Әділетсіз сот шешімдері	83	4,2
Қабылданып жатқан реформалармен келіспеу	104	5,2
Этникалық негіздегі құқықтардың бұзылуы	64	3,2
Тұрғын үймен байланысты мәселелер	114	5,7
Азық-түлік, жанар-жағармай, дәрі-дәрмектер құнының көтерілуі	204	10,3
Колледждегі/ мектептегі / ЖОО-ғы қиындықтар	1059	53,3
Басқа	5	0,4
Жауап беруге қиналамын	278	14,0

Научно-исследовательский центр «Молодежь»

«Социологический портрет молодежи NEET в Казахстане»

**Аналитический доклад по результатам
социологического исследования**

Нур-Султан, 2019

Социологический портрет молодежи NEET в Казахстане
/ Нур-Султан: НИЦ «Молодежь», 2019. – 188 с.

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2019

СОДЕРЖАНИЕ

РАЗДЕЛ I. Программа социологического исследования.....	97
РАЗДЕЛ II. Социальное самочувствие молодежи категории «НЕЕТ».....	103
2.1 Удовлетворенность жизнью.....	103
2.2. Уровень материальной обеспеченности	110
2.3 Интересы молодежи	114
2.4 Протестный потенциал	116
<i>Выводы по разделу 2</i>	118
РАЗДЕЛ III. Условия и факторы социализации молодежи категории «НЕЕТ».....	120
3.1 Семья как фактор первичной социализации	120
3.2 Обучение в школе как главный компонент вторичной социализации молодежи «НЕЕТ».....	123
<i>Выводу по разделу 3</i>	128
РАЗДЕЛ IV. Выбор профессии и трудоустройство молодежи категории «НЕЕТ».....	130
4.1 Выбор и получение профессии.....	130
4.2 Первый опыт трудоустройства.....	137
4.3 Трудности и барьеры трудоустройства.....	143
4.4 Информированность и участие молодежи «НЕЕТ» в государственных программах по поддержке молодежи.....	149
<i>Выводы по разделу 4</i>	155
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	158
ПРИЛОЖЕНИЯ.....	162

РАЗДЕЛ I. ПРОГРАММА СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Одной из проблем современного общества является наличие определенной доли населения, которая не занята в сферах образования и труда. Если определенные группы населения не включены в сферу занятости, они не способны сами обеспечивать себя ресурсами для своей жизнедеятельности. Зачастую это сопровождается исключением человека из сети социальных связей, которые обычно завязываются по месту учебы или работы. Главным образом данная проблема касается молодежи, статус которых определяется по месту учебы, работы или по факту их отсутствия.

Термином *NEET* – (от англ. «Not in Education, Employment, or Training») обозначается молодежь в возрасте, установленном в законодательстве, которая не учится, не работает и не повышает свою квалификацию.

Впервые выражение «NEET», «молодежь NEET» или «поколение NEET» (аббревиатура от англ. выражения - Not in Education, Employment or Training) применительно к такой молодежи было употреблено в Великобритании, а затем распространилось на другие страны Европы, в Японию, Южную Корею и Тайвань. В Испании, Мексике, Аргентине и Уругвае то же явление описывается акронимом «ни-ни» (ni estudia, ni trabaja), в Бразилии - эквивалентом «nem – nem». В США также употребителен термин «disconnected youth» (буквально – отключенная, неактивная молодежь). В Японии наряду с NEET изучается явление «хикки» или «хикикомори» – это молодые люди, подвергшие себя полной или частичной социальной изоляции, ограничивших по минимуму свое общение с внешним миром. В последнее время в Японии также получила распространение аббревиатура SNEP (Solitary Non-Employed Persons), описывающая людей от 20 до 59 лет, не работающих, не состоящих в браке и не желающих ни с кем общаться.

Кроме того, в Отчете Международной организации труда «Global Employment Trends for Youth» за 2013 год встречается термин NLFET («neither in the labour force nor in education or training»), который схож с NEET, но исключает безработную молодежь, являющуюся частью рабочей силы (экономически активная молодежь).

Так или иначе, все это - определения молодежи, чей статус в обществе не определен (также «zero status» или нулевой статус – в англоязычной среде). Это молодежь, которая по разным причинам не учится, не работает, не повышает свою квалификацию, не прикреплена ни к каким социальным институтам.

Важной проблемой, влияющей на рост численности молодежи категории NEET во многих странах, выступает несоответствие полученного образования требованиям рынка труда. Знания, квалификация, компетентность, практические навыки, получаемые молодежью в процессе обучения в образовательных учреждениях, не способствуют успешной интеграции в рабочий процесс.

Таким образом, обзор молодежи NEET в странах ОЭСР позволяет определить специфические особенности, характерные данной категории.

Во-первых, формула определения молодежи категории NEET, согласно методологии Международной организации труда (МОТ) выглядит следующим образом:

$$\text{NEET rate (\%)} = \frac{(\text{Number of youth} - \text{number of youth in employment} + \text{number of youth not in employment who are in education or training})}{\text{Total number of youth}} \times 100$$

или
 Численность молодежи – количество молодежи в сфере занятости+
 число молодежи, которая не работает, не занята в образовании
 профессиональной подготовкой
 НИТ (%) = $\frac{\text{Численность молодежи в сфере занятости + число молодежи, которая не работает, не занята в образовании профессиональной подготовкой}}{\text{Общая численность молодежи}} \times 100$

Во-вторых, работа с молодежью категории NEET весьма важна, особенно в контексте достижения целевой задачи программы **Цели устойчивого развития (ЦУР) (Sustainable Development Goals (SDGs)) «Преобразование нашего мира: повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года» («Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development»)**, которая содержит 17 глобальных целей и 169 соответствующих задач. Так, в рамках данной программы прописаны 2 пункта:

1. К 2030 году обеспечить полную и производительную занятость и достойный труд для всех мужчин и женщин, в том числе для молодежи и инвалидов и равную оплату труда.

2. К 2020 году существенно сократить долю молодежи, не занятой в сфере занятости, образования или профессиональной подготовки (NEET).

В-третьих, молодежь категории NEET особенно подвержена риску социальной изоляции и социального отчуждения.

В-четвертых, категория NEET представлена тремя различными состояниями по отношению к занятости: безработица, отсутствие интереса, отчаяние и, как следствие, выпадение из сферы занятости.

В-пятых, проблема молодежи категории NEET все больше выходит за пределы сферы образования, занятости и обучения, и становится все более актуальной в качестве причины маргинализации и отчуждения молодежи. То есть, в данном случае мы говорим о расширении фокуса от безработной молодежи к более широкой концепции НИТ. В то же время эксперты отмечают, что акцент на унынии, отчаянии и разочаровании при определении молодежи категории НИТ не совсем релевантен. Разочарованная молодежь определяется как те, кто отказался от поиска работы по причинам, которые подразумевают чувство отчаяния, при попытках трудоустроиться. При этом, довольно большое количество молодежи готовы работать, но не работают и не ищут работу по разным причинам: не знают как и где искать работу; неспособны найти работу, соответствующую их квалификации; предыдущие поиски работы не дали каких-либо результатов; отсутствия рабочих мест в районе.

В-шестых, специфика NEET заключается и в том, что данная категория молодёжи отличается тем, что не улучшает свои позиции посредством инвестиций в навыки и получение опыта занятости, что увеличивает их риски на рынке труда и вероятность социальной изоляции

В-седьмых, существует мнение, что высокий уровень молодежи категории NEET более характерен для стран с развивающейся экономикой. Это объясняется тем, что для многих молодых людей бездействие является результатом разочарования и отчуждения, что может отражать накопление социальных проблем, таких как отсутствие квалификации, проблемы здравоохранения, нищета и другие формы социального отчуждения.

В-восьмых, NEET – это результат отрыва предложений от спроса на

молодежном рынке труда, что выражается в следующем. Образовательные и профессиональные навыки молодёжи не соответствуют потребностям рынка труда, что приводит к молодежной безработице либо вынуждает молодежь занимать более низших позиции в профессиональной стратификации и рассчитывать на более низкий уровень оплаты.

Актуальность исследования

По данным, опубликованным в Молодежной стратегии ПРООН на 2014-2017 годы, нынешнее поколение молодежи – самое многочисленное за всю историю человечества. Более 60% населения многих стран, в которых ПРООН осуществляет свои программы – это молодые люди в возрасте от 15 до 24 лет. Молодые люди составляют 37% мирового населения трудоспособного возраста, а их доля среди безработных – 60%. До двух третей молодых жителей развивающихся стран либо вообще не имеют работы и не учатся, либо работают на постоянной основе в неформальном секторе. Весьма остро стоит проблема молодежной безработицы и в странах с развитой экономикой. В двух третях из этих стран уровень молодежной безработицы достигает 15%.

Все увеличивающаяся скорость общественных изменений, усугубляющихся последствиями мирового финансового кризиса, локальными конфликтами, экологическими, поколенческими проблемами выталкивает молодежь, озадаченную поиском достойного места в мире, в авангард общественно-политических и социальных трансформационных процессов, что не всегда происходит в мирном русле. События последних лет на Ближнем Востоке, «Арабская весна», «ИГИЛ», цветные революции на постсоветском пространстве, беспорядки в Юго-Восточной Азии, акции протеста в России, в ряде европейских стран и США происходили при активном участии молодежи. Анализ зарубежных источников, новостей и статей в СМИ, посвященных молодежной проблематике, свидетельствует о том, что все страны мира, как развитые, так и развивающиеся, сталкиваются с похожими вызовами, связанными с вопросами социализации и адаптации молодежи. Повсеместно идет поиск наиболее эффективных механизмов и форматов работы с этой социально-демографической группой.

Включен в этот поиск и Казахстан. В настоящее время в Республике Казахстан Министерством образования и науки Республики Казахстан реализуется Проект развития молодежного корпуса, который осуществляется в рамках Соглашения о гранте №TF014174 между Республикой Казахстан и Международным Банком Реконструкции и Развития от 10 сентября 2015 года, ратифицированного Законом Республики Казахстан от 18 февраля 2016 года №454-V ЗРК.

Цель Проекта заключается в стимулировании вовлеченности молодежи в жизнь сообщества и развития жизненно важных навыков посредством реализации программы обучения общественно-полезной деятельности на благо сообщества, в особенности среди социально уязвимых групп молодежи.

Мероприятия Проекта организованы в рамках трех компонентов:

- (iv) поддержка программы обучения навыкам общественно-полезной деятельности и развития жизненно важных навыков;
- (v) поддержка институционального развития Министерства образования и науки в части реализации молодежной политики;
- (vi) организация управления, мониторинга и оценки проекта.

Актуальность данного проекта заключается в том, что несмотря на низкий уровень безработицы среди молодежи по данным статистики за 2018 год за IV

квартал, доля молодежи NEET в Казахстане - 7,0% от всей численности молодежи. Среднее количество доли молодежи NEET в Казахстане за 2018 год составляет 7,8%.

Согласно данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, доля молодых людей категории NEET в Казахстане за второй квартал 2018 года составила 8,9%. Более того, в ряде областей данный показатель превышает республиканский уровень, например, в Актюбинской области - 13,5%, Карагандинской – 12,9%, город Астана – 11,9 %. Вместе с тем, за последние пять лет наблюдается значительное снижение доли NEET молодежи, в частности в таких областях как: Западно-Казахстанская, Костанайская, Павлодарская, Северо-Казахстанская, Восточно-Казахстанская.

Молодежь, таким образом, основной трудовой интеллектуальный ресурс города, а также чуткий проводник общественно-политических настроений в обществе. Именно поэтому важно регулярно проводить мониторинг и анализ молодежной среды на предмет наличия проблемных социальных вопросов и эффективных путей их решения.

Используемая терминология

При определении доли NEET необходимо оперировать следующими понятиями и определениями, закрепленными в Законе РК «О занятости населения» от 23 января 2001 года (с изменениями и дополнениями по состоянию на 29.12.2014 года).

Безработица - социально-экономическое явление, обусловленное невостребованностью на рынке труда части экономически активного населения.

Безработные - физические лица трудоспособного возраста, которые не занимаются трудовой деятельностью, приносящей доход, ищущие работу и готовые трудиться.

Экономически активное население (рабочая сила) - часть населения в возрасте, установленном для измерения экономической активности населения, обеспечивающая предложение рабочей силы для производства товаров, работ и услуг (занятые в экономике и безработные).

Экономически неактивное население – часть населения страны, которая не входит в состав рабочего населения страны; физические лица, которые не являются занятыми или безработными.

Занятость - трудовая деятельность, связанная с удовлетворением личных потребностей и (или) приносящая заработок или доход.

Самостоятельно занятые - физические лица, индивидуально занятые производством (реализацией) товаров, работ и услуг для получения дохода, включая производство для собственного потребления, члены производственных кооперативов, неоплачиваемые работники семейных предприятий (хозяйств) и работодатели, использующие труд наемных работников.

Продуктивная занятость - занятость, обеспечивающая устойчивый экономический рост и социальный эффект.

Молодежь – согласно определению МОТ, молодые люди в возрасте от 15 до 24 лет, согласно Закону РК «О государственной молодежной политике», - граждане Республики Казахстан от 14 до 29 лет.

Цели и задачи исследования

Учитывая масштабы распространения явления NEET в мире, негативные социальные последствия, которые оно за собой влечет, а также внедрение показателя

NEET в программы развития территорий, Министерство информации и общественного развития РК инициировало полномасштабное социологическое исследование с целью анализа молодых горожан, относящихся к категории NEET и разработки рекомендаций по снижению численности данной категории в структуре молодого населения столицы.

Задачи исследования:

1. определить рамки применения понятия «NEET» к казахстанской молодежи, выявить категории молодежи, подпадающие под данное понятие;
2. исследовать молодежь Казахстана на предмет присутствия в ее структуре категории NEET;
3. выявить объективные и субъективные причины возникновения поколения NEET среди подростков и молодых людей столицы;
4. определить долю NEET среди молодежи Казахстана;
5. выявить эффективность деятельности институтов и организаций молодежной политики г. Астаны по социализации молодежи и разработка профилактических мер, по снижению численности молодежи, потенциально относящихся к представителям поколения NEET;
6. оценить подверженность поколения NEET различного рода зависимостям (алкогольной, наркотической, компьютерной, игровой и др.);
7. изучить риски вовлечения поколения NEET в асоциальную деятельность (радикальные религиозные течения, правонарушения, «бомжевание» и др.);
8. определить основные риски и угрозы социально-экономической пассивности, иждивенчества и молодежной безработицы;
9. выявить предложения молодежи и экспертов по учебной, трудовой, предпринимательской, социальной мотивации молодого поколения столицы;
10. разработать основные выводы и рекомендации по изучаемой проблеме.

Объект и предмет исследования

Объект исследования: молодежь Казахстана в возрасте 14 - 28 лет, относящаяся к категории NEET (нигде не учащаяся, не работающая, имеющая низкий доход).

Предмет исследования: основные показатели, характеризующие поколение NEET и их проявления в молодежной среде Казахстана, деятельность институтов и организаций молодежной политики по устранению негативных тенденций в молодежной среде.

Гипотеза исследования

Некоторая часть казахстанской столичной молодежи, несмотря на развитие государственных программ и молодежных организаций, оказывающих поддержку данной категории населения, является уязвимой и склонна к проявлению признаков NEET, проявляет низкое гражданское самосознание и пассивность в социально-экономической сфере. Масштабность явления NEET во многих странах объясняется в большей степени кризисом идеологических, нравственных, мотивационных установок, необходимостью как ресоциализации индивидуумов так и перестройки самого общества. Таким образом, явление NEET является системной проблемой, когда в обществе недостаточно механизмов, позволяющих усвоить весь потенциал молодого поколения. И к решению проблемы необходимо подходить как с точки зрения воспитательного, морально-нравственного подхода, так и с позиции поиска и создания новых социальных форматов включения такой молодежи в активную социальную

жизнь. В Казахстане в категорию NEET стоит включить молодежь, чей потенциал не реализован и не усвоен обществом в полной мере по тем или иным причинам. Это позволит выделить внутри категории несколько подгрупп и проанализировать причины случаев асоциального поведения или склонности к такому поведению среди молодежи Казахстана. Иерархия причин позволит разработать эффективную систему мер по улучшению ситуации в молодежной среде, профилактике проявлений NEET в будущем.

Объем выборочной совокупности

Объем выборочной совокупности составил 2 000 респондентов. Территория проведения социологического исследования – 14 областей Казахстана и гг. Нур-Султан, Алматы, Шымкент.

В настоящем исследовании отбор единиц проходил методом «снежного кома». Данный метод исследования применяется в случае, когда представителей изучаемой совокупности трудно отобрать другими методами; когда нужно исследовать труднодоступную группу респондентов. Респонденты выступили исключительно из числа NEET.

Метод получения выборки основан на том, что почти каждый представитель целевой группы может назвать еще одного или нескольких человек, которые в эту группу входят. Таким образом, исследователю необходимо отобрать первых респондентов, а те, в свою очередь, порекомендуют остальных. В результате число опрошенных растет, как снежный ком, именно поэтому метод и получил такое название. При этом отклонение средних характеристик выборочной совокупности от средних характеристик генеральной совокупности не превышает $\pm 3,5\%$.

Для решения поставленной цели и задач настоящего исследования применен количественный метод сбора информации – массовый опрос с применением анкеты посредством личного интервью с респондентом, а также метод глубинных интервью.

Методом сбора информации выступает **массовый опрос** молодежи «face to face». Данный метод позволит получить наиболее объективную информацию о молодежи NEET. Массовый опрос «face to face» широко применяется в Республике Казахстан. Массовый опрос предполагает участие в исследовании большого числа респондентов, отобранных на основе выборки, и отражающих в своей совокупности структуру социальной группы. На основании результатов проведенного массового опроса с той или иной степенью точности строится прогноз о массовом поведении. Основное предназначение массовых опросов – получение информации о мнениях людей, их мотивах и оценках социальных явлений, о феноменах и состояниях общественного, группового и индивидуального сознания.

Метод глубинного интервью представляет собой непринужденную беседу двух людей, в которой один из участников — интервьюер — выступает как профессиональный исследователь, имитирующий роль равноправного собеседника. Технология качественных интервью различна в зависимости от целей исследования. Все они относятся к разряду глубинных (неструктурированных или полуструктурированных) и занимают как минимум 1,5-2 часа. Количество опрашиваемых 340 человек из числа NEET.

РАЗДЕЛ II. СОЦИАЛЬНОЕ САМОЧУВСТВИЕ МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ «NEET»

2.1 Удовлетворенность жизнью

Одним из наиболее важных направлений социологических исследований является изучение социального самочувствия молодежи. В настоящем социологическом исследовании социальное самочувствие молодежи NEET было оценено посредством изучения таких факторов, как: удовлетворенность жизнью, уверенность в будущем, материальное благополучие, эффективные неформальные контакты, проблемы, волнующие молодежь, и уровень протестного потенциала.

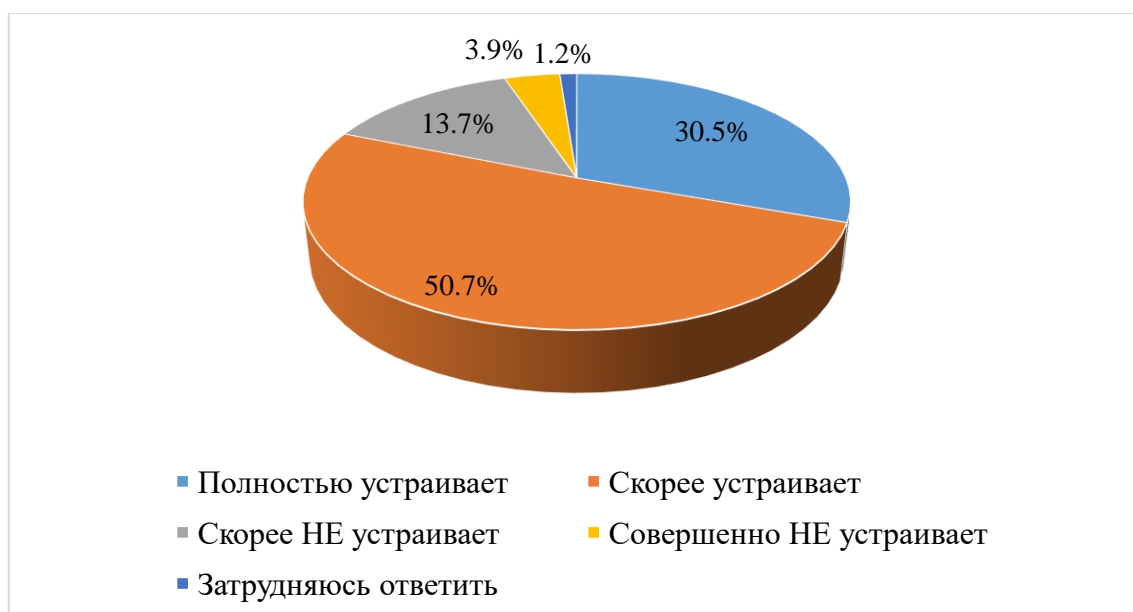
Начнем наш анализ с оценки уровня удовлетворенности жизнью молодежи NEET. Результаты опроса показывают, что преобладающее число опрошенных удовлетворены собственной жизнью, об этом сказали 81,2% респондентов (совокупный показатель вариантов ответа «полностью устраивает» и «скорее устраивает»). Противоположное мнение выразили 17,6% опрошенных (совокупный показатель вариантов ответа «совершенно не устраивает» и «скорее не устраивает») (Диаграмма 1).

Безусловно, серьезное влияние на полученные результаты оказывают социально-психологические особенности подросткового и юношеского возраста опрошенной молодежи, когда, не смотря на маргинальность собственного положения, многие события жизни воспринимаются в положительном свете, что в свою очередь, ведет к высокому уровню удовлетворенности жизнью в данной возрастной группе.

Если говорить о гендерных различиях при оценке удовлетворенности жизнью, то важно указать, что статистически значимых различий между мужчинами и женщинами мы практически не наблюдаем.

Диаграмма 1.

Распределение ответов на вопрос: «Устраивает ли Вас в целом жизнь, которую Вы сейчас ведете?», в %

Обратимся к анализу влияния возраста респондентов на оценку удовлетворенности жизнью. Исследование показало обратно пропорциональное

влияние возраста опрошенных на степень их удовлетворенности жизнью, то есть чем старше респондент – тем менее он доволен своей жизнью. Так, совокупный показатель вариантов ответа «скорее не устраивает» и «совершенно не устраивает» в возрастных группах 14-18 лет составил 13,9%, 19-23 лет – 15,8%, 24-28 лет – 21,5% (Таблица 1).

Таблица 1.

Распределение ответов на вопрос: «Устраивает ли Вас в целом жизнь, которую Вы сейчас ведете?» (в разрезе возраста)

	14-18	19-23	24-28
Полностью устраивает	36,2	30,7	26,4
Скорее устраивает	48,1	52,4	51,2
Скорее НЕ устраивает	10,9	11,8	17,0
Совершенно НЕ устраивает	3,0	4,0	4,4
Затрудняюсь ответить	1,8	1,1	0,9

В разрезе регионов наименьшую удовлетворенность собственной жизнью демонстрируют респонденты в Мангистауской (суммарный показатель вариантов ответа «скорее не устраивает» и «совершенно не устраивает» - 44%), Западно-Казахстанской (40%), Карагандинской (34,7%), Акмолинской (32%) и Восточно-Казахстанской (30,1%) областях. В то же время высокую степень удовлетворенности жизнью обозначили участники опроса в Алматинской (суммарный показатель вариантов ответа «полностью устраивает» и «скорее устраивает» - 99,5%) и Туркестанской (94,2%) областях.

Другим важным аспектом в исследовании выступил вопрос о проблемах, которые волнуют молодежь NEET в большей степени. В числе главных проблем респонденты отметили трудности экономического характера. Так, высокие цены на продукты питания, товары народного потребления и низкий уровень дохода, беспокоят каждого второго опрошенного (51,5% и 48,8% соответственно). Характерно, что вышеуказанные 2 проблемы одинаково часто указывает молодежь NEET, проживающая в Алматинской (86,6% и 78% соответственно), Западно-Казахстанской (70% и 61,4%), Жамбылской (66,7% и 67,5%) областях и г. Нур-Султан (69,2% и 59%).

В главную тройку проблем молодежи NEET также входят безработица и сложности, связанные с трудоустройством, данный вариант ответа выбрали 38% респондентов. Острее всего данный вопрос стоит на западе и севере страны – Мангистауская область (50,7%), Атырауская область (52,2%) и Акмолинская область (55,3%).

Четвертую и пятую позицию в данном рейтинге занимают такие проблемы как высокая стоимость высшего образования и отсутствие собственного жилья – 29,3% и 20,5% соответственно. В разрезе регионов на высокую стоимость высшего образования чаще всех указывали молодые люди в Алматинской (61,2%) и

Атырауской (60,9%) областях. Тогда как у молодежи NEET в г. Нур-Султан чаще всего отсутствует собственное жилье (63,2%).

Еще 1/10 часть участников исследования назвали актуальными следующие проблемы: низкое качество медицинского обслуживания (12,4%), отсутствие уверенности в завтрашнем дне (12,1%) и проблемы досуга молодежи (9,6%) (Таблица 2). По принципу территориальной принадлежности проблему досуга чаще остальных актуализируют жители Павлодарской (18,9%), Костанайской (19,8%), Туркестанской (23,1%) областей. На низкое качество медицинских услуг жалуется почти каждый второй житель г. Шымкент (42,5%). Отсутствие уверенности в завтрашнем дне беспокоит каждого пятого опрошенного в г. Алматы, Костанайской и Западно-Казахстанской областях, 26,3%, 22% и 21,4% соответственно.

Таблица 2.

Распределение ответов на вопрос: «Какие из нижеперечисленных проблем беспокоят Вас и Вашу семью больше всего?», в %

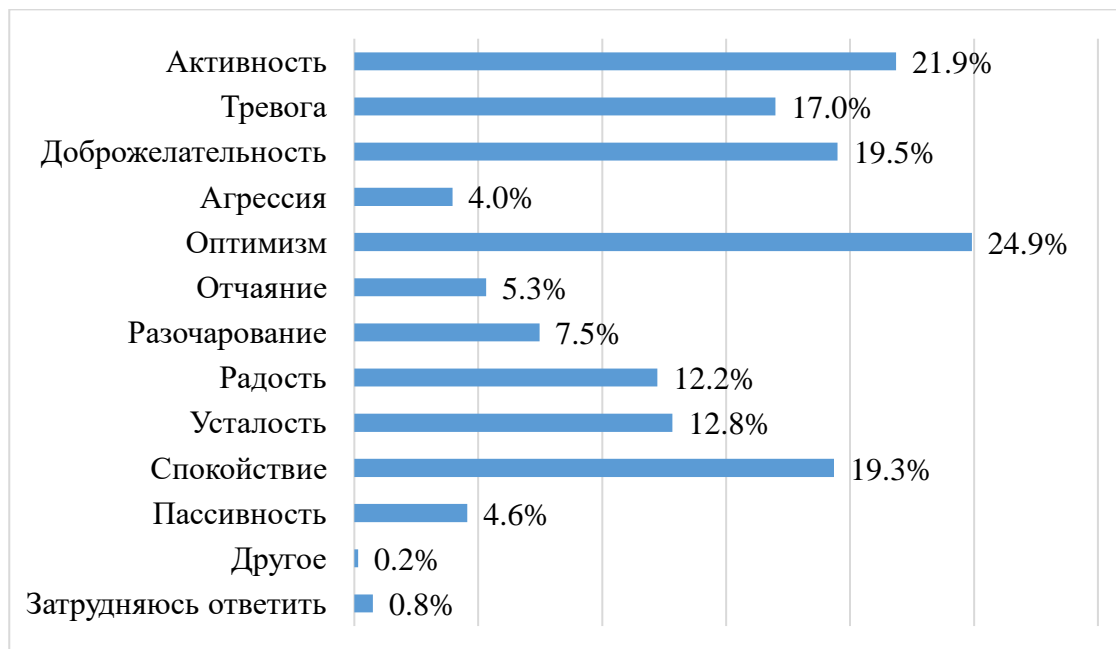
	%
Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления	51,5
Низкий уровень дохода	48,8
Трудно устроиться на работу, безработица	38,0
Высокая стоимость высшего образования	29,3
Отсутствие собственного жилья	20,5
Низкое качество медицинского обслуживания	12,4
Отсутствие уверенности в завтрашнем дне	12,1
Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время	9,6
Низкое качество образования	8,1
Коррупция	8,0
Плохое качество дорог, отсутствие возможности выехать из села в любое время	7,1
Экологические проблемы	6,5
Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи	6,4
Долговые обязательства по кредитам	5,6
Неустроенность личной жизни	5,3
Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление	5,0
Угроза личной безопасности	3,9
Вовлечение молодежи в преступные группировки	3,8
Конфликты с родителями, преподавателями, старшим поколением, непонимание родных и близких	3,6
Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение	3,2
Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи	2,9
Религиозный экстремизм в молодежной среде	2,6
Ничего не беспокоит	2,7
Другое	1,2
Затрудняюсь ответить	2,8

Следующий вопрос, на который ответили респонденты, позволяет определить настроения молодежи NEET, характеризующие их жизнь за последние 3 месяца. Судя по полученным ответам, среди молодежи NEET преобладают позитивные социальные настроения. Так, большая часть опрошенных отметила такие варианты ответа как оптимизм (24,9%), активность (21,9%), доброжелательность (19,5%) и спокойствие (19,3%). О доминировании негативных чувств сказали лишь 1/20 доля респондентов, которые выбрали следующие обозначения собственного настроения: агрессия (4%), пассивность (4,6%), отчаяние (5,3%). Однако нельзя не отметить, что некоторая доля молодежи NEET в последние 3 месяца часто испытывает тревогу (17%) и усталость (12,8%), что, скорее всего, связано с отсутствием неопределенности в жизни и неудачными попытками повернуть ситуацию в нужное русло. (Диаграмма 2).

В разрезе возрастной принадлежности опрошенных наблюдается прямая связь между возрастом респондента и преобладанием у него отрицательных настроений в последнее время. Так, ощущение тревоги и усталости в большей степени свойственно для респондентов в старших возрастных группах: 14-18 лет – 14,3% и 10,3% соответственно; 19-23 лет – 17,8% и 13,3%, 24-28 лет – 18,3% и 14,2%. И наоборот преобладание положительных настроений таких как активность и радость выше среди респондентов младших возрастных групп: 14-18 лет – 25,5% и 17,3% соответственно, 19-23 лет – 21,6% и 11,2%, 24-28 лет – 19,5% и 9,5%.

Диаграмма 2.

Распределение ответов на вопрос: «Какие настроения (чувства) преобладают у Вас в последние три месяца?», в %

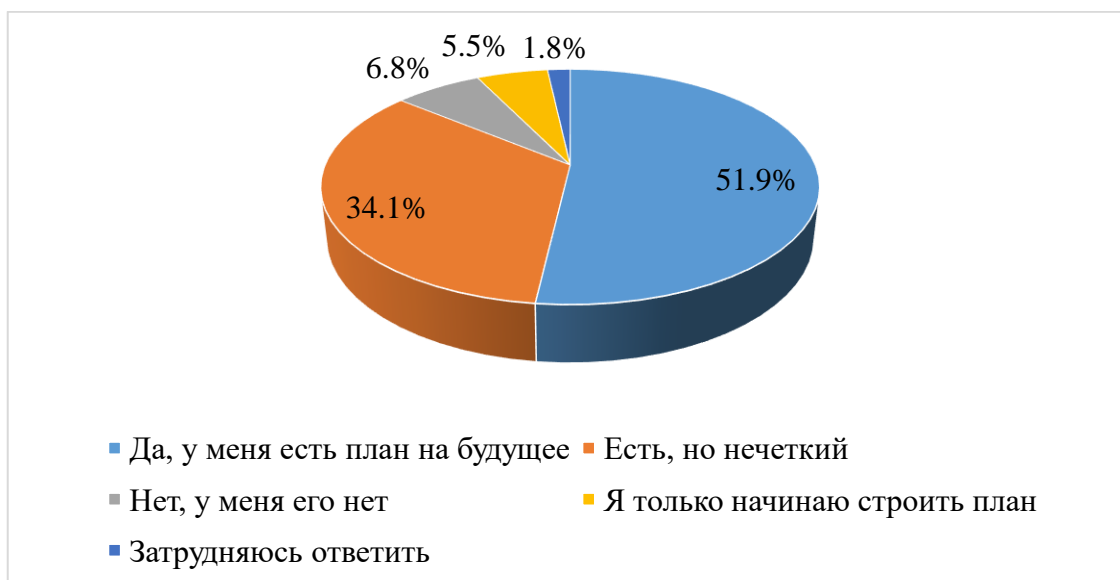
Представленные выше тезисы подтверждаются следующими результатами опроса: 86% молодых людей NEET постоянно рефлексируют относительно своего будущего и стараются планировать собственную жизнь (совокупный показатель вариантов ответа «да, у меня есть план на будущее» и «есть, но нечеткий»). Далеки от проектирования своего будущего лишь 6,8% респондентов, которые выбрали вариант ответа «нет, у меня его нет» (Диаграмма 3).

Кроме этого, анализ корреляций по уровню образования респондентов зафиксировал следующую тенденцию: молодежь NEET с высшим образованием чаще ориентирована на планирование своего будущего, чем респонденты с более низким уровнем образования. Так, суммарный показатель вариантов ответа «да, у меня есть план на будущее» и «есть, но нечеткий» среди респондентов с высшим уровнем образования составил 90,1%, когда как среди опрошенных со средне специальным образованием этот показатель равен 85,2%, с основным образованием – 83,6%.

Анализ данных по критерию возраста опрошенных демонстрирует следующее: чем старше респондент – тем важнее для него планирование своего будущего. Так, суммарный показатель вариантов ответа «да, у меня есть план на будущее» и «есть, но нечеткий» составил среди респондентов возрастных групп 14-18 лет – 82,5%, 19-23 лет – 86,6%, 24-28 лет – 87,9%.

Диаграмма 3.

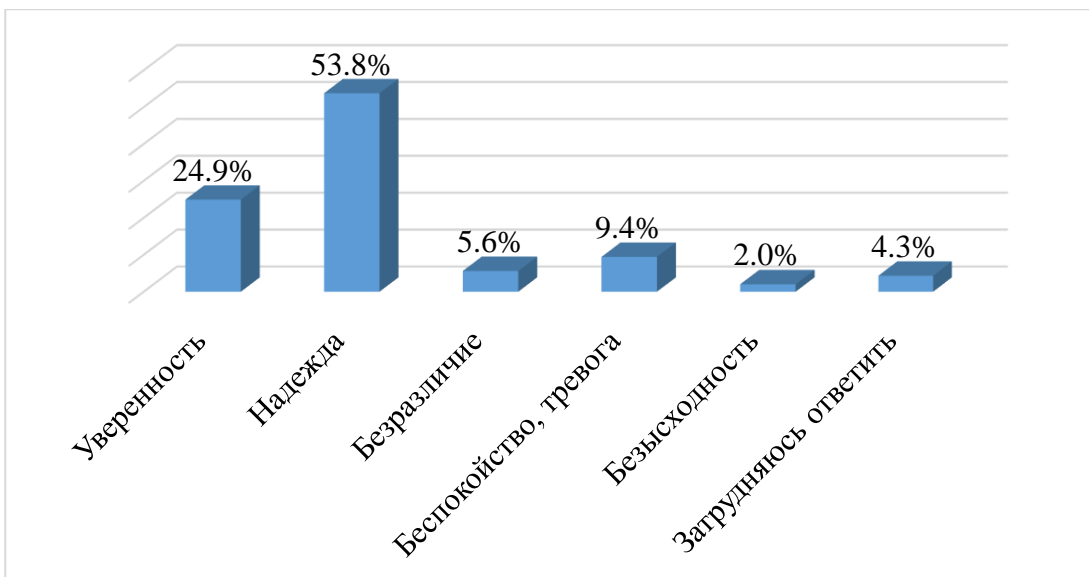
Распределение ответов на вопрос: «Планируете ли Вы свое будущее?», в %

Ориентируясь на свое ближайшее будущее, опрошенная молодежь испытывает к нему следующие чувства: надежда – 53,8%; уверенность – 24,9%; беспокойство, тревога – 9,4% (Диаграмма 4). Поэтому можно предположить, что субъективное восприятие молодежи NEET своего будущего не критическое, в основном они преисполнены надежды на скорейшую позитивную динамику, но испытывают тревожность в силу текущего маргинального статуса.

Диаграмма 4.

Распределение ответов на вопрос: «Какие чувства Вы чаще всего испытываете, думая о своем будущем через один год?», в %

В процессе взросления молодые люди нуждаются в постоянной поддержке. Как показывают результаты опроса молодежи, лишь 1/5 доля респондентов указала на то, что способна решать свои проблемы самостоятельно. Тогда как $\frac{3}{4}$ часть молодежи отметила, что испытывает необходимость в поддержке постоянно (14,9%) или время от времени (60,7%) (Таблица 3).

Таблица 3.

Распределение ответов на вопрос: «Есть ли в Вашей жизни проблемы, которые Вам сложно решить самостоятельно, и Вы нуждаетесь в поддержке?», в %

	%
Да, у меня постоянно возникают проблемы, которые я не могу решить самостоятельно	14,9
Да, у меня бывают такие ситуации	60,7
У меня нет проблем, которые я не могу решить самостоятельно	21,3
Другое	0,1
Затрудняюсь ответить	3,1

При этом абсолютное большинство опрошенных в трудных жизненных обстоятельствах, в первую очередь, рассчитывает на поддержку родителей– 73%, а во вторую очередь, на друзей, знакомых и коллег (31%). Еще 24,2% респондентов обращается к супругу (супруге)/любимому человеку. В разрезе гендерной принадлежности опрошенных наблюдаются некоторые различия: в сложных ситуациях мужчины предпочитают обращаться к друзьям (34,8%), когда как женщины обращаются за помощью к супругу, любимому человеку (31,6%).

Анализ данных по критерию возраста показал следующее: чем старше респондент – тем реже он обращается за необходимой поддержкой к родителям и чаще - к супругу (супруге). Так, среди опрошенных в возрасте 14-18 лет варианты ответа «к родителям» и «к супруге, любимому человеку» выбирали 79,9% и 7,1% молодежи соответственно, 19-23 лет – 76,9% и 17,4%, 24-28 лет – 65,3% и 41,3%.

Доля остальных вариантов ответов значительно уступает первым трем вариантам, отмеченным выше. Так, в ходе опроса некоторые опрошенные отмечали, что в трудных жизненных ситуациях обращаются к психологу, в государственные учреждения, к родственникам и т.д. (Таблица 4).

Таблица 4.

Распределение ответов на вопрос: «К кому Вы обращаетесь за помощью в трудной жизненной ситуации?», в %

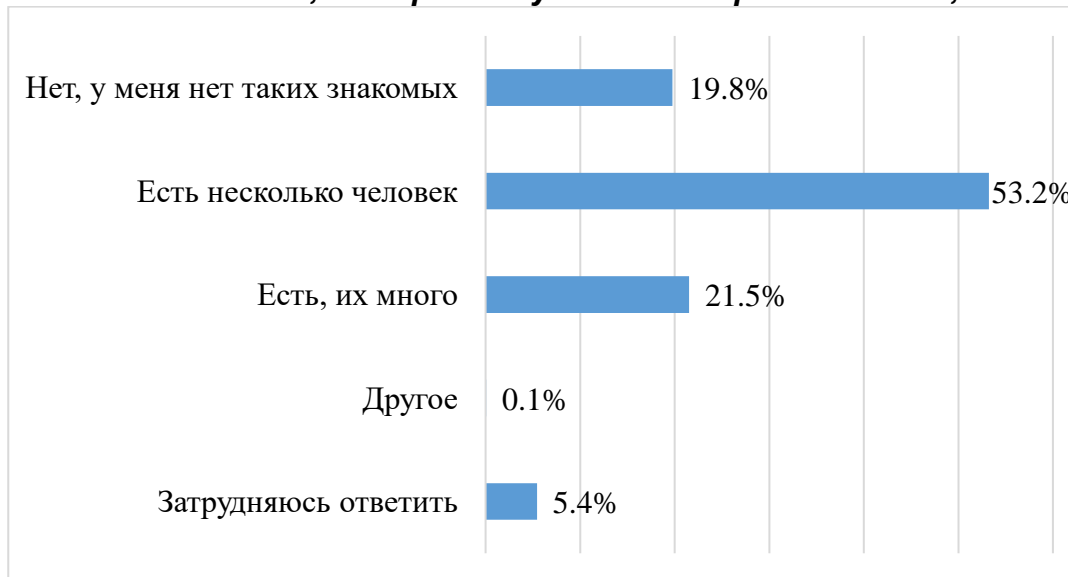
	%
К родителям	73,0
К супругу, любимому человеку	24,2
К друзьям, знакомым, коллегам	31,0
Себе	1,0
К психологу	0,6
В акимат	0,6
Родственникам	0,4
Банк	0,2
Другое	0,5
Затрудняюсь ответить	2,8

Эффект социального подражания или распространенный стереотип о том, что людям свойственно дружить с себе подобными, был подтвержден в ходе опроса. Молодежь NEET спросили: «Есть ли среди Ваших знакомых молодые люди, которые не учатся и не работают?», на что $\frac{3}{4}$ часть респондентов (74,7%) ответили утвердительно (совокупный показатель вариантов ответа «есть несколько человек» (53,2%) и «есть, их много» (21,5%) (Диаграмма 5).

Анализ корреляционных распределений по образовательному статусу опрошенных показал, что чем выше образовательный уровень молодежи NEET, тем реже в ее окружении можно встретить молодых людей, которые не учатся и не работают. Так, вариант ответа «есть, их много» выбрали 22,7% респондентов с основным образованием, 20,8% - со средне-специальным образованием, 18,5% - с высшим образованием и 12,5% опрошенных с научной степенью.

Диаграмма 5.

Распределение ответов на вопрос: «Есть ли среди Ваших знакомых молодые люди, которые не учатся и не работают?», в %

2.2. Уровень материальной обеспеченности

В рамках настоящего исследования уровень материального благополучия молодежи NEET изучался через ряд вопросов, касающихся материального положения их семей в абсолютных и относительных значениях, наличия кредита и его истории.

Если говорить об уровне материального благосостояния семей молодежи NEET, то, согласно, полученным данным, однозначным является их исключение из групп, характеризующихся высоким достатком и семей, находящихся за чертой бедности. Так как не испытывают каких-либо материальных затруднений 3,5% опрошенных. В то же время лишь 1,9% опрошенных отметили, что едва сводят концы с концами, так как денег абсолютно не хватает на проживание. Однако каждый второй респондент выбрал вариант ответа «денег хватает на питание и одежду, но покупка товаров длительного пользования затруднительна» (55%). 1/5 доля молодёжи может позволить себе приобрести бытовую технику без ущерба для семейного/личного бюджета (17,4%). И почти столько же опрошенных (18,1%) не могут похвастаться хорошим материальным положением, так как их доходы позволяют удовлетворять только базовые потребности. Поэтому уровень материальной обеспеченности семьи молодежи NEET в среднем можно определить, как среднего достатка (Таблица 5).

Стоит отметить, что в ходе социологического исследования была обнаружена некоторая зависимость между образовательным капиталом опрошенных и уровнем материального благосостояния их семей: чем ниже уровень образования – тем ниже респонденты оценивали материальные возможности собственной семьи. Так, вариант ответа «денег хватает на питание, но покупка одежды вызывает затруднение» выбрали 24,2% опрошенных с незаконченным средним образованием, 18,6% респондентов, окончивших 11 классов школы, 16,8% - со средне-специальным уровнем образования и 12,8% обладателей высшего образования.

Кроме этого, было обнаружено, что молодежь NEET с низким уровнем семейного достатка чаще проживает в Жамбылской (34,1%), Карагандинской (25,7%),

Туркестанской (23,1%) областях и городах республиканского значения г. Алматы (23,5%) и г. Нур-Султан (27,6%), так как респонденты в перечисленных регионах чаще остальных выбирали вариант ответа «денег хватает на питание, но покупка одежды вызывает затруднение».

Таблица 5.

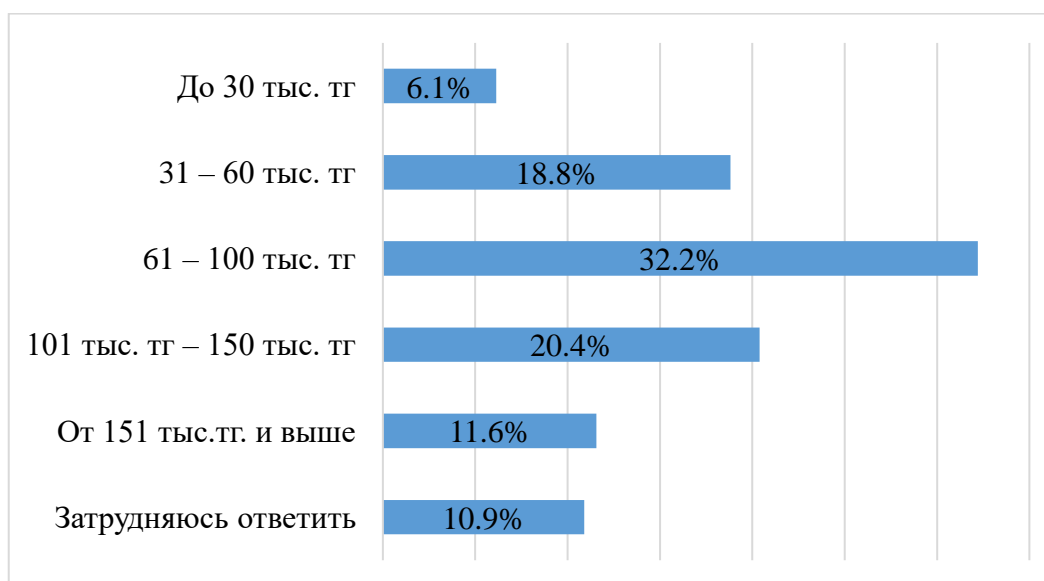
Распределение ответов на вопрос: «Как бы Вы сами определили уровень материального благосостояния Вашей семьи?», в %

	%
Мы не испытываем материальных затруднений и при необходимости вполне можем приобрести автомобиль или квартиру	3,5%
Доходов хватает на все, кроме очень дорогих приобретений, таких как автомобиль или квартира	17,4%
Денег хватает на питание и одежду, но покупка товаров длительного пользования затруднительна	55,0%
Денег хватает на питание, но покупка одежды вызывает затруднение	18,1%
Денег не хватает даже на питание	1,9%
Затрудняюсь ответить	4,2%

В абсолютных значениях средний совокупный доход в семье молодежи NEET за месяц составляет от 61 тыс. тг до 100 тыс. тг (32,2%). Каждый пятый респондент указал, что в общем ежемесячный доход семьи варьируется от 101 тыс. тг до 150 тыс. тг. (20,4%). 18,8% опрошенных отметили вариант ответа «31-60 тыс. тг». Остальные распределения представлены в Диаграмме 6.

Диаграмма 6.

Распределение ответов на вопрос: «Укажите, пожалуйста, уровень дохода Вашей семьи за месяц (совокупный доход, включая заработную плату всех работающих, стипендии, пособия)?», в %

Основным источником дохода в семьях молодежи NEET является помощь родителей, такое распределение характерно для каждого второго опрошенного случая (52,4%). На средства других членов семьи живут еще 1/3 часть респондентов (31,9%). Примечательно, что данные варианты ответов чаще указывали женщины (34,1% и 57,8% соответственно), нежели мужчины (29,8% и 47,1% соответственно).

Собственные неофициальные заработки, служащие источником дохода, имеются лишь у каждого четвертого участника исследования (26,4%) и характерны они больше для мужчин (32,1%) в возрасте 24-28 лет (33,3%), чем для женщин (20,4%) более младших возрастных категорий (14-18 лет – 16,6%, 19-23 лет – 26,2%).

Еще менее распространенными альтернативами поступления в семейный/личный бюджет респондентов выступают подсобное хозяйство (3,1%) и сбережения (0,4%) (Диаграмма 7).

Диаграмма 7.

Распределение ответов на вопрос: «На какие средства Вы живете?», в %

Надо отметить, что молодежь NEET, согласно их собственным оценкам, имеет достаточно положительную кредитную историю. Так, преобладающее число опрошенных никогда не брали кредит в банках – 71,1%. Каждый десятый участник опроса пользовался данной услугой в прошлом, но уже расплатился. На момент опроса кредит имелся у 16,3% респондентов, 14,6% из которых вносят платежи регулярно, оставшиеся 1,7% молодых людей пожаловались на отсутствие возможностей расплачиваться вовремя. Таким образом, для казахстанской молодежи NEET такая проблема как кредитные долги не актуальна. Поэтому можно предположить, что доходы других членов семьи, помощь родителей и случайные заработки являются для молодежи достаточными и не требуют на данный момент принятия на себя официальных долговых обязательств (Диаграмма 8).

Диаграмма 8.**Распределение ответов на вопрос: «Имеется ли у Вас кредит?», в %**

Тем респондентам, кто пользовался кредитными услугами банков, следующим был задан вопрос о том, на какие нужды предназначался взятый ими кредит. Согласно полученным данным, чаще всего молодежь NEET берет кредиты на удовлетворение потребительских нужд: покупка техники – 47,7%, ремонт жилья – 13,1%, проведение мероприятий – 11,6%. Услугами автокредитования воспользовались 1/10 доля опрошенных (9%). Еще 8,4% респондентов брали кредит на покупку одежды (Таблица 6).

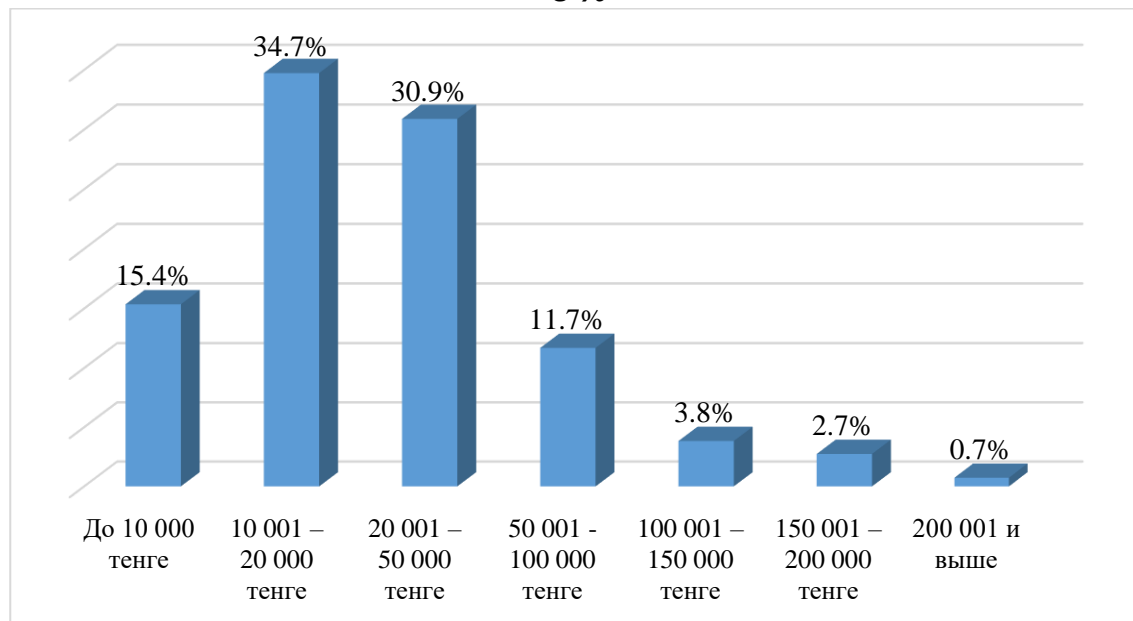
Таблица 6.**Распределение ответов на вопрос: «На какие нужды Вы брали кредит?», в %**

	%
Покупка техники	47,7
Ремонт жилья	13,1
Проведение мероприятия	11,6
Покупка автомобиля	9,0
Покупка одежды	8,4
Приобретение недвижимости	5,7
Лечение	5,6
На открытие собственного дела	3,6
Путешествие, отдых	1,3
На собственные нужды	1,1
На обучение супруги	0,4
На покупку скота	0,2
строительство жилья	0,2
Другое	1,1
Затрудняюсь ответить	6,3

Диапазон долговой (кредитной) нагрузки молодежи NEET в Казахстане в большинстве случаев варьируется от 10 тыс. тг до 50 тыс. тг в месяц. Так, вариант ответа «10 001 - 20 000 тенге» выбрали 34,7% опрошенных, еще 30,9% участников опроса указали вариант ответа «20 001 – 50 000 тенге». Ежемесячный платеж каждого десятого респондента составляет от 50 001 до 100 000 тенге. Тогда как 15,4% молодых людей вносят платеж не более 10 тыс. тенге в месяц (Диаграмма 9).

Диаграмма 9.

Распределение ответов на вопрос: «Каков Ваш ежемесячный платеж (если кредитов несколько, то каков платеж во всем кредитам в совокупности)?», в %

2.3 Интересы молодежи

Самым популярным занятием в свободное время среди молодежи категории NEET является чтение книг, данное хобби выбрал каждый пятый опрошенный (18,5%). Вторым по популярности хобби является кулинария – 17,2% опрошенных выбрали этот вариант ответа. Спортom увлекаются 16% молодых людей. Остальные виды хобби такие как рисование (6,3%), музыка (5,8%), иностранные языки (5,2%), хореография (4,6%), рукоделие (4,1%) и т.д. менее популярны среди участников опроса. Нужно отметить, что 1/3 доля от всей опрошенной молодежи указала на отсутствие хобби (29,9%) (Таблица 7).

Таблица 7.

Распределение ответов на вопрос: «Есть ли у Вас хобби, чем Вы увлекаетесь?», в %

	%
Читаю книги	18,5
Люблю готовить, занимаюсь кулинарией	17,2
Посещаю спортивные секции	16,0

Рисование, дизайн	6,3
Играю на музыкальном инструменте	5,8
Изучаю иностранные языки	5,2
Рыбалка, охота	5,2
Занимаюсь танцами, хореографией	4,6
Занимаюсь пением, вокалом	4,4
Занимаюсь рукоделием	4,1
Коллекционирую определенные предметы	1,6
Занимаюсь робототехникой и другими техническими проектами	1,2
Занимаюсь флористикой, выращиваю растения	1,0
Занимаюсь ораторским искусством	0,8
Маникюр, шугаринг, косметика, макияж	0,6
Музыка и кино	0,3
Домашнее хозяйство, уход за детьми	0,2
У меня нет никакого хобби	29,9
Другое	1,4

В целях выяснения и определения степени вовлеченности молодежи NEET в различные формы девиантного поведения в анкете был задан вопрос: **«Как часто в Вашей жизни присутствуют следующие явления?»**. Были рассмотрены такие компоненты девиации как проблема курения, алкоголизма, наркомании, увлечения шоппингом, игровая зависимость, гэмблинг-зависимость и чрезмерное пользование социальными сетями. Как показал анализ, каждый день присутствуют в повседневности молодежи NEET социальные сети, об этом сказали 57,1% опрошенных. Телевидение также весьма популярно среди молодежи, вариант ответа «ежедневно» выбрали 39,9% респондентов.

Данные относительно значимости виртуальных игр распределились неоднозначно: 28% молодежи играет в игры ежедневно, 20,6% - несколько раз в неделю, 30% - никогда.

Курение как ежедневная практика характерна для каждого десятого опрошенного (10,7%). В то же время 76% участников исследования не курят вообще. Почти такое же количество респондентов не употребляют алкоголь (77,1%).

Такие явления как наркотические вещества (вариант ответа «никогда» выбрали 99,5% опрошенных), снотворное/антидепрессанты (98,8%), букмекерские конторы (98,3%), казино (95,6%) пользуются в молодежной среде NEET наименьшей популярностью (Таблица 8).

Таблица 8.

Распределение ответов на вопрос: «Как часто в Вашей жизни присутствуют следующие явления?», в %

	Ежедневно	Часто (Несколько раз в неделю)	Иногда (Пару раз в месяц)	Редко (1-2 раза в год)	Никогда
Компьютерные игры, игры на телефоне	28	20,6	12,1	9,3	30
Казино	0,5	0,5	1,3	2,2	95,6

Социальные сети	57,1	28,3	5,1	1,6	7,9
Шоппинг	3,2	11,3	30,4	29,2	25,9
Телевидение	39,9	31,3	10,5	4,2	14,1
Курение	10,7	4,3	4,4	4,6	76
Алкоголь	0,1	2,4	7,6	12,9	77,1
Наркотические вещества, в т.ч. курительные смеси	0	0,1	0,1	0,4	99,5
Снотворное, антидепрессанты	0	0	0,4	0,9	98,8
Букмекерские конторы	0,5	0,5	0,5	0,3	98,3

2.4 Протестный потенциал

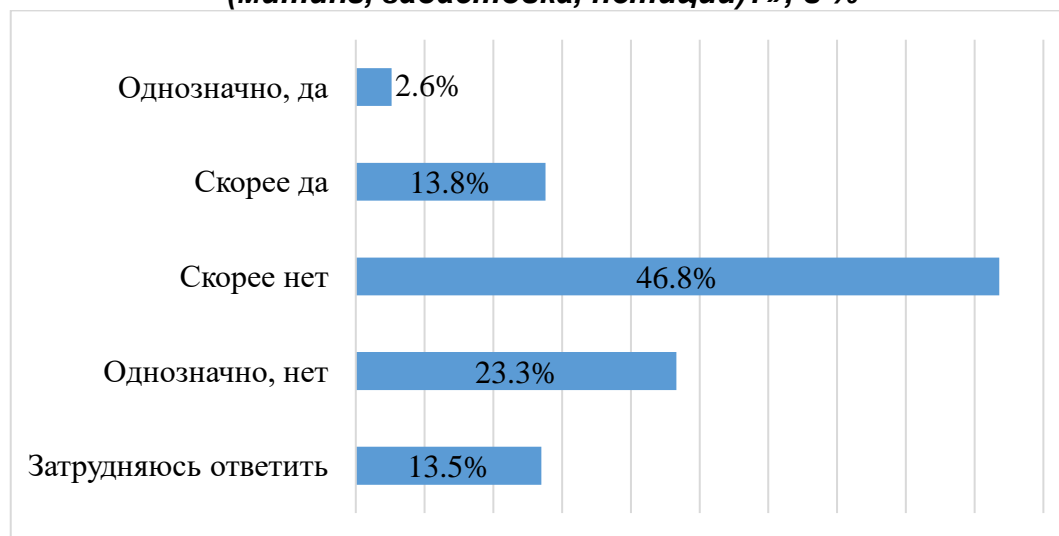
Своеобразным проявлением социальных отношений выступают социальные конфликты, открытой формой выражения которых могут быть массовые выступления протеста. В настоящем исследовании мы решили выяснить, существует ли вероятность возникновения акций протеста в месте проживания респондентов с их точки зрения. Как показывают данные опросов, вероятность протестов мала, но не исключена, об этом сказали 16,4% опрошенных молодых людей (суммарный показатель ответов «однозначно, да» и «скорее да»). Интересен тот факт, что в разрезе образовательного капитала опрошенных наблюдается тенденция: чем выше уровень образования респондента, тем суждение о вероятности возникновения акций протеста повышается. Так, совокупный показатель вариантов ответа «Однозначно, да» и «Скорее да» на указанный вопрос среди тех, кто имеет основное образование, составил 12,2%, среднее образование – 14,4%, средне-специальное образование – 17,2%, высшее образование – 22,4% и среди обладателей научной степени - 50%.

46,8% респондентов считают, что возможность возникновения протестов в регионе их проживания, скорее всего, исключена. В абсолютном отсутствии вероятности возникновения протестных акций убеждены 23,3% молодых людей.

Остальные 13,5% молодежи NEET затруднились ответить на вопрос (Диаграмма 10).

Диаграмма 10.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе (митинг, забастовка, петиции)?», в %

Наиболее высокий потенциал протестной активности наблюдается в Алматинской области (34%) и г. Алматы (35,5%). Наименее ощутим протестный настрой в Восточно-Казахстанской, Туркестанской, Жамбылской и Западно-Казахстанской областях, здесь совокупный показатель вариантов ответа «однозначно, да» и «скорее да» составляет 1,5%, 1,7%, 3,3% и 5,7% соответственно.

С точки зрения опрошенных, спровоцировать протест в обществе могут разные проблемы, в основном социально-экономического характера. В их числе - рост цен на продукты питания, горюче-смазочные материалы, лекарства, задержка по выплате заработной платы, стипендий, пособий, сокращение/ увольнение с работы, 10,3%, 8,8% и 8,8% соответственно. Также причиной публичных акций протеста могут выступить такие факторы как неудовлетворённость действиями властей (8,7%), необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги (7,9%), халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений (7%). Отрицают возможность своего участия при любых обстоятельствах в публичных акциях протеста (демонстрациях, забастовках, митингах и т.д.) – 53,3% молодых граждан, относящихся к NEET (Таблица 9).

При этом анализ данных по критерию принадлежности к разным возрастным группам позволяет сделать вывод: чем старше возраст респондента - тем менее предпочтительнее становится пассивная позиция относительно выражения протестных настроений. Так, вариант ответа «Ничто не может вынудить меня открыто протестовать» выбрали 57,3% опрошенных в возрастной группе 14-18 лет, 52,4% - в группе 19-23 лет, 51,2% респондентов в возрастном диапазоне 24-28 лет.

Таблица 9.

Распределение ответов на вопрос: «Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию?», в %

	%
Рост цен на продукты питания, горюче-смазочные материалы, лекарства	10,3
Задержка по выплате заработной платы стипендий пособий	8,8
Сокращение увольнение с работы	8,8
Неудовлетворённость действиями властей	8,7
Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги	7,9
Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений	7,0
Ухудшение экологической ситуации	6,2
Необоснованные штрафы	5,9
Проблемы с жильем	5,7
Несогласие с принимаемыми реформами	5,2
Несправедливые судебные решения	4,2
Повышение выплат по кредитам или ипотеке	3,7
Нарушение прав на этнической почве	3,2
Проблемы в школе колледже вузе	3,0
Ничто не может вынудить меня открыто протестовать	53,3
Другое	0,1
Затрудняюсь ответить	14,0

Выводы по разделу:

1. Результаты опроса показывают, что преобладающее число опрошенных удовлетворены собственной жизнью.

2. В числе главных проблем, волнующие молодежь категории «NEET», были отмечены трудности экономического характера: высокие цены на продукты питания, товары народного потребления и низкий уровень дохода. Безработица и сложности с трудоустройством беспокоят каждого третьего опрошенного. Высокая стоимость высшего образования и отсутствие собственного жилья занимают четвертую и пятую позицию в данном рейтинге.

3. Менее актуальными были названы следующие проблемы: низкое качество медицинского обслуживания, отсутствие уверенности в завтрашнем дне и проблемы досуга молодежи.

4. Описывая свои социальные настроения за последние 3 месяца, молодежь NEET отмечает преобладание позитивных чувств (оптимизм, активность, доброжелательность и спокойствие). Однако нельзя не отметить, что некоторая доля молодежи NEET в последние 3 месяца часто испытывает тревогу и усталость.

5. Почти абсолютное большинство (86%) молодых людей NEET в Казахстане постоянно рефлексировало относительно своего будущего и старается планировать собственную жизнь.

6. Ориентируясь на свое ближайшее будущее, опрошенная молодежь преисполнена надежд и уверенности. В то же время беспокойство и тревога характерны для каждого десятого респондента.

7. Практически абсолютное большинство опрошенных в трудных жизненных обстоятельствах, в первую очередь, рассчитывает на поддержку родителей, а во вторую очередь, - на друзей, знакомых и коллег. Еще $\frac{1}{4}$ доля респондентов обращается к супругу (супруге)/любимому человеку.

8. Анализируя уровень материального благосостояния семей молодежи NEET, однозначно можно говорить об их исключении из групп, характеризующихся высоким достатком и семей и находящихся за чертой бедности. Для каждого второго случая характерна ситуация, когда «денег хватает на питание и одежду, но покупка товаров длительного пользования затруднительна».

9. Основным источником дохода в семьях молодежи NEET является помощь родителей. На средства других членов семьи живут еще $\frac{1}{3}$ часть респондентов. Собственные неофициальные заработки имеются лишь у каждого четвертого участника исследования.

10. Согласно собственным оценкам респондентов, казахстанская молодежь категории «NEET» имеет достаточно положительную кредитную историю. Если рассматривать ту долю опрошенных, кто имеет на данный момент кредит, то диапазон долговой (кредитной) нагрузки в большинстве случаев варьируется от 10 тыс. тг до 50 тыс. тг в месяц.

11. Самым популярным занятием в свободное время среди молодежи категории NEET является чтение книг. Вторым по популярности хобби является кулинария. Спортом увлекаются $\frac{1}{6}$ доля молодых людей.

12. Каждый день присутствуют в повседневности молодежи NEET социальные сети и телевидение. Значимость виртуальных игр трудно оценить однозначным образом: $\frac{1}{3}$ доля молодежи NEET играет в игры ежедневно, $\frac{1}{5}$ часть - несколько раз в неделю, $\frac{1}{3}$ часть – никогда. Курение как ежедневная практика характерна для каждого десятого опрошенного. В то же время большинство участников исследования не курят и не употребляют алкоголь.

13. Такие явления как наркотические вещества, снотворное/антидепрессанты, букмекерские конторы, казино пользуются в молодежной среде NEET наименьшей популярностью.

14. С точки зрения опрошенных, вероятность протестных акций в казахстанском обществе мала, но не исключена (16,4%). В абсолютном отсутствии вероятности возникновения протестных акций убеждены 23,3% молодых людей. При этом спровоцировать протест могут разные проблемы, в основном социально-экономического характера (рост цен, задержка по выплате заработной платы, стипендий, пособий, сокращение/ увольнение с работы и др.).

РАЗДЕЛ III. УСЛОВИЯ И ФАКТОРЫ СОЦИАЛИЗАЦИИ МОЛОДЕЖИ «NEET»

3.1 Семья как фактор первичной социализации

Понимание причин и последствий попадания молодежи в специфическую группу NEET является актуальной областью исследований зарубежных рынков труда. Это связано с тем, что молодежь NEET, как правило, составляет одну из наиболее уязвимых категорий незанятого населения. В настоящем социологическом опросе мы решили изучить социальные предпосылки формирования молодых личностей, которых сегодня государство относит к категории «NEET». Так, важным представляется анализ условий первичной и вторичной социализации данной молодежи и проверка гипотезы о наличии корреляции между особенностями социальной среды молодых людей, где происходило/происходит их взросление, развитие и нынешним статусом кв.

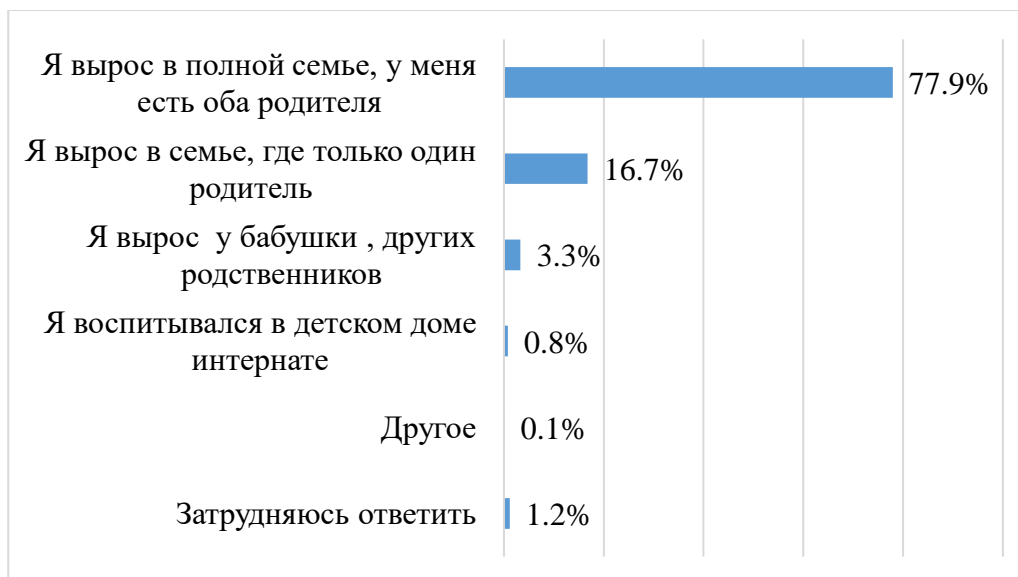
Общеизвестно, приоритетным институтом социализации личности является семья. Именно семья неизменно остается регулятором общественных отношений, константой их гармонизации, специфически соединяя различные сферы жизнедеятельности общества. Даже в период изменения общественных ценностей, идеалов для молодежи непреходящей ценностью остается семья.

Поэтому с целью выявления степени социализирующего влияния семьи на молодежь NEET в ходе исследования респондентам был задан ряд вопросов, направленных на выявление структуры, типа семьи, наличие родных братьев/сестер, особенности взаимоотношений с ними.

Итак, анализ полученных данных показал, что большая часть опрошенных выросли в полной семье, то есть имеют обоих родителей (77,9%). Другие 16,7% отметили, что состав их семьи является неполным. Еще 3,3% респондентов выросли у бабушки, других родственников (Диаграмма 11).

Диаграмма 11.

Распределение ответов на вопрос: «Выберите вариант ответа, который точнее всего описывает ситуацию Вашего детства?», в %

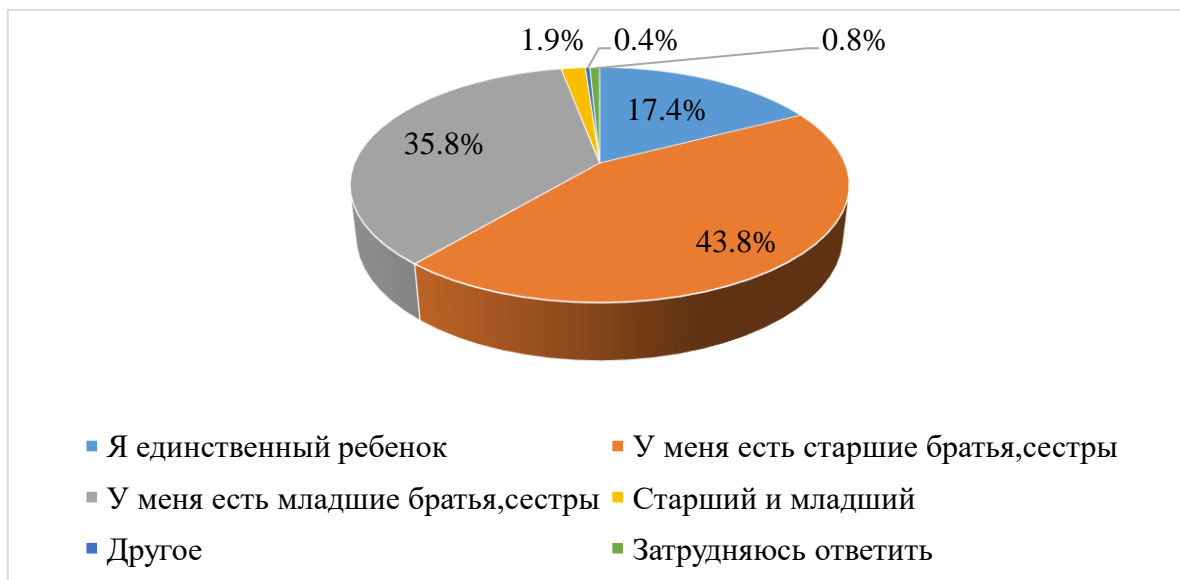

Анализ корреляционных распределений не выявил статистически значимых различий в разрезе гендерной, возрастной принадлежности опрошенных. Но позволяет говорить о наличии зависимости между уровнем образования респондента и структурой семьи, в условиях которой он рос и воспитывался. Так, опрос выявил, что молодежь NEET с более высоким образовательным капиталом выросла в полной семье, где присутствуют оба родителя: вариант ответа «я вырос в полной семье, у меня есть оба родителя» выбрали 73,3% опрошенных с незаконченным средним образованием, 75,5% - со средне-специальным образованием, 84% - с высшим образованием, 87,5% - с научной степенью.

Распределение данных относительно наличия у объекта исследования родных братьев/сестер показало некоторый разброс: почти половина опрошенных являются младшими в семье, то есть имеют старших братьев/сестер (43,8%). В то же время 35,8% респондентов являются старшими детьми в семье. В 17,4% случаев представитель молодежи NEET - единственный ребенок в семье (Диаграмма 12).

Диаграмма 12.

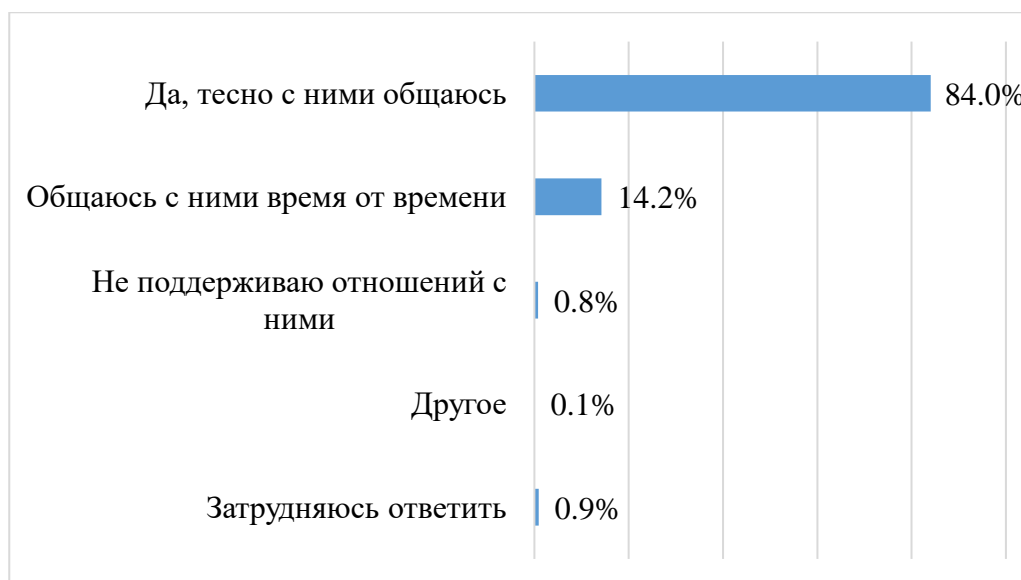
Распределение ответов на вопрос: «Есть ли у Вас родные братья или сестры?», в %

Вместе с тем у молодежи NEET складываются достаточно тесные и благоприятные отношения со своими братьями/сестрами, об этом сказали преобладающее число респондентов – 84%. Еще 14,2% молодых людей поддерживают отношения с ними время от времени. Отсутствие каких-либо отношений со своими близкими родственниками констатируют лишь 0,8% участников исследования (Диаграмма 13).

Диаграмма 13.

Распределение ответов на вопрос: «Поддерживаете ли Вы сейчас с ними отношения?», в %

В заключение аналитического блока о факторах первичной социализации опрошенных, респонденты ответили на вопрос о том, кто из родителей в их семье приносил (приносит в настоящее время) основной доход. В каждом втором случае респонденты отмечали, что в их семьях работали (работают) оба родителя, то есть вклад каждого из них оценивается одинаково. В то же время другая 1/3 доля опрошенных определяет тип семейных отношений в их случае как патриархальный, когда работает только отец, мать является домохозяйкой (Таблица 10).

Таблица 10.

Распределение ответов на вопрос: «Кто в семье Ваших родителей приносил (приносит в настоящее время) основной доход?», в %

	%
Оба родителя работали	52,0
Работал только отец, мать была домохозяйкой	27,9
Один из родителей не работал по состоянию здоровья	4,8
У родителей не было постоянной работы, перебивались случайными заработками	3,4
В нашей семье никто не работал, жили за счет пособий, пенсий, стипендий	2,4
Работал только один родитель	4,3
Бабушка и дедушка, жили на их зарплату, а потом на их пенсию	0,3
Сестра, брат, родственники	0,2
Другое	0,7
Затрудняюсь ответить	4,1

Таким образом, как показали данные социологического опроса и интервью, большая часть молодежи NEET вышла из полных семей, зачастую данная категория молодых людей не является единственным ребенком в семье и поддерживает тесные взаимоотношения с братьями/сестрами.

3.2 Обучение в школе как главный компонент вторичной социализации молодежи «NEET»

Государственные структуры образования большинства стран мира почти полностью институализированы — от детских садов до систем производственного и профессионального обучения. Центральное место в данных системах занимает школа, которая является специфической формой человеческой совместной деятельности, феноменом культуры, одним из ключевых социальных институтов, в миниатюре воспроизводящим облик общества в целом. Школа является самостоятельным микрофактором социализации, который влияет на молодое поколение, определенным образом унифицируя их развитие, во многом определяя не только будущие профессиональные возможности молодых людей, но и их личностные характеристики. Так как именно в начальной и средней школе молодые люди приобретают как знания, так и навыки социального поведения.

В настоящем социологическом опросе одна из задач исследования заключалась в определении значимости данного института в формировании нынешнего статуса молодежи категории NEET.

В первую очередь, респондентов спросили об уровне их образования на данный момент. В числе опрошенных наиболее весомой оказалась группа респондентов со средним образованием (30%). Представительной оказалась и группа участников опроса со средне-специальным образованием – 26,8%. 21% респондентов на момент опроса имели незаконченное среднее образование, то есть их образовательный капитал содержит 9 классов основной школы. Каждый пятый респондент в ходе опроса указал, что закончил ВУЗ (20,3%) (Диаграмма 14).

Анализ корреляционных распределений показывает, что молодежь NEET с высшим образованием - это зачастую женщины (23,1% против 17,6%) в возрасте 24-28 лет (31,1%), проживающие преимущественно в г. Алматы (44,7%), Актюбинской (29,9%), Павлодарской (27%), Атырауской (26,1%) областях.

Таким образом, говоря об образовательном уровне казахстанской молодежи NEET, трудно в данном случае быть однозначным. В сравнительном аспекте преобладают представители со средним и средне-специальным образованием, но, тем не менее, процентное соотношение данных распределений не является столь значительным, чтобы манипулировать ими в контексте генеральной совокупности.

Распределение ответов на вопрос: «Какое образование Вы имеете в данный момент?», в %

Анализ показал, что успеваемость молодежи NEET в школе нельзя назвать не удовлетворительной. 69,1% респондентов учились в школе на «отлично» (11,5%) и «хорошо» (57,6%). Из них обладателями «отличной» и «хорошей» успеваемости в 2 раза чаще являлись женщины (16% против 7,2%; 63% против 52,4%).

Также исследование выявило, что те, кто учился в школе на «отлично» и «хорошо», приобретали в итоге высшее образование (21% и 67,8% соответственно) и научную степень (37,5% и 50% соответственно). Для тех, кто учился на «удовлетворительно» в школе, образовательный потолок чаще ограничивался средне-специальным образованием (34,2%), нежели высшим (10,1%).

Плохая успеваемость была свойственна лишь 2,2% опрошенных. Остальная 1/3 доля молодежи училась на «удовлетворительно» (Диаграмма 15), среди них большинство составляли мужчины (36,2%), нежели женщины (19,9%).

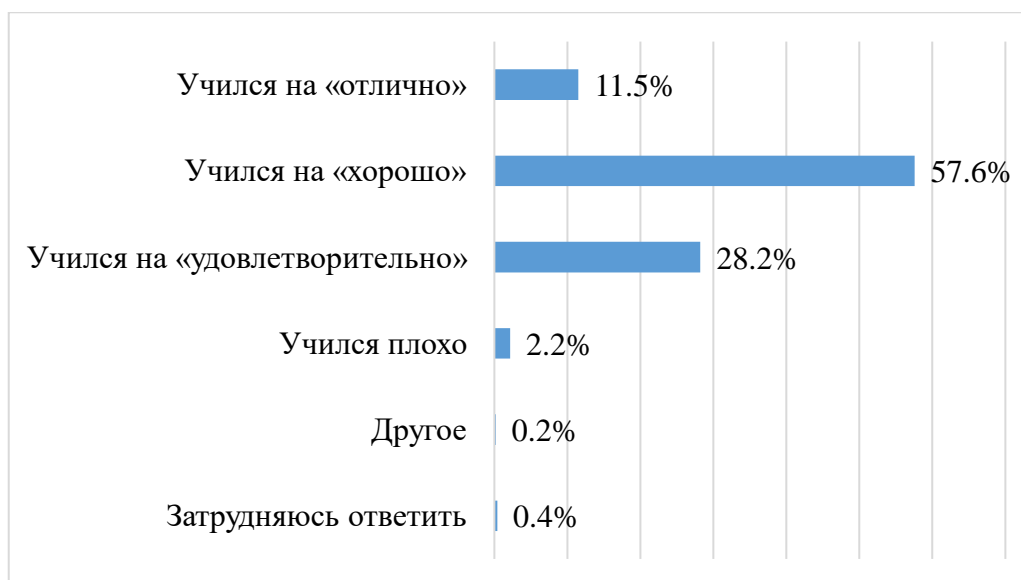
Преуспевающая успеваемость респондентов подтвердилась и в ходе интервью с информантами:

«...Успеваемость у меня была хорошая, я училась на пятерки и четверки» (СКО, жен, 18).

«...Если честно сказать я в классе учился углубленном по математике, поэтому к нам уделяли особое внимание по математике и по всем предметам. Наш класс был вообще, как сказать, ведущим в школе. И нас было только, ну как сказать, среди классов отбирали, допустим, если там сто человек в русской школе учатся, нас отобрали семь человек в один класс и учили нас по углубленной математике» (Атырауская, муж, 23).

Диаграмма 15.

Распределение ответов на вопрос: «Какая у Вас была успеваемость в школе?», в %

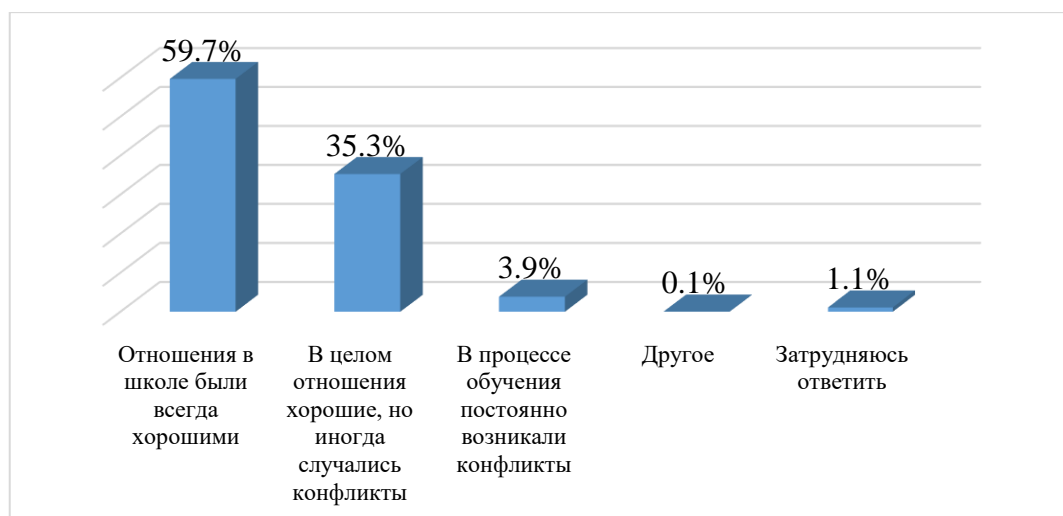

Другими словами, исследование показало, что прямой зависимости между плохой успеваемостью в школе и статусом NEET не обнаружено.

Кроме этого, результаты опроса позволяют утверждать, что эмоциональный интеллект молодежи NEET (способность управлять своими эмоциями и эмоциями других людей) можно определить, как высокий. Так как лишь у 3,9% опрошенных в процессе обучения возникали конфликты с учителями, одноклассниками на постоянной почве. Время от времени конфликтные взаимоотношения имели место у 35,3% молодых людей. Большинство (59,7%) констатирует исключительно положительные взаимоотношения со сверстниками и педагогами. (Диаграмма 16).

Диаграмма 16.

Распределение ответов на вопрос: «Какие у Вас были отношения в школе (с учителями, одноклассниками)?», в %

Приведенные данные коррелируют с результатами глубинных интервью, которые подтверждают хорошие отношения с одноклассниками и педагогами:

«...Хорошие были отношения в школьные годы и со сверстниками, и с одноклассниками. Не ссорилась ни с кем» (СКО, жен, 28).

«...Школа мне очень нравилась, положительные эмоции появляются при воспоминании. -Учителя меня любили, поддерживали, так как я была послушной» (Алматы, жен, 28 лет).

«...Положительные воспоминания о школе. Было очень радостно, весело. Много время проводили в играх, на учебу не очень обращали внимание» (Туркестанская, жен, 23).

«...Воспоминания положительные, школьные годы прошли хорошо. Успеваемость была средней» (Туркестанская, муж, 21).

«...Воспоминания только положительные, теплые. Мне очень нравилось учиться, особенно предметы гуманитарного цикла. Мне учеба достаточно легко давалась. Вот такие хорошие, положительные воспоминания о школе» (СКО, жен., 26 лет).

«...Воспоминание о школе положительное. Да, так как я лучшая ученица в классе, отношения складывались достаточно хорошо» (Туркестанская, жен, 17).

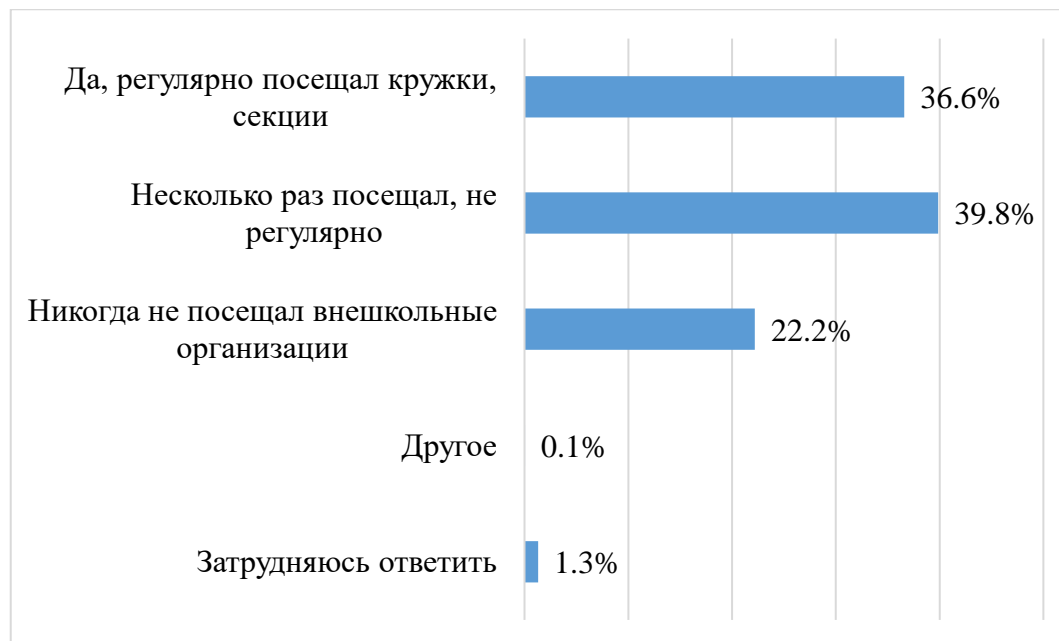
«...Положительные. Я сейчас вспоминаю школу, Вы сейчас как раз затронули за такое, что нахлынули сразу воспоминания о школе. Мне очень нравилось в школе, я бы сейчас вернулась бы туда, потому что у нас и конкурсы, мы всегда участвовали и какие-то открытия, мероприятия мы ставили, то есть это очень интересно было. мне очень нравилось. Я бы сейчас вернулась» (СКО, жен, 26).

«...Интересные. Всегда любила ходить в школу. Хорошие учителя, хорошие одноклассники. И те, кто в других классах учился, тоже все дружно общались» (Карагандинская, жен, 20).

Следующий вопрос, на который ответили респонденты, выглядит следующим образом: **«Посещали ли Вы внешкольные кружки, секции?»**. Исследование выявило, что молодежь NEET в основном не принимала участие во внешкольных мероприятиях – 22,2%, 39,8% респондентов посещали их несколько раз. Регулярность посещения кружков и секций была свойственна только для 36,6% опрошенных (Диаграмма 17). Отсюда можно предположить наличие взаимосвязи между неактивностью во вне учебной деятельности молодежи и статусом NEET впоследствии. Поэтому в целях минимизации рисков попасть в группу NEET необходимо вовлекать школьников и студентов в различные рода кружки и секции, так как в процессе данных мероприятий приобретаются не только дополнительные знания и умения, но и завязываются необходимые социальные контакты в конструктивной и прогрессивной среде сверстников.

Диаграмма 17.

Распределение ответов на вопрос: «Посещали ли Вы внешкольные кружки, секции?», в %

Абсолютное число молодежи NEET в Казахстане имеет законченное среднее (52,2%) или основное (40,7%) образование. Отчисление из школы за неуспеваемость характерно лишь для 0,7% опрошенных. Еще столько же вынуждены были бросить школу по состоянию здоровья (0,7%) (Диаграмма 18).

Диаграмма 18.

Распределение ответов на вопрос: «Сколько классов школы Вы окончили?», в %

После окончания школы, большая часть молодых людей поступили в колледж, ВУЗ (64,3%). 9,9% респондентов устроились на работу, при этом преимущественно такой выбор совершался мужчинами (12,1%), нежели женщинами (7,5%). 1/5 доля выпускников приобрела статус не занятых, то есть не продолжили обучение и не трудоустроились. Еще 3,8% участников исследования отметили, что после окончания школы вступили в брак (Таблица 11), среди них значительный вес занимают женщины (6,4% против 1,3%).

Приведенные линейные распределения позволяют предположить наличие погрешностей в профориентационной работе молодежи, так как большая часть молодежи NEET после окончания школы продолжила обучение в колледже, ВУЗе, но тем не менее, имея профессию, не может трудоустроиться. Кроме этого, причиной нынешнего положения дел, возможно, является низкий уровень информированности о возможностях трудоустройства.

Таблица 11.

Распределение ответов на вопрос: «Чем Вы занялись после окончания школы?», в %

	%
Поступил в колледж, ВУЗ	64,3
Ничего, сидел дома	20,7
Устроился на работу	9,9
Женился, вышла замуж	3,8
Планирую поступать	0,1
Хотела поступить, но не получилось	0,5
Ушел в армию	0,2
Другое	0,6

Выводы по разделу:

1. Большая часть опрошенных выросли в полной семье, то есть имеют обоих родителей. Вместе с тем первичная социализация в условиях неполной семьи характерна для 16,7% молодежи «NEET».

2. Почти половина опрошенных являются младшими в семье, то есть имеют старших братьев/сестер. В то же время 1/3 доля респондентов являются старшими детьми в семье. В 17,4% случаев представитель молодежи NEET - единственный ребенок в своей семье.

3. В каждом втором случае респонденты отмечали, что в их семьях работали (работают) оба родителя, то есть вклад каждого из них оценивается одинаково. Отсюда логичным будет предположить, что система отношений в семьях опрошенных строилась (строится) на основании равноправного партнерства.

4. Говоря об образовательном уровне казахстанской молодежи NEET, трудно в данном случае быть однозначным. В сравнительном аспекте преобладают представители со средним и средне-специальным образованием. Но в то же время 1/5 доля респондентов на момент опроса имели незаконченное среднее образование. Кроме этого, каждый пятый респондент в ходе опроса указал, что закончил ВУЗ.

5. Успеваемость молодежи NEET в школе нельзя назвать не удовлетворительной. Около 70% респондентов учились в школе на «отлично» и «хорошо». Из них обладателями «отличной» и «хорошей» успеваемости в 2 раза чаще являлись женщины.

6. Эмоциональный интеллект молодежи NEET (способность управлять своими эмоциями и эмоциями других людей) можно определить, как высокий. Так как лишь у 3,9% опрошенных в процессе обучения возникали конфликты с учителями, одноклассниками на постоянной почве. Большинство (59,7%) констатирует исключительно положительные взаимоотношения со сверстниками и педагогами.

7. В основном посещение внеучебных мероприятий не является свойственным для опрошенной молодежи. Регулярность посещения кружков и секций была характерна только для 36,6% опрошенных.

РАЗДЕЛ IV. ВЫБОР ПРОФЕССИИ И ТРУДОУСТРОЙСТВО МОЛОДЕЖИ КАТЕГОРИИ «NEET»

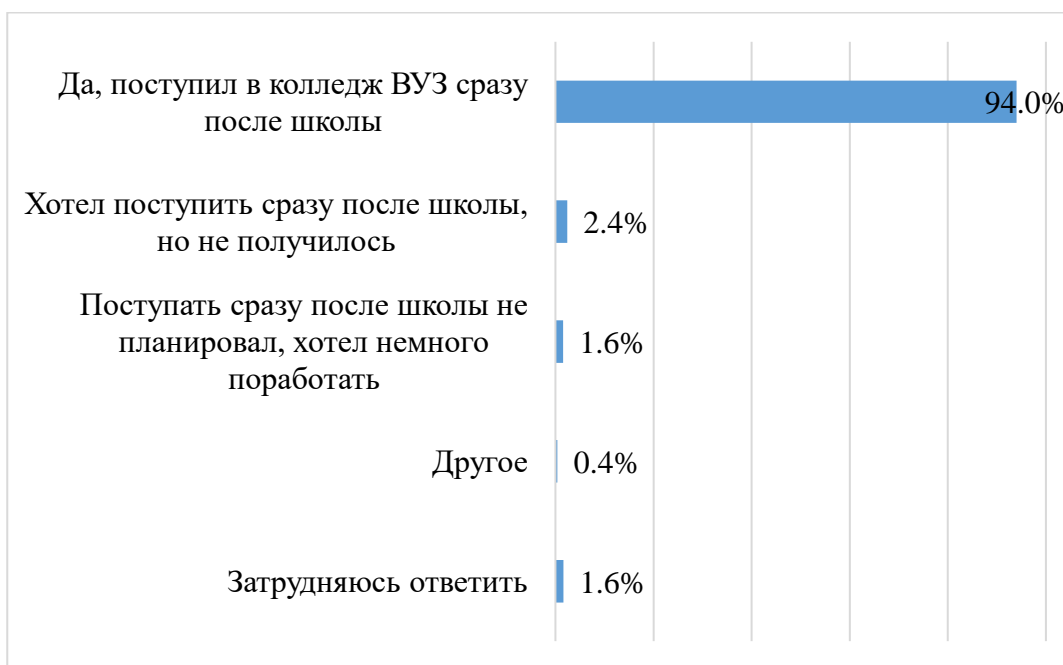
4.1 Выбор и получение профессии

В настоящем разделе будут рассмотрены вопросы, связанные с особенностями выбора и получения профессии молодежи NEET: факторы выбора, ориентации на успех, барьеры в получении профессии и др.

Как было указано ранее, большая часть молодежи NEET после окончания школы продолжила обучение в организациях средне-специального и высшего образования. При этом 94% из них поступили в колледж/ВУЗ сразу после школы. 2,4% респондентов отметили, что поступить в тот же год им не удалось. Еще 1,6% опрошенных не планировали поступать куда-либо, так как выбор был сделан на трудоустройство (Диаграмма 19).

Диаграмма 19.

Распределение ответов на вопрос: «После окончания школы Вы сразу (в тот же год) поступили в колледж/ВУЗ?», в %

Согласно результатам опроса, при выборе профессии молодежь, в первую очередь, советуется с родителями (65%). Каждый десятый опрошенный предпочитает собирать информацию о будущей специальности в Интернете (10%). Еще почти такая же доля опрошенных советуется со школьными педагогами (9,6%). В то же время анализ демонстрирует наличие случаев необдуманного характера выбора профессии (вариант ответа «профессию выбрал случайно» отметили 8,8%) среди молодежи и эффект слепого следования или подражания значимым близким, единомышленникам, друзьям (5,3%). Пользуется элементами профориентационной работы лишь небольшое количество будущих студентов. Так, в процессе выбора профессии лишь 4,1% выпускников знакомились с профориентационными брошюрами, 3,1% - ходили на Дни открытых дверей в колледжи (Таблица 12).

Анализ корреляционных распределений в разрезе гендера демонстрирует следующее: советоваться с родителями, педагогами – это преимущественно женская

стратегия выбора профессии, об этом свидетельствуют данные: 67,4% против 62,5% для первого кейса и 10,2% против 8,9% для второго кейса. Когда как для мужчин характерным поведением является следование примеру своих друзей (6,3% против 4,4%) и полагание на случай (10% против 7,5%).

Вследствие высокой значимости родительского мнения для молодежи, рекомендуется проводить профориентационные мероприятия не только с выпускниками, но и с их родителями, для того, чтобы родители руководствовались объективными критериями и помогли сделать правильный выбор своим детям, то есть ориентировать на востребованность, актуальность, а не престиж специальности.

Таблица 12.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы выбирали профессию?», в %

	%
Советовался с родителями	65,0
Собирал информацию в Интернете	10,0
Разговаривал с учителями в школе	9,6
Профессию выбрал случайно	8,8
Подал на специальность, о которой мечтал с детства	8,1
Пошел на ту специальность, которую выбрали мои друзья и одноклассники	5,3
Выбрал ту специальность, где было больше государственных грантов	5,4
Знакомился с профориентационными брошюрами	4,1
Выбрал ту специальность, где был низкий проходной балл	3,3
Ходил на Дни открытых дверей в колледжи	3,1
Сама выбрала	0,9
Советовался с родственниками	0,2
Выбор сделал детский дом	0,2
Отсутствие выбора	0,2
Другое	0,5
Затрудняюсь ответить	2,3

Далее респондентов спросили: «**Какие факторы, по Вашему мнению, влияют на выбор профессии?**». Согласно полученным данным, у молодежи НЕЕТ сформированы рациональные установки относительно того, как выбирать будущую профессию, то есть акцент на востребованность (54,8%), достойную оплату труда (45,2%) и наличие имеющихся талантов и способностей (28%) – релевантный ориентир. Но имеет место значимость мнения родителей (19,4%) и престижность специальности (13,8%), что может выступать некоторым барьером и препятствовать абитуриенту сделать выбор, исходя из собственных предпочтений (Таблица 13).

Таблица 13.

Распределение ответов на вопрос: «Какие факторы, по Вашему мнению, влияют на выбор профессии?», в %

	%
Востребованность профессии	54,8
Высокая оплата труда	45,2
В соответствии со своими способностями	28,0
По совету требованию родителей	19,4
Престижность профессии	13,8
Выбрал учебное заведение ближе к дому	8,3
Выбрал профессию родителей, хотел продолжить династию	3,0
Состояние здоровья и физические возможности	2,8
Где больше грантов	0,2
Затрудняюсь ответить	2,5

Основными препятствиями для получения образования в Казахстане для молодежи являются отсутствие квалифицированных педагогов (25%), коррумпированность образовательной среды (20,3%), неосознанный выбор профессии (20,2%) и низкая мотивация самих учащихся (19,6%). Другими словами, в данном случае имеют место как объективные, так и субъективные факторы. Кроме перечисленных, респонденты отмечали такие аспекты как иждивенческое отношение молодежи, низкая техническая оснащенность кабинетов и необходимость совмещать учебу с работой, 12,8%, 12,1% и 10,8% соответственно (Таблица 14).

Дифференциация суждений молодежи НЕЕТ о факторах, препятствующих получению образования в Казахстане, наблюдается в зависимости от региона проживания респондентов: каждый второй опрошенный житель Алматинской и Атырауской областей отмечал отсутствие квалифицированных педагогов в регионе, 53,8% и 46,2% соответственно. Кроме этого, молодежь НЕЕТ Алматинской области актуализировала проблему отсутствия необходимой инфраструктуры в образовательной среде, то есть наличие таких проблем как низкая техническая оснащенность кабинетов (42,3%), нехватка учебников на государственном языке (40,4%) и переполненность учебных заведений (39,4%). Коррумпированность образовательной среды как препятствие в получении образования имеет место в Алматинской (31,7%), Жамбылской (27,4%), Павлодарской (27,8%), Северо-Казахстанской (26,7%), Атырауской (26,9%), Акмолинской (26,8%) областях и г. Алматы (28,8%).

Таблица 14.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, что некоторым молодым людям может помешать получить образование в Казахстане?», в %

	%
Отсутствие квалифицированных педагогов	25,0
Коррумпированность образовательной среды	20,3
Неосознанный выбор будущей профессии	20,2

Низкая мотивация самих учащихся	19,6
Иждивенческое отношение молодежи	12,8
Низкая техническая оснащенность кабинетов	12,1
Необходимость совмещать учебу с работой	10,8
Ничто не может помешать получить образование	10,2
Переполненность учебных заведений	9,4
Нехватка учебников на государственном языке	8,3
Увлечение учащихся азартными играми	6,4
Неудобное расписание занятий	5,5
Слабое владение преподавателями английским языком	4,7
Дорого	3,5
Вовлечение учащихся в религиозные организации	2,4
Нехватка средств, отсутствие денег	2,1
Другое	0,9
Затрудняюсь ответить	6,2

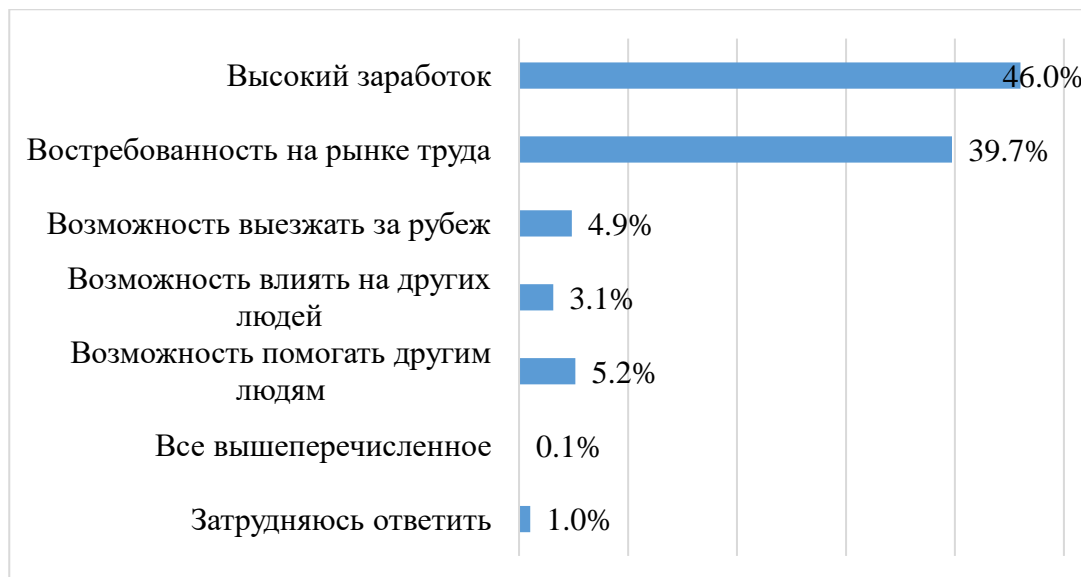
Также молодежь NEET спросили на предмет того, при каких условиях профессию можно считать престижной. Согласно мнению преобладающего числа, престиж профессии выражается в высокой зарплате (46%) и востребованности на рынке труда (39,7%). Такие варианты ответов как возможность зарубежных командировок, возможность влияния на других, возможность помогать людям получили меньшую поддержку среди опрошенных – 4,9%, 3,1% и 5,2% соответственно (Диаграмма 20).

Анализ распределений по принципу гендерной и возрастной принадлежности не показал значимых связей между переменными, но выявил зависимость между суждениями и уровнем образования опрошенных. Так, высокий заработок как критерий престижа уменьшается обратно пропорционально возрасту опрошенных, то есть чем старше респондент – тем в меньшей степени он поддерживает точку зрения о том, что основа престижности профессии – это высокая заработная плата (данный вариант ответа выбрали 47,9% опрошенных со средне-специальным образованием, 39,3% - с высшим образованием и 33,3% молодых ученых). В то же время обратная тенденция наблюдается относительно такого критерия престижа как востребованность на рынке труда: чем старше участник опроса – тем чаще он выбирает данный вариант ответа (39,5% опрошенных со средне-специальным образованием, 44% респондентов с высшим образованием, 50% обладателей научной степени).

В разрезе регионов высокий заработок как основополагающая престижа был отмечен чаще остальными жителями Западно-Казахстанской (72,5%) и Жамбылской (69,9%) областей. Другую точку зрения о том, что востребованность есть фундамент престижности, поддержали респонденты в Кызылординской (58,9%), Костанайской (52,9%), Алматинской (55,3%) областях и в г. Шымкент (55,4%).

Диаграмма 20 .

Распределение ответов на вопрос: «Что прежде всего делает профессию престижной?», в %

При этом собственную профессию респонденты считают обычной (61%). Престижной назвали свою профессию 22,2% участников исследования. Еще 1/10 часть опрошенных пожаловались на непрестижность своей специальности (Диаграмма 21). Таким образом, исходя из вышеприведенных результатов исследования, в основном молодежь NEET не трудоустраивается по профессии в силу 2-х обстоятельств: низкая оплата труда и отсутствие вакансий на рынке труда.

Диаграмма 21.

Распределение ответов на вопрос: «Является ли выбранная Вами профессия престижной в нашем обществе?», в %

Надо ли студентам работать? Вопрос подработки студентов во время обучения является достаточно противоречивым. Часть исследователей считает, что это помогает лучше адаптироваться в сфере занятости. В США молодые люди, имеющие трудовой опыт, в первые пять лет после учебы меньше задерживаются в состоянии безработных, а потеряв работу, быстрее по сравнению с европейскими сверстниками находят новую. С другой стороны, 10,8% респондентов в ходе настоящего опроса назвали необходимость совмещения работы с учебной деятельностью препятствием в получении образования.

Как показало анкетирование, каждый второй опрошенный подрабатывал пока учился в колледже/ВУЗе (46,9%), из них по специальности работали лишь 7%. Необходимо отметить, что, согласно результатам опроса, подрабатывают во время обучения чаще юноши, нежели девушки (вариант ответа «Нет, во время обучения в колледже ВУЗе я не работал» выбрали 54,3% женщин и 46,8% мужчин).

Остальные 39,9% выполняли трудовые обязанности, не связанные с будущей профессией (Таблица 15). Отсюда необходимым является создание возможностей для студентов подрабатывать по специальности, тем самым будет решен вопрос с отсутствием опыта и стажа по специальности и потеряет актуальность такое явление как дипломированная безработица. Одним из вариантов решения проблемы является внедрение дуальной модели обучения (apprenticeship model) не только в организациях средне-специального образования, но и в высшей школе. Данная модель практикуется в Германии, Австрии, Швейцарии, Чехии, Словакии. Контракты на обучение, заключенные с конкретными фирмами, с одной стороны, позволяют получить определенный объем общего образования, а с другой — дают навыки работы в условиях реального производства.

Таблица 15.

Распределение ответов на вопрос: «Вы подрабатывали пока учились в колледже/ВУЗе?», в %

	%
Да, я регулярно подрабатывал по своей специальности	7,0
Да, я регулярно подрабатывал, но не по специальности	19,4
Были случайные подработки не по специальности	20,5
Нет, во время обучения в колледже ВУЗе я не работал	50,5
Другое	0,3
Затрудняюсь ответить	2,3

Вполне очевидно, что основной причиной для подработок студентов являются экономические мотивы. Так, 37,5% респондентов ответили, что решились на подработку, так как им не хватало денег на самое необходимое. 20,4% опрошенных старались помочь своим родителям. Еще 17,1% участников опроса зарабатывали на развлечения и дополнительное образование. Однако вызывает беспокойство тот факт, что заинтересованность студентов в подработке по специальности минимальна. Лишь среди 1,1% опрошенных было отмечено стремление получить опыт работы по специальности (Таблица 16). Возможно, это объясняется отсутствием возможностей,

недостаточной информированностью для трудоустройства по специальности или невысокой оплатой труда.

Таблица 16.

Распределение ответов на вопрос: «Каковы причины Вашей подработки в ходе обучения?», в %

	%
Не хватало денег на самое необходимое	37,5
Хотелось помочь своим родителям	20,4
Хотелось заработать денег на развлечения, дополнительное образование	17,1
Не хотел зависеть от родителей	16,5
Хотелось получить жизненный опыт, опыт общения	2,7
Было слишком много свободного времени	1,3
Стремился получить опыт работы по своей будущей специальности	1,1
Другое	0,5
Затрудняюсь ответить	2,9

80,3% молодежи NEET получили диплом об окончании колледжа/ВУЗа. Остальным по тем или иным причинам не удалось завершить образовательный процесс полностью: 5% опрошенных бросили учебу по собственному желанию, 2,6% - вынуждены были оставить учебу по состоянию здоровья, 2,2% - были отчислены. При этом среди них (не закончивших колледж/ВУЗ) сравнительно больше юношей, чем девушек (вариант ответа «Да, я получил диплом об окончании колледжа ВУЗА» выбрали 82,8% женщин и 77,8% мужчин) (Таблица 17).

В разрезе регионов больше всего молодежи NEET, не закончивших обучение, встречается в Западно-Казахстанской и Северо-Казахстанской областях. Здесь 31,7% и 11,1% респондентов соответственно не доучились по собственному желанию, 9,8% и 13,3% респондентов соответственно были отчислены.

Таблица 17.

Распределение ответов на вопрос: «Окончили ли Вы колледж/ВУЗ и получили ли диплом?», в %

	%
Да, я получил диплом об окончании колледжа ВУЗА	80,3
Я не доучился до конца, бросил учебу по собственному желанию	5,0
Не доучился до конца, вынужден был оставить учебу по состоянию здоровья	2,6
Был отчислен	2,2
Не удалось поступить на бесплатное обучение	0,3
Недоучился по семейным обстоятельствам	0,4
Учусь заочно	0,2
Другое	0,2
Затрудняюсь ответить	8,7

В заключение блока вопросов об особенностях выбора профессии, респондентов спросили: «**Планируете ли Вы в ближайший год-два поступать в магистратуру, докторантуру, пройти профессиональные курсы?**». Анализ полученных данных показал следующее: в эпоху глобального доминирования стратегии «lifelong learning» (непрерывное обучение) превалирующее число молодежи категории NEET не намерена учиться и повышать свое образование и компетенции (57,2%). Планируют продолжить обучение 34,7% опрошенных, из них 15,6% - уверены в своем решении, остальные 19,1% - откладывают образовательный процесс на неопределенное время (Диаграмма 22).

В разрезе возрастной принадлежности опрошенных ориентированы на дальнейшее обучение в большей степени респонденты младшей возрастной группы 14-18 лет (27%), тогда как в возрастной группе 19-23 лет этот показатель составляет 19%, 24-28 лет – 9,7%.

Примечательно, что продолжить обучение намерены респонденты, имеющие по сравнению с остальными наиболее высокий образовательный капитал – каждый третий обладатель научной степени (магистр, кандидат, доктор, PhD) выбрал вариант ответа «Да, обязательно продолжу свое обучение» (33,3%), тогда как среди респондентов с высшим образованием этот показатель составил 15,7%, со средне-специальным образованием – 8,9%.

Диаграмма 22.

Распределение ответов на вопрос: «Планируете ли Вы в ближайший год-два поступать в магистратуру, докторантуру, пройти профессиональные курсы?», в %

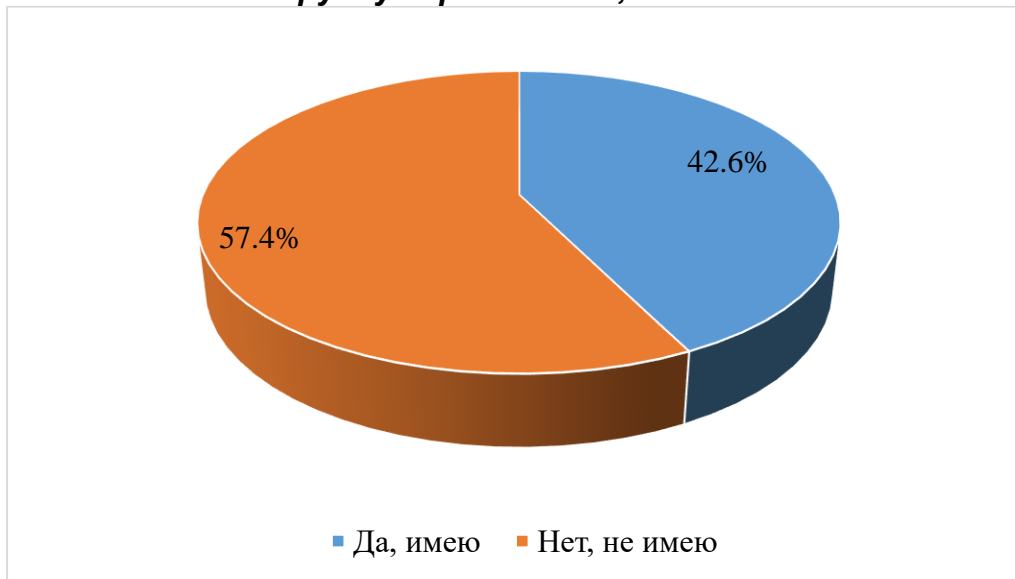

4.2 Первый опыт трудоустройства

Исследование выявило, что из общего количества опрошенных на момент опроса 42,6% респондентов имели опыт трудоустройства, остальные 57,4% таким опытом не располагали (Диаграмма 23).

Диаграмма 23.

Распределение ответов на вопрос: «Имеете ли Вы опыт трудоустройства?», в %

Далее тех респондентов, кто имеет опыт трудоустройства, спросили на предмет того, как долго они искали работу после окончания школы/колледжа/ВУЗа. В основном данный процесс среди молодежи занимает несколько месяцев, об этом сказали 40% участников исследования. Еще 24,7% опрошенных работу удалось найти сразу после окончания школы, тогда как 15,8% респондентов указали на то, что нашли работу еще во время обучения. Процесс поиска работы затянулся на несколько лет у 6,8% молодежи NEET, ответивших на данный вопрос анкеты. До сих пор испытывают трудности с трудоустройством 9,4% опрошенных (Таблица 18).

Корреляционный анализ данных в разрезе территориальной принадлежности опрошенных выявил самый высокий уровень долговременной безработицы в Северо-Казахстанской области, здесь каждый пятый представитель молодежи NEET (18,2%) после окончания учебного заведения не мог трудоустроиться в течение нескольких лет. Подобная ситуация также имела место среди молодежи NEET в Западно-Казахстанской (13%), Алматинской (11,9%), Жамбылской (10,4%), Атырауской (10,3%) областей.

Таблица 18.

Распределение ответов на вопрос: «После окончания школы, колледжа/ВУЗа Вы сразу нашли работу?», в %

	%
Я нашел работу еще во время обучения	15,8
Я сразу нашел работу после окончания школы, колледжа ВУЗа	24,7
Я искал работу несколько месяцев	40,0
Не мог найти работу несколько лет	6,8
До сих пор не могу устроиться на работу	9,4
Сижу дома, имею маленьких детей, вышла замуж	0,5
Пошел служить в армию	0,4
Другое	0,1

Если говорить о методах поиска работы, применяемые молодыми людьми, то здесь результаты показывают высокую значимость социальных связей: каждый второй опрошенный нашел свою первую работу по рекомендации друзей, знакомых – 45,8%. 1/3 доля опрошенных воспользовалась СМИ как инструментом поиска: по объявлению в газете, Интернете трудоустроились 27,8% участников опроса. Еще 18,9% в этом вопросе помогли родители. Необходимо отметить, что исследование демонстрирует непопулярность, отсюда нефункциональность, специальных институтов по поиску работы среди молодежи NEET. Так, удалось трудоустроиться через службу занятости лишь 3,5% респондентов (Таблица 19).

Стоит отметить, что в ходе социологического исследования была обнаружена некоторая зависимость между гендерной принадлежностью опрошенных и их методами поиска работы. Так, если мужчины чаще устраиваются на работу по рекомендациям друзей (вариант ответа «по рекомендации друзей, знакомых» выбрали 49,7% юношей и 41,1% девушек), то женщины чаще склонны полагаться на помощь родителей (вариант ответа «помогли родители» выбрали 20,3% женщин и 17,8% мужчин) и объявления в газете и Интернете (30,2% женщин и 25,9% мужчин).

В разрезе возрастной принадлежности опрошенных также наблюдается некоторая зависимость: чем старше респондент – тем реже он находит работу посредством родительской помощи и чаще через рекомендации друзей и знакомых (14-18 лет – 21,6% и 40,9% соответственно, 19-23 лет – 21,7% и 42,6% соответственно, 24-28 лет – 17,1% и 48,3% соответственно).

Таблица 19.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы нашли свою первую работу?», в %

	%
По рекомендации друзей, знакомых	45,8
По объявлению в газете Интернете	27,8
Помогли родители	18,9
Через Службу занятости	3,5
Самостоятельно	1,2
Программа университета колледжа - направление	0,2
Пошел, где проходил практику	0,3
Другое	0,3
Затрудняюсь ответить	1,8

При этом, когда информантов спросили о самом эффективном способе поиска работы, большинство также указали, что таким способом являются связи или рекомендации родственников, друзей, знакомых:

«...Самый эффективный, я так думаю, через знакомых. Всегда подрабатываем через знакомых, а официальную работу не искал» (СКО, муж, 25).

«...Считаю, самый эффективный способ это через знакомых» (Туркестанская, муж, 22).

«...Не знаю, какой способ может быть? Ну лучший вариант – искать через знакомых, через знакомых и бояться не будешь – он тебя сто процентов может устроить. А куда-то обращаться – это ждать, можно и годами ждать сидеть» (СКО, муж, 28).

«...Особо негде искать работу в селе. Обращаюсь к знакомым, нахожу через них» (Туркестанская, муж, 25).

«...Через знакомых, в основном. Люди сами там работают. И они уже знают все условия труда» (Карагандинская, муж, 27).

«...Ну, тут уже наверняка, по рекомендации близких людей больше вероятность, что тебя возьмут» (СКО, жен., 26 лет).

Хотя другая часть опрошенных считает, что в век информационных технологий наиболее эффективным инструментом поиска свободных вакансий является Интернет:

«...Пока еще не искала, но, если буду искать, наверно буду смотреть в интернете, у знакомых буду спрашивать (СКО, жен, 28).

«...Ну, не знаю, похожу, там, по предприятиям каким-нибудь, поспрашиваю, нужны ли рабочие, или, опять же, на OLX посмотрю, может будут объявления хорошие» (Карагандинская, муж, 17).

«...Как я думаю...на данный момент интернет, поисковые сети» (Алматы, муж, 27).

Глубинные интервью подтвердили, что в Центры занятости молодежь обращается в самом крайнем случае, когда остальные способы поиска работы не приносят должного результата:

«...Искала по интернету, искала через знакомых, искала по газетам, но пока безрезультатно. Теперь я уже пойду в службу занятости» (СКО, жен, 26).

Показатель удовлетворенности первым опытом трудоустройства среди молодежи НЕЕТ достаточно высок: 76,3% опрошенных указали, что первая работа их устраивала (совокупный показатель вариантов ответа «меня полностью устраивала моя первая работа» и «в целом моя первая работа меня устраивала»). Случаи неудачного опыта трудоустройства были отмечены среди 20,5% респондентов (Диаграмма 24).

Диаграмма 24.

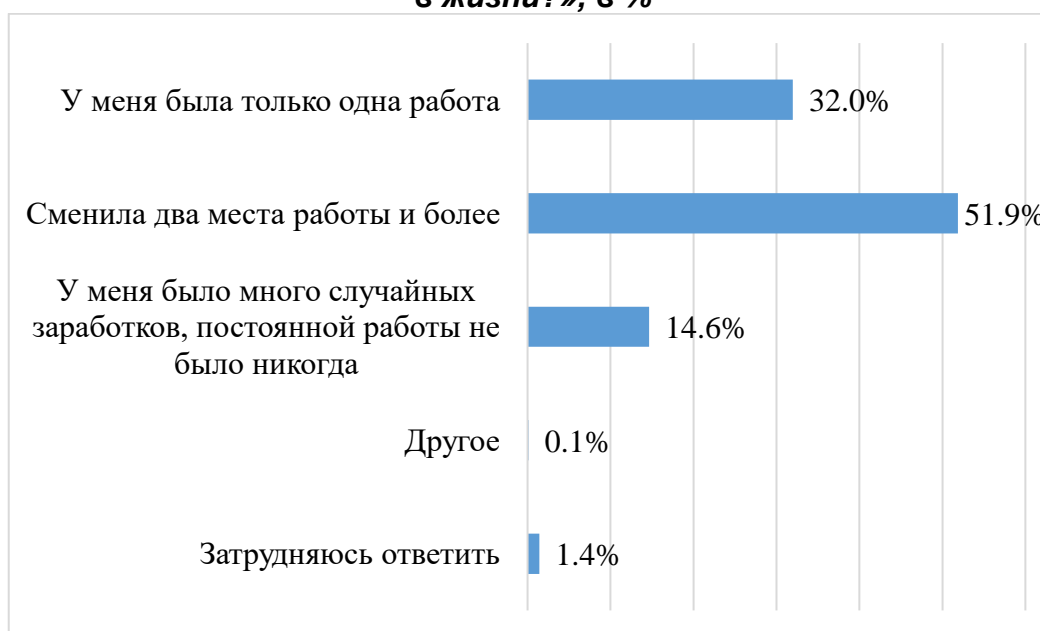
Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы удовлетворены были своей первой работой?», в %

Надо сказать, что преобладающему числу респондентов на момент опроса удалось сменить 2 места работы и более (51,9%). 1/3 часть опрошенных имеют пока единственный опыт трудовой деятельности (32%). В то же время была выявлена группа респондентов, которые на постоянной работе никогда не работали, то есть обычно практикуют случайные заработки, таковых – 14,6% (Диаграмма 25).

Диаграмма 25.

Распределение ответов на вопрос: «Сколько мест работы Вы сменили в жизни?», в %

Текущий статус занятости молодежи NEET выглядит следующим образом: являются NEET в абсолютном отношении, то есть число тех, кто не учится, не работает и не находится в поиске работы насчитывается 15,4%. Из них соотношение мужчин уступает общему количеству женщин в 4 раза: мужчин – 6,4%, женщин – 26%. Преобладание женщин в структуре молодежи NEET обусловлено тем, что большинство из них находятся в декретном отпуске или воспитывают маленьких детей, что подтверждают данные опроса ниже.

В разрезе регионов большая часть молодежи NEET проживает в Северо-Казахстанской (30,3%), Жамбылской (27,1%), Восточно-Казахстанской (25%) и Карагандинской (25,3%) областях. Меньше всего молодежи NEET проживает в Атырауской (5,3%), Павлодарской (6,8%) областях и г. Нур-Султан (6,5%).

В поисках трудоустройства на данный момент пребывают 30,5% респондентов. ¼ доля опрошенных работают на временной сезонной работе (26,2%). Еще столько же перебиваются случайными заработками (24,8%) (Диаграмма 26).

Диаграмма 26.

Распределение ответов на вопрос: «Чем Вы занимаетесь в настоящее время?», в %

Наиболее популярной отраслью среди молодежи NEET, где они подрабатывают или ищут работу, является сфера оптовой и розничной торговли (15,9%). Также весьма привлекательными сферами для трудоустройства молодежи NEET в Казахстане являются строительство (9,5%), транспорт, связь (9,1%), промышленность (7,9%), сельское хозяйство (7,9%). Реже всего молодежь NEET можно встретить, трудящуюся на трудовых полях менеджмента, сферы услуг, культуры (искусства) и предпринимательства, 1,5%, 1,8%, 2,4% и 2,9% соответственно (Таблица 20).

Обратимся к анализу данных по гендерному принципу. Надо сказать, что мужское лицо имеют следующие отрасли в Казахстане: промышленность (10,8% мужчин против 3,6% женщин), сельское хозяйство (9,7% против 5,2%), строительство (14,4% против 1,9%) и транспорт (13,5% против 2,3%). Когда как женская представленность молодежи NEET выше в таких сферах как торговля (24,7% женщин против 10,1% мужчин), общественное питание (7,8% против 2,5%), здравоохранение (7,8% против 2,3%) и образование (10,1% против 2,7%).

Таблица 20.

Распределение ответов на вопрос: «Укажите, пожалуйста, в какой отрасли Вы подрабатываете или ищете работу?», в %

	%
Оптовая и розничная торговля	15,9
Подрабатываю в разных местах одновременно	10,1
Строительство	9,5
Транспорт, связь	9,1
Промышленность	7,9
Сельское хозяйство, лесное хозяйство	7,9
Образование	5,6
Жилищно-коммунальное хозяйство, бытовое обслуживание населения	4,7
Финансы, кредитование, страхование	4,7
Общественное питание	4,6
Здравоохранение и социальное обеспечение	4,5
Предпринимательство	2,9
Культура и искусство	2,4
Сфера услуг	1,8
Менеджмент	1,5
Государственная служба	0,3
Случайные заработки	0,3
Юридическое	0,5
IT технологии	0,3
Другое	0,4
Затрудняюсь ответить	5,0

4.3 Трудности при трудоустройстве

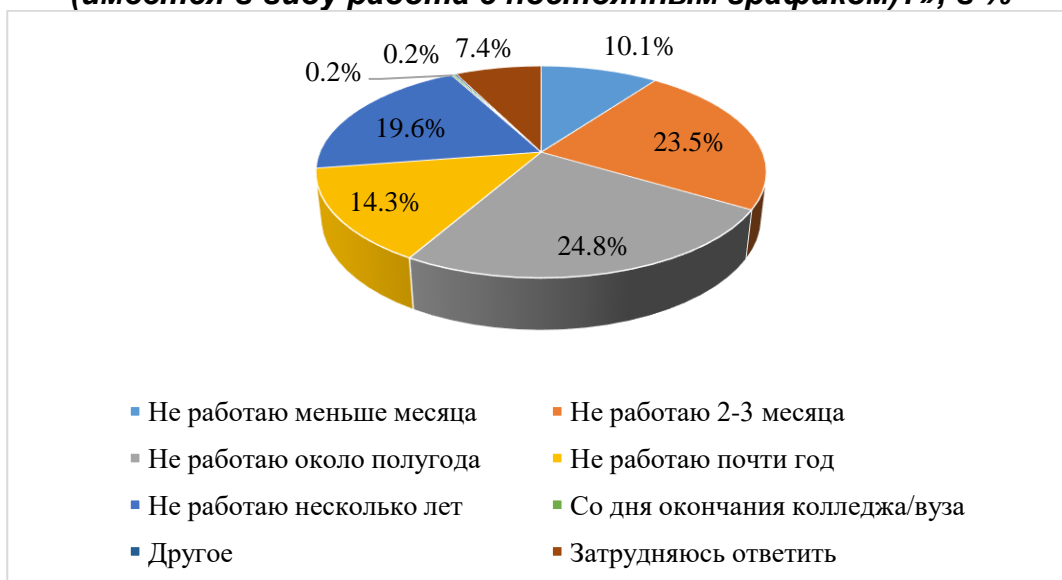
В целях определения среднего периода незанятости молодежи NEET на рынке труда респонденты ответили на следующий вопрос: **«Как давно Вы не работаете (имеется в виду работа с постоянным графиком)?»**. Исследование не позволяет дать однозначный ответ на данный вопрос, так как продолжительность статуса NEET среди респондентов варьируется от 1 месяца до несколько лет. Так, 1/10 доля опрошенных не работает меньше месяца (10,1%). Вариант ответа «не работаю 2-3 месяца» выбрали 23,5% опрошенных. Отсутствие занятости на протяжении полу года было выявлено среди 24,8% участников исследования. Еще 14,3% респондентов указали, что не работают почти год. 19,6% молодежи в статусе NEET пребывают несколько лет (Диаграмма 27).

При этом анализ корреляций по принципу гендера показал, что для мужчин категории NEET более характерным является кратковременный статус безработного/незанятого, тогда как в отношении женщин данный статус сохраняется в течение нескольких лет. Так, вариант ответа «не работаю несколько лет» выбрали 16% мужчин и 24% женщин. Вполне вероятно, что данный расклад также объясняется «декретным» периодом женской половины опрошенных.

В разрезе регионов продолжительнее всех пребывают в статусе NEET опрошенные в Кызылординской, Атырауской, Северо-Казахстанской, Туркестанской областях, 46,7%, 36,8%, 33,3% и 33,7% соответственно.

Диаграмма 27.

Распределение ответов на вопрос: «Как давно Вы не работаете (имеется в виду работа с постоянным графиком)?», в %

В числе главных причин, которые препятствуют молодым людям найти постоянную работу значатся следующие: 21,1% опрошенных перебиваются случайными заработками, которые, по всей видимости, являются для них достаточными для проживания (Таблица 21). Особенно актуальной данная практика является для молодежи NEET, проживающей на севере и в центральной части страны – Карагандинская область (33,3%), Северо-Казахстанская область (31,5%), Павлодарская область (30,1%).

12% респондентов отметили, что у них нет возможности получить образование, чтобы найти подходящую работу, среди них значительна доля жителей Северо-Казахстанской области, Павлодарского региона и г. Шымкент, 27,8%, 19,2% и 19,3% соответственно.

Мнения информантов коррелируют с данными количественного опроса молодежи о важности образования при трудоустройстве:

«...Я, в принципе, не работала никогда, потому что у меня нет образования. Поэтому я выхожу чисто на подработку» (СКО, жен, 18).

«...В наше время тяжело устроиться без диплома. У нас в селе нет такой работы, куда я могла бы устроиться» (Туркестанская, жен, 20)

14,9% участников исследования не могут трудоустроиться на постоянную работу, потому что воспитывают маленьких детей. В гендерном аспекте здесь представлено 27,6% женщин и 2,5% мужчин. Поэтому, можно утверждать, что именно это обстоятельство объясняет представленность женщин в структуре молодежи NEET в Казахстане. 10,3% опрошенных отметили, что им трудоустроиться запрещают (10,3%),

среди ответивших также значительную долю составляют женщины (14,4%), нежели мужчины (6,3%).

Таблица 21.

Распределение ответов на вопрос: «Почему Вы не пытаетесь найти постоянную работу?», в %

	%
Перебиваюсь случайными заработками	21,1
У меня маленькие дети	14,9
Мне запрещают	10,3
Нет возможности получить образование, чтобы найти подходящую работу	12,0
Хочу заниматься ведением домашнего хозяйства	6,6
У меня есть доход и мне не надо зарабатывать	5,9
Считаю это бесполезным занятием	5,8
Ищу работу	5,5
Не позволяет состояние здоровья	2,8
Не могу выйти на работу так как ухаживаю за больным родственником	1,8
Готовлюсь поступать в ВУЗ	1,1
Ищу работу с хорошей зарплатой	1,1
Это связано с моими религиозными убеждениями	0,9
Не могу ищу найти работу по специальности	0,9
Сейчас трудно устроиться	0,8
Нет образования	0,6
Стаж, опыт , нет диплома	0,5
Хочу заняться своим делом	0,4
Собираюсь в армию	0,4
Нет работы	0,3
Не берут	0,2
Далеко от дома	0,2
Другое	1,9
Затрудняюсь ответить	18,5

Результаты глубинных интервью подтверждают, что существенную долю в структуре молодежи «NEET» в Казахстане занимают молодые женщины, не работающие по причине выполнения семейных обязанностей:

«...Я вышла замуж, муж работает, а я смотрю за ребенком» (Алматы, жен, 28).

«...Потому что внимание больше нужно уделять ребенку, семье, поэтому я дома пока сижу» (СКО, жен., 26 лет).

«...Потому что у меня двое детей уже. Детей нужно водить в школу, на разные кружки, поэтому я пока не работаю» (СКО, жен, 28).

«...Как я уже говорила выше, рано вышла замуж в связи с этим не смогла поступить продолжить учебу в ВУЗе. Потом пошли детки один за другим, да я и не пыталась искать работу. Искать не ищу, так как за детьми нужен уход. Супруг работает на стройке в Астане, Караганде, в основном кормит семью он. И его почти не бывает дома, деток не могу оставить без присмотра пока они у меня маленькие» (Туркестанская, жен, 27).

«...За ребенком смотрю, дома сижу» (Карагандинская, жен, 21).

«...В данный момент я сейчас с ребёнком, ему почти два года» (Карагандинская, жен, 18).

«...Неліктен дейсіз бе? Сокращениемен қысқартылдым жұмымстан. Содан кейін баламен үйде отырдым. Содан кейін қызым сабаққа барды. Сол себептермен жұмыссыз болдым. Қазір жұмыс іздеу үстіндемін» (Атырауская, жен 28).

Для выяснения причин, которые препятствуют трудоустройству в целом молодежи NEET, респондентам был задан вопрос: **«Что препятствует Вашему трудоустройству?»**. В результате массового опроса были получены разнообразные мнения. Так, 1/3 доля опрошенных выразила позицию, что основным препятствием для их трудоустройства является низкая заработная плата (30,5%) и отсутствие опыта работы (27,3%). Низкую заработную плату как главный барьер в трудоустройстве указал почти каждый второй участник опроса в Мангистауской, Западно-Казахстанской областях и г. г. Алматы и Нур-Султан, 41,3%, 41,2%, 47,9% и 46,6% соответственно.

Подтверждением вышеприведенных данных о таких факторах безработицы как неудовлетворенность предлагаемой заработной платой и отсутствие опыта работы являются следующие фрагменты из интервью с молодыми людьми:

«...Ищу хорошую работу, потому что мало платят, мне не хватает этого» (СКО, жен, 28).

«...Все время искал, чтобы за короткое время заработать много денег» (СКО, муж, 25).

«...Жұмыс орындары аз, жұмыс орны аз болғанда жұмыс орны көп қой, бірақ мен қалаған жұмыс жоқ ол жерде. Мен қалаған жұмыс болғанмен, зарплатасы айлығы келгенмен бастықтарымен келіспей қаламын. Немесе бастықтарымен жақсы болып жүріп, қаражаты келіспей қалады. Әртүрлі себептері бар оның бәрін айта беретін болсаң ұзаққа созылып кетеді» (Атырауская, муж 26).

«...Вот из-за заработной платы. Я работал в банке. Там заработная плата в среднем 130-150 тысяч. А потом как выяснилось, если таксуешь там в день 2-3 часа, можно будет вытащить вот эти вот деньги плюс еще отдохнуть, не тратить свои нервы. Ну вот я потом подумал зачем работать за такие гроши по графику 5/2, то есть каждый день вставать с 9 утра до 6 вечера работать и получать вот такие гроши, я не знаю в нефтяном государстве такое мне кажется недопустимо» (Атырауская, муж, 23).

«...Так складывалась ситуация, что либо стаж требуют, либо место уже занято» (СКО жен, 26)

Третьим в рейтинге главных барьеров расположился ответ «отсутствие рабочих мест в районе проживания» - 23,5% респондентов. Особенно сильно этот момент беспокоит жителей Павлодарской (39,2%) и Карагандинской (38,9%) областей. Кроме этого, проблема отсутствия рабочих мест в районе проживания актуальна для Западно-Казахстанской (33,8%), Жамбылской (33,3%), Мангистауской (30,7%), Атырауской (27,9%) и Костанайской (27%) областей, об этом сказал каждый третий опрошенный представитель молодежи NEET.

Особенно проблема отсутствия рабочих мест актуальна для молодых людей, проживающих в сельских населенных пунктах страны:

«...В нашем селе кроме школы и садика нет работы. В эти учреждения я не обращаюсь, нет соответственного образования. Кроме сезонной работы нет ничего. Далеко уезжать искать работу я не могу» (Карагандинская, жен, 26).

«...Вы знаете, в селе нет работы. Чтобы иметь работу с постоянным графиком надо уезжать в город. А я не могу оставить дедушку» (Туркестанская, муж, 22)

Четверку лидеров причин безработицы среди молодежи NEET замыкает такая причина как «наличие малолетнего ребенка, детей» – 10,7%.

Интересным и, в свою очередь, тревожным является тот факт, что 8,1% респондентов выделили в качестве проблемы молодежи NEET при трудоустройстве «взяточничество, коррумпированность работодателей». Это может говорить о том, что уже изначально значительная часть молодежи при устройстве на работу ориентирована в большей мере на неформальные, в том числе, нарушающие закон каналы, нежели на формальные процедуры (Таблица 22).

Фрагмент из проведенного интервью с информантами подтверждает наличие коррупционных проявлений среди работодателей:

«...Не работаю, наверное, потому что везде куда не пойдешь, требуют взятку. Считаю, чтобы устроится по своей специальности, нужны деньги» (Туркестанская, жен, 23).

В разрезе регионов на коррумпированность работодателей чаще всех указывали жители Кызылординской (19,8%), Павлодарской (16,2%), Атырауской (14,7%) областей и г. Алматы (15,2%).

Таблица 22.
Распределение ответов на вопрос: «Что препятствует Вашему трудоустройству?», в %

	%
Низкая заработная плата	30,5
Отсутствие опыта работы	27,3
Отсутствие рабочих мест в районе проживания	23,5
Наличие малолетнего ребенка детей	10,7
Взяточничество, коррумпированность работодателей	8,1
Отсутствие необходимых работодателю навыков	6,3

Некачественное образование	4,4
Состояние здоровья	3,3
Незнание английского языка	2,5
Слабое владение казахским языком	2,3
Высокие амбиции, завышенные ожидания	2,0
Отсутствие образования	1,2
Принадлежность к этнической группе	1,1
Принадлежность к определенному полу	0,8
Незнание русского языка	0,8
Психологические проблемы	0,7
Не разрешают	0,5
Несовершеннолетие	0,5
Нет желания работать по специальности и трудно найти по спец работу	0,3
Нет знакомых, которые устроят меня на работу	0,3
Наличие судимости	0,2
Не позволяет зависимость	0,2
Отсутствие профессии	0,2
Нет подходящей	0,2
Уход за больным родственником	0,2
Другое	0,8
Никаких препятствий нет	16,8
Затрудняюсь ответить	11,4

Кроме вышеперечисленных причин, информанты в ходе интервью говорили о том, что в процессе трудоустройства немаловажное значение играют и субъективные факторы индивидов, такие как наличие желания трудиться, слишком высокие амбиции, патерналистские настроения и т.д.:

«...Если человек хочет устроиться на работу – это зависит от него, не от государства. Государство может только предоставить место» (Карагандинская, муж, 27).

«...Если я сам захочу работать, я буду работать. Если не захочу – то, кто может мне помочь в этом» (СКО, муж, 25).

«...Государство может помочь, но я не хочу обращаться к государству. Я жду, пока работа меня найдет» (СКО, муж, 27).

«...Жду заказа. Если будет в ближайшее время заказ, то поеду. А бывает, что круглый год сижу дома, нет заказов» (Туркестанская, муж, 25).

«...Я сам хочу быть руководителем. Разницы нет, главное, чтобы влияние было» (СКО, муж, 27)

4.4 Информированность и участие молодежи «NEET» в государственных программах по поддержке молодежи

Одним из вариантов решения проблемы трудоустройства молодежи является участие государства в распределении выпускников учебных заведений после получения диплома. Так, более половины опрошенных согласна с мнением, что государство должно гарантировать первое рабочее место выпускникам как высших, так и средне специальных учебных заведений (52,5%). Особенно активно данную позицию поддерживают женщины (54,6% женщин против 50,4% мужчин), по образовательному статусу респондентов – преимущественно молодые ученые (62,5%).

Об ответственности государственных органов за трудоустройство молодежи говорили и информанты в ходе глубинных бесед:

«...Ну если бы государство помогало бы молодежи устроиться на работу, то сейчас бы половина молодежи бы работала, а не филонила бы и выпивала, я считаю так» (Карагандинская, жен, 28).

«...Государство, если захочет, найдет, конечно. Думаю, должны создать рабочие места, чтобы народ работал. Тогда не только мне найдется работа, но и всем безработным».

¼ доля опрошенной молодежи полагает, что данная процедура должна осуществляться по желанию самих выпускников, здесь значительна доля мужского мнения (26,1% мужчин против 23,8% женщин). О необходимости предоставления рабочих мест в государственных структурах высказались 13,3% молодежи NEET, тогда как 4,3% опрошенных абсолютно не поддерживает идею относительно участия государства в процессе трудоустройства молодежи (Таблица 23).

Таблица 23.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений?», в %

	%
Государство должно гарантировать первое рабочее место	52,5
Государство должно гарантировать рабочее место только в государственных структурах	13,3
Государство должно оказывать поддержку в поисках работы по желанию выпускника	25,0
Государство не должно участвовать в этом	4,3
Другое	0,4
Затрудняюсь ответить	4,7

Также в ходе настоящего социологического исследования молодежи NEET было решено выяснить уровень информированности молодых людей о государственных программах по трудоустройству. Анализ полученных результатов показал, что наиболее узнаваемой государственной программой среди участников опроса

является программа «С дипломом – в село!», о ней осведомлены 41,1% респондентов. Почти 1/3 доля опрошенных информирована о «Молодежной практике» (28,4%). Каждый четвертый опрошенный указал, что знает о функционировании в стране государственной программы «Жасыл ел» (26,3%). Международная стипендия «Болашак» известна каждому пятому опрошенному (20,2%). Менее информирована молодежь NEET о возможностях таких программ как «Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020», «Программа жилищного строительства «Нурлы жер», «Серпін-2050», 13,5%, 11,1%, 10,1% соответственно. В процессе анкетирования был выявлен минимальный уровень осведомленности молодежи NEET о следующих государственных программах по трудоустройству: «Молодежный кадровый резерв» (1,6%), «Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы» (2,6%), «Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project» (2,9%).

Необходимо отметить, каждый четвертый представитель молодежи «NEET» указал, что не знаком ни с одной из перечисленных программ, что может свидетельствовать о недостаточной эффективности информационных кампаний, осуществляемых операторами данных государственных программ или неактивности самой молодежи NEET повышать свою информированность о возможностях трудоустройства (Таблица 24). Особенно внимательно стоит обратить внимание на популяризацию государственных программ по трудоустройству молодежи в следующих областях: Восточно-Казахстанская область (48,1%), Карагандинская область (43,1%), Западно-Казахстанская область (41,4%), г. Нур-Султан (42,7%) и г. Шымкент (49,1%), так как в указанных регионах почти каждый второй опрошенный не осведомлен о наличии данных программ.

Таблица 24.

Распределение ответов на вопрос: «О каких нижеперечисленных государственных программах по трудоустройству молодежи Вы знаете?», в %

	%
«С дипломом – в село!»	41,1
«Молодежная практика»	28,4
«Жасыл Ел»	26,3
Международная стипендия «Болашак»	20,2%
Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020»	13,5
Программа жилищного строительства «Нурлы жер»	11,1
Серпін-2050	10,1
Государственная молодежная премия «Дарын»	8,1
«Енбек»	4,4
«Сатти кадам»	4,1
Бесплатное техническое и профессиональное образование для всех	3,6
Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project»	2,9
Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы	2,6
Молодежный кадровый резерв	1,6

Не знаком ни с одной из перечисленных программ	26,6
Затрудняюсь ответить	4,9

Данные интервью также подтверждают, что существенная часть молодежи в стране не знает о функционировании таких программ в Казахстане:

«...Наверное, не слышал про данные программы, проекты, поэтому не участвовал» (Туркестанская, муж, 21).

«...Да, слышал только названия данных программ, проектов. Но в точности не знаю, что из себя они представляют» (Туркестанская, муж, 22).

«...Нет, не слышала» (Карагандинская, жен, 27).

«...Честно говоря, не знаю. Первый раз про это слышу. Возможно, помогают» (Карагандинская, муж, 27).

«...Ондай жобаларға қатысқан жоқпын. Бірақ естуім бар» (Атырауская, жен 28).

«...Слышала по телику про "Молодежную практику", якобы обеспечивают работой до 6 месяцев» (Алматы, жен, 28 лет)

Среди тех, кто информирован о действии государственных программ по поддержке молодежи, можно выделить группу опрошенных, которые подчеркивают исключительно положительные моменты данных программ:

«...Да. Я думаю, это вполне доступные программы сейчас для молодежи и даже как-то больше помогают молодым специалистам быстрее найти работу» (СКО, жен, 18).

«...Вот «Дорожная карта занятости», «С дипломом-в село» слышала, что молодежь идет в село работать и получает подъемные деньги» (СКО, жен, 28).

«...Помогают, наверное. Есть среди моих знакомых, которые работали и работают по данным программам. Значит реально помогает государство. Считаю, это правильно, нужно помогать молодым людям с дипломом на руках, найти работу по профессии. Это своего рода большой стимул в жизнь. Очень много молодежи, которые закончили, с дипломом не могут найти работу. Для начала везде требуют опыт работы. Вот, как раз данные программы помогут набраться опыта, стажироваться и в дальнейшем искать работу по душе» (Туркестанская, жен, 27).

... но в то же время есть группа респондентов, считающих, что действующие государственные проекты по трудоустройству молодежи не доработаны полностью, так как основным их участником является дипломированная молодежь, а остальные категории не берутся во внимание:

«...Я слышала, какие-то программы есть по трудоустройству. Но это наверно больше к выпускникам ВУЗов относится, которые только закончили. Я не знаю, подхожу ли я под эту категорию» (СКО, жен., 26 лет).

*«...Я не участвовала в госпрограммах, так как нет специальности»
(Туркестанская, муж, 28).*

«...Данные программы для людей у кого есть образование, специальность, диплом на руках» (Туркестанская, жен, 17).

«...Данная программа очень удобная и дает молодым людям расширять свои навыки, набрать опыта работы. Но у нас в Казахстане все условно. Говорят, молодежь пусть зарабатывает сама, но нет поддержки в начинаниях. Так же есть программа «Рухани жанғыру», которая ничего не дает молодежи. Проект «Молодежная практика» вроде работает, но ничего не доводится до конца. По программе «Дорожная карта занятости» трудоустраивают, но на время. А потом ходи снова ищи работу. После работы по госпрограмме я нашла работу через знакомых, государство мне ничего не сделало. В подобных программах участвовали все мои знакомые. Есть среди них, которые продолжают работу. Кого-то оставили, кого-то нет продолжать работу. Для начало эти программы дают действительно молодежи развиваться, но с дальнейшим трудоустройством государство не берет на себя. Но опять-таки все упирается в деньги, хорошим знакомым, если замолвят за тебя словечко, то можно перейти на постоянную основу» (Туркестанская, жен, 23).

«...Иә естідім. Басында "Дипломмен – ауылға!" бағдарламасымен ауылға кетіп қалғым келген. Онымен, оның да бір шектеулері болғандықтан, өзіңнің қабілетіңді толықтай аша алмайтындықтан, барасың сені міндеттеген, міне мынаны істейсің деп міндеттеп тастаса...Иә шарттары болған соң, шарттары ауыр болып көрінді. Сондықтан мен оған барған жоқпын. Негізі мүмкіндік болып еді. Оның да қаражат жағы жаман емес, ауылдағы кісілерді танисың басшылықтарымен. Бірақ жаңағыдай кішкене сенің мүмкіндіктеріңді шектейміз дегенге келтіргендей болды» (Атырауская, муж 26).

«...Да, я слышал, я даже проходил программу «Молодежная практика» проходил, дальше уже устроился в Управление юстиции. Программы хорошие, но это... я не знаю, мне кажется, это для молодежи и больше для села подходит, где с работой проблемы. А вот именно в городе, ну не знаю для каждого человека по-разному. Мне кажется вот эти программы требуют каких то доработок, не знаю...для молодежи, чтобы их заинтересовать нужна повышение заработной платы. Чтобы именно заинтересовать их. А то что, якобы молодежь и можно меньше платить, мне кажется – основной минус в этом» (Алматы, муж, 27).

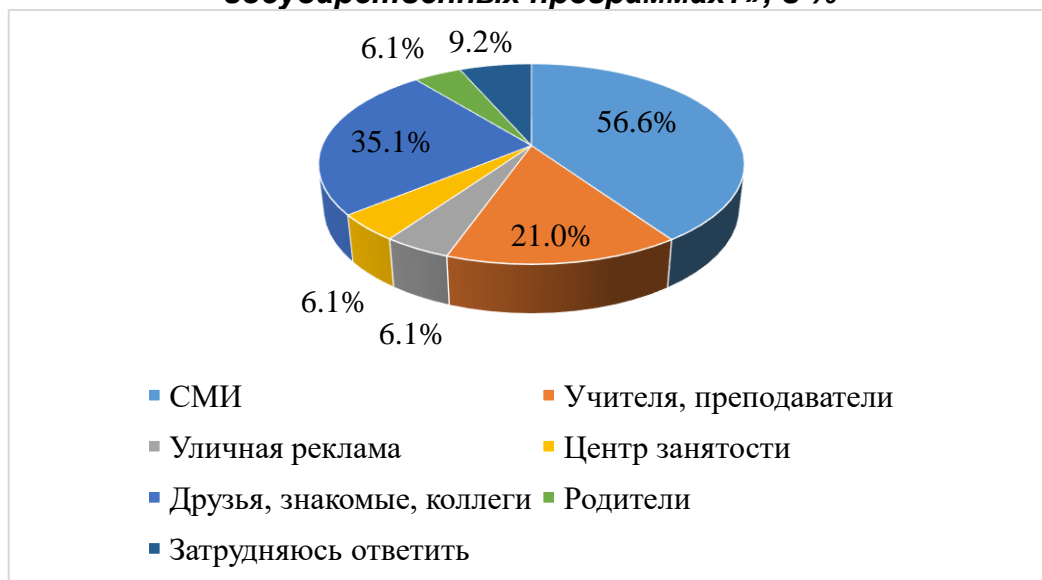
«...Не было интересным, по таким программам в основном работают те, кто окончили ВУЗ по сельской квоте» (Алматы, 28 лет, жен).

Из каких источников молодежь NEET узнает о государственных программах по трудоустройству молодежи? С большим перевесом пальма первенства в этом вопросе досталась СМИ – 56,6%, каждый второй респондент узнал о государственной программе посредством телевидения, газет/журналов, радио, Интернета. Вторым по распространенности источником информации для молодежи NEET является социальное окружение – друзья, знакомые, коллеги (35,1%). 21% респондентов узнали

о возможности трудоустроиться через государственные программы от своих преподавателей, учителей. Наименее популярным источником информации о государственных программах являются Центр занятости, уличная реклама и родители (6,1%, 6,1%, 6,1% соответственно) (Диаграмма 28).

Таким образом, чаще всего молодежь NEET узнает о запуске и функционировании различных государственных программ посредством 3 источников: СМИ, социальное окружение, учебное заведение.

Диаграмма 28.
Распределение ответов на вопрос: «Откуда Вы узнали о перечисленных государственных программах?», в %

Не смотря на средний уровень информированности молодежи NEET о возможностях государственных программ, совсем небольшое количество молодежи принимает в них участие. Почти каждый второй знает о программе «С дипломом - в село» (41,1%), но лишь 1,3% принимали в ней участие. Идентичная ситуация наблюдается относительно программ «Молодежная практика» и «Жасыл ел», процент участия в данных проектах государства составляет лишь 3,3% и 5,5% соответственно. В целом опрос показал, что 88,1% респондентов не принимали участие ни в одной из перечисленных государственных программ по трудоустройству (Таблица 25). Среди них весома доля молодежи NEET из следующих регионов: Туркестанская (97,5%), Мангистауская (97,3%), Восточно-Казахстанская (95,6%), Карагандинская (93,1%), Западно-Казахстанская (92,9%), Алматинская (93,8%) области, г. Нур-Султан (94,9%) и г. Шымкент (94,7%).

При этом чем выше уровень образования опрошенных – тем более активно они принимают участие в государственных проектах по поддержке молодежи. Так, вариант ответа «Ни в одной из перечисленных программ не принимал участие» выбрали 86,8% респондентов со средне-специальным образованием, 84,2% - с высшим образованием, 62,5% - с научной степенью.

В данном случае можно сделать вывод, что нынешний статус молодежи NEET обусловлен скорее субъективными факторами – их неактивностью, нежеланием, незаинтересованностью изменить существующее положение дел или недоверием,

скептическим отношением к тому, что государственные программы могут действительно помочь в трудоустройстве. С другой стороны, по заявлению некоторых экспертов, что и было подтверждено данными интервью выше, причина такого распределения заключается в том, что сегодня молодежная политика в стране сконцентрирована в основном вокруг высокоструктурированных сообществ молодежи, к которым, в первую очередь, относится студенчество. Доминирующее число всех молодежных проектов ориентировано именно на учащуюся молодежь, в то время как реальные действия, направленные на решение социальных проблем работающей молодежи, молодежи «NEET», молодых семей, молодых предпринимателей зачастую даже не актуализируются операторами молодежной политики. В большинстве случаев, она носит акционно-мероприятийный характер, но такой подход не позволяет осуществлять долговременную целевую работу с различными группами молодежи, выделяя их по различным критериям.

Таблица 25.

Распределение ответов на вопрос: «В каких государственных программах и проектах по поддержке молодежи Вы принимали участие?», в %

	%
«Жасыл Ел»	5,5
Молодежная практика»	3,3
«С дипломом – в село!»	1,3
Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020»	0,7
«Енбек»	0,6
«Сатти кадам»	0,4
Международная стипендия «Болашак»	0,4
Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project»	0,4
Государственная молодежная премия «Дарын»	0,3
Серпін-2050	0,3
Бесплатное техническое и профессиональное образование для всех	0,3
Молодежный кадровый резерв	0,3
Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы	0,2
Программа жилищного строительства «Нурлы жер»	0,2
Ни в одной из перечисленных программ не принимал участие	88,1
Другое	0,3

В качестве заключения молодые люди ответили на вопрос о том, как они относятся к тому, если женщина, выйдя замуж, больше не учится и не работает. Надо сказать, что здесь мнение респондентов разделилось: 47,3% молодежи отнеслась к данному вопросу нейтрально, объясняя позицию тем, что работать или нет - это индивидуальный выбор каждой женщины. 16% опрошенных считают такое решение неправильным, так как в этом случае страдает профессиональная самореализация

женщины, позиция несогласия здесь больше свойственна женщинам (17,9%), нежели мужчинам (14%). Кроме этого, значительна доля женщин в выборе варианта ответа «неприемлемо, женщина становится социально уязвимой» - 8,5% женщин; 5% мужчин.

В разрезе образовательного капитала опрошенных точку зрения о необходимости самореализации женщин поддерживают опрошенные с более высоким уровнем образования: 15% респондентов со средне-специальным образованием, 18% - с высшим образованием, 37,5% - с научной степенью.

Корреляционные распределения в разрезе регионов показали, что жители Карагандинской (27,1%), Костанайской (27,5%) областей и г. Нур-Султан (27,4%) активнее всех отстаивали линию несогласия с тем, чтобы женщина, выйдя замуж, не училась и не работала.

14,2% молодежи НЕЕТ поддерживают данную точку зрения, считая ее частью культурных традиций и социальных норм. Почти каждый десятый представитель опрошенной молодежи выбрал вариант ответа «прекрасно, об этом мечтают все женщины» (Диаграмма 29). Поэтому, согласно разнородным ответам молодежи, нельзя вывести среднее арифметическое отношение молодых людей к указанной ситуации. Возможно лишь дать характеристику каждой группе мнений и уточнить, что все-таки в ценностной структуре нынешней молодежи Казахстана возрастает значимость демократических ценностей и свободы индивидуального выбора.

Диаграмма 29.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы относитесь к тому, если женщина, выйдя замуж, больше не учится и не работает?», в %

Выводы по разделу:

1. Выбирая профессию молодежь, в первую очередь, ориентируется на советы родителей. Каждый десятый опрошенный предпочитает собирать информацию о будущей специальности в Интернете. Кроме этого, молодые люди прислушиваются к советам школьных педагогов. В то же время анализ демонстрирует наличие случаев

необдуманного характера выбора профессии среди молодежи и эффект слепого следования или подражания значимым близким, единомышленникам, друзьям.

2. На процесс выбора профессии молодыми людьми влияют три фактора: востребованность специальности, достойная оплата труда и наличие имеющихся талантов и способностей.

3. Основными препятствиями для получения образования в Казахстане для молодежи «NEET» являются отсутствие квалифицированных педагогов, коррумпированность образовательной среды, неосознанный выбор профессии и низкая мотивация самих учащихся.

4. Исследование показало, что каждый второй опрошенный подрабатывал пока учился в колледже/ВУЗе, из них по специальности работали лишь 7%.

5. Превалирующее число молодежи категории NEET не намерена учиться и повышать свое образование и компетенции. Планируют продолжить обучение 34,7% опрошенных, из них 15,6% - уверены в своем решении, остальные 19,1% - откладывают образовательный процесс на неопределенное время.

6. В большинстве случаев процесс поиска работы после окончания школы/колледжа/ВУЗа среди молодежи занимает несколько месяцев. Если говорить о методах поиска работы, то здесь результаты показывают высокую значимость социальных связей: каждый второй опрошенный нашел свою первую работу по рекомендации друзей, знакомых. 1/3 доля опрошенных воспользовалась СМИ как инструментом поиска. Еще 1/5 доле опрошенных в этом вопросе помогли родители.

7. Показатель удовлетворенности первым опытом трудоустройства среди молодежи NEET достаточно высок: 76,3% опрошенных указали, что первая работа их полностью устраивала.

8. Текущий статус занятости молодежи NEET выглядит следующим образом: являются NEET в абсолютном отношении, то есть число тех, кто не учится, не работает и не находится в поиске работы насчитывается 15,4%. Из них соотношение мужчин уступает общему количеству женщин в 4 раза. В поисках трудоустройства на данный момент пребывает 1/3 доля респондентов. 1/4 часть опрошенных работает на временной сезонной работе. Еще столько же перебиваются случайными заработками.

9. Наиболее популярными отраслями среди молодежи NEET являются сфера оптовой и розничной торговли, строительство, транспорт, связь, промышленность, сельское хозяйство. Реже всего молодежь NEET можно встретить, трудящуюся на трудовых полях менеджмента, сферы услуг, культуры (искусства) и предпринимательства.

10. В числе главных причин, которые препятствуют молодым людям найти постоянную работу значатся следующие: случайные заработки, отсутствие возможности получить образование, наличие маленьких детей.

11. Основным препятствием для трудоустройства опрошенных является низкая заработная плата и отсутствие опыта работы. Третьим в рейтинге главных барьеров расположился ответ «отсутствие рабочих мест в районе проживания».

12. Наиболее узнаваемыми государственными программами среди участников опроса является программа «С дипломом – в село», «Молодежная практика», «Жасыл ел», международная стипендия «Болашак». Минимальный уровень осведомленности молодежи NEET диагностируется относительно следующих государственных программ по трудоустройству: «Молодежный кадровый резерв», «Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы», «Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project».

13. О государственных программах по трудоустройству молодежи опрошенные узнают в основном через СМИ. Вторым по распространенности источником информации для молодежи NEET является социальное окружение. 1/5 часть респондентов узнали о возможности трудоустроиться через государственные программы от своих преподавателей, учителей. Наименее популярным источником информации о государственных программах являются Центр занятости, уличная реклама и родители.

14. Не смотря на средний уровень информированности молодежи NEET о возможностях государственных программ, процент участия молодежи в них не превышает от 5,5% от общего числа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящий аналитический документ содержит результаты социологического исследования, основной целью которого являлось изучение социально-демографических характеристик молодежи «NEET» в Казахстане, ее образовательного бэкграунда, особенностей первичной и вторичной социализации, ключевых проблем, сложностей, связанных с трудоустройством и информированности/степени участия в государственных программах по поддержке молодежи в Казахстане.

По результатам исследования были сделаны следующие выводы:

Во-первых, субъективная оценка социального самочувствия молодежи «NEET» в Казахстане определяется как достаточно удовлетворительная, социальное настроение большей части опрошенных за последние 3 месяца характеризуется положительно (т.е. молодежь проявляет активность, позитив, спокойствие). Ориентируясь на свое ближайшее будущее, опрошенная молодежь преисполнена надежд и уверенности. В то же время беспокойство и тревога характерны для каждого десятого респондента. Существуют отдельные группы молодых людей, испытывающих определенную фрустрацию и низко оценивающих качество собственной жизни.

В главную тройку проблем, вызывающих беспокойство, респонденты отнесли проблемы экономического характера (рост цен, низкий уровень дохода (чаще – его отсутствие)) и проблему безработицы. Высокая стоимость высшего образования и отсутствие собственного жилья занимают четвертую и пятую позицию в рейтинге проблем молодежи «NEET» в Казахстане.

Надежным тылом для молодежи «NEET» в данное время являются их родители, на поддержку которых они рассчитывают в трудных жизненных обстоятельствах. При этом поддержка понимается не только как моральная составляющая, но и в качестве экономического компонента. Так, основным источником дохода в семьях молодежи NEET является помощь родителей. На средства других членов семьи живут еще 1/3 часть респондентов. Собственные неофициальные заработки имеются лишь у каждого четвертого участника исследования. Во-вторую очередь, молодые люди ориентируются на помощь друзей, особенно это характерно для мужчин. Женщины же в подобных ситуациях надеются на поддержку супруга (любимого человека).

Анализируя уровень материального благосостояния семей молодежи NEET, однозначно можно говорить об их исключении из групп, характеризующихся высоким достатком, и семей, находящихся за чертой бедности. Для каждого второго случая характерна ситуация, когда «денег хватает на питание и одежду, но покупка товаров длительного пользования затруднительна». Согласно собственным оценкам респондентов, казахстанская молодежь категории «NEET» имеет достаточно положительную кредитную историю, большая часть из них не имеет кредитов, остальные же располагают необходимыми средствами, чтобы рассчитываться вовремя.

Если говорить о различного рода аддикциях, присущих молодежи «NEET», то можно говорить об ежедневном присутствии в повседневности молодых людей социальных сетей. 1/3 доля молодежи «NEET» каждый день играет в виртуальные игры. Курение как ежедневная практика характерна для каждого десятого опрошенного. В то же время большинство участников исследования не курят и не употребляют алкоголь. Такие явления как наркотические вещества,

снотворное/антидепрессанты, букмекерские конторы, казино пользуются в молодежной среде NEET наименьшей популярностью.

Во-вторых, одним из важных исследуемых показателей стало изучение условий социализации молодых людей в семье и школьных коллективах. Исследование показало, что у большей части опрошенных имелись достаточно хорошие стартовые позиции: полная семья, наличие родных братьев и сестер, крепкие взаимоотношения между членами семьи. Первичная социализация в условиях неполной семьи характерна для 16,7% молодежи «NEET».

Каждая вторая семья характеризуется как равноправная, отношения между родителями основаны на демократических принципах. Патриархальный тип семьи встречался в 1/3 доле случаев от общего числа опрошенных.

Большинство молодых людей NEET проходят стандартные каналы вторичной социализации – учеба в школе; некоторые после 9 класса пошли в колледжи, другие, окончив 11 класс, поступили в университеты.

Говоря об образовательном уровне казахстанской молодежи «NEET», трудно в данном случае быть однозначным. В компаративном отношении преобладают представители со средним и средне-специальным образованием. Но в то же время 1/5 доля респондентов на момент опроса имели незаконченное среднее образование. Вместе с тем каждый пятый респондент в ходе опроса указал, что закончил ВУЗ.

Успеваемость молодежи «NEET» в школе в основном оценивалась на «отлично» и «хорошо». Из них обладателями хорошей успеваемости в 2 раза чаще являлись женщины. Эмоциональный интеллект молодежи NEET можно определить, как высокий. Так как лишь у 3,9% опрошенных в процессе обучения возникали конфликты с учителями, одноклассниками на постоянной почве. Большинство (59,7%) констатирует исключительно положительные взаимоотношения со сверстниками и педагогами. Посещение внеучебных мероприятий не является свойственным для опрошенной молодежи. Регулярность посещения кружков и секций была характерна только для 36,6% опрошенных.

Что касается стратегии «life-long learning», то она не является актуальной в молодежной среде «NEET». Так как преобладающее число опрошенных не намерены учиться и повышать свое образование и компетенции.

В-третьих, процесс выбора профессии молодыми людьми можно назвать рациональным. Так как, выбирая профессию, респонденты ориентируются на три главных фактора: востребованность специальности, достойная оплата труда и наличие имеющихся талантов и способностей. Кроме этого, молодые люди, выбирая будущую профессию, ориентируются на мнения родителей и педагогов. В то же время имеет место наличие случаев необдуманного характера выбора профессии среди молодежи «NEET» и эффект слепого следования или подражания значимым близким, единомышленникам, друзьям, но данные кейсы нельзя назвать массовыми.

Основными препятствиями для получения образования в Казахстане являются как объективные, так и субъективные факторы. Так, в числе таковых респонденты назвали отсутствие квалифицированных педагогов, коррумпированность образовательной среды, неосознанный выбор профессии и низкая мотивация самих учащихся.

В-четвертых, казахстанскую молодежь категории «NEET» можно классифицировать по длительности пребывания в группе «NEET» на длительно безработных (не работают и не учатся на протяжении нескольких лет) и краткосрочно-безработных. В структуре казахстанской молодежи «NEET» преобладает экономически неактивная молодежь в связи с выполнением семейных обязанностей,

которые и составляют основную долю длительно безработных. Остальные являются краткосрочно безработными (пребывающие в этом статусе менее года). При этом центральным фактором попадания в группу «NEET» является наличие маленьких детей, отсутствие возможности получить образование и субъективное «довольство» молодежью случайными заработками. Основным препятствием для трудоустройства опрошенных является низкая заработная плата и отсутствие опыта работы. Третьим в рейтинге главных барьеров расположился ответ «отсутствие рабочих мест в районе проживания». В числе субъективных причин можно назвать отсутствие желания, заинтересованности самой молодежи в трудоустройстве, их патерналистские настроения, иногда – излишне высокие амбиции и т.д.

В-пятых, самыми узнаваемыми государственными программами по поддержке молодежи среди участников опроса является программа «С дипломом – в село», «Молодежная практика», «Жасыл ел», международная стипендия «Болашак». Минимальный уровень осведомленности молодежи «NEET» диагностируется относительно следующих государственных программ по трудоустройству: «Молодежный кадровый резерв», «Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы», «Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project».

О государственных программах по трудоустройству опрошенные узнают, в первую очередь, через СМИ. Вторым по распространенности источником информации для молодежи «NEET» является социальное окружение. 1/5 часть респондентов узнают о возможности трудоустроиться через государственные программы от своих преподавателей, учителей. Также исследование выявило низкий уровень функциональности специализированных институтов по трудоустройству населения. Так, одним из наименее популярных источников информации о государственных программах является Центр занятости. В то же время, не смотря на средний уровень информированности молодежи NEET о возможностях государственных программ, процент участия молодежи в них не превышает от 5,5% от общего числа.

Учитывая результаты, полученные в ходе социологического исследования, в целях улучшения социального самочувствия молодежи категории NEET в Казахстане **рекомендуется:**

- ориентация государственной молодежной политики на долговременную целевую работу с различными группами молодежи, выделяя их по различным критериям: работающая молодежь, молодые семьи, молодые предприниматели, молодежь «NEET» и т.д.;

- активизация работы по проведению информационных мероприятий по месту проживания молодежи на предмет ознакомления с функционирующими в Казахстане различными государственными программами по трудоустройству и поддержке молодежи;

- проведение информационно-разъяснительных работ, классных часов с родителями школьников на предмет правильного и релевантного выбора профессии, ориентируя выпускников на востребованность специальности и имеющиеся таланты и способности;

- регулярное вовлечение школьников во внеклассные мероприятия посредством создания бесплатных центров досуга для молодежи;

- внедрение дуальной модели обучения не только в организациях среднего специального образования, но и в высшей школе;

- активная реализация концепции «lifelong learning» на уровне центральных государственных органов - в виде выделения грантов и финансирования высшего

образования и социальных проектов, открытия факультетов непрерывного образования на базе ВУЗов, инвестиций в педагогические инновации; на уровне работодателей - в виде роста расходов на обучение сотрудников: на уровне специалистов и работников - в виде постоянного самообучения посредством онлайн-курсов, чтения литературы и др.;

- активизация деятельности молодежных бирж труда в виде разъяснительных мероприятий по применению различных эффективных стратегий поиска работы;

- рассмотрение и утверждение в качестве законодательной нормы участия государства в трудоустройстве выпускников ВУЗов и колледжей после окончания ими учебных заведений в виде гарантирования им первого рабочего места.

Анкета для массового опроса молодежи

№ анкеты _____	Район _____
Область _____	Тип населенного пункта
Город _____	1. Городской
Село _____	2. Сельский

Уважаемый респондент! Меня зовут_____. Я являюсь интервьюером Научно-исследовательского центра «Молодежь» (г. Астана). Просим Вас принять участие в социологическом опросе, посвященном актуальным проблемам молодежи. Вашему вниманию предложен ряд вопросов и варианты ответов на них. Прослушайте, пожалуйста, эти вопросы и предлагаемые к ним варианты ответов до конца, выберите устраивающий Вас ответ. В случае, если ни один из предложенных ответов Вас не удовлетворяет, укажите свой вариант в графе «другое».

Полученная информация будет использована исключительно в обобщенном виде. Анонимность и конфиденциальность Вашего мнения гарантируется.

1. УДОВЛЕТВОРЕННОСТЬ ЖИЗНЬЮ

1. Устраивает ли Вас в целом жизнь, которую Вы сейчас ведете? (ОДИН ответ)

1. Полностью устраивает
 2. Скорее устраивает
 3. Скорее НЕ устраивает
 4. Совершенно НЕ устраивает
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

2. Какие из нижеперечисленных проблем беспокоят Вас и Вашу семью больше всего? (не более ЧЕТЫРЕХ ответов)

1. Высокая стоимость высшего образования
 2. Низкий уровень дохода (низкая заработная плата, стипендия, др.)
 3. Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления
 4. Трудно устроиться на работу, безработица
 5. Отсутствие собственного жилья
 6. Неустроенность личной жизни
 7. Конфликты с родителями / преподавателями / старшим поколением, непонимание родных и близких
 8. Отсутствие уверенности в завтрашнем дне
 9. Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи
 10. Угроза личной безопасности (страшно ходить по улицам и т.п.)
 11. Вовлечение молодежи в преступные группировки
 12. Религиозный экстремизм в молодежной среде
 13. Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение
 14. Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время
 15. Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи
 16. Низкое качество медицинского обслуживания
 17. Низкое качество образования
 18. Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление
 19. Экологические проблемы
 20. Плохое качество дорог, отсутствие возможности выехать из села в любое время
 21. Коррупция
 22. Долговые обязательства по кредитам
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

3. Какие настроения (чувства) преобладают у Вас в последние три месяца? (не более ДВУХ ответов)

1. Активность

2. Тревога
3. Доброжелательность
4. Агрессия
5. Оптимизм
6. Отчаяние
7. Разочарование
8. Радость
9. Усталость
10. Спокойствие
11. Пассивность

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

4. Планируете ли Вы свое будущее? (ОДИН ответ)

1. Да, у меня есть план на будущее
2. Есть, но нечеткий
3. Нет, у меня его нет
4. Я только начинаю строить план

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

5. Какие чувства Вы чаще всего испытываете, думая о своем будущем через один год? (ОДИН ответ)

1. Уверенность
2. Надежда
3. Безразличие
4. Беспокойство, тревога
5. Безысходность

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

6. Есть ли в Вашей жизни проблемы, которые Вам сложно решить самостоятельно, и Вы нуждаетесь в поддержке? (ОДИН ответ)

1. Да, у меня постоянно возникают проблемы, которые я не могу решить самостоятельно
2. Да, у меня бывают такие ситуации
3. У меня нет проблем, которые я не могу решить самостоятельно

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

7. Укажите, пожалуйста, уровень дохода Вашей семьи за месяц (совокупный доход, включая заработную плату всех работающих, стипендии, пособия)? (ОДИН ответ)

1. До 30 тыс. тг.
2. 31 – 60 тыс. тг.
3. 61 – 100 тыс. тг.
4. 101 тыс. тг – 150 тыс. тг.
5. От 151 тыс.тг. и выше

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

8. К кому Вы обращаетесь за помощью в трудной жизненной ситуации? (ЛЮБОЕ количество ответов)

1. К родителям
2. К супругу (супруге), любимому человеку
3. К друзьям, знакомым, коллегам
4. К психологу
5. В акимат

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

2. СЕМЬЯ, РОДИТЕЛИ

9. Выберите вариант ответа, который точнее всего описывает ситуацию Вашего детства? (ОДИН ответ)

1. Я вырос (расту) в полной семье, у меня есть оба родителя
2. Я вырос (расту) в семье, где только один родитель (мама или папа)
3. Я вырос (расту) у бабушки (дедушки), других родственников
4. Я воспитывался в детском доме / интернате-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №13

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

10. Есть ли у Вас родные братья или сестры? (ОДИН ответ)

1. Я единственный ребенок-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №12
2. У меня есть старшие братья /сестры
3. У меня есть младшие братья /сестры

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

11. Поддерживаете ли Вы сейчас с ними отношения? (ОДИН ответ)

1. Да, тесно с ними общаюсь
2. Общаюсь с ними время от времени
3. Не поддерживаю отношений с ними

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

12. Кто в семье Ваших родителей приносил (приносит в настоящее время) основной доход? (ОДИН ответ)

1. Оба родителя работали (-ют)
2. Работал (-ет) только отец, мать была (является) домохозяйкой
3. Один из родителей не работал (-ет) по состоянию здоровья
4. У родителей не было (нет) постоянной работы, перебивались (-емся) случайными заработками

5. В нашей семье никто не работал (-ет), жили (-вем) за счет пособий, пенсий, стипендий

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

3. ОБУЧЕНИЕ В ШКОЛЕ

13. Какое образование Вы имеете в данный момент? (ОДИН ответ)

1. Начальное (4 класса)
2. Незаконченное среднее (9 классов)
3. Среднее (11 классов)
4. Профессионально-техническое (колледж, училище)
5. Высшее
6. Научная степень (магистр, кандидат, доктор, PhD)

14. Какая у Вас была успеваемость в школе? (ОДИН ответ)

1. Учился на «отлично»
2. Учился на «хорошо»
3. Учился на «удовлетворительно»
4. Учился плохо
5. Из-за плохих оценок меня отчисляли из школы

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

15. Какие у Вас были отношения в школе (с учителями, одноклассниками)? (ОДИН ответ)

1. Отношения в школе были всегда хорошими
2. В целом отношения хорошие, но иногда случались конфликты
3. В процессе обучения постоянно возникали конфликты

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

16. Посещали ли Вы внешкольные кружки, секции? (ОДИН ответ)

1. Да, регулярно посещал кружки, секции
2. Несколько раз посещал, не регулярно
3. Никогда не посещал внешкольные организации

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

17. Сколько классов школы Вы окончили? (ОДИН ответ)

1. Окончил 11 классов
2. Окончил 9 классов
3. Был отчислен из школы за неуспеваемость или плохое поведение
4. Вынужден был бросить школу по состоянию здоровья

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

18. Чем Вы занялись после окончания школы? (ОДИН ответ)

1. Поступил(-а) в колледж/ВУЗ-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №19
2. Женился, вышла замуж-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №29
3. Устроился (-лась) на работу-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №30
4. Ничего, сидел(-а) дома-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №29

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

4. ВЫБОР И ПОЛУЧЕНИЕ ПРОФЕССИИ

19. После окончания школы Вы сразу (в тот же год) поступили в колледж/ВУЗ? (ОДИН ответ)

1. Да, поступил в колледж/ВУЗ сразу после школы
2. Хотел поступить сразу после школы, но не получилось
3. Поступать сразу после школы не планировал, хотел немного поработать

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

20. Как Вы выбирали профессию? (до ДВУХ вариантов ответа)

1. Советовался с родителями
2. Собирал информацию в Интернете
3. Разговаривал с учителями в школе
4. Ходил на Дни открытых дверей в колледжи/ВУЗы
5. Знакомился с профориентационными брошюрами
6. Подал документы на специальность, о которой мечтал с детства
7. Пошел на ту специальность, которую выбрали мои друзья/одноклассники
8. Профессию выбрал случайно
9. Выбрал ту специальность, где было больше государственных грантов
10. Выбрал ту специальность, где был низкий проходной балл

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

21. Какие факторы, по Вашему мнению, влияют на выбор профессии? (не более ТРЕХ ответов)

1. Востребованность профессии
2. Высокая оплата труда
3. Выбрал учебное заведение ближе к дому
4. По совету/требованию родителей
5. Выбрал профессию родителей, хотел продолжить династию
6. В соответствии со своими способностями
7. Престижность профессии
8. Состояние здоровья и физические возможности

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

22. Как Вы думаете, что некоторым молодым людям может помешать получить образование в Казахстане? (не более ТРЕХ ответов)

1. Отсутствие квалифицированных педагогов
2. Низкая техническая оснащенность кабинетов

3. Нехватка учебников на государственном языке
 4. Переполненность учебных заведений
 5. Неудобное расписание занятий
 6. Коррупционированность образовательной среды
 7. Слабое владение преподавателями английским языком
 8. Необходимость совмещать учебу с работой
 9. Низкая мотивация самих учащихся
 10. Неосознанный выбор будущей профессии
 11. Вовлечение учащихся в религиозные организации
 12. Увлечение учащихся азартными играми (букмекерские конторы, онлайн-казино, игровые автоматы, др.)
 13. Иждивенческое отношение молодежи
 14. Ничто не может помешать получить образование
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

23. Что прежде всего делает профессию престижной? (ОДИН ответ)

1. Высокий заработок
2. Востребованность на рынке труда
3. Возможность выезжать за рубеж
4. Возможность влиять на других людей
5. Возможность помогать другим людям

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

24. Является ли выбранная Вами профессия престижной в нашем обществе? (ОДИН ответ)

1. Да, моя профессия очень престижна
2. У меня обычная профессия
3. Моя профессия совершенно не престижна
4. Учусь в школе, еще не выбирал свою профессию

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

25. Вы подрабатывали пока учились в колледже/ВУЗе? (ОДИН ответ)

1. Да, я регулярно подрабатывал по своей специальности
2. Да, я регулярно подрабатывал, но не по специальности
3. Были случайные подработки не по специальности
4. Нет, во время обучения в колледже/ВУЗе я не работал-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №

27

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

26. Каковы причины Вашей подработки в ходе обучения? (ОДИН ответ)

1. Не хватало денег на самое необходимое
2. Хотелось заработать денег на развлечения, дополнительное образование
3. Хотелось помочь своим родителям
4. Не хотел зависеть от родителей
5. Стремился получить опыт работы по своей будущей специальности
6. Хотелось получить жизненный опыт, опыт общения
7. Было слишком много свободного времени

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

27. Окончили ли Вы колледж/ВУЗ и получили ли диплом? (ОДИН ответ)

1. Да, я получил диплом об окончании колледжа/ВУЗА
2. Я не доучился до конца, бросил учебу по собственному желанию
3. Не доучился до конца, вынужден был оставить учебу по состоянию здоровья
4. Был отчислен

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

28. Планируете ли Вы в ближайший год-два поступать в магистратуру, докторантуру, пройти профессиональные курсы? (ОДИН ответ)

1. Да, обязательно продолжу свое обучение
2. Возможно, продолжу свое обучение, но не в ближайшее время
3. Не планирую продолжать обучение

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

29. Имеете ли Вы опыт трудоустройства? (ОДИН ответ)

1. Да, имею
2. Нет, не имею-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 37

5. ЗАНЯТОСТЬ И ТРУДОУСТРОЙСТВО

30. После окончания школы, колледжа/ВУЗа Вы сразу нашли работу? (ОДИН ответ)

1. Я нашел работу еще во время обучения
2. Я сразу нашел работу после окончания школы, колледжа/ВУЗа
3. Я искал работу несколько месяцев
4. Не мог найти работу несколько лет
5. До сих пор не могу устроиться на работу-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 34

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

31. Как Вы нашли свою первую работу? (ОДИН ответ)

1. Помогли родители
2. По объявлению в газете/Интернете
3. По рекомендации друзей, знакомых
4. Через Службу занятости

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

32. Насколько Вы удовлетворены были своей первой работой? (ОДИН ответ)

1. Меня полностью устраивала моя первая работа
2. В целом моя первая работа меня устраивала
3. Опыт моей первой работы был неудачным

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

33. Сколько мест работы Вы сменили в жизни? (ОДИН ответ)

1. У меня была только одна работа
2. Сменила (-а) два места работы и более
3. У меня было много случайных заработков, постоянной работы не было никогда

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

34. Чем Вы занимаетесь в настоящее время? (ОДИН ответ)

1. Я работаю на временной/сезонной работе
2. Перебиваюсь случайными заработками
3. Я не учусь, не работаю и НЕ ищу работу -----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №36
4. Я не учусь, не работаю и ищу работу

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

35. Укажите, пожалуйста, в какой отрасли Вы подрабатываете или ищите работу? (ОДИН ответ)

1. Промышленность
2. Сельское хозяйство, лесное хозяйство
3. Строительство
4. Транспорт, связь
5. Оптовая и розничная торговля
6. Общественное питание
7. Жилищно-коммунальное хозяйство, бытовое обслуживание населения
8. Здравоохранение и социальное обеспечение

9. Образование
10. Культура и искусство
11. Наука
12. Финансы, кредитование, страхование
13. Менеджмент
14. Предпринимательство
15. Подрабатываю в разных местах одновременно
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

36. Как давно Вы не работаете (имеется в виду работа с постоянным графиком)? (ОДИН ответ)

1. Не работаю меньше месяца
2. Не работаю 2-3 месяца
3. Не работаю около полугода
4. Не работаю почти год
5. Не работаю несколько лет
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

37. Почему Вы не пытаетесь найти постоянную работу? (не более ТРЕХ ответа)

1. Считаю это бесполезным занятием
2. Это связано с моими религиозными убеждениями
3. У меня маленькие дети
4. Хочу заниматься ведением домашнего хозяйства
5. Мне запрещают (родители, муж, родственники, дети)
6. Не позволяет состояние здоровья
7. Нет возможности получить образование, чтобы найти подходящую работу
8. У меня есть доход и мне не надо зарабатывать
9. Перебиваюсь случайными заработками
10. Не могу выйти на работу так как ухаживаю за больным родственником
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

38. Что препятствует Вашему трудоустройству? (не более ТРЕХ ответов)

1. Отсутствие рабочих мест в районе проживания
2. Низкая заработная плата
3. Отсутствие опыта работы
4. Взятничество, коррумпированность работодателей
5. Принадлежность к определенному полу
6. Принадлежность к этнической группе
7. Отсутствие необходимых работодателю навыков
8. Состояние здоровья
9. Наличие малолетнего ребенка/детей
10. Высокие амбиции, завышенные ожидания
11. Слабое владение казахским языком
12. Незнание русского языка
13. Незнание английского языка
14. Наличие судимости
15. Некачественное образование
16. Не позволяет зависимость (алкоголь, наркотики, азартные игры)
17. Психологические проблемы (склонность к депрессии, проблемы в общении)
18. Никаких препятствий нет
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

39. Как Вы считаете, какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений? (ОДИН ответ)

1. Государство должно гарантировать первое рабочее место
2. Государство должно гарантировать рабочее место только в государственных структурах
3. Государство должно оказывать поддержку в поисках работы по желанию выпускника

4. Государство не должно участвовать в этом
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

40. О каких нижеперечисленных государственных программах по трудоустройству молодежи Вы знаете? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

1. «Молодежная практика»
 2. «С дипломом – в село!»
 3. «Жасыл Ел»
 4. «Еңбек»
 5. «Сәтті қадам»
 6. Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020»
 7. Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы
 8. Программа жилищного строительства «Нұрлы жер»
 9. Международная стипендия «Болашак»
 10. Государственная молодежная премия «Дарын»
 11. Серпін-2050
 12. Бесплатное техническое и профессиональное образование для всех
 13. Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project»
 14. Молодежный кадровый резерв
 15. Не знаком (-а) ни с одной из перечисленных программ-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №42
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

41. Откуда Вы узнали о перечисленных государственных программах? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

1. СМИ (интернет, телевидение)
 2. Учителя, преподаватели
 3. Уличная реклама (билборды)
 4. Центр занятости
 5. Друзья, знакомые, коллеги
 6. Родители
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

42. В каких государственных программах и проектах по поддержке молодежи Вы принимали участие?

(ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

1. «Молодежная практика»
 2. «С дипломом – в село!»
 3. «Жасыл Ел»
 4. «Еңбек»
 5. «Сәтті қадам»
 6. Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020»
 7. Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы
 8. Программа жилищного строительства «Нұрлы жер»
 9. Международная стипендия «Болашак»
 10. Государственная молодежная премия «Дарын»
 11. Серпін-2050
 12. Бесплатное техническое и профессиональное образование для всех
 13. Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project»
 14. Молодежный кадровый резерв
 15. Ни в одной из перечисленных программ не принимал (-а) участие
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

43. Как Вы относитесь к тому, если женщина, выйдя замуж, больше не учится и не работает?

(ОДИН ответ)

1. Прекрасно, об этом мечтают все женщины
2. Хорошо, это соответствует нашим традициям, муж должен содержать семью
3. Нейтрально, работать или нет – это выбор каждой женщины
4. Плохо, женщина должна реализовать себя и в работе
5. Неприемлемо, женщина становится социально уязвимой

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

6. СОЦИАЛЬНОЕ САМОЧУВСТВИЕ МОЛОДЕЖИ НЕЕТ

44. На какие средства Вы живете? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

1. На средства других членов семьи
2. Помощь родителей/супруга (-и)
3. Неофициальные подработки
4. Подсобное хозяйство

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

45. Как бы Вы сами определили уровень материального благосостояния Вашей семьи? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Мы не испытываем материальных затруднений и при необходимости вполне можем приобрести автомобиль или квартиру
2. Доходов хватает на все, кроме очень дорогих приобретений, таких как автомобиль или квартира
3. Денег хватает на питание и одежду, но покупка товаров длительного пользования затруднительна
4. Денег хватает на питание, но покупка одежды вызывает затруднение
5. Денег не хватает даже на питание

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

46. Есть ли среди Ваших знакомых молодые люди, которые не учатся и не работают? (ОДИН ответ)

1. Нет, у меня нет таких знакомых
2. Есть несколько человек
3. Есть, их много

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

47. Есть ли у Вас хобби, чем Вы увлекаетесь? (не более ДВУХ ответов)

1. Рисование, дизайн
2. Коллекционирую определенные предметы (флаги, комиксы, статуэтки, рецепты и т.п.)
3. Занимаюсь танцами, хореографией
4. Занимаюсь пением, вокалом
5. Играю на музыкальном инструменте
6. Изучаю иностранные языки
7. Читаю книги
8. Люблю готовить, занимаюсь кулинарией
9. Посещаю спортивные секции (бокс, плавание, гимнастика, йога и т.п.)
10. Занимаюсь рукоделием (вязание, вышивание, бисероплетение и т.п.)
11. Занимаюсь флористикой, выращиваю растения
12. Рыбалка, охота
13. Занимаюсь робототехникой и другими техническими проектами
14. Занимаюсь ораторским искусством
15. У меня нет никакого хобби

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

48. Как часто в Вашей жизни присутствуют следующие явления? (ОДИН ОТВЕТ по каждой строке)

	Ежедневно	Часто	Иногда	Редко	Никогда
--	-----------	-------	--------	-------	---------

		(Несколько раз в неделю)	(Пару раз в месяц)	(1-2 раза в год)	
Компьютерные игры, игры на телефоне	1	2	3	4	5
Казино	1	2	3	4	5
Социальные сети	1	2	3	4	5
Шоппинг	1	2	3	4	5
Телевидение	1	2	3	4	5
Курение	1	2	3	4	5
Алкоголь	1	2	3	4	5
Наркотические вещества в т.ч. курительные смеси	1	2	3	4	5
Снотворное, антидепрессанты	1	2	3	4	5
Букмекерские конторы (НАПИШИТЕ какие _____)	1	2	3	4	5

49. Имеется ли у Вас кредит? (ОДИН ответ)

5. Нет, кредит никогда не брал-----ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №52
6. Кредит брал в прошлом, но уже расплатился
7. Кредит есть, расплачиваюсь по нему
8. Кредит есть, но расплачиваться нет возможности
98. Другое (**НАПИШИТЕ**) _____
99. Затрудняюсь ответить (**НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ**)

50. На какие нужды Вы брали кредит? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

10. Приобретение недвижимости (дом, квартира, дача)
11. Покупка автомобиля
12. Проведение мероприятия (свадьба, похороны, День рождения)
13. Путешествие, отдых
14. На открытие собственного дела
15. Лечение
16. Покупка техники
17. Ремонт жилья
18. Покупка одежды
98. Другое (**НАПИШИТЕ**) _____
99. Затрудняюсь ответить (**НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ**)

51. Каков Ваш ежемесячный платеж (если кредитов несколько, то каков платеж по всем кредитам в совокупности)? (ОДИН ответ)

8. До 10 000 тенге
9. 10 001 – 20 000 тенге
10. 20 001 – 50 000 тенге
11. 50 001 - 100 000 тенге
12. 100 001 – 150 000 тенге
13. 150 001 – 200 000 тенге
14. 200 001 и выше

52. Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе (митинг, забастовка, петиции)? (ОДИН ответ)

1. Однозначно, да
2. Скорее да
3. Скорее нет
4. Однозначно, нет
99. Затрудняюсь ответить (**НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ**)

53. Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

1. Проблемы в школе / колледже / вузе
2. Сокращение / увольнение с работы
3. Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги
4. Задержка по выплате заработной платы / стипендий / пособий
5. Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений
6. Повышение выплат по кредитам или ипотеке
7. Необоснованные штрафы
8. Ухудшение экологической ситуации
9. Неудовлетворённость действиями властей
10. Несправедливые судебные решения
11. Несогласие с принимаемыми реформами
12. Нарушение прав на этнической почве
13. Проблемы с жильем
14. Рост цен на продукты питания, горюче-смазочные материалы (ГСМ), лекарства
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
15. Ничто не может вынудить меня открыто протестовать
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

В ЗАКЛЮЧЕНИИ СООБЩИТЕ, ПОЖАЛУЙСТА, НЕКОТОРЫЕ ДАННЫЕ О СЕБЕ

D1. Ваш пол: 1. Мужской 2. Женский

D2. Укажите, пожалуйста, сколько Вам полных лет?

D3. Ваша этническая принадлежность (национальность)?

1. Казах / казашка 2. Русский / русская 98. Другая (НАПИШИТЕ)
- _____

D4. Укажите, пожалуйста, к какой религии Вы себя относите?

1. Я не исповедую никакой религии
2. Ислам
3. Христианство

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

D5. Скажите, пожалуйста, где Вы проживаете?

1. В собственной квартире, доме
2. В квартире/доме родителей
3. В арендном жилье (госпрограмма), ипотека
4. В арендованной квартире/комнате (у частных лиц)
5. У родственников, знакомых

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

D6. Ваше семейное положение?

1. Женат / Замужем
2. Живу в незарегистрированном браке
3. Холост / не замужем

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

D7. Скажите, пожалуйста, сколько детей Вы имеете?

1. Один ребенок
2. Двое детей
3. Трое детей
4. Четверо или более детей
5. Нет детей

**БЛАГОДАРЮ ВАС ЗА УЧАСТИЕ В ОПРОСЕ!
ДЛЯ КОНТРОЛЯ МОЕЙ РАБОТЫ ВАМ МОГУТ ПОЗВОНИТЬ
ДЛЯ ЭТОГО ПРОШУ ВАС УКАЗАТЬ НЕКОТОРЫЕ ДАННЫЕ**

Ваше имя _____

Номер вашего телефона _____

ФИО интервьюера	№ интервьюера
Дата опроса	Подпись интервьюера

КОД _____ ВВОД _____

1. Устраивает ли Вас в целом жизнь, которую Вы сейчас ведете? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Полностью устраивает	609	30,5
Скорее устраивает	1013	50,7
Скорее НЕ устраивает	273	13,7
Совершенно НЕ устраивает	78	3,9
Затрудняюсь ответить	24	1,2

2. Какие из нижеперечисленных проблем беспокоят Вас и Вашу семью больше всего? (не более ЧЕТЫРЕХ ответов)

	Количество	%
Высокая стоимость высшего образования	585	29,3
Низкий уровень дохода	975	48,8
Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления	1028	51,5
Трудно устроиться на работу, безработица	759	38,0
Отсутствие собственного жилья	410	20,5
Неустроенность личной жизни	105	5,3
Конфликты с родителями, преподавателями, старшим поколением, непонимание родных и близких	72	3,6
Отсутствие уверенности в завтрашнем дне	241	12,1
Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи	127	6,4
Угроза личной безопасности	77	3,9
Вовлечение молодежи в преступные группировки	76	3,8
Религиозный экстремизм в молодежной среде	51	2,6
Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение	63	3,2
Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время	192	9,6
Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи	58	2,9
Низкое качество медицинского обслуживания	247	12,4
Низкое качество образования	161	8,1
Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление	99	5,0
Экологические проблемы	130	6,5
Плохое качество дорог, отсутствие возможности выехать из села в любое время	142	7,1
Коррупция	159	8,0
Долговые обязательства по кредитам	111	5,6
Другое(Ничего не беспокоит, условия в селе с каждым годом хуже, потоп, большие штрафы, перебой с водой, перебой с электроэнергией, Проблемы с транспортом, Несправедливость суда Несправедливость управления государством)	76	4,2
Затрудняюсь ответить	56	2,8

3. Какие настроения (чувства) преобладают у Вас в последние три месяца? (не более ДВУХ ответов)

	Количество	%
Активность	436	21,9
Тревога	339	17,0
Доброжелательность	389	19,5
Агрессия	79	4,0
Оптимизм	497	24,9
Отчаяние	106	5,3
Разочарование	149	7,5

Радость	244	12,2
Усталость	256	12,8
Спокойствие	386	19,3
Пассивность	91	4,6
Другое	3	,2
Затрудняюсь ответить	15	,8

4. Планируете ли Вы свое будущее? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, у меня есть план на будущее	1035	51,9
Есть, но нечеткий	681	34,1
Нет, у меня его нет	135	6,8
Я только начинаю строить план	110	5,5
Другое	0	0,0
Затрудняюсь ответить	35	1,7

5. Какие чувства Вы чаще всего испытываете, думая о своем будущем через один год? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Уверенность	497	24,9
Надежда	1073	53,8
Безразличие	112	5,6
Беспокойство, тревога	188	9,4
Безысходность	40	2,0
Другое	0	0,0
Затрудняюсь ответить	86	4,3

6. Есть ли в Вашей жизни проблемы, которые Вам сложно решить самостоятельно, и Вы нуждаетесь в поддержке? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, у меня постоянно возникают проблемы, которые я не могу решить самостоятельно	297	14,9
Да, у меня бывают такие ситуации	1213	60,7
У меня нет проблем, которые я не могу решить самостоятельно	425	21,3
Другое	0	0,0
Затрудняюсь ответить	62	3,1

7. Укажите, пожалуйста, уровень дохода Вашей семьи за месяц (совокупный доход, включая заработную плату всех работающих, стипендии, пособия)? (ОДИН ответ)

	Количество	%
До 30 тыс. тг	121	6,1
31 – 60 тыс. тг	371	18,8
61 – 100 тыс. тг	635	32,2
101 тыс. тг – 150 тыс. тг	402	20,4
От 151 тыс.тг. и выше	228	11,6
Затрудняюсь ответить	215	10,9

8. К кому Вы обращаетесь за помощью в трудной жизненной ситуации? (ЛЮБОЕ количество ответов)

	Количество	%
К родителям	1452	73,0
К супругу, любимому человеку	481	24,2
К друзьям, знакомым, коллегам	617	31,0
К психологу	11	,6
В акимат	11	,6
Другое (Родственникам, Рассчитываю только на себя, Банк, К Богу)	36	2,1
Затрудняюсь ответить	56	2,8

9. Выберите вариант ответа, который точнее всего описывает ситуацию Вашего детства? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Я вырос в полной семье, у меня есть оба родителя	1555	77,9
Я вырос в семье, где только один родитель	334	16,7
Я вырос у бабушки, других родственников	66	3,3
Я воспитывался в детском доме интернате	16	0,8
Другое (мать погибла, когда мне было 12, мама и отчим)	2	0,1
Затрудняюсь ответить	23	1,2

10. Есть ли у Вас родные братья или сестры? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Я единственный ребенок	345	17,4
У меня есть старшие братья, сестры	866	43,8
У меня есть младшие братья, сестры	709	35,8
Другое (Старший и младший)	44	2,2
Затрудняюсь ответить	15	0,8

11. Поддерживаете ли Вы сейчас с ними отношения? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, тесно с ними общаюсь	1372	84,0
Общаюсь с ними время от времени	232	14,2
Не поддерживаю отношений с ними	13	0,8
Другое	1	0,1
Затрудняюсь ответить	15	0,9

12. Кто в семье Ваших родителей приносил (приносит в настоящее время) основной доход? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Оба родителя работали	1023	52,0
Работал только отец, мать была домохозяйкой	548	27,9
Один из родителей не работал по состоянию здоровья	94	4,8
У родителей не было постоянной работы, перебивались случайными заработками	66	3,4
В нашей семье никто не работал, жили за счет пособий, пенсий, стипендий	47	2,4
Другое (муж, Сестра, брат, родственники, Бабушка и дедушка, жили на их зарплату, а потом на их пенсию)	108	5,4
Затрудняюсь ответить	81	4,1

13. Какое образование Вы имеете в данный момент? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Начальное 4 класса	28	1,4
Незаконченное среднее 9 классов	420	21,0
Среднее 11 классов	600	30,0
Профессионально-техническое колледж, училище	536	26,8
Высшее	406	20,3
Научная степень магистр, кандидат, доктор, PhD	8	0,5

14. Какая у Вас была успеваемость в школе? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Учился на «отлично»	229	11,5
Учился на «хорошо»	1147	57,6
Учился на «удовлетворительно»	562	28,2
Учился плохо	43	2,2
Из-за плохих оценок меня отчисляли из школы	1	0,1
Другое	2	0,1
Затрудняюсь ответить	8	0,3

15. Какие у Вас были отношения в школе (с учителями, одноклассниками)? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Отношения в школе были всегда хорошими	1191	59,7
В целом отношения хорошие, но иногда случались конфликты	704	35,3
В процессе обучения постоянно возникали конфликты	77	3,9
Другое	1	0,1
Затрудняюсь ответить	22	1,0

16. Посещали ли Вы внешкольные кружки, секции? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, регулярно посещал кружки, секции	730	36,6
Несколько раз посещал, не регулярно	795	39,8
Никогда не посещал внешкольные организации	443	22,2
Другое	1	0,1
Затрудняюсь ответить	26	1,3

17. Сколько классов школы Вы окончили? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Окончил 11 классов	1100	55,2
Окончил 9 классов	812	40,7
Был отчислен из школы за неуспеваемость или плохое поведение	14	0,7
Вынужден был бросить школу по состоянию здоровья	13	0,7
Другое (10 классов, Вышла замуж в 15 лет, не закончила)	8	0,4
Затрудняюсь ответить	46	2,3

18. Чем Вы занялись после окончания школы? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Поступил в колледж, ВУЗ	1250	64,3
Женился, вышла замуж	74	3,8
Устроился на работу	192	9,9
Ничего, сидел дома	402	20,7
Другое (Ушел в армию, Хотела поступить, но не получилось, Планирую поступать)	26	1,3

19. После окончания школы Вы сразу (в тот же год) поступили в колледж/ВУЗ? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, поступил в колледж ВУЗ сразу после школы	1206	94,0
Хотел поступить сразу после школы, но не получилось	31	2,4
Поступать сразу после школы не планировал, хотел немного поработать	20	1,6
Другое (Хотел поступить, но не получилось, Прошел курсы парикмахера, Нет, служил в армии)	5	0,4
Затрудняюсь ответить	21	1,6

20. Как Вы выбирали профессию? (до ДВУХ вариантов ответа)

	Количество	%
Советовался с родителями	830	65,0
Собирал информацию в Интернете	128	10,0
Разговаривал с учителями в школе	122	9,6
Ходил на Дни открытых дверей в колледжи	40	3,1
Знакомился с профориентационными брошюрами	52	4,1
Подавал на специальность, о которой мечтал с детства	103	8,1
Пошел на ту специальность, которую выбрали мои друзья и одноклассники	68	5,3
Профессию выбрал случайно	112	8,8
Выбрал ту специальность, где было больше государственных грантов	68	5,3
Выбрал ту специальность, где был низкий проходной балл	42	3,3
Другое (отсутствие выбора, Пошел где бесплатно можно учиться, Выбор сделал детский дом, Советоваться с родственниками, Сама выбрала, Пошла на специальность которую смогли оплатить родители)	26	2,1
Затрудняюсь ответить	30	2,3

21. Какие факторы, по Вашему мнению, влияют на выбор профессии? (не более ТРЕХ ответов)

	Количество	%
Востребованность профессии	703	54,8
Высокая оплата труда	581	45,2
Выбрал учебное заведение ближе к дому	107	8,3
По совету требованию родителей	249	19,4
Выбрал профессию родителей, хотел продолжить династию	39	3,0
В соответствии со своими способностями	359	28,0
Престижность профессии	177	13,8
Состояние здоровья и физические возможности	36	2,8

Другое (Где больше грантов, бесплатное обучение)	2	0,2
Затрудняюсь ответить	32	2,5

22. Как Вы думаете, что некоторым молодым людям может помешать получить образование в Казахстане? (не более ТРЕХ ответов)

	Количество	%
Отсутствие квалифицированных педагогов	320	25,0
Низкая техническая оснащенность кабинетов	155	12,1
Нехватка учебников на государственном языке	106	8,3
Переполненность учебных заведений	120	9,4
Неудобное расписание занятий	70	5,5
Коррупцированность образовательной среды	259	20,3
Слабое владение преподавателями английским языком	60	4,7
Необходимость совмещать учебу с работой	138	10,8
Где больше грантов	251	19,6
бесплатное обучение	258	20,2
Вовлечение учащихся в религиозные организации	31	2,4
Увлечение учащихся азартными играми	82	6,4
Иждивенческое отношение молодежи	164	12,8
Ничто не может помешать получить образование	130	10,2
Другое (нет условия для учебы, Состояние здоровья, лень, неуверенность в себе, Национальный признак, Высокие баллы проходные, Мало практики/нет опыта, Нехватка средств, отсутствие денег, Дорого)	83	6,6
Затрудняюсь ответить	79	6,2

23. Что прежде всего делает профессию престижной? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Высокий заработок	587	46,0
Востребованность на рынке труда	507	39,7
Возможность выезжать за рубеж	62	4,9
Возможность влиять на других людей	40	3,1
Возможность помогать другим людям	66	5,2
Другое (Все вышеперечисленное)	1	0,1
Затрудняюсь ответить	13	1,0

24. Является ли выбранная Вами профессия престижной в нашем обществе? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, моя профессия очень престижна	287	22,2
У меня обычная профессия	790	61,0
Моя профессия совершенно не престижна	138	10,7
Учусь в школе, еще не выбирал свою профессию	29	2,2
Другое	0	0,0
Затрудняюсь ответить	51	3,9

25. Вы подрабатывали пока учились в колледже/ВУЗе? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, я регулярно подрабатывал по своей специальности	89	7,0
Да, я регулярно подрабатывал, но не по специальности	247	19,4
Были случайные подработки не по специальности	262	20,5
Нет, во время обучения в колледже ВУЗе я не работал	645	50,5
Другое (Не учился в колледже и не в ВУЗе)	4	0,3
Затрудняюсь ответить	29	2,3

26. Каковы причины Вашей подработки в ходе обучения? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Не хватало денег на самое необходимое	234	37,5
Хотелось заработать денег на развлечения, дополнительное образование	107	17,1
Хотелось помочь своим родителям	127	20,4
Не хотел зависеть от родителей	103	16,5
Стремился получить опыт работы по своей будущей специальности	7	1,1
Хотелось получить жизненный опыт, опыт общения	17	2,7
Было слишком много свободного времени	8	1,3
Другое (помогаю маме)	3	0,5
Затрудняюсь ответить	18	2,9

27. Окончили ли Вы колледж/ВУЗ и получили ли диплом? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, я получил диплом об окончании колледжа ВУЗА	1012	80,3
Я не доучился до конца, бросил учебу по собственному желанию	63	5,0
Не доучился до конца, вынужден был оставить учебу по состоянию здоровья	33	2,6
Был отчислен	28	2,2
Другое (Не удалось поступить на бесплатное обучение, Учусь заочно, Не доучился по семейным обстоятельствам,	15	1,2
Затрудняюсь ответить	109	8,7

28. Планируете ли Вы в ближайший год-два поступать в магистратуру, докторантуру, пройти профессиональные курсы? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, обязательно продолжу свое обучение	196	15,6
Возможно, продолжу свое обучение, но не в ближайшее время	241	19,1
Не планирую продолжать обучение	720	57,2
Другое (Нет возможности, Я получил образование, Хочу поступить в ВУЗ)	4	0,1
Затрудняюсь ответить	98	8,0

29. Имеете ли Вы опыт трудоустройства? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Да, имею	740	42,6
Нет, не имею	996	57,4

30. После окончания школы, колледжа/ВУЗа Вы сразу нашли работу? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Я нашел работу еще во время обучения	149	15,8
Я сразу нашел работу после окончания школы, колледжа ВУЗа	233	24,7
Я искал работу несколько месяцев	377	40,0
Не мог найти работу несколько лет	64	6,8
До сих пор не могу устроиться на работу	89	9,4
Другое (<i>Сижу дома, имею маленьких детей, вышла замуж, Была только подработка, основной работы не было, Через 2 года, Пошел служить в армию</i>)	10	1,2
Затрудняюсь ответить	20	2,1

31. Как Вы нашли свою первую работу? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Помогли родители	162	18,9
По объявлению в газете Интернете	238	27,8
По рекомендации друзей, знакомых	392	45,8
Через Службу занятости	30	3,5
Другое (<i>Пошел, где проходил практику, Предложил брат друга, Программа С дипломом в село, Программа университета колледжа – направление, Самостоятельно</i>)	18	2,2
Затрудняюсь ответить	15	1,8

32. Насколько Вы удовлетворены были своей первой работой? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Меня полностью устраивала моя первая работа	224	26,3
В целом моя первая работа меня устраивала	426	50,0
Опыт моей первой работы был неудачным	175	20,5
Другое (<i>Оплата не удовлетворила, Я никогда не работал</i>)	2	0,3
Затрудняюсь ответить	25	2,9

33. Сколько мест работы Вы сменили в жизни? (ОДИН ответ)

	Количество	%
У меня была только одна работа	273	32,0
Сменила два места работы и более	443	51,9
У меня было много случайных заработков, постоянной работы не было никогда	125	14,6
Другое	1	0,1
Затрудняюсь ответить	12	1,4

34. Чем Вы занимаетесь в настоящее время? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Я работаю на временной сезонной работе	247	26,2
Перебиваюсь случайными заработками	234	24,8
Я не учусь, не работаю и НЕ ищу работу	145	15,4

Я не учусь, не работаю и ищу работу	287	30,5
Затрудняюсь ответить	29	3,1

35. Укажите, пожалуйста, в какой отрасли Вы подрабатываете или ищете работу? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Промышленность	62	7,9
Сельское хозяйство, лесное хозяйство	62	7,9
Строительство	74	9,5
Транспорт, связь	71	9,1
Оптовая и розничная торговля	124	15,9
Общественное питание	36	4,6
Жилищно-коммунальное хозяйство, бытовое обслуживание населения	37	4,7
Здравоохранение и социальное обеспечение	35	4,5
Образование	44	5,6
Культура и искусство	19	2,4
Наука	0	0,0
Финансы, кредитование, страхование	37	4,7
Менеджмент	12	1,5
Предпринимательство	23	2,9
Подрабатываю в разных местах одновременно	79	10,1
Другое	27	4,6
Затрудняюсь ответить	39	5,0

36. Как давно Вы не работаете (имеется в виду работа с постоянным графиком)? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Не работаю меньше месяца	94	10,1
Не работаю 2-3 месяца	219	23,5
Не работаю около полугода	231	24,8
Не работаю почти год	133	14,3
Не работаю несколько лет	183	19,6
Другое (Со дня окончания колледжа/вуза)	4	0,3
Затрудняюсь ответить	69	7,4

37. Почему Вы не пытаетесь найти постоянную работу? (не более ТРЕХ ответа)

	Количество	%
Считаю это бесполезным занятием	112	5,8
Это связано с моими религиозными убеждениями	18	,9
У меня маленькие дети	288	14,9
Хочу заниматься ведением домашнего хозяйства	128	6,6
Мне запрещают	199	10,3
Не позволяет состояние здоровья	55	2,8
Нет возможности получить образование, чтобы найти подходящую работу	232	12,0
У меня есть доход и мне не надо зарабатывать	114	5,9
Перебиваюсь случайными заработками	409	21,1
Не могу выйти на работу так как ухаживаю за больным родственником	35	1,8
Другое (проблемы с полицией, нет работы, Лечусь, Не соответствует требованиям, Собираюсь в армию,	269	14,3

<i>Нехватка времени, Далеко от дома, Вышла замуж, жду ребенка, Хочу заняться своим делом, Не берут, Из-за возраста, Ухаживаю за младшими братьями сестрами, Меня устраивает такая жизнь, не хочу работать, Стаж, опыт, нет диплома, Ищу работу с хорошей зарплатой, Готовлюсь поступать в ВУЗ, Не могу ищу найти работу по специальности, Нет образования, Сейчас трудно устроиться)</i>		
Затрудняюсь ответить	358	18,5

38. Что препятствует Вашему трудоустройству? (не более ТРЕХ ответов)

	Количество	%
Отсутствие рабочих мест в районе проживания	457	23,5
Низкая заработная плата	593	30,5
Отсутствие опыта работы	531	27,3
Взяточничество, коррумпированность работодателей	157	8,1
Принадлежность к определенному полу	15	,8
Принадлежность к этнической группе	21	1,1
Отсутствие необходимых работодателю навыков	122	6,3
Состояние здоровья	64	3,3
Наличие малолетнего ребенка детей	209	10,7
Высокие амбиции, завышенные ожидания	38	2,0
Слабое владение казахским языком	44	2,3
Незнание русского языка	15	,8
Незнание английского языка	49	2,5
Наличие судимости	3	,2
Некачественное образование	86	4,4
Не позволяет зависимость	4	,2
Психологические проблемы	13	,7
Никаких препятствий нет	327	16,8
<i>Другое (Армия, Из-за низкого роста, По семейным обстоятельствам, Несовершеннолетие, Уход за больным родственником, Нет подходящей, Нет знакомых, которые устроят меня на работу, Не разрешают, Нет желаний работать по специальности и трудно найти по спец работу, Отсутствие профессии, Отсутствие образования)</i>	79	4,3
Затрудняюсь ответить	222	11,4

39. Как Вы считаете, какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Государство должно гарантировать первое рабочее место	1037	52,5
Государство должно гарантировать рабочее место только в государственных структурах	262	13,3
Государство должно оказывать поддержку в поисках работы по желанию выпускника	494	25,0
Государство не должно участвовать в этом	84	4,3
<i>Другое(Короткий рабочий день для женщин, чтобы оставалось время для семьи, Государство должно гарантировать работу по специальности)</i>	7	0,4
Затрудняюсь ответить	92	4,5

40. О каких нижеперечисленных государственных программах по трудоустройству молодежи Вы знаете? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

	Количество	%
«Молодежная практика»	567	28,4
«С дипломом – в село!»	820	41,1
«Жасыл Ел»	525	26,3
«Енбек»	87	4,4
«Сатти кадам»	81	4,1
Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020»	269	13,5
Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы	51	2,6
Программа жилищного строительства «Нурлы жер»	221	11,1
Международная стипендия «Болашак»	402	20,2
Государственная молодежная премия «Дарын»	161	8,1
Серпін-2050	201	10,1
Бесплатное техническое и профессиональное образование для всех	72	3,6
Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project»	58	2,9
Молодежный кадровый резерв	32	1,6
Не знаком ни с одной из перечисленных программ	530	26,6
Другое	0	0,0
Затрудняюсь ответить	97	4,9

41. Откуда Вы узнали о перечисленных государственных программах? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

	Количество	%
СМИ	822	56,6
Учителя, преподаватели	304	20,9
Уличная реклама	88	6,1
Центр занятости	88	6,1
Друзья, знакомые, коллеги	510	35,1
Родители	88	6,1
Другое(Во время учебы)	1	0,1
Затрудняюсь ответить	133	9,2

42. В каких государственных программах и проектах по поддержке молодежи Вы принимали участие?

(ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

	Количество	%
Молодежная практика»	66	3,3
«С дипломом – в село!»	25	1,3
«Жасыл Ел»	110	5,5
«Енбек»	11	0,6
«Сатти кадам»	8	0,4
Единая программа поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса 2020»	13	0,7
Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 годы	4	0,2
Программа жилищного строительства «Нурлы жер»	4	0,2
Международная стипендия «Болашак»	8	,4

Государственная молодежная премия «Дарын»	5	,3
Серпін-2050	5	,3
Бесплатное техническое и профессиональное образование для всех	5	,3
Проект развития молодежного корпуса «Zhas Project»	7	,4
Молодежный кадровый резерв	6	,3
Ни в одной из перечисленных программ не принимал участие	1757	88,1
Другое	5	,3

43. Как Вы относитесь к тому, если женщина, выйдя замуж, больше не учится и не работает? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Прекрасно, об этом мечтают все женщины	173	8,7
Хорошо, это соответствует нашим традициям, муж должен содержать семью	283	14,2
Нейтрально, работать или нет – это выбор каждой женщины	942	47,3
Плохо, женщина должна реализовать себя и в работе	318	16,0
Неприемлемо, женщина становится социально уязвимой	134	6,7
Другое	0	0,0
Затрудняюсь ответить	143	7,1

44. На какие средства Вы живете? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

	Количество	%
На средства других членов семьи	634	31,9
Помощь родителей супруга	1042	52,4
Неофициальные подработки	525	26,4
Подсобное хозяйство	62	3,1
Другое(Пенсия, зарплата мамы помощь знакомого, Торговля, случайные заработки Сбережения , депозит,)	25	1,4
Затрудняюсь ответить	53	2,7

45. Как бы Вы сами определили уровень материального благосостояния Вашей семьи? (ОДИН ОТВЕТ)

	Количество	%
Мы не испытываем материальных затруднений и при необходимости вполне можем приобрести автомобиль или квартиру	69	3,5
Доходов хватает на все, кроме очень дорогих приобретений, таких как автомобиль или квартира	347	17,4
Денег хватает на питание и одежду, но покупка товаров длительного пользования затруднительна	1095	55,0
Денег хватает на питание, но покупка одежды вызывает затруднение	361	18,1
Денег не хватает даже на питание	37	1,9
Другое	0	0,0
Затрудняюсь ответить	83	4,1

46. Есть ли среди Ваших знакомых молодые люди, которые не учатся и не работают?
(ОДИН ответ)

	Количество	%
Нет, у меня нет таких знакомых	393	19,8
Есть несколько человек	1058	53,2
Есть, их много	428	21,5
Другое	1	0,1
Затрудняюсь ответить	108	5,4

47. Есть ли у Вас хобби, чем Вы увлекаетесь? (не более ДВУХ ответов)

	Количество	%
Рисование, дизайн	126	6,3
Коллекционирую определенные предметы	31	1,6
Занимаюсь танцами, хореографией	91	4,6
Занимаюсь пением, вокалом	87	4,4
Играю на музыкальном инструменте	116	5,8
Изучаю иностранные языки	104	5,2
Читаю книги	370	18,5
Люблю готовить, занимаюсь кулинарией	344	17,2
Посещаю спортивные секции	319	16,0
Занимаюсь рукоделием	81	4,1
Занимаюсь флористикой, выращиваю растения	19	1,0
Рыбалка, охота	104	5,2
Занимаюсь робототехникой и другими техническими проектами	23	1,2
Занимаюсь ораторским искусством	16	,8
У меня нет никакого хобби	596	29,9
Другое	49	3,0

48. Как часто в Вашей жизни присутствуют следующие явления? (ОДИН ОТВЕТ по каждой строке) **КОЛИЧЕСТВО**

	Ежедневно	Часто (Несколько раз в неделю)	Иногда (Пару раз в месяц)	Редко (1-2 раза в год)	Никогда
Компьютерные игры, игры на телефоне	558	411	241	185	599
Казино	9	9	25	44	1905
Социальные сети	1138	565	101	32	157
Шопинг	64	225	603	580	514
Телевидение	794	624	210	83	280
Курение	213	86	88	91	1510
Алкоголь	1	47	151	257	1536
Наркотические вещества в т.ч. курительные смеси	0	2	1	7	1979
Снотворное, антидепрессанты	0	0	7	17	1955
Букмекерские конторы	6	6	6	4	1291

(**НАПИШИТЕ**
какие _____)

48. Как часто в Вашей жизни присутствуют следующие явления? (ОДИН ОТВЕТ по каждой строке)
%

	Ежедневно	Часто (Несколько раз в неделю)	Иногда (Пару раз в месяц)	Редко (1-2 раза в год)	Никогда
Компьютерные игры, игры на телефоне	28,0	20,6	12,1	9,3	30,0
Казино	0,5	0,5	1,3	2,2	95,6
Социальные сети	57,1	28,3	5,1	1,6	7,9
Шоппинг	3,2	11,3	30,4	29,2	25,9
Телевидение	39,9	31,3	10,5	4,2	14,1
Курение	10,7	4,3	4,4	4,6	76,0
Алкоголь	0,1	2,4	7,6	12,9	77,1
Наркотические вещества в т.ч. курительные смеси	0,0	0,1	0,1	0,4	99,5
Снотворное, антидепрессанты	0,0	0,0	0,4	0,9	98,8
Букмекерские конторы (НАПИШИТЕ какие _____)	0,5	0,5	0,5	0,3	98,3

49. Имеется ли у Вас кредит? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Нет, кредит никогда не брал	1413	71,1
Кредит брал в прошлом, но уже расплатился	225	11,3
Кредит есть, расплачиваюсь по нему	290	14,6
Кредит есть, но расплачиваться нет возможности	33	1,7
Другое (Кредит есть, расплачиваются родители)	2	0,2
Затрудняюсь ответить	25	1,1

50. На какие нужды Вы брали кредит? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

	Количество	%
Приобретение недвижимости	32	5,7
Покупка автомобиля	50	9,0
Проведение мероприятия	65	11,6
Путешествие, отдых	7	1,3
На открытие собственного дела	20	3,6
Лечение	31	5,6
Покупка техники	266	47,7
Ремонт жилья	73	13,1
Покупка одежды	47	8,4
Другое (На обучение супруги, На покупку скота, На собственные нужды, строительство жилья)	16	2,8
Затрудняюсь ответить	35	6,3

51. Каков Ваш ежемесячный платеж (если кредитов несколько, то каков платеж по всем кредитам в совокупности)? (ОДИН ответ)

	Количество	%
До 10 000 тенге	84	15,4
10 001 – 20 000 тенге	190	34,7
20 001 – 50 000 тенге	169	30,9
50 001 - 100 000 тенге	64	11,7
100 001 – 150 000 тенге	21	3,8
150 001 – 200 000 тенге	15	2,7
200 001 и выше	4	0,8

52. Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе (митинг, забастовка, петиции)? (ОДИН ответ)

	Количество	%
Однозначно, да	52	2,6
Скорее да	275	13,8
Скорее нет	933	46,8
Однозначно, нет	465	23,3
Затрудняюсь ответить	269	13,5

53. Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

	Количество	%
Проблемы в школе колледже вузе	59	3,0
Сокращение увольнение с работы	174	8,8
Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги	157	7,9
Задержка по выплате заработной платы стипендий пособий	174	8,8
Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений	140	7,0
Повышение выплат по кредитам или ипотеке	74	3,7
Необоснованные штрафы	118	5,9
Ухудшение экологической ситуации	124	6,2
Неудовлетворённость действиями властей	172	8,7
Несправедливые судебные решения	83	4,2
Несогласие с принимаемыми реформами	104	5,2
Нарушение прав на этнической почве	64	3,2
Проблемы с жильем	114	5,7
Рост цен на продукты питания, горюче-смазочные материалы, лекарства	204	10,3
Ничто не может вынудить меня открыто протестовать	1059	53,3
Другое (плохие дороги, Коррупция)	5	0,4
Затрудняюсь ответить	278	14,0